

2
2008

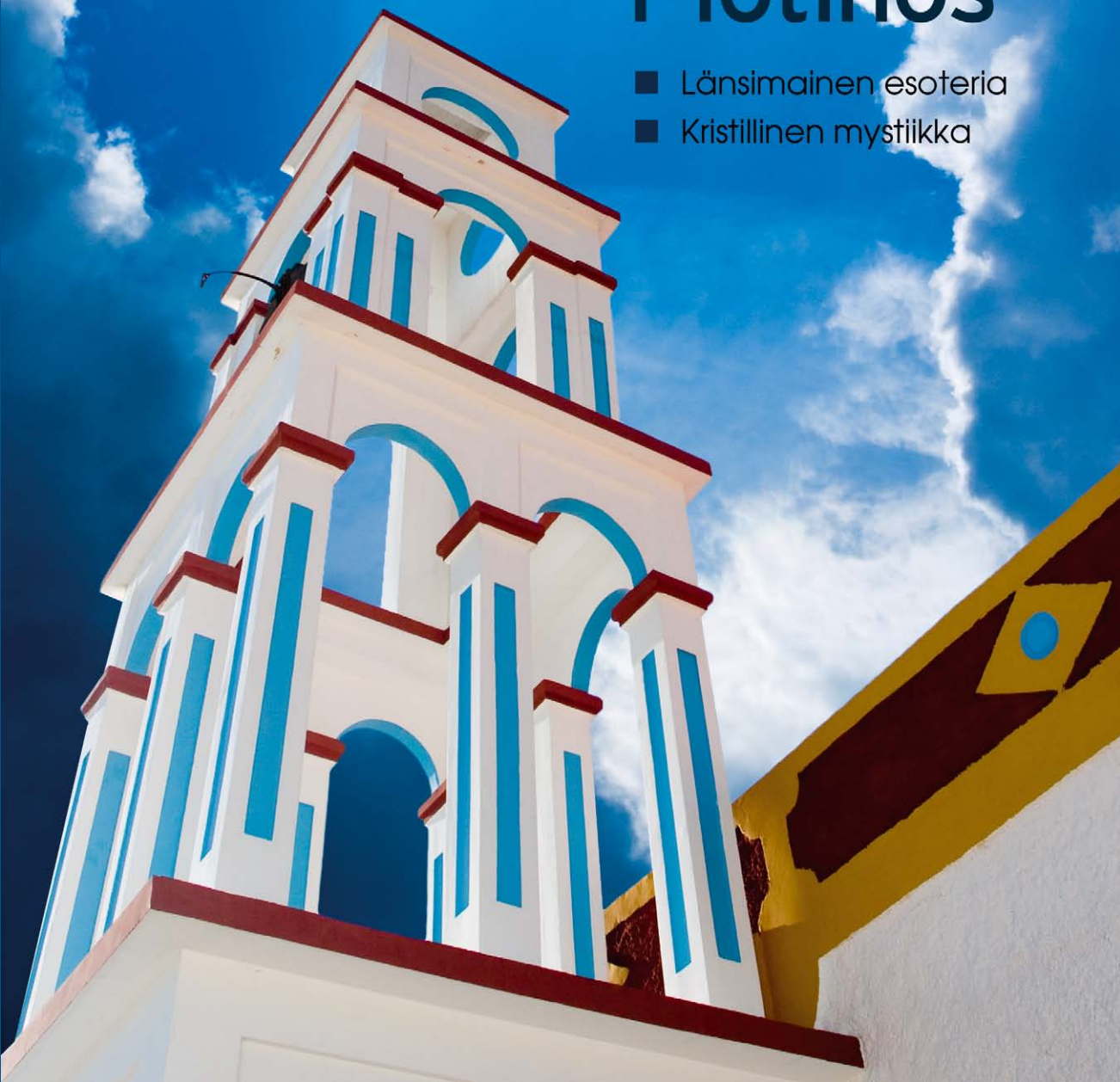
6,90 €

Uusi **SAFIIRI**

Integraalihenkisyyden Aikakauskirja

Plotinos

- Länsimainen esoteria
- Kristillinen mystiikka

Tiloja vuokrattavana Kerimäellä

Via-Akatemia, **Kaukalinna** (rakennettu 1853), Viitamäentie 189

Via ry, **Wanha Apteekintalo** (rakennettu 1911), Ristisolantie 1

SAVONLINNAN OOPERAJUHLIEN AIKAAN 2009

Wanhalla Apteekintalolla

Kesäkahvila ja aamiaismajoitus

Tiedustelut ja varaukset:

Aila Knihtilä, 040 532 2653 ja Leena Reinman, 040 586 8028

Kaukalinnassa

Aamiaismajoitus

Tiedustelut ja varaukset: Sinikka Juntura,

(015) 543 112, 040 825 5165, kaukalinna@via.fi

Tervetuloa!

VIA-AKATEMIA
kurssit
via.akatemia@via.fi

Puhelin (015) 543 112

VIA RY
vuokraukset
kaukalinna@via.fi

www.via.fi

Uusi SAFIIRI

UUSI SAFIIRI 34. VSK

Kustantaja:

Via-Akatemian säätiö

Toimituksen osoite:

Uusi Safiiri, PL 4, 58201 Kerimäki

Päätoimittaja:

Terttu Seppänen

050 567 9630, terttu.seppanen@via.fi

Toimittajat:

Sinikka Juntura ja Tuula Uusitalo

Toimitustyössä avusti:

Laura Itkonen

Taitto:

Tomi Leporinne, Avendis

Tämän numeron avustajat:

Börje Fri, Oili Härkönen, Juha-Pekka Jakonen,
Tapio Karvonen, Jari Kiirla, Kaisa Pakkala, Irma
Rantala ja Airi Roos.

Uudessa Safiirissa julkaistavat artikkelit
ilmaisevat kirjoittajien omia mielipiteitä.

Toimitus ei vastaa pyytämättä lähetetyistä
kirjoituksista tai kuvista. Toimitus pidättää
itselleen oikeuden muokata tekstejä.

Tilaukset, osoitteenmuutokset, laskutus:

Uusi Safiiri, PL 4, 58201 Kerimäki.

Kaukalinna/Via-Akatemia,

Sinikka Juntura, 015 543 112, 040 8255165.

Tilaukset myös internetin kautta:

www.via.fi/safiiri.htm

Tilaus tehdään ilmoittamalla Uusi Safiirin
jakeluosoite toimitukseen ja maksamalla
tilaushinta 15.00 euroa (1 vuosi)
tai 28.00 euroa (2 vuotta) Uusi Safiirin tilille:
Kerimäen Op 513 300 - 223577, viite 550.

Ilmoitukset:

015 543 112, 040 8255165/Sinikka Juntura
uusi.safiiri@via.fi

Ilmoitushinnat sivulla 163

Painopaikka:

Kopio Niini Finland Oy.
Tampere 2008

Ilmestyminen

Uusi Safiiri ilmestyy 2 kertaa vuonna 2009
toukokuussa ja marraskuussa.

Uusi Safiiri tehdään pääosin talkootyönä.
Pyrimme noudattamaan annettuja ilmestymis-
aikatauluja.

Internet:

www.via.fi

ISSN 0781-7975

© Via-Akatemian säätiö

Seuraava Uusi Safiiri ilmestyy
toukokuussa 2009.
Kirjoitukset ja materiaali 15.1.2009 mennessä.

Sisällys 2 2008

- 4 **Pääkirjoitus**
Terttu Seppänen
- 6 **Plotinos ja osittain ilmenevä todellisuus**
Tapio Karvonen
- 54 **Länsimainen esoteria**
Irma Rantala
- 77 **Runo Oili Härkönen**
- 78 **Esoterismi Suomessa**
– tutkija Jussi Sohlbergin haastattelu
Terttu Seppänen
- 92 **Kolumni: Kaksi muuria**
Börje Fri
- 94 **Jumala, elämä, maailmankaikkeus ja kaikki**
– Ken Wilberin Kaiken lyhyt historia
Juha-Pekka Jakonen
- 104 **Ajattelu henkisen tien edistäjänä**
Jari Kiirla
- 115 **Runo Oili Härkönen**
- 116 **C. S. Lewis, kirjailija ja kristinuskon apologeetta**
Tuula Uusitalo
- 128 **Kristillisten mystikkojen kilvoittelutie**
Kaisa Pakkala
- 147 **Jeesuksen Teresan renessanssi**
Terttu Seppänen
- 151 **Runo Oili Härkönen**
- 152 **Anita Lajunen ja moninkertaistuva viisaus**
Tuula Uusitalo
- 156 **Kirjakatsaus**
- 162 **Via-Akatemia tiedottaa**
- 163 **Uuden Safiirin tilaustiedot**
- 165 **Ilmoituksia**

Kannen kuva ja toteutus: Tomi Leporinne

Esoteria, mystiikka ja ykseys

Mitä me oikeastaan olemme, kysyi 200-luvulla filosofi Plotinos - nykyään ajankohtaiseksi noussut uusplatonisti. Tämä sama kysymys on askarruttanut ajattelevia ihmisiä kaikkina aikoina. Ihmiset ovat etsineet omaa korkeampaa totuuttaan usein katsomuksellisten valtavirtojen ulkopuolelta sieltä, mistä parhaiten ovat kokeneet sen löytyvän.

Tässä Uuden Safiirin numerossa perehdytään länsimaisen kulttuurin henkisiin pohjavirtoihin, Plotinoksen ykseyden filosofiaan - josta länsimainen mystiikka, taide ja uudempi henkisyys ovat ammentaneet vaikutteita - sekä esoteriaan, jota moninaisine ilmenemismuotoineen pidetään länsimaiseen kulttuuriin liittyvänä ilmiönä. Totuudenetsijöitä ja hengentutkijoita kuuluu vapaamuurareihin, ruusuristiläisiin, teosofiin, antroposofiin, new age -henkisyyden piiriin ja missä vain ihmiset ajattelevat ja pohtivat perimmäisiä kysymyksiä. Kristillisen mystiikan sisältämää rikasta traditiota on saatavana suomennoksina ja dosentti Maiju Lehmijoki-Gardnerin tutkimustyöhön pohjautuva teos *Kristillinen mystiikka* on todellinen mystiikan ystävän aarteisto.

Esoterian tutkimus on nykyisin myös akateeminen tieteenala. TM Jussi Sohlberg Kirkon tutkimuskeskuksesta toteaaakin, että häntä tutkijana kiinnostaa esoterian monisäikeinen uskonnollis-mystisten vaikutteiden kirjo ja myös se, että esoteerinen perinne on länsimaisessa kulttuurissa ollut vuosisatojen ajan luultua voimakkaampi pohjavire.

Omat mielenkiintoiset sävytyksensä nousevat näistä pohjavirroista, kun tarkastellaan perinteisen esoterian suhdetta kristinuskoon, mystiikkaan tai new ageen. Popkulttuurikin napsii sopivia esoteerisia sirpaleita omaan käyttöönsä. Nykyteoreetikko Ken Wilber rakentaa synteesiään, johon kuuluu – ei vähempää kuin *Jumala, elämä, maailmankaikeus ja kaikki*.

Tässä Safiirissa on luettavissa ensimmäiset katkelmat tulossa olevasta suomennoksesta *Kaiken lyhyt historia*.

Henkisyyden ja henkisten liikkeiden ykseyteen pyrkimyksen eri ilmentymät ovat rikas ja uutta luova voima, jonka voidaan nähdä suuntautuvan ei toisiaan, vaan nykymaailman ylikorostunutta materialismia vastaan.

* * *

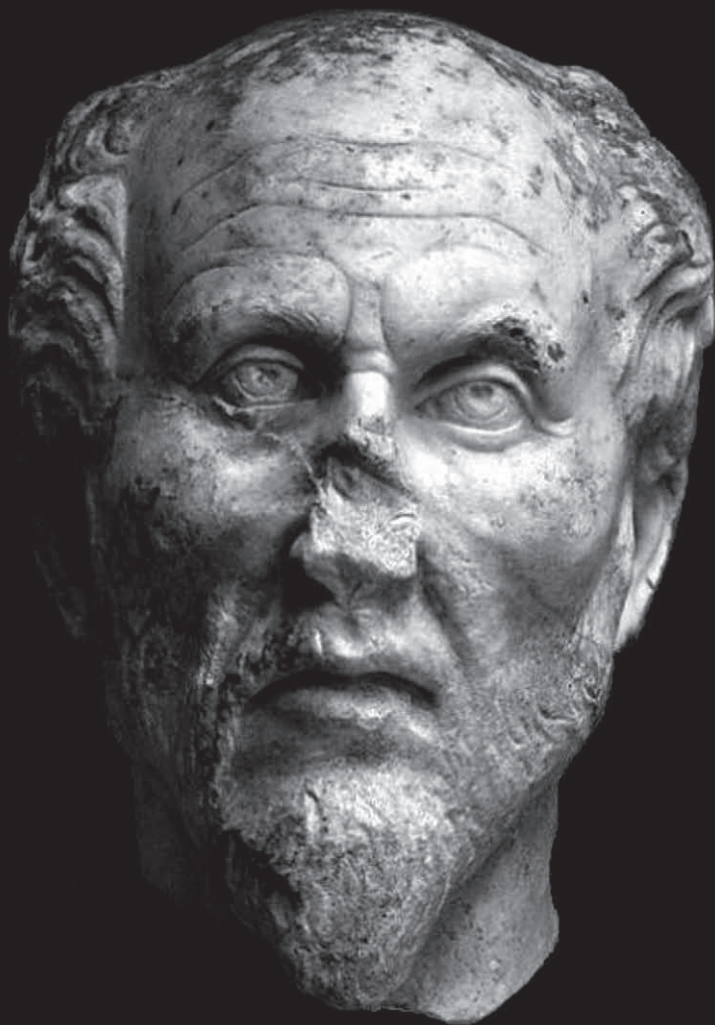
Uusi Safiiri on nyt aikakauskirja - Integraalihenkisyyden Aikakauskirja. Uuden Safiirin tietopuoliset, pitkäikäiset ja monta pohtivaa lukemista kestävät artikkelit ovat luontevassa yhteydessään aikakauskirjana. Myös ilmestymistiheys, kaksi numeroa vuodessa sopii ratkaisuun.

* * *

Mystinen, henkinen kokemus on vaikeasti kuvattavissa. Aito mystikko ja kirjailija C. S. Lewis *Narnian tarinoissa* antaa viitteen tulevasta: ”...tämä on aamu”, sanoo Aslan lapsille... ja muuttuu tavalla jota Lewis ei enää suostu kuvaamaan vaan antaa ymmärtää että tässä on uuden ihanan elämän alku.

Rauhaisaa adventin aikaa

Terttu Seppänen

*Plotinos oli uusplatonismin
merkittävimpiä filosofi.*

Mikä on ihmisen päämäärä? Voiko filosofian avulla löytää tien ykseyteen, alkuperusteeseen? Miten siihen liittyvät meditaatio ja kontemplaatio? Mitä ovat ylijärki ja ylisielu? Miten mieli ja aistit asettuvat ihmisen kokonaisuuteen? Nykyään ajankohtaiseksi noussut uusplatonisti Plotinos pohti hyvin paljon olevaisen rakenteita ja ihmisen etenemistä kohti todellista Itseään. Tietäminen ja olemisen tapa kuuluivat yhteen hänen filosofiassaan. Plotinoksen esittämä kysymys: "Mitä me oikeastaan olemme?", on osuva ja antaa filosofista ja poikkitieteellistä pohdittavaa myös tulevaisuudessa.

Plotinos

– ykseyden filosofi

TAPIO KARVONEN:

PLOTINOS JA OSITTAIN ILMENEVÄ TODELLISUUS OSA I

Tietoteoriaan liittyviä ongelmia on pidetty filosofian ydinongelmina, joiden ratkaisusta monet muut seikat riippuvat. Tietoisuus ja tajunnan olemus sekä nk. ”mind-body” -ongelma on yksi sellainen. Objektiivisen tiedon saavuttaminen ja elämään liittyvän perusolemuksen kirkastaminen nousivat keskustelun ja spekuloinnin kohteeksi jo antiikin aikana. Tuolloin mielenfilosofia käsitteli olemisen perusteita ja yksittäisten mielenisisältöjen todellisuuspohjaa. Plotinos pyrki selkiyttämään ajattelevan subjektin identiteettiä ja luomaan yhteistä teoriaa minuuden rakentumisesta.

Länsimaisen filosofian keskeisimmät mielenfilosofiaa tutkineet antiikin ajattelijat lienevät kiistatta **Platon** (427–347 eaa.), **Aristoteles** (384 eaa.–322 eaa.) ja Plotinos (n. 203–270 jaa.). Kaksi ensimmäistä nimeä ovat lähes kaikille filosofiaa vähänkin lukeneille tuttuja hahmoja, mutta jälkimmäinen nimi on jopa mo-

nelle tutkijalle vielä suhteellisen tuntematon. Suurin syy lieenee hänen kirjallisen tuotantonsa tulkintaan ja luettavuuteen liittyvät tekijät. Tilanne on kuitenkin kehittymässä parempaan suuntaan, koska useampia korkeatasoisia kommentaareja on ilmestynyt tutkijoiden saataville. Plotinos tunnetaan kaikkein parhaiten uusplatonistisen koulukunnan ja filosofisen aatesuunnan alullepanijana. Myöhempien filosofien ajatusmalleja ja teorioita tutkimalla ajattelun jäljet johtavat vääjäämättä näihin kolmeen ajatteliijaan ja heidän kirjallisen tuotantonsa ajatusmalleihin. (Esim. O'Meara 1995, 19)¹

Plotinoksen filosofinen rakennelma tukeutuu voimakkaasti Platonin ajatteluun, mutta Aristoteleen ja stoalaisten perusajatuksia on löydettävissä Plotinoksen rakentamasta todellisuuskäsityksestä. Länsimainen mystiikka on saanut paljon vaikutteita Plotinoksen käyttämästä intuitiivis-loogisesta menetelmästä. Gatti käyttää Plotinoksen filosofisesta järjestelmästä nimitystä ”kontemplatiivinen metafysiikka”, mikä kuvaa hyvin todellisuuskäsitykseen liittyvää ontologista rakennetta. Luovassa kontemplaatioissa on kysymys asteittaisesta tietoisuuden rakentumisesta ja laadullisesta kirkastumisesta. Plotinoksen mukaan sielussa on järjenkaltainen kyky ja kaksinainen ominaisuus, joka mahdollistaa tajunnan avartumisen ja tietoisuuden lisääntymisen. Tietoisuuden lisääntyminen tapahtuu laajentuvan ymmärryksen siivittämänä ensin partikulaarisesta tietoisuudesta sielu- ja myöhemmin järkitietoisuuteen. Nämä edellä mainitut vaiheet edellyttävät Plotinoksen mukaan kokoavaa, mutta samalla kehittyvää ajattelijan reflektiivistä erottelukykä, jotta kolmas, puhdas olemisen ja tietoisuuden perusta ja alkulähde voidaan tiedostaa.

Plotinoksen kirjallinen tuotos *Enneadit* julkaistiin alkukielisenä n. 301 hänen oppilaansa **Porfyrioksen** (n. 232–305) toimittamana.

"Plotinoksen mielenfilosofiaan liittyvä keskeinen käsite on 'Yksi', joka on sanoin kuvaamaton ja määrittelemätön."

Enneadit avautuvat lukijalle kahdesta eri tarkastelukulmasta käsin: Ensinnäkin alkulähteen, eli transsendenttisen ja immanenttisen Jumalan, suunnasta rakentuva kaksitasoinen metafyyinen todellisuuskäsitys, toiseksi, luovan kontemplaation harjoittamisen avulla saavutettava kokonaisnäkemys ja integroituminen Jumalan olemukseen, mikä vastaa nk. valaistumiskokemusta. (Gatti 1999, 28–32)²

Merkille pantavaa on, että Plotinoksen teos *Enneadit* oli tuntematon läntiselle Euroopalle vielä 600–1500 luvuilla. Kyseinen teos oli tuolloin saatavilla ainoastaan kreikankielisenä alkuperäisversiona ja vähän myöhemmin teos ilmestyi arabiankielisenä. Kreikan kielestä käännetty englanninkieliset versiot löytyvät kahden pääasiallisen kääntäjän **A. H. Armstrongin** ja **S. MacKennan** tekeminä. Luotettavimpana ja selkeimpänä englanninkielisenä versiona pidetään A. H. Armstrongin kirjallista laitosta. (O'Meara 1995, 127; O'Brien 1978, 220).

Enneadien sähköinen versio löytyy lyhentämättömänä USA:sta Georgian yliopiston palvelimelta osoitteesta: <URL:<http://graduate.gradsch.uga.edu/archive/Enneads>>.

Ykseys, elämä ja ihmisen alkuperä

Millainen on pätevä elämän määritelmä ja miten siihen kytkeytyvät elävät olennot? Nämä kysymykset aiheuttivat jo antiikin aikana keskustelua siitä mikä on ykseyden olemus ja mikä on partikulaarien suhde kokonaisuuteen ja elämään. Kosmologian ja biologian perusongelma on vielä nykyisinkin ajankohtainen – tiede pyrkii etsimään tietoisuuden ja tajunnan suhdetta elävään luontoon ja maailmankaikkeuden rakenteeseen. Plotinokselle kysymys ihmisen alkuperästä oli haasteellinen.

Etsiessään käsitystä todellisuuden oikeasta luonteesta Plotinos jatkaa Platonin ajatusra-

kennelmien kehittelemistä. Plotinos joutuu kuitenkin ottamaan kantaa myös elävien olentojen realismia korostaviin mielipiteisiin ja väittämiin, jotka nousivat luonnontieteellisen empirismin siivittäminä. Plotinoksen mukaan on ensin löydettävä tarkka määritelmä ykseydelle, jotta partikulaarien – kuten elävien olentojen – suhde kokonaisuuteen voidaan ymmärtää. Vaikuteena on elämän ja maailmankaikkeuden liike, joka tekee liikkeen alkusyyän määrit-

telemisestä haasteellisen, koska käsitteellisenä olevaisena liike ulottuu abstraktien käsitteiden keskinäisiin suhteisiin. Plotinos on pyrkinyt ratkaisemaan ontologisen ongelman määrittelemällä kolme ykseyttä, jotka ovat laadullisesti toisistaan poikkeavia.

Plotinos kutsuu todellisuuden kolmea arkityyppistä ja ontologista alkuperustetta *hypostaaseiksi*. Hypostaasi tulee kreikankielestä (*hupostasis*), joka tarkoittaa pysyvää käsitteel-

Plotinoksen filosofia lyhyesti:

1. On kolme ykseyttä (hypostaasia), joista kaksi on osittain ilmentynyttä kokemismaa-ilmaa: maailman järki (kr. nous) ja maailman sielu sekä määrittelemätön ykseys. Osittaisena ilmenevä kokemismaailma viittaa partikulaaristen olioiden olemassaoloon – *tällainen olio on samanaikaisesti osa ja ykseydessä oleva*.

2. Metakognitiivisten reflektioiden avulla on mahdollista saavuttaa autenttinen järkiolemus (kr. nous) ja Jumalan mielessä olevat transsendentaaliset ajatusoliot (*"oliot sinänsä"*, kirj. huom.).

3. Transsendenttinen ja immanenttinen alkuperuste – määrittelemätön – saavutetaan, mutta erittäin harvoin Plotinoksen kuvailemassa mystisessä yhteen sulautumisessa, mikä tapahtuu dualistisen mielen ja ajattelun tuolla puolen.

4. Elämä kokonaisuudessaan – maailman-sielu – muodostuu välttämättömyyden voimasta syntyvästä evoluutiosta sekä ilmiömaa-ilman osittuneesta, absoluuttista hyvää kohden pyrkivästä, involuutiosta.

5. Elävien olentojen autenttiset identiteetit ovat absoluuttisen hyvässä tietoisuudessa.

6. Astein havaittavan maailman taustalla vaikuttavien syiden oivaltaminen johtaa ajattelijan asteittain valaistumiseen, mikä tarkoittaa kehittyvän itsetietoisuuden avulla saavutettavaa autenttista identiteettiä (= itseensä osallistuminen).

7. Subjektiivisella tietoisuudella on valinnanvapaus ajattelun ja tekojen suhteen, mutta välttämättömyyden voimasta syntyvät myös kausaaliset voimavaikutukset ja osien väliset riippuvuussuhteet, mikä tarkoittaa osittuneen maailman luonnollista evoluutiota ja kohtaloksi määriteltävää prosessia.

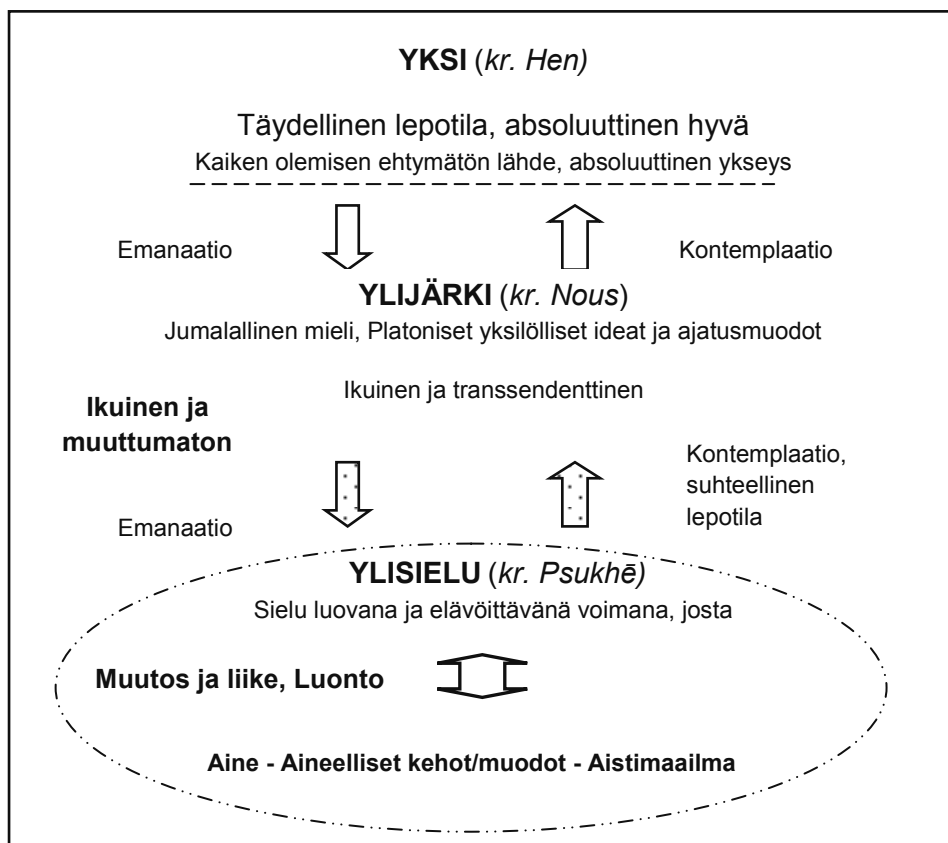
8. Pahuus on hyvyyden poissaoloa ja johtuu partikulaariseen *"sieluun tarttuneesta muukalaisuudesta"* (yksilöllinen varjo, kirj. huom.) eli ajattelevan subjektin harhaisesta todellisuuskäsityksestä ja aineelliseen olomuotoon sitoutuneesta minäkuvasta.

9. Maailmansielu sisältää aineen, mutta ainetta ei luokitella hypostaaseiksi. Aine perusolemukseltaan on neutraali, maailmankaikkeuden muotoja ilmentävä ja *pienuutensa* tähden "näkömätön" substanssi. Ainetta ei metafyyssisessä järjestelmässä aseteta dualistiseen vertailuun alkulähteen (Jumalan, määrittelemättömän) kanssa.

10. Aineen olemisen perusta on jumalallisessa mielessä (nous) oleva aineen arkityyppinen idea – eli puutteen *periaate*. Aine "tarvitsee tai sitoo" itsensä ulkopuolelta tulevat laadut ja kaikki muodon määritteet ilmentääkseen itseään muotona.

11. Välttämättömyys ilmentää jumalallisen absoluuttisen hyvän tahdon, luomisen, järjestyksen ja olemisen voiman. Se tarkoittaa järkioletojen sisäsyntyistä ilmenemispyrkimystä kaikilla olion laatua ja määrää edellyttävillä olemisen tasoilla.

12. Vapaus ja vapaa tahto merkitsevät sielun osille itsenäistä valintaa ja yksilöllistä toimintaa, mikä johtaa kausaalisien kudelman muodostumiseen. Plotinoksen mukaan "Ihminen kulkee luonnostaan kohti hyvää, mikä on universumissa vapaasti toimiva syy ja vapaan tahdon ilmentymä". *Kausaalinen kudelma ja kausaaliset voimavaikutukset määrittävät osien keskinäiset suhteet ja liikkeen maailmansielun prosessissa, jota elämäksi kutsutaan*.

Kuvio 1. Plotinoksen todellisuuden rakennetta kuvaava malli, muunnelmä Dissen (2001) kehittämästä kuvioista.

listä perustusta, asian tai olemuksen aktuaalista olemassaolosta ja arkkityyppistä olemusta.

Hypostaasien esittäminen lukijalle on haasteellinen tehtävä, koska päättelyketju on pitkä ja moniulotteinen käsitteellinen prosessi. Plotinoksen ajattelun seuraaminen edellyttää useiden mielikuvien luomista ja hidasta etenemistä kohti asiayhteyksien oivaltamista.

Hypostaasit rakentuvat laadullisesti ja ontologisesti kolmeen eri kategoriaan. Ensimmäinen on puhdas ja sekoittumaton ja käsitteellisesti osittumaton alkuperuste, Plotinoksen nimeämä Yksi (kr. Hen). Toinen alkuperuste on käsitteellisesti osittunut, ideoista ja ajatusolioista muodostuva ykseys, eli *maailmanjärki* (kr. Nous). Kolmas alkuperuste on

maailmansielu (kr. Psukhe), joka on *liikkeessä* oleva ja elävistä olennoista koostuva ykseys. (V.I.7.8).³

Platonin teoksissa ykseys esiintyy harvemmin eriteltyinä ja tarkemmin määriteltynä. Osan ja ykseyden suhde oli ratkaisematon filosofinen ongelma ja liittyi elämän perusteiden selvittämiseen sekä elävän olennon määrittämiseen. Plotinos viittaa mm. Platonin *Parmenideekseen*, missä käsitteellistä erottelua tapahtuu ensimmäisen jakamattoman, ts. ensisijaisen ykseyden (*one*) ja toissijaisen ykseyden (*one-(in)-many*), välillä sekä kolmannen ykseyden (*one-and-many*) välillä. Plotinoksen tavoitteena oli selkiyttää kyseistä määrittelyä luomalla uusi todellisuuskäsitys, joka sisältää

sekä luonnontieteellisen että idealistisen maailmankuvan.

Ylijärki – Mielen ykseyden (kr. *Nous*)

Keskimmäinen hypostaasi muodostaa sen, mitä Plotinos kutsuu ”*absoluuttisen ykseyden jälkeläiseksi*”, maailmanjärjeksi, johon liitetään kaikki olemiseen liittyvät attributit. Maailmanjärki, jota kutsun jatkossa *ylijärjeksi*, on saanut olemassaolonsa ja ajattelukykynsä alkulähteen suunnattomasta, itseriittoisesta voimasta. Plotinos selittää *Enneadissa* maailmanjärjen syntyprosessia epämääräisesti, koska siinä liikutaan ajan ja ilmiömaailman tuolla puolen, jossa käsitteet ennen ja jälkeen eivät päde. Itsetiedostuksen ja olemisen muotoutumisprosessi sisältää kaksi vaihetta, jotka Plotinos kuvailee seuraavasti.

Ensiksi, alkulähteen käsittämätön ja rajoittamaton voima kääntyy itseään kohden ja luo samanaikaisesti kuvan itsestään. ”Sisäänpäin” kääntyminen tuottaa arkkityypisen perustan itsetietoisuudelle (engl. *being*), olemiselle sekä järjellisuudelle ja ymmärrykselle (engl. *intellectual-principle*). Saavutettuaan vakaan ja yhtenäisen ajatuksen vallitsevasta todellisuudesta, ylijärki asettuu sisäiseen katselun tilaan ja *olemisen aktiin*, mikä taas muodostaa ainoan *liikkeeksi määriteltävän* laadun kyseessä olevalla arkkityypisellä tasolla. Plotinoksen mukaan juuri *erottautuminen absoluuttisesta ykseydestä* aiheuttaa perustavanlaatuisesti mielen osittumisen. Osittumisesta seuraa dualismi ja koko käsitteellinen avaruus, mikä johtaa subjekti-objekti-ilmiön esiintymiseen koko tietoisuuden progressiivisessa jatkumossa. Etääntymisen autenttisen ykseyden ja puhtauden tilasta merkitsee alkulähteen ”Hen” muuntumista toisen ja kolmannen luokan osittuneisiin olemassaolon laatuihin.

Toiseksi, voiman sisäänpäin kääntyminen aiheuttaa ilmiön, jossa – Plotinoksen tulkinnan mukaan – syntyy säteilevä voimavaikutus, joka edelleen heijastuu ts. *emanoituu* ”ulospäin”. Tämä ulospäin virtaava emanaatio muodostaa kolmannen hypostaasin, jota Plotinos nimitetään *maailmansieluksi* (kr. *Psyche*). Koska voima syntyy itsetietoisuutta sisältävästä alkupe- rusteesta, niin itsetietoisuus on kylläkin läsnä, mutta alentuneessa – emanoituneessa – olo- muodossa ja olemuksessa.

Plotinoksella on nyt mahdollisuus luoda järjellinen yhteys alemman liikkuvan ja ylemmän liikkumattoman kosmoksen välille. Maailmansielun ympyränmuotoinen liike syntyy kauneuden ja hyvyyden kaipuusta, koska maa-

ilmansielun ydinolemuk- sessa oleva alentunut tie- toisuus etsii autenttista alkuperäänsä. Maailman- sielun olemus etsii toisin sanoen itseään ja pyrkii kohti korkeampaa ole- misen ja tietoisuuden ti- laa. Koska kyseinen asia liittyy ilmiömaailman arkkityypisen perustan kuvantamiseen, niin pa-

laamme siihen maailmansielua käsitteleväs- sä osiossa.

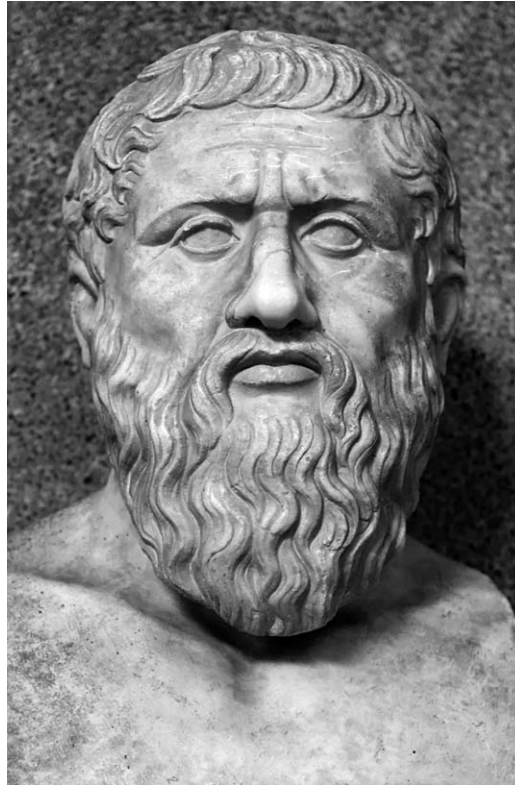
Plotinoksen filosofisen pohdinnan luonnetta kuvaa seuraava, kolmannen hypostaasin muotoutumisprosessia esittelevä ajattelu, josta seuraava esimerkki.

”Mutta, miten voi täydellisen levon keskeltä syntyä akti? On olemuksessa oleva akti ja on akti, joka suuntautuu olemuksesta ulospäin. Ensimmäinen akti toteutuu itsensä tiedosta- misen yhteydessä ja toinen akti seuraa välittö- mästi ensimmäistä aktia, joka on emanaatio- na erillinen kuin se itse.” ... ”Näin on myös jumalallisessa, tai pikemminkin meillä on ai- kaisempi muoto kaksoisaktista. Jumaluus jää omaan muuttumattomaan olemiseensa, mutta sen täydellisyydestä ja sen luonteeseen sisälty- västä aktista emanoituu sekundäärinen akti,

joka on valtavan voiman ulostuleminen, valtavin kuviteltavissa oleva voima saavuttaa tosiolevan, joka on toissijainen siihen nähden, joka on yläpuolella kaikkea olevaista.” (V.4.2)

Ylijärki on kaikkialla läsnäoleva, immanenttinen ja puhdas aktuaalinen rajaton tietoisuus. Rajaton on ymmärrettävä tässä tapauksessa täydellisenä läpinäkyvyytenä ja kirkkautena. Ylijärki muodostaa yksilöllisten olioitten ikuisen ja muuttumattoman itsetietoisuuteen liittyvän järjellisen olemisen arkkityypisen perusprinsiipin. Yksittäiset ideat ovat yksilöllisinä ajatusmuotoina ja itsensä tiedostavina oliona jumalallisessa mielessä läsnä olevia partikulaareja. Järkiolennot ovat ylijärjen ykseyteen ja viisauteen samaistuneita yksilöllisiä olevaisia. Ylijärki on samanaikaisesti sekä jakamaton että osiin jaettu ykseys. (V.2.1; V.4.1–3)

Ylijärki muodostuu, Plotinoksen mukaan, platonistisista ideoista ja järjellisistä olennoista, jotka ovat aktiivisessa aktuaalisen olemisen tilassa (*aktissa*), mikä johtaa semanttiseen käsitteparin ”*beings in act – actual beings*” synty-miseen. Korkeamman asteinen tietoisuus on tietoista olemista ja toisten järkiolemusten kirkkauteen osallistumista, niiden tiedostamista sekä jumalalliseen mieleen samaistumista. Olemisen ja tietäminen ovat jumalallisessa mielessä ymmärrettynä yksi ja sama asia. Ylijärkeen liittyvä olemisen on kokonaisuudes-

Plotinoksen oppi-isiä: Platon

saan identtinen siinä olevien järkiolentojen kanssa ja päinvastoin. Kaikki olemassa olevat asiat ja oliot ovat ylijärjessä olevia ajatusolioita ja kaikkia siinä olevia yhdistää olemisen tietoisuus, *autenttinen identiteetti*.

Identiteetti merkitsee, Plotinoksen mukaan, yksinkertaisesti *itseensä osallistumis-ta*. Ylijärjen ykseys on verrattavissa siihen, että yksilöllisessä osittuneessa mielessä (maailmansieluun kuuluvassa alemmassa tietoisuudessa), joka on subjektiivinen ja eriytynyt jumalallisesta mielestä, voi esiintyä yhtäkä useampia tiedollisia käsitteitä, asiakokonaisuuksia ja luokituksia nk. ”tiedon ti-

loja”. Esim. tieteelliset luokitukset käsitteineen ja kontekstisidonnaisuuksineen ovat rinnastettavissa edellä mainittuun mielikuvaan kokonaisuudesta ja sen osista. Plotinoksen mukaan arkkityypiset järkioliot eivät aiheuta sekaan-nusta ylijärjessä, koska ideat pysyvät toisistaan erillisinä, mutta ovat kuitenkin yhteydessä ylijärkeen – kukin järkiolio on luonnostaan oman laatunsa mukaisella ”paikalla” kokonaisuuteen nähden. Ylijärki on jakautumattomassa ja rajattomassa ykseyden tilassa, koska siinä ei ole avaruudellista tilaa tai lokaalisesti määriteltyä paikkaa. Tällöin voidaan kuitenkin puhua erilaisten voimien laadullisesta ilmentymisestä, koska ne ovat järkiolioille luonteenomaisia ja muodostavat lajien yksilöllisen ja laadullisen perustan. Ylijärki edustaa viimekädessä *olemisen voimaa*, se on alkulähteestä lähtöisin ja siksi

kaiken *erillisen ja ilmenneen olemisen alkusyy ja perusta*. (VI.2.; V.9.6)

Määrittelemätön Yksi – absoluuttinen ykseys

Ensimmäinen hypostaasi (*Hen*) muodostaa siis olemisen alkulähteen, olemisen transsendenssin, liikkeeseen ja lepoon liittyvän alkusyyn. Siksi se on jumalallisen ylijärjen ja maailmansielun taustalla oleva absoluuttinen ykseys ja ehtymätön voima, joka *mahdollistaa olemisen ja siihen sisältyvän ajattelemisen kyvyn*. (III.9.3; III.8.10)

Plotinoksen metafysiikkaan yhdistyy kielteisten määritteiden käyttäminen käsittämättömän ja rajoittamattoman hypostaasin kuvaamiseen. Menetelmää kutsutaan lat. *"via negativa"* tai *"via negationis"* -menetelmäksi, mikä tarkoittaa tässä yhteydessä abso-luutin, *"Hen"*, kuvaamista kielteisessä muodossa eli kuvataan mitä *"se ei ole"*. Kielteisten määreiden muodostaman kokonaisnäemyksen lävitse ajattelijan tietoisuuteen suodattuu *perimmäisen todellisuuden olemus*. Se, mitä jää *Enneadin* lukijalle löydettäväksi rivien välistä, muodostaa absoluuttiin liittyvän ontologisen määritelmän ytimen. Plotinoksen esimerkkiä ovat myöhemmin käyttäneet mm. **Tuomas Akvinolainen**, jonka mielestä Jumalalle ei voi antaa nimeä. (Schroeder 1999, 337; Thiselton 2002, 316; Rist 1999, 390)

Plotinoksen mukaan on oltava kaiken ko-koava ja kaiken olevaisen taustalla oleva jakamaton, puhdas ja sekoittumaton, kaksinaisuudenkin "yläpuolelle" sijoittuva alkuperuste. Tämän alkulähteen tulee olla absoluuttinen ykseys. Koska kaikki olennot saavat kyseisistä ykseydestä olemassaolonsa, niin absoluuttinen alkuperuste ei voi olla yksikään "jälkeläisistään" – ei laatu, määrä, ylijärki, eikä maailmansielu. Alkusyy ei ole liikkeessä tai liikkumaton,

ei avaruudellisesti eikä aikaan sidottu. Kyseiset määritelmät kuuluvat olevaisen attribuutteihin, mutta *perimmäistä alkusyytä ei voida määritellä edes olevaiseksi*. (V.8.7)

Mikäli tahdotaan saavuttaa absoluuttinen ykseys, silloin tutkimus edellyttää – Plotinoksen mukaan – menemistä tiedon taakse ja samalla ykseydessä pysymistä. Tutkijan tulee luopua tietämisestä, tietämisen kohteesta ja ajattelun objekteista. On luovuttava jopa kauneudesta ajattelun objektina. Sillä vaikka kauneus saa olemuksensa absoluuttisesta ykseydestä, se on jo siitä hiukan etäantynyt. Plotinos viittaa myös Platoniin, jonka mukaan absoluuttisesta ykseydestä ei voida puhua eikä kirjoittaa. Siihen ei pääse tiedon avulla kiinnittymään,

mutta ajatuksille voidaan antaa suunta ja tehdä siihen viittauksia kielen ja käsitteiden avulla. Absoluuttinen ykseys avautuu ainoastaan sisäiselle katseelle ja ainoastaan *siihen samaistuvalla mielelle ja olemukselle*, joka asettuu

harmoniseen suhteeseen sen kanssa. (VI.9.4; vrt. Parmenides 142a; Timaios 41e)

Transsendenttiseen ykseyteen liittyvää tietoa voi saada todellisuuteen yhdistävällä ja yksilöitynyttä mieltä eheyttävällä ajattelulla. Plotinos toteaa, että mieli ja ajatus menettävät helposti otteensa kaikesta sellaisesta, joka liittyy muodottomaan ja rajattomaan – mieli vajoaa helposti aisteilla havaittavan todellisuuden kuvaamiseen. Ajattelijan ainoa keino on itsessään olevan järkiolemuksen avulla herättää *"mieli näkemään"* perimmäinen ykseys ja samalla pyrkiä irti jakautuneista, osittuneista ja ykseydestä erottautuneista mielentiloista. Tämä edellyttää Plotinoksen mukaan Platonin kuvailmaa *"sisäisen ihmisen aktivoitumista"*, sielussa olevien 'siipien kasvattamista' ja 'ajomiehen määrätietoista otetta". (VI.9.3,4;)

Absoluuttinen ykseys ei ole järjellinen olevainen, koska järkiolemus muodostaa tiedostavassa mielessä dualistisen subjekti-objekti

"Mieli vajoaa helposti aisteilla havaittavan todellisuuden kuvaamiseen."

-tilanteen (ajattelija – ajatuksen kohde). Absoluuttinen ykseys on liikkumaton ja täydellisessä levossa, koska se on ensisijainen, jopa *ajattelemisen aktiin* nähden. Sen ei edes tarvitse ajatella mitään tai ketään, koska ei ole mitään mitä sen tarvitsee ajatella, tiedon tai minkään muun asian puuttumisen tähden. Se ei ajattele edes itseään. Se kuitenkin antaa järkiolennoille voiman olla ja ajatella. Plotinos antaa ymmärtää, ettei *ajattelukyky* voi olla identtinen siitä emanoituvan seurauksen eli *ajattelemisen* kanssa. Oleminen, ajattelukyky ja ajateluun liittyvä akti ovat absoluuttisesta ykseydestä emanoituvia seurauksia. Näillä argumenteilla Plotinos tarkentaa **Aristoteleen** määritelmää liikkumattomasta liikuttajasta ja ajattelijasta ja ajattelemisen onnellisuudesta syntyvää tulkintaa. Edellä kuvatun ajatusrakennelman perusteella voidaan olettaa, etteivät ylijärjen tietoisuudessa olevat järkiolennot itse asiassa ajattele mitään, ne vain ovat. Ajatteleminen – yleisellä tasolla ymmärrettynä – kuuluu itse asiassa laadullisesti alemmalla tasolla olevalle maailmansionelulle ja elämänykseyteen kuuluville osittuneille sieluille, jotka pohtivat olemassaolonsa mysteeriä ja pyrkivät kohti absoluuttista hyvää olemisen autenttista perustusta. (VI.9.6–7)

"Ylijärki tietää olevansa itsetietoinen omassa autenttisessa olemuksessaan ja alkulähteessään, mutta ylisielu tietää olevansa itsetietoinen jossakin muussa olevaisessa, jonka yhteyteen se pyrkii oman ajattelunsa avulla."

Maailmansionelu – Elämän ykseys

Maailmansionelu on kolmesta hypostaasista ”laadullisesti heikoin”, se on ilmiöiden näyttäjä, eriytyneen ja osittuneen elämän kokonaisprosessi. Elävien olentojen ykseys, joka koostuu *aistein havaittavasta todellisuudesta* ja *aistein havaitsemattomasta todellisuudesta*. Aistien ulottumattomissa oleva maailmansionelu on aineeksi käsitettävän substanssin yläpuolella, mutta se myös läpäisee kaikki aineelliset ja aistein havaittavat muodot. Aistein havaittava todelli-

suus muodostuu määrällisesti ja laadullisesti määriteltävissä olevista elävistä olioista. Elävyys määrittää laajasti liikettä sisältäväksi asiaksi, myös kivet ovat tässä ymmärryshorisontissa eläviä.

Aine on maailmansionelun sisällä oleva neutraali substanssi, johon ylemmän hypostaasin järkiolemukset ja idea voivat antaa *laadullisen* ja *määrällisen ilmennyksen*. Maailmankaikkeus on maailmansionelun kiertoliikkeen ansiosta jatkuvan muutoksen ja tulemisen prosessissa. Kier-

toliike on ympyrän muotoista, mutta ympyräliikkeen keskus on lepotilassa. Elämän kiertoliike on samalla ajan perusolemus, koska maailmansionelu etsii todellista ylijärjen täydellisessä olemisessa lepäävää olemustaan. Elävän olennon tajunnan virta ja mieli ovat mukana maailmansioneluun kuuluvassa etsimisen prosessissa, mi-

kä taas selittää ihmisen sielussa olevan käsittämättömän tiedonjanon.

Plotinos kuvailee laadullisesti alhaisinta hypostaasia *osittuneeksi ja eriytyneeksi kosmoseksiksi*. Laadullisesti ylevämpi ylijärki ja järkiolennot muodostavat järjellisen *kosmoksen*. Elävänä olentona ihminen osallistuu maailmansionelun elämään järjestelmänä, jonka tietoisuus on ”hämärtynyt ja alentunut”. Aineeseen kietoutunut sielu on osittain suljettu järjestelmä, ”yhdistelmäolento”. Yhdistelmäolento muodostaa itseohjautuvan elämänpiirin, jolla on ajateluun ja reflektointiin kykenevä mieli ja fyysinen keho.

Aistien integraation ansiosta tietoisuus muodostaa mielikuvia elämäkokemusten seurauksena. Syntyneet mielikuvat liittyvät osittain suljetun järjestelmän sielulliseen muistirakenteeseen ja muodostavat pitkäkestoisen muistin olemuksen. Esim. kipu aineellisessa kehossa muodostaa aistien välittämänä yksilölliseen sieluun mielikuvan kivusta ja sen aiheuttajas-

ta – kipu tai kehoellinen kokemus sinänsä on suhteellisen lyhytkestoista.

Osittain suljetut järjestelmät ovat saman maailmansielun siinä vaikutuspiirissä, jota Plotinos kutsuu *universaaliksi sympatiaksi*. Ykseydestä eriytyneet järjestelmät ovat myös osittain avoimia, mikä mahdollistaa osien kokemuksellisen ja elävän ykseyden kokonaisuuteen nähdessä. Universaalisen sympatian avulla ihmiset voivat kokea yhteenkuuluvuutta sosiaalisessa yhteisössä ja kokea elävien olentojen myötäsyntyistä kärsimystä ja onnellisuutta.

Kysymys universaaleista

Aristoteleen luonnontieteellinen empirismi toimi katalyyttinä Plotinoksen ryhtyessä etsimään tietoteoreettista perustaa sille, miten voimme saada tietoa tosiolevaisesta – autenttisesta itsestämme. Platonilla ja Aristoteleella elävää olentoa koskevat ongelmat liittyivät liikkeen ja siihen liittyen elävän olennon alkupe-
rää koskeviin kysymyksiin. Keskeiset ratkaisemattomat kysymykset liittyivät olioiden kuolemattoman luonnon todistamiseen. Aristoteles seuraajineen taas hylkäsi ideaoppiin liittyvät puhtaasti muotoon liittyvät oliot ilman fyysistä vastinetta. Plotinos taas oli Platonin seuraaja ja siis kuolemattomien olioiden ja ikuisten ideoitten puolestapuhuja.

Universaalisten käsitteiden määrittely ja niihin liittyvät tarkennukset aiheuttavat filosofisia ongelmia edelleen ja muodostavat nykyisin *universaali-kiistan* nimellä kutsutun filosofisen aihealueen. Universaali-kiista

kulminoituu ideoitten ja niistä muodostuvien olioiden itsenäisen olemisen problematiikkaan. Keskiajan filosofista keskustelua siivittänyt aihe oli universaalien eli yleiskäsitteiden tai *yleisten olemusten* (essentia) asema. Keskustelun pohjana käytettiin Plotinoksen seuraajana tunnetun **Porfyrioksen** (n. 232–305 jaa.) esille nostamia kysymyksiä:

Ovatko oliolajit (universaalit) todella olemassa vai ainoastaan mielen tai ymmärryksen käsittäminä?

Ovatko tiedon objektit mielen sisäisiä vai ulkoisia olioita?

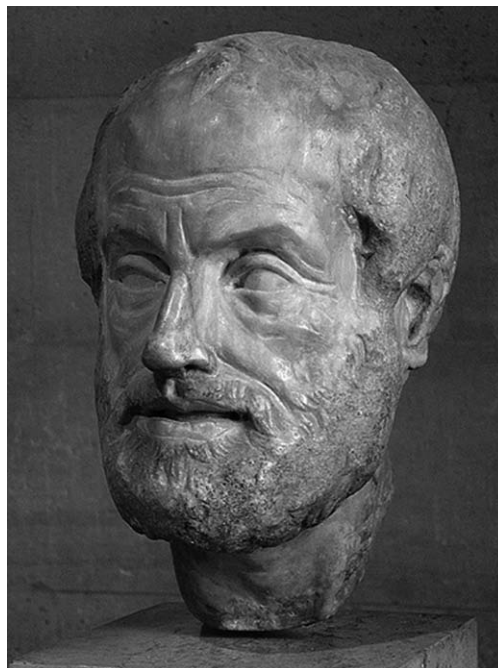
Ovatko oliot aineellisia vai aineettomia?

Ovatko olemukset yksittäisistä olioista erilisiä vai eivät? (Korkman 1998, 461)

”Oliot sinänsä” esiintyvät monin tavoin ja eri muodoissa **Kantia** edeltävässä filosofiassa, kuten myös **Toni Kannisto**⁴ toteaa omassa artikkelissaan. ”Oliota sinänsä” voidaan pitää transsendentaalisen idealismin rajakäsittteenä, koska ”oliossa sinänsä” ajattelijan tietoisuus saavuttaa mielen ja olemisen tilan, josta on poistettu kaikki subjektin asettamat mielensisällöt. Ul-

koisen maailman objektit ovat ilmiömaailmaan rinnastettavia tutkimuskohteita. Olioiden puhtaan olemuksen subjektiivista ja objektiivista tilaa emme voi ulkopuolisina havaitsijoina kokea kuin osittain esim. aistiemme välittämänä informaationa. Käsite informaatio tulee juuri käsitteen kaksijakoisesta tulkinnasta in + formaatio, eli *muodossa oleva* (lat. *in formare*).

Oliota sinänsä tarvitaan ilmenemisen mahdollisuuden selittämiseen. Olio sinänsä on mahdollista rinnas-

Plotinoksen oppi-isiä: Aristoteles

taa uskonnonfilosofiseen Jumala-käsitteeseen. Molemmat käsitteet ovat vaikeasti määriteltävissä silloin kun pyritään todistamaan muuta kuin niiden nominaalista kontekstia. Mikäli olio sinänsä on tunnettavissa olevan ilmiön tai aistein havaittavan objektin kausaalisen ilmenemisketjun taustalla, on siihen jotenkin pystyttävä rakentamaan kielen ja käsitteiden avulla oleva yhteys. Mutta miten?

Vääjäämättä törmäämme edelleen universaaliuuteen ja kahden näkökulman tulkintaan. Oliosta sinänsä emme voi sanoa mitään eksaktia ennen kuin tutkija ja kokija ovat tulleet itse tutkimuksen kohteena olevaksi, mikä tarkoittaa yhteensulautumista "olion sinänsä" kanssa, mikä taas on nykyisen vallitsevan todellisuuskäsityksen mukaan mahdotonta. Kysymys on transsendenttisestä kokemuksesta. Kanniston⁵ mukaan käsite transsendentaalinen esiintyy tietävästi ensimmäisenä Platonin filosofiassa, jossa se kuvaa ilmiömaailman alkuperustetta ja absoluuttista hyvän olemusta. Termi liitetään uskonnonfilosofiassa myös Jumalan olemukseen.

Skolastisessa⁶ filosofiassa termeillä transsendentaalinen ja transsendentti tarkoitettiin kaikkea olemassa olevaa tai kaikissa yhteisesti nimettäviä käsitteitä. Kanniston mukaan näitä tunnettiin kuusi:

Olemus (*lat. ens*) 2. ykseys (*unum*) 3. hyvyys (*bonum*) 4. totuus (*verum*) 5. olio (*res*) ja 6. jokin (*aliquid*)

Kantin tarkentavan määrittelyn mukaan transsendentaalinen merkitsee jonkin rajaa tai rajalla olevaa ja transsendenssi tämän rajan ylittävää tai sitä rikkovaa. Kanniston mukaan Kant liitti nämä käsitteet tiedostuksen ja kokemuksen ennakkoehtoihin eli rajoihin⁷.

Kanniston tulkinnan mukaan transsendentaaliseen idealismiin liittyvä erottelu olioiden sinänsä ja ilmiöiden välillä olisi jäänyt Kantin edeltäjiltä huomiotta, mikä on johtanut moniin keskeisiin filosofisiin ongelmiin. Plotinoksen

kirjallisen tuotoksen perusteella voidaan sanoa, ettei Plotinoksen tietoteoreettinen tulkinta ole saavuttanut Kantin ajatusmaailmaa tai se on hylätty kerettiläisenä teoriana.

Plotinos suoritti rajapintoihin liittyvää pohdintaa. Hän osoitti tietoisuuden jatkumon alkulähteestä ilmiömaailman muuttuviin muotoihin. Subjektin ja objektin välinen suhde muodostaa filosofisen dilemman ajattelijan ja ajattelijan mielessä olevien havaintokohteiden todellisuuspohjasta. Se taas aiheuttaa käsitteellisen vuoropuhelun mielen sisäisistä ja mielen ulkoisista olioista sekä niiden suhteesta todellisuuteen.

Plotinoksen tietoteoriaan liittyviä erityispiirteitä voidaan tarkastella hypostaasien antaman informaation pohjalta. Samalla osoitetaan että

Plotinos oli ensimmäinen filosofi länsimaisen filosofian historiassa, joka lähestyi rohkeasti universaaliuuden epistemologista perustaa ja osoitti jo tuolloin, että transsendenttiset ideaaliot ovat Jumalan

mielessä (Nous) olevia *järkiolentoja*.

Järkiolennot eli "*oliot sinänsä*" ovat Plotinoksen mukaan "*actual beings*" eli "*beings in act*". Olemisen tilassa ne yksinkertaisesti ovat olemassa itse itselleen. Plotinoksen johtopäätelmä on vastine Aristoteleen aktuaalisen olemisen ja liikukumattoman liikuttajan olemukselle. Plotinoksen mukaan, aktuaalisuuden ja todellisuuden ylin selityspäätelmä on vielä astetta puhtaampi eli ensimmäinen hypostaasi "*Yksi*", joka luo osittuneelle todellisuudelle (subjekti-objekti) perustan. Olemisen alkulähde on, Plotinoksen mukaan, "*aktuaalisen olevaisen edeltäjä ja ensisijainen kaikkeen jäljempänä olevaan*". (VI.7.16; vrt. Valtio 509b)

Epistemologinen ongelma jää osittain ratkaisematta myös Plotinokselta, koska käsitteiden avulla rajat ylittävä tulkinta muodostaa uuden rajatun käsitteen. Absoluuttisen todellisuuden ja rajoittamattoman olemassaolon todistaminen sekä mielen ulkoisena että sisä-

"Hyvälle mikään ei ole pahaa, mutta pahalle mikään ei ole hyvää."

senä todellisuutena osoittautuu kielen avulla mahdolltomaksi. Kysymys on kreikankielen käsitteiden *paradeigmata pro paradeigmation* syvällisestä tulkinnasta. Kr. *paradeigmation* tarkoittaa pientä mallia ja *pro* jonkin edellä olevaa, *paradeigma* tarkoittaa suunnitelmaa tai kaaviota. Kysymys on mallista, joka toimii mallin mallina ja esikuvana. Mutta mistä nämä arkkityypiset oliot ja mallit sitten nousevat? Miten todellisuus ja tieto oliosta itsestään saavutetaan? Totuuden saavuttaminen jää kielen ja puheen avulla selvittämättä. Edellä mainittu ongelma saa mm. uusplatonisti **Prokloksen** (n. 410–485 jaa.) kritisoimaan Plotinoksen tietoteorian tuntemattomaksi jäävää vyöhykettä. Ongelma inspiroi Proklostia kehittämään lisää tietoteoreettisia olemisen ja tietoisuuden välitasoja alkuperäisten hypostaasien välille. (Costa 1999, 377)

Aktuaalinen tieto ja absoluuttinen ”yksi”

Uusplatonismia edustavan tieto-opillisen paradigman lähtökohdaksi on otettava Plotinoksen absoluuttinen ”yksi”, joka edustaa rajoittamatonta absoluuttista hyvää (good). Absoluuttisesta hyvästä muodostuvat – jo aikaisemmin tässä artikkelissa kuvatun emanaation seurauksena – subjektiiviseen aktuaalisuuteen liittyvät, eri ontologisella tasolla olevat ja laadullisesti toisistaan erillään olevat tietoisuusvyöhykkeet ts. ylijärki ja ylisielu. (V.4.1)

Plotinoksen mukaan oleminen on jo itsessään akti ja universaali ylijärki on ”olemista”, kaikkiallista aktuaalisuutta. On merkille pantavaa että Aristoteleen jumalakäsitys liittyy myös kiinteästi aktuaalisen mielen määritelmään. Tästä seuraa, että yksittäinen järkiolento on olemisen yksilöitynyt muoto – ja samanaikaisesti ajan ulottumattomissa oleva muuttumaton järkiolento. Täydellisyys sisältyy ylijärkeen, koska jumalallinen mieli on ensimmäinen johdannainen absoluuttisesta hyvästä. Tässä yhteydessä Plotinos tekee selkeän erottelun Aristoteleen korkeinta mieltä edus-

tavan partikulaareja muodostavan ykseyden ja absoluuttisen, partikulaareja sisältämättömän, jakamattoman täydellisuuden välillä. Täydellisyys on perimmäinen tae itseriittoisuudesta sekä muuttumisen ja liikkumisen tarpeettomuudesta. Ylijärjen ei tarvitse katsella mitään muuta kuin absoluuttista hyvää, josta se saa täyttymyksensä ja olemassaoloonsa liittyvän laadullisen autuuden. Ylijärki tulee ymmärtää tietoon ja tietämiseen liittyvänä ykseytenä, jossa subjektit ovat aktuaalisia tietoisuusolioita.

Kyseisellä tasolla ilmenevä välttämätön itseään tiedostava alkuvoima voidaan eritellä Plotinoksen mukaan seuraavasti: 1) Sisäisen näkemisen voima, 2) olemisen voima 3) ja tietämisen voima, mikä muodostaa samalla ilmentymiseen johtavan kausaalisen syyn olla erillinen ja ilmentää itsessään olevaa hyvää. (V.I.4; V.3.5; V.9.8; VI.7.40)

On syytä olettaa, että Aristoteleen määrittelemä aktuaalinen tieto liittyy Plotinoksen käsitukseen järkiolioissa olevasta itsetietoisuudesta. Merkittävin ero Aristoteleella ja Plotinoksella liittyy ylijärjen ja ylisielussa olevan, laadullisesti alentuneen tietoisuuden, merkityksen ymmärtämiseen.

Aristoteleen mukaan aktuaalinen tieto liittyy Jumalalle ominaiseen ajattelemisen aktiin, joka ylläpitää liikettä, ja johon elävillä olennoilla on mahdollista päästä hetkellisesti, mutta ei pysyvästi osallistumaan. Kyseiset näkemykset eivät ole ristiriitaisia Plotinoksen teorian kanssa, mutta laadullinen ero on huomattava, kun tarkastellaan järkiolomusta kahdella eri hypostaasin tasolla. Plotinoksen näkemys aktuaalisuudesta poikkeaa Aristoteleen näkemyksistä.

Näkemysero on oleellinen selitettäessä sielun kuolemattomuutta ja perimmäistä identiteettiä järkiolentona. Aktuaalisuus on sellaista, joka säilyy itsetietoisena koko olemassaolonsa ajan. Plotinoksen mukaan aktuaalisuus mahdollistaa täydellistymisen myös aineellisessa järjestyksessä, mikäli mielen harhaisuus voidaan poistaa ja tietoisuus palauttaa alkuperustansa – elävän olennon mieli on Plotinoksen mukaan

Porfyrios, Plotinoksen oppilas ja hänen töittensä kokoaja.

harhaisten mielikuvien peittämä. Aristoteleen tarkoittama aktuaalisuus taas ei voi kestää aineellisissa muodoissa, koska aineelliset muodot syntyvät kausaalisen prosessin kautta potentiaalisuudessa, eli aineessa.

Plotinoksen mukaan Aristoteleen näkemys on puutteellinen ja perusteeton mitä tulee partikulaarien eli elävien olentojen itsetietoisuuteen ja ajatteluun liittyvään prosessiin. Aristoteleen näkemyksessä elävien olentojen tietoisuus on aluksi passiivisen järjen tilassa (esitietoisuudessa tai partikulaarisessa alkumielessä), josta se kehittyy kohti aktuaalisen ajattelijan olemusta (Jumalan mieltä). Plotinoksen metafyyssinen todellisuuskäsitys taas rakentuu järkitietoisuuden ja alemman sielutietoisuuden eron selkiyttämiseksi.

Plotinoksen mukaan emanaation seurauksena ylijärjestä välittyy jumalallisia kykyjä ja voimia ja ne siirtyvät alemmalle olemisen tasolle ja ovat ylisielun laadullista perusolemusta. Itsetietoisuus ja aktuaalisuus ilmenevät ylijärjestä täydellisenä, mutta ylisielussa heikentyneenä. Ero ylijärjen ja ylisielun itsetietoisuuden välillä on, Plotinoksen mukaan, ainoastaan siinä, että ”ylijärki tietää olevansa itsetietoinen omassa autenttissa olemuksessaan ja alkulähteessään, mutta ylisielu tietää olevansa itsetietoinen josakin muussa olevaisessa”, jonka yhteyteen se pyrkii koko olemuksellaan. Koska yksittäiset sielut ovat osallisia ylisielun pyrkimyksestä, niin silloin yksittäisten sielujen olemuksessa on tiedostamaton kaipaus jostakin suuremmasta ja paremmasta eli pyrkimys todelliseen tietoon. (V.3.6–8)

Ylijärjen ykseys ja siinä olevat ajatusoliot ovat *erottamattomasti yhtä*. Jumalallinen järki tuntee ja tietää jokaisen ajatusolion, sen todellisen hyvään liittyvän olemuksen, ja ylijärki tunnistaa niissä itsensä. Samoin jokainen järkiolio tiedostaa itsensä, yksilöllisenä järkiolentona, ylijärjen olemuksessa. *Tiedon autenttisuus, totuusarvo ja epistemologinen perustus lepäävät tämän hypoteesin ja siitä johdetun paradigman varassa.* (V.5.1)

Absoluutteisessa mielessä ja tietoteorian valossa kaikki oliot ovat ylijärjen tai jumalallisen mielen sisällä. Plotinoksen metafysiikkaan ei kuulu mitään ylijärjen ja järjellisen kosmoksen ulkopuoliseksi luokiteltavaa oliota. Absoluutteisesta ykseydestä emanoitunut ylijärki edustaa korkeinta tiedon ja tietämisen olemusta. Plotinos ilmaisee asian seuraavasti:

”Järjellinen prinssiippi ei ole sellainen, joka tiedostaa asioita kuten aisti tiedostaa aistittavissa olevat ulkoiset objektit. Päinvastoin, ylijärki on aktuaalisesti ne oliot, jotka se tietää ja jotka se itse on ryhmitellyt, eikä ylijärki ole mistään ulkoisesta niitä lainannut. Mistä se olisi ne lainannut? Ei, ylijärki on täällä universumissa esiintyvien ja olevien olioiden kanssa, identtisenä niissä, muodostaen ykseyden niiden kanssa. Ylijärki on aineettomasta muodos-

tunut kollektiivinen tietoisuus (jumalallisessa mielessä) ja asioista muodostunut järjestellinen kosmos”. (V.4.2)

Ajattelemiseen liittyvä akti ylijärjen tasolla on muuttumatonta sisäistä katselua. Se on lepotila, johon ei liity muuta liikettä kuin oleminen ja olemiseen liittyvä akti. Sen sijaan mielessä olevien ajatusmuotojen vaihtelu tai erittely – samoin kuin kriittinen ajattelu ja mielen refleктоiva toiminta – tapahtuu ontologisesti alemman hypostaasin, ylisielun alueella. Ylijärki on lähes staattinen olemus, mutta siihen voidaan liittää näkemisen, tietämisen, olemisen, ymmärtämisen ja isetietoisuuden pysyvä akti. Tällöin päästään liikkeen määritelmään ja olemukseen käsitteellisesti määriteltävissä olevalla tasolla.

Yksilöllisen järkiolion ja ajattelevan subjektin tapauksessa epistemologinen tarkastelu voidaan kohdentaa suhteellisesti määriteltäviin, osittain eriytyneisiin sisäisiin ja ulkoiisiin mielensisältöihin. Järkioliot ovat järjen ykseydessä (ylijärki) aktuaalisesti läsnä olevia ideaalisia representaatioita (kr. *noema*), joihin liittyvät niitä vastaavat yksilöllisyyden antamat laadulliset määritteet. Ontologisesti alemmalla olemisen ja tietämisen tasolla (ylisielu) tulevat mukaan yksilölliset mielensisäiset liikkeet ja sisällöt (kr. *noesis*). Aistien kautta sieluun tulevat vaikutelmat, mielen sisällöt (kr. *noesis*) ovat mielessä olevia heijastumia (kr. *eidolon*)⁸ ja ne kuuluvat alempaan aineelliseen kosmokseen. Plotinoksen mukaan aistien kautta syntyvät mielikuvat ovat ainoastaan todellisuuden eristaisia heijastumia.

”... Sitä paitsi, ottaen itsestään selvyytenä sen, mitä aistit tajuavat havaitsemistaan objekteista siitä huolimatta mitä on tiedetty? ... aistien taholta ainoastaan mielikuva, aistit eivät voi koskaan tiedostaa oliota itsessään, koska tämä jää aina aistitietoisuuden ulkopuolelle”. (V.1.5)

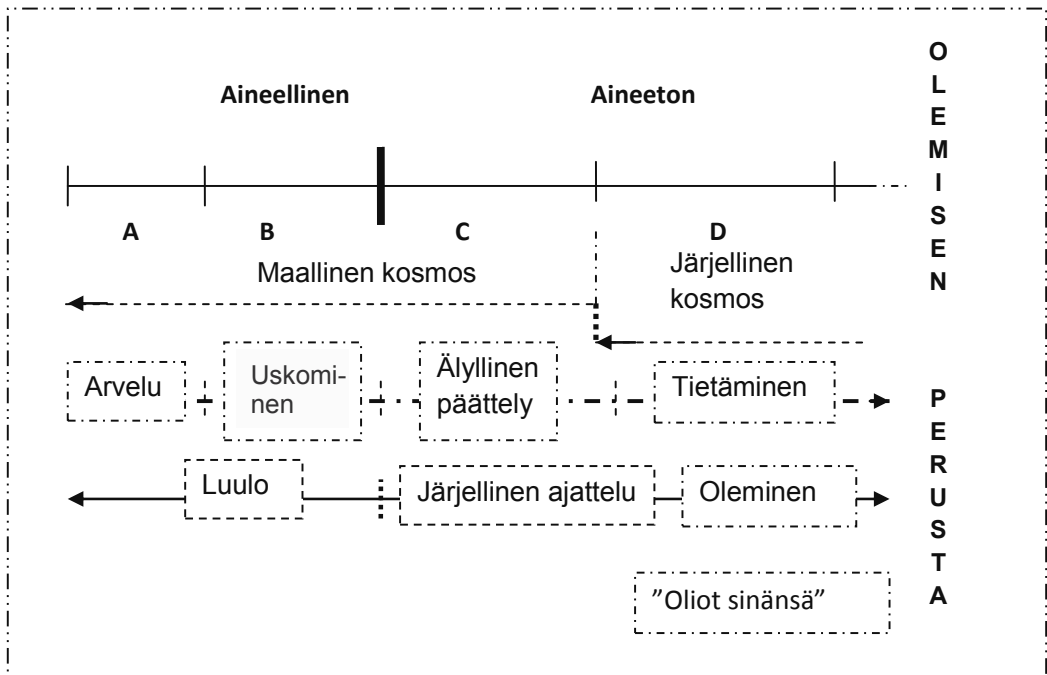
Ylijärjessä, tai jumalallisessa mielessä, ei ole mitään ulkopuolella olevaa. Voidaan kuitenkin perustellusti todeta, että ero subjektin ja objektin ts. ”sisäisen” ja ”ulkoisen” maailman

välillä häviää, kun lähestytään autenttista olevaista. Todellisuutta kuvaava kieli pakottaa meidät käyttämään kuitenkin suhteita ilmentäviä ilmaisutapoja aineellisen maailman kuvaamisessa, mikä aiheuttaa semanttista hämmennystä ja todellisuuden moniselitteisyyttä. Olevaisen suhteita ilmentäviä määreitä ovat mm. ylhäällä, alhaalla, taustalla oleva, sisällä, ulkona jne.

Järjellinen, (*olio sinänsä*, kirj. huom.) luokitellaan sisäiseksi olevaisuudeksi ja se käsittää ainoastaan laadullisesti määräytyvän olion määritteen. Aistein havaittavaan, ulkoiseen objektiin liitetään myös laadullinen ja määrittäminen ominaisuus. Ulkomaailmassa olevat oliot näyttäytyvät havait sijalle enemmän tai vähemmän epätäydellisinä. Ainoastaan järjelliseen kosmokseen kohonnut tietoisuus voi Plotinoksen mukaan saavuttaa autenttisen tietoisuuden ja päästä osalliseksi absoluuttisesta tiedosta. Plotinos käyttää aistihavaintoon liittyvästä tulkinnasta esimerkkinä Sokrateesta tehtyä maalausta.

”Ihmisen todellinen olemus tulee olemaan hänen järkiprinsiipissään. Se, joka on täydellisenä aineellisessa luonnossaan, on ainoastaan kuva järkiprinsiipistä, laatu pikemminkin kuin olemus. Kuvittele näkyvä ihminen, esim. Sokrates. Me annamme nimen Sokrates sellaiselle samanlaisuudelle, joka muistuttaa häntä kuten maalaus. Se koostuu pelkästään väreistä ja pigmenteistä. Maalaus vaikuttaa järkiprinsiipiltä, joka muistuttaa Sokratesta, mutta me annamme nimen Sokrates ainoastaan sellaiselle, jonka näemme. Todellisuudessa muodot ja värit, jotka muodostavat näkyvän Sokrateen, ovat vain jäljennöksiä järkiprinsiipistä. Sitä vastoin järkiprinsiippi itsessään vastaa sitä autenttista relaatiota, joka yhdistää ihmisen todelliseen järkiolomukseensa.” (VI.3.15)

Tiedon objektien sijoittumista havaittajan ymmärryshorisonttiin pyritään selkiyttämään kuvion 2 avulla: todellisuus jakautuu siinä näkyvään ja ajatuksella tavoitettavaan alueeseen. Todellisuutta esittävän janan osat ovat eripituisia niiden selvyyssasteen ja arvon mu-

Kuvio 2. Plotinoksen tietoteoriaan liittyvä kaavio ajattelun, tietämisen ja olemisen ulottuvuuksista. Kuviossa on muunneltuna Platonin Valtio-teoksesta.

kaisesti. Janan osat edustavat tietoon liittyvää laadullista muutosta. Kuvion avulla pyritään selkeyttämään jo edellä määriteltyä kahden kosmoksen ja hypostaasien sijoittumista tieto-opilliseen käsitemaailmaan. Aineellinen todellisuus edustaa ideoitten ulkoisia muotoja ja aineeton todellisuus edustaa ideoitten käsitteellistä tasoa. Tietoon liittyvä prosessointi on luonteeltaan erilaista ja tässä tapauksessa tehdään ero empiirisen, matemaattisen ja filosofisen tiedon välillä.

Kuviossa 2, osa B edustaa aistein havaittavia olioita. Osassa A ovat havaittavien olioiden heijastumat esim. kiiltäville pinnoille. Osa C edustaa matemaattisia objekteja, joiden avulla voidaan tutkia älyllisesti osassa B ilmeneviä olioita. Osa C edustaa älyllistä, dialektista ajattelua, kuvailevaa ja muototeknistä päättelyä, joiden avulla voidaan luoda mentaalisia representaatioita. Osa D edustaa korkeinta, älyllisen dialektiikan avulla saavutettavaa,

ajattelun tasoa – täydellistä ja ymmärtävää introspektiota.

Empiiriset tieteet rakentuvat yleisesti älyllisen päättelyn ja enimmäkseen luulon ja olettamusten varaan. Luonnontieteisiin ja matematiikkaan liittyvä älyllinen ajattelu sijaitsee luulon ja järjellä hankitun tiedon välimaastossa. Matemaattisia objekteja edustavalla alueella C on tärkeä merkitys B:n ja näkymättömiä ideoita edustavan D:n välissä. B:n jatkuvasti muuttuvilla kohteilla ei sellaisenaan ole suurta tiedollista arvoa Plotinoksen ajattelussa. Tietoisuuteen liittyvät asteet muotoutuvat siten että A edustaa arvelua, B edustaa uskomista, C edustaa älyllisen päättelyn synteesiä ja D edustaa autenttista tietämistä. Osat A ja B ovat luuloon liittyvää ajattelua, C ja D muodostavat järjellisen ajattelun. Järjellisen ajattelu lähestyy autenttista olemista, jossa subjekti, objekti ja objektiin liittyvä tieto ovat identtisiä. Dialektiikka toimii tiedonhankinnan menetelmänä, jonka avulla pyritään saa-

vuttamaan todellisuuteen perustuva intuitiivinen kokonaisnäkemys, ts. näkemään ykseyttä moninaisuudessa. (V.5.1; vrt. myös Valtio, VII 509d–511e, 537c ja selitykset)

Havainnot ja tunnistaminen

Näkyvää ja aistein havaittavaa todellisuutta koskeva empiirinen tieto ja ihmisten vaihtelevat mielipiteet ovat uskoa tai luuloa, mielipidettä, käsitystä, jota Plotinos ei pidä varsinaisena tietona. Matemaattiset tieteet ovat tietoa kohti eteneviä, koska niissä tutkitaan mitä seuraa tietyistä hypoteeseista. Yksityiset ideat muodostavat ykseyttä moninaisuudessa vain niiden omalla tieteen alueella. Dialektiikka on regressiivistä, koska siinä etsitään perusteiden perusteita, kunnes päädytään kaiken alkusyyhyn eli hyvän ideaan. Plotinos pyrkii Platonia tarkemmin esittämään yksityisten ideain olemusta ja pyrkii osoittamaan todelliseen tietoon johtavan tien. (I.3.5; Vrt. Faidon 99d–102a; Valtio, VII 532ab; 533d)

Plotinoksen metafyyminen järjestelmä, ontologinen lähestymistapa ja epistemologinen tarkastelukulma sulkevat pois ulkoisten aistimusten kautta syntyvät epäluotettavat tietorakenteet. Aineeton sielu ja siinä oleva puhdas järkiprinsiippi ovat ainoat ajatteluun tarvittavat työvälineet. Fyysiseen kehoon liittyviä elimiä ei Plotinoksen mukaan välttämättä tarvita, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi.

”Sieluun liittyvä ajattelemisen tila ei tarvitse mitään ruumiillista elintä ajatteluunsa. Olemalla ainoastaan puhtaudessa ja sille kuuluvassa luontaisessa aktissa, on sen ajattelu pilaantumaton. Ajattelu ei pidä erehtyä sijoittamaan paikkaan ja erilliseksi ruumiiseen yhdistettynä, vaan ajattelua on pidettävä ensisijaisesti järkeen kuuluvana.” (V.1.10)

Tämä johtaa tarkastelemaan subjektivismiin ja idealismin ilmenemismuotoja sekä epäilemään realismiin liittyvää kytkentää. Plotinoksen menetelmä näyttää aluksi hyvinkin epärealistiselta ja skeptikot saattavat olla hyvillään moisesta väitteestä. Plotinoksen tieto-opillinen

perusta on, kaikista epäilyistä huolimatta, autenttisuudessa ja aineettomuudessa aistien taustalla olevassa järkiolemuksessa. Elävän olennon⁹ ulkoisesta maailmasta syntyvät havainnot ja niistä syntyvä ymmärrys edellyttävät empiiristä aistimustietoa ja älyn toimintaa. Voidaan kin puhua ymmärryshorisontin tai tiedollisen kentän rakentumisesta aistivan olennon tajunnassa¹⁰.

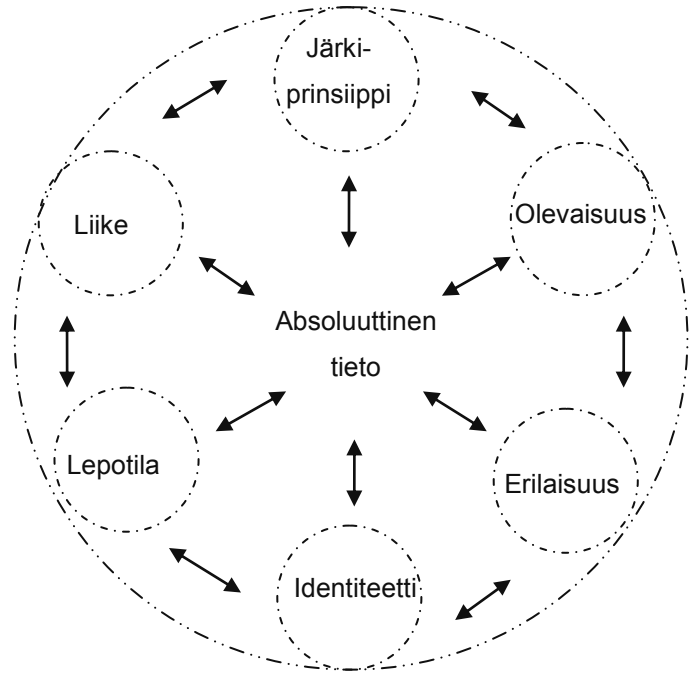
”Kaikki ulkoisesta syntyvät havainnot viittaavat joko aistimukseen tai ymmärrykseen ja järkeen, aistimukset voidaan symboloida säteenä tai janana ja ymmärrys tai järki ympyrän kehänä...” (V.1.7)

Havainnot liittyvät sekä aistijärjestelmään että sisäiseen tiedostamiseen. Eläviin olentoihin liittyvät havainnot taas ovat perusolemukseltaan tiedostamattomia järkiolemukseen liittyviä mielikuvia, koska elävät olennot ovat perusolemukseltaan järkiolentoja. Havainnot esineistä ovat vastaavasti yhteydessä esineiden järjellisiin ideoihin. Plotinoksen teorian mukaan ideaalimuodot ovat mielen sisäisiä olioita ja kuuluvat toissijaisesti ylisieluun – ja ensisijaisesti ylijärkeen. Muussa tapauksessa ajattelijat saisivat tietoa järkiolennoista ainoastaan epäsuorasti aistijärjestelmään verrattavalla tavalla. Järkeen perustuva tunnistaminen tapahtuu järkioliossa itsessään olevien määreiden mukaisesti ts. *järki tunnistaa oman olemuksensa toisessa järkiolemuksessa* eli ensisijaisesti (ylijärki) ykseydessä. (I.1.7–14; Emilsson 1999b, 220–222)

Olioitten tunnistaminen edellyttää havainto- ja tiedostamisprosessin käynnistymistä aktuaalisessa mielessä. Epistemologinen havaintokehä syntyy ensisijaisten kategoriaan kuuluvien käsitteiden mukaisesti. Plotinos nimeää ensisijaisten kategoriaan kuuluvat käsitteet (the primals) seuraavasti:

- Järki-prinsiippi (intellectual principle)
- Olemassaolo (existence)
- Erilaisuus (difference)
- Identiteetti (identity)
- Liike (motion)
- Lepo (rest)

Kuvio 3. Tiedon ja ymmärryksen kenttä (havaintokehä) syntyy ensisijaisten kategorioiden yhteisvaikutuksesta. Absoluuttinen tieto vastaa subjekti/objektia.

Plotinos suorittaa vielä tarkemman ja täsmällisemmän luokittelun laadullisista järkiprinsippiin kuuluvista käsitteistä. (VI.2). Tämän tutkielman puitteissa ei kuitenkaan ole tarpeellista perehtyä laajempaan luokitteluun.

Ymmärrys ja liike edustavat ylijärjessä ilmenevää olemisen ja itsetietoisuuden aktia, subjektiivista havaintokehää. Vastaavasti lepo vaikinnuttaa ja kirkastaa tietoisuudessa syntyneen subjekti/objekti identiteetin eli itsetietoisuuden. Järkiprinsipiissä syntyneet tietoisuudet muodostavat ykseydessä vallitsevan erilaisuuden ja erilaisuus antaa välittömästi kaksinaisuuden: tietäjän ja tiedetyn suhteen eli tietoisuuden ja erotuskyvyn. Erilaisuus määräytyy laadullisten määritteiden mukaisesti. Mikäli jokin havaintokehään liittyvä osatekijä otetaan pois, silloin lopputuloksena on tietämättömyys ja hiljaisuus eli tiedostamattomuus. Luvut ja moninaisuus syntyvät absoluutisesta (ensimmäinen hypostaasi) ykseydestä ja muodostavat alenevalla tietoisuuden jatkumolla myös määrällisyyden kausaalisen olemuksen. (V.1.4–5; vrt. Sofisti 254d–)

Kuviossa 3 oleva kehä esittää ensisijaisten luokkaan kuuluvien käsitteiden vuorovaikutusta ja

suhdetta ykseyteen, tiedon ja olemisen alkuperusteeseen. Olevaisuus liittyy kaikkiin mahdollisiin tiedollisiin objekteihin. Järkiprinsiippi muodostaa vuorostaan tiedon arkkityypisen perustan, joka mahdollistaa erilaisten olevaisten identiteetin. Tiedostamisen akti muodostaa arkkityypisen liikkeen ja ilman lepoa ei ole mahdollista saavuttaa tiedostamisessa syntyvää ja kaivattua identiteettiä. Mikäli identiteettiä ei voida saavuttaa, jäävät myös erilaisuus ja siihen liittyvä subjektiivinen tietoisuus saavuttamatta. Edellä mainitusta päättelyketjusta seuraa ensisijaisten kategoriaan lukeutuvat määreet.

Kaikkia osa-alueita siis tarvitaan, jotta täydellinen tietoisuus ja ymmärrys tutkittavasta olevaisesta saavutettaisiin havaittajan mielessä. Ulompi kehä tarkoittaa olion ymmärryksen ja tiedostamisen subjektiivista tiedon kenttää. Pienemmät ympyrät kuvaavat, tiedon rakentumiseen liittyviä, ensisijaisia faktoreja. Säteiläiset nuolet symboloivat älyn reflektiivistä toimintaa. Kehämäiset nuolet viittaavat ajattelijan konstruktiviseen ajatteluun ja ymmärrykseen. (Ylijärki edustaa tiettyssä mielessä myös ylimmärrystä. Kirj. huom.) (V.1.7; IV.3.30) ●

Sieluna olemisen idea

Plotinoksen tieto-opilliseen paradigmaan liittyen jokainen järkiolento on identtinen ylijärjen kanssa ja muodostaa itsetietoisien olion. Yksilölliset sielut ja elävät olennot ovat edellisen tarkastelun perusteella ydinolemukseltaan järkiolentoja.

TAPIO KARVONEN:
PLOTINOS JA OSITTAIN ILMENEVÄ TODELLISUUS OSA II

Ihminen ja muut elävät olennot ovat samalla osa luontoa ja luontoon liittyvää ajallista kiertokulkua. Tässä osassa tarkastellaan yksilöllisten järkiolemusten laskeutumista ylisielun muodostamaan elämänpiiriin, johon liittyy elämää ohjaavia ja kollektiivista ykseyttä sääteleviä periaatteita. Näitä periaatteita ovat mm. järjellisyys, välttämättömyys sekä syyn- ja seurauksen laki. Edellä mainitut periaatteet ohjaavat yksilöllisten sielujen elämää, keskinäistä vuorovaikutusta ja toimintaa aineessa.

Yksilöllinen sielu

Plotinos tarkastelee yksilöllistä sielua lähinnä Platonin kaksitasoisen mallin mukaan, joka perustuu järjellisen kosmoksen ja osittuneen alemman kosmoksen määritelmiin. Kolmitasoinen malli on tarkastelussa mukana, lähinnä alemman sielun vieraantumista käsittelevissä kappaleissa. Plotinos kannattaa Aristoteleen näkemystä, jossa halu ja pyyde läpäisevät kolmijakoisen sielumallin ja siksi kaksitasoinen tarkastelu (alempi, kuolevainen – ylempi, kuolematon) on mielekkäämpi, kun puhutaan

elävästä yhdistelmäolennosta. Esim. Plotinos selittää vihan ja himon ilmentymät alemmalla sieluntasolla esiintyvinä halun ilmenemismuotoina. (IV.4.28)

Yksilöllisen sielun toiminta rakentuu Plotinoksella pääasiassa hypostaaseihin liittyvän teoreettisen mallin mukaan. Järkisielu ja siihen liittyvä ”sisäinen ihminen” ovat lähimpänä platonistista ajattelua. Alempi taso edustaa selvemmin elävään olentoon ja kuolevaiseen sieluun liittyvää ajattelua, jossa materialistiset ja psykologiset näkökulmat yhdistyvät inhimilliseksi toiminnalliseksi prosessiksi. Kyseinen prosessi vastaa luonnontieteellisessä tarkastelussa enemmän Aristoteleen näkemyksiä ja käsitystä elävästä yhdistelmäolennosta.

Plotinoksen hypoteesi yksilöllisen sielun kuolemattomasta ja ikuisesta perustuksesta kulminoituu ylijärjelliseen ideaan. Näkemykset yksilöllisyyden rakentumisesta ja kuolemattoman sielunosan luonteesta perustuvat hypoteesiin, että perimmäinen todellisuus on käsittämätön ykseys. Silloin ei voi pitää totena että yksilöllisyyteen liittyisi absoluuttinen erillisuus kokonaisuudesta. Yksilöllisyyteen liittyvä perusväit-

tämä ilmaisee yksittäisten olioitten koko olemuksen olevan osallisia ylijärjen olemuksesta. Edellä mainitusta väittämästä seuraa, että on oltava yhtä monta järjellistä olentoa kuin on määriteltävissä olevia yksilöllisiä sieluja. Ihmisen sielu on ylijärjessä oleva ihmisenä olemisen yksilöllinen idea, joka ylisielun välityksellä tulee välttämättömyyden voimasta osalliseksi universaalista elämänprosessista. Ihmisen järkiolemus ilmentää ylisielussa yksilöllistä olemustaan yksilöllisenä sieluna. Sielu on puhtaimmillaan aineeton ja siksi määrällisesti ilmentymätön. Elävien olioitten ja alempien ilmentyneiden järkiolomusten erottelu tapahtuu ainoastaan laadullisten määritteiden avulla. Plotinoksen mukaan niitä ovat ymmärrykseen, järkeen, ajattelukykyyn ja itsetietoisuuteen liittyvät aste-erot. (V.7.1; V.9.14)

Yksi yhteinen arkkityyppinen järkiperiaate ei korvaa saman lajin yksilöllisiä muunnelmia vaan jokainen elävä olento vastaa yhtä ylijärjessä olevaa ajatusta tai järkiolentoa. Muunnelmat samankaltaisista lajityypeistä ovat sidoksissa hyvän ideaan ja tuovat siten hyvään liittyviä laadullisia vivahteita esiin. Eroavaisuudet saattavat olla Plotinoksen mukaan huomaamattoman pieniä ja niiden erottaminen on lähes mahdotonta. Vanhemmat antavat olemassaolon aineellisille jälkeläisilleen ja muodoille, silti jälkeläisen ydinolemus, järkisielu on itsenäinen ja yksilöllinen olevainen.

Universumissa ovat ihmisten ja myös muiden yksilöllisten elävien olentojen arkkityypiset syyperiaatteet ilmenneinä läsnä, joko aineellisessa tai aineettomassa muodossa. Arkkityyppisten syyperiaatteiden määrä on rajaton, mutta ylijärki sisällyttää ne kaikki rajattomaan olemukseensa, koska ei ole kysymys mistään avaruudellisesta tilasta. Välttämättömyyden seurauksena ylisielussa, sen osittuneessa ja eriytyneessä kosmoksessa, esiintyy aikaan liittyvää jaksollisuutta, joka tuo ja sitoo järjelliset syyperiaatteet aineeseen tiettyinä ajankohtina. (V.7.1–3)

Plotinoksen mukaan yksilöllinen sielu on lokalisoitunut järjellinen kokonaisuus ylisie-

lun olemuksessa. Osallisuus järjellisestä periaatteesta yhdistää sielun järjelliseen kosmokseen ja osallisuus *jumalallisesta kehityssuunnitelmasta* yhdistää sen ylisieluun ja universumia ylläpitävään elämänsykliin. Yksilölliseen sieluun liittyvät erilliset voimat ja aistijärjestelmät auttavat yksilöllistä sielua olemaan ja elämään alemmalla tietoisuuden tasolla. Sielu ymmärtää järjellisenä yksilöllisyytenä ja se muodostaa itsenäisen ajattelevan ja tuntevan sielun. Se ei ole, Aristoteleen ajattelun mukaisesti, pelkästään aineesta syntynyt ja muotoon kehittyvä lokalisoitunut ajattelu. Se mitä kutsutaan ylisielun osaksi, on todellisuudessa osittamattomaan kokonaisuuteen kuuluva yksityiskohta ja identiteetti. Tämän määritelmän mukaan yksilöllisen sielun olemus muuttuu luonnon-tieteellisestä näkökulmasta katsottuna määritelmältään hankalammaksi. (IV.3.2–3; 7)

Yksilöllisyyteen liittyvä erillisyyden kaipuu

Ylijärjestä erottautumisen välittömänä seurauksena on järkiolennon ”katseyhteyden” ja autenttisen identiteetin hämärtyminen. Järkiolennosta tulee autenttisesti ykseydestä erottautunut osa ja yksilöllinen elävä sielu. Kyseinen tulkinta selittää Plotinoksen mukaan Platonin Timaioksessa olevan ”toiseen sekoitusmaljaan” liittyvän ajatusmallin, johon kuuluvat mm. syntyminen välttämättömyyden alaisuuteen ja alemmista ja toisen asteen aineksista koostuva sielurakenne. *Välttämättömyys*-käsitteenä liittyä alkulähteestä emanoituvaan tahtorakenteeseen ja järjelliseen olemiseen ja tulemiseen periaatteeseen. Tahto olla erilainen ja erillään, ilmentää itseään hyvää ilmentävänä yksilönä. Plotinoksen mukaan ylijärjestä tapahtuvasta erottautumisesta ja yksilöitymisestä seuraa välittömästi laadullisia muutoksia. Muutokset kohdistuvat yksilöllisen sielun tietoisena olemiseen ja ”näkemiseen”. Yksilöllistymisprosessi ilmenee mm. järkiolennon erillisyyden kaipuuna ja sisäisenä tahtona ilmentää itseään eri dimensioissa. Yksilöllinen järkiolemus tahtoo toteuttaa omaa

yksilöllistä identiteettiään ja ulkoistaa itsensä myös aineellisessa ja eriytyneessä kosmoksessa. Plotinoksen ilmaisu lainaten *”olemme täällä siksi että maailmankaikkeus olisi täydellinen”*. Yksilöitymisen seurauksena tapahtuu aineeseen kietoutuminen. Silloin järkiolemukseen ja myös sieluun liittyvä ymmärrys kokonaisuutta kohtaan heikkenee. Samalla kiinnostus partikulaareja ja ulkoista kohtaan voimistuu. Edellä mainittu seikka selittää Plotinoksen mukaan Platonin Faidros-myytissä tapahtuvan järkisielun siipien menettämisen ja aineeseen vajoamisen. (IV.8.4)

Plotinoksen omaksuman teorian mukaan jokaisen yksilöllisen elävän olennon ydinolemus on ylijärjen olemuksessa oleva tietoinen järkiolento. Tämä järkiolento sisältää yksilöllisen itsetietoisuuden, syy-periaatteen ja ideaalisen ajatusmuodon, ts. mallin elävästä olennot. Koska ylempi kosmos on aikaan, paikkaan ja tilaan rajoittamaton aineeton ykseys, järjestellinen kosmos mahdollistaa ehtymättömän muotojen erilaisuuden ja moninaisuuden. Määrällisessä mielessä aineeton olemus on olematon ja massaton. Aineettomaan olemukseen voidaan ensisijaisesti yhdistää ainoastaan laadullisia attribuutteja.

Elävien olentojen identiteetti

Myös jumalalliset olennot kuten tähdet ja planeetat, jotka ovat Platonin ja Plotinoksen mukaan myös itsetietoisia eläviä olentoja ja joilla on omat laadulliset määritteensä ja tarkoituksiperänsä, luetaan yksilöllisiin sieluihin. Toiset olennot ovat valovoimaisempia ja loistavampia kuin toiset. Plotinos ei löydä Platonin teoksista selkeää määritelmää maapalloon liittyvästä yksilöllisestä sielumääritteestä, joten hän joutuu päättelämällä etsimään tyydyttävää selitystä maapalloomme liittyvästä sielutulkinnasta.

Maapalloomme on Platonilla yksi vanhimista jumalista. Maapalloon liittyvä elämä rakentuu Plotinoksen mukaan ylimmäisestä alempaan seuraavan periaatteen mukaisesti. Ensimmäinen on oltava järjestellinen periaate, korkeampi

Yksilöllinen sielu Plotinoksen filosofiassa

Sielu on kuolematon, jumalallinen olento ja ”ylevän todellisuuden” asukas.

Sielu on jumala, joka rajoittaa itse itseään olemalla sitä mitä tahtoo olla. (IV.3.8)

Sielua rasittaa sisäinen luomisen tarve ja tahto luoda järjestystä itseään alempana olevaan maailmaan.

Sielu on aineeton ja aineellisen kehon omaava elävä olento.

Sielu laskeutuu olemisen piiriin vapaaehtoisesti.

Sielun erillisyyden harha ja aineen vaikutus tuovat esiin pahuuden ja voimia, jotka ovat kehottomassa olemuksessa potentiaalisina tekijöinä läsnä.

Sielun teot tuovat esiin piileviä voimia, jotka tulevat esiin vasta summautuessaan. (IV.8.5)

sielutietoisuus ja yksilöllinen identiteetti. Sitten on oltava alempi sielutietoisuus, luontoa elävöittäviä ja elävien olentojen aistijärjestelmiä samoin kuin kehoa elähdyttävä perusajatus. Plotinos yhdistää Platonin Faidroksessa esiintyvät, maata koskevat, mytologiset jumaluudet oman teoriansa mukaisesti: *Hestia* assosioidaan maan järkiperiaatteeseen, koska hän asustaa korkeimpien jumalten huoneessa. *Demeter* yhdistetään maan sieluun ja luontoon, koska luonnon hedelmällisyyttä kuvataan siihen liittyvien attribuuttien avulla. (IV.4.22 vrt. Faidros 247a.; Tim. 33bc)

Kuten ylisielussa, myös yksilölliseen sieluun liittyy kaksoistoiminta. Se mahdollistaa sekä ylöspäin että alaspäin suuntautuvan elämänprosessin. Ihminen kuuluu luonnostaan luonnon ja ylisielun olemukseen. ”Ylöspäin” ja ”alaspäin” on ymmärrettävä suhteellisuutta ilmaisevina määreinä, jotka liittyvät sielussa olevan immanenttisen ja transsendenttisen mielen tason kuvaamiseen. Yksittäiseen sieluun liittyvät käsitteet, ”ylös” ja ”alas”, joita usein käytetään, ovat jossain määrin harhaanjohtavia, kuten myös ”nouseminen” ja ”laskeutuminen”, koska sielu on osa suurempaa elävää

kokonaisuutta. Ylöspäin tarkoittaa yksittäisen sielun itsetietoisuuteen, yksilölliseen identiteettiin, ymmärrykseen ja identifiikaatioon liittyvää laadullista ilmaisua, joihin sisältyvät suurempi järjellisyys, ymmärrys, ajattelu- ja näkökyky. Alaspäin tarkoittaa edellä mainittujen ominaisuuksien vastakkaisia ja suhteessa laadullisesti heikompia määreitä. Lisäksi alaspäin suuntautuva pyrkimys kohdistuu aineellisuuteen, aistimaailmaan ja siinä olevia järjestä heijastuneita muotoja kohden.

Identiteetti yhdistää ja erottaa. *Yksilöllinen identiteetti* tarkoittaa olion, ominta ja sisimmäistä olemusta, ominaislaatua, yksilöllisyyttä. Erikseen identiteetti tarkoittaa myös samuutta, yhtäpitävyyttä. Esim. henkilön identiteetti muodostuu yksilön kokemuksesta omasta itsestään, minuudestaan ja suhteestaan muihin. Se koostuu kaikista niistä psykologisista asioista, jotka erottavat hänet kaikista muista olennoista. Ihmisen identiteetti muokkautuu, mutta siinä ajatellaan olevan tiettyjä perusominaisuuksia. *Identifiikaatio* liittyy vastaavasti itsensä tiedostamisen psykologiseen prosessiin ja olion toimintaympäristön tiedostamiseen.

Ykseydestä erottautumisen ja alaspäin suuntautuvan pyrkimyksen tähden sielut ovat laadullisesti toisistaan poikkeavia. Yksilöllinen sielu katselee järjen ja ymmärryksen avulla sisäänpäin ja ympärilleen. Se ymmärtää olevansa osa järjestä ja elävää kokonaisuutta. Tämän sisäisen katselun ja iterefleksion avulla järkiolennon on mahdollista tiedostaa itsensä, tehtävänsä ja identiteettinsä, olevaisten joukossa.

Järkiolemus on aistimaailmasta erillään oleva todellisuus. Käsitteet on tulkittava suhteellisina ja laadullista ominaisuutta kuvaavina, ja silloin ne ilmentävät yksilöllisen sielun intentionaalista elämää eri olemisen tasoilla. Yksilölliset ja järjestäiset ajatusmuodot ”laskeutuvat”

yliaistillisesta olemuksesta ylisieluun ja tulevat erillisiksi, itsekeskeisiksi sieluiksi löytäen oman paikkansa universumin olemuksesta. Ylisieluun asettuminen tapahtuu olioissa itsessään olevien ja olemisen syyhyn liittyvien laadullisten määritteiden mukaisesti. Plotinoksen tulkinnan mukaan Platonin *Timaios*-essa esiintyvä sielujen kylväminen tarkoittaa yksilöllisyyden syntymistä ja elämänprosessiin yhtymistä. Yksilöllisillä sieluilla on vapaa tahto laskeutua alaspäin ja aineellistua, mutta välttämättömyys sisältää valintoja. Sielut joutuvat sisällyttämään elämänsä valintoja ja niistä koi-

tuvia seurauksia omaan toimintasuunnitelmaansa. Plotinos korostaa sielujen yksilöllisyyttä, koska jokainen sielu on jumalallinen ilmenneellä tasolla. Mikään ulkoinen ei niitä rajoita ja ne itse määräävät mitä tahtovat olla. Ylisielu on kaikkialla ja yksilölliset sielut ovat yhteydessä

siihen ikuisesti. (IV.3.8)

Ylisielu on aina yksilöllisen sielun ”yläpuolella”, koska välttämättömyys määrää yksilöllisen sielun olemaan tiettyssä osittain suljetussa elinpiirissä ja aineellinen keho tarvitsee ylläpitäjän. Mikään järjestäisessä periaatteessa tai ylijärjessä oleva ei häviä, ei myöskään yksilöllinen järki-olemus. Kaikesta alaspäin suuntautuvasta vajoamisesta huolimatta, sielussa on jotakin autenttista ja transsendenttiä, jonka avulla sielu voi järjestäisen toiminnan avulla saada kosketuksen tosiolevaiseseen ja karistaa yltään aineesta syntyneet kahleet. Luonnossa olevat ajallisesti ilmenevät muodot ovat katoavia, koska niitä ylläpitävät ideat ovat heikentyneessä tietoisuuden tilassa. Katoamattomuus ja pysyvyys saavutetaan ainoastaan puhtaammassa ja voimakkaammassa tietoisuuden olemuksessa.

Sielujen yksilöityminen, identifiikaatio ja erilaisuus liittyvät voimaan tehdä tekoja ylisielun toimintapiirissä. Immanenttina voimana ylisielu sieluttaa ja valvoo kaikkea – se

”Ihmisen psykologinen jakautuminen on laadullista ylemmän ja alemman välillä, ei niinkään aineen ja muodon välillä.”

tarkoittaa ainesubstanssin sieluttamista tarpeen mukaan. Yksilölliset sielut ovat mukana kosmisessa elämänkierrossa yksilöinä. Kaikki mikä on hyvää ja kaunista on myös katoamatonta. Absoluuttiseen ykseyteen liittyvä hyväntahtoisuus on ”ylitsevuotavaa” ja ilmenee voimana olla olemassa. Ylijärjessä oleviin yksittäisiin ideoihin liittyy pyrkimys tulla myös aistein havaittaviksi. Yleisesti tulkittuna, olemisen tahto on ajatusolioihin liittyvä immanenttinen ja yksilöllisyyteen sisäänrakennettu erillisyyden kaipuu, sisäinen luomisen paine, joka heijastuu yksilöllisyyden tavoitteluna ja ulospäin suuntautuvana elämänprosessina, eräänlaisena välttämättömyytenä. (IV.3.4; 5; 7 vrt. Tim.41d; 90cd; Faidros 246bc)

Ihminen järkiolentona

Ihmisenä olemisen idea liittyy yksilöityneen järkiolennon määritelmään. Ihmisen yksilöllisyyttä sieluna voidaan tarkastella Plotinoksen metafysisistä viitekehystä vasten. Jaottelu vastaa hypostaasien muotoutumiseen liittyvää periaatetta. Tietoisuus ja ykseys ovat transsendenttisenä ja immanenttisenä läsnä myös yksilöityneessä sielussa. Yksilöllisen sielun ontologinen rakenne voidaan jaotella seuraavasti. (VI.7.4–5)

Ihmisenä olemisen idea, yksilöllinen järkiolento, on tietoisuus muuttumattomassa ylijärjessä. Se vastaa Platonin ”sisäistä ihmistä”, kuolematonta *Järkisielua*, ja sielun mallia.

Ihminen, yksilöllinen sielu, on järkiolennon heijastuma tai kuva ylisielun olemuksessa ja osallistuu jaksottaiseen tulemisen prosessiin.

Fyysisesti elävä ihminen, yhdistelmäsielu, elää aineellistuneena aikaan ja paikkaan osittain sidottuna elämää. Luontoon liittyvistä olennoista puhuttaessa voidaan käyttää myös nimitystä *yhdistelmäolento* tai *yhteenliittymä*.

Plotinos pyrkii välttämään sieluun liittyvää moniulotteista erittelyä ja osittamista järjelliseen, järjettömään, eläinsieluun ja kasvisieluun. Hän korostaa sieluun liittyvää yksilöllisyyttä ja identiteettiä järkiolentona, joka kuuluu järjel-

liseen kosmokseen. Yksilöllisen sielun olemusta tarkastellaan jatkossa *ylemmän* ja *alemman* sielunosan toimintana.

Yksilöllinen sielu toimii joko kehossa tai kehosta erillään. Kehossa toimiessaan sielu osallistuu yhdistelmäolennon toimintaan, ja kehosta erillään sielu osallistuu ylisielun kirkkaampaan ja tietoisempaan toimintaan. Elävän olennon ominaisuudet vaihtelevat yksilölliseen sieluun liittyvän identiteetin ja tietoisuuden mukaisesti. Tietoisuus kytkeytyy mitä ilmeisimmin sielun valoisuuteen. Sielun uppoutuessa aineeseen, sielussa oleva ”järjen valo” muuttuu. Elävä olento voi olla joko aineen ja ylisielun yhdistelmä, joka ilmentää eläimen tai kasvin ideaa, tai aineen ja ylisielun yhdistelmä, joka ilmentää ihmiseen liittyvää ideaa.

Järjellisyys ilmenee yksilöllisessä sielussa kahdessa eri merkityksessä. Ensiksi, järki on elämän korkein ilmennys – ylijärki on sielujen yläpuolella oleva järjellisuuden periaate, joka muodostaa yksilöllisen sielun ydinolemuksen ja autenttisen identiteetin. Toiseksi, järjellisyys ilmenee sielussa luonteenomaisena älyllisenä toimintana, ajatteluna, järkeilynä ja visiointina. Plotinos käyttää **Homeroksessa** esiintyvää puolijumala **Heraklesta** vertauskuvana kuvatesaan yksilölliseen sieluun liittyvää kaksinaista voimaa. Herakleen *varjo* on yksilöllisen sielun aineeseen (haadekseen) laskeutuva ja urotöitä tekevä osa. Herakleen jalompi osa, järkisielu, on samanaikaisesti läsnä ”jumalten valtakunnassa” eli järjellisessä kosmoksessa. (I.1.12)

Järkiolentojen asettuminen ylisieluun johtaa tutkimaan universaalisen järjestyksen rakentumista ja yksilöllisten sielujen keskinäisiä suhteita. Yksilöllisten sielujen elämää maallisessa kosmoksessa säätelevät sekä välttämättömyys että kohtalo. Välttämättömyys liittyy ylisielussa ja luonnossa vallitsevaan tulemisen, genesiksen, järjestykseen. Välttämättömyys liittyy aineellisia muotoja esiintuovaan lainalaisuuteen ja järjestykseen, ja jakautuu tasaisesti koko universumin alueelle. Kohtalo liittyy yksilöllisten sielujen välille syntyvien lokaalisten voima-vaikutusten kumuloitumiseen ja yksilöllisten

sielujen akteista syntyvään vastavuoroiseen kausaliteettiin. Yksilöllistä kohtaloa säätelevään toimintaperiaatteeseen liittyy yksilöllisiä valintoja, jotka luokitellaan oikeudenmukaisuuteen liittyvien laadullisten periaatteiden mukaisesti. (III.3.5)

Universaalinen sympatia

Yksilöllisten sielujen kosketuspinta ylisielun ykseyteen ja kosmiseen järjestykseen saadaan universaalisen sympatian ja oikeudenmukaisuuden lain avulla. Platon käyttää Timaioksessa matemaattista *suhdekaavaa* kuvatessaan universumin luomisprosessia. Plotinoksen maailmankuvan mukaan maailma rakentuu osien ja niiden keskinäisten suhteiden mukaan.

Plotinos pyrkii selkiyttämään yksittäisten sielujen keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuutta universaalisen sympatian avulla. Sympatialla (*kr. sumpatheo, 4834*) tarkoitetaan tässä ensinnäkin koettua tunnetta, joka koetaan samanlaisena yksilöstä riippumatta. Toiseksi, sympatialla tarkoitetaan kokemusta, joka syntyy yhteisen kärsimyksen, ilon, tai muun inhimillisen kokemuksen myötä. Plotinoksen mukaan juuri sympaattinen suhde sielujen välillä selittää yhteisten arkkityyppisten tunnetilojen syntymisen ihmisryhmien keskuudessa. Sympatia todistaa, samanaikaisesti tapahtuvaa, ylisielun kautta syntyvää ykseyden empiiristä kokemusta. Erilaisista yksilöllisistä tunteista johtuvat voimien vaihtelut eivät ole ristiriidassa ykseyden kanssa, koska yksilöllisyyden kautta on mahdollisuus ilmentää ja kokea erilaisia tunteisiin liittyviä muunnelmia. (III.3.7; IV.4 (28)11)

Yksilöllinen sielu, kytkettynä aistien maailmaan, jossa aine toimii aistimusten välittäjänä, häiriintyy ja menettää autenttista tietoisuuttaan. Ylisielun tehtävänä on elävöittää ja ”ravita” yksilöllistä sielua. Yksilöllisen sielun ei tarvitse luoda uudelleen sellaista mitä on jo luotu olemaan. Sympatia yksilöityneenä voidaan ymmärtää myös elävän olennon aisteja yhdistävänä tekijänä. Tällöin, Plotinoksen mukaan,

yksilöllisen sielun olemisen keskipisteeseen ja tajunnan keskukseen muodostuu ymmärrys, ts. tuntemisen ja tiedostamisen keskus. Sielun keskittymä tiedostaa elävän olennon eri osista tulevan informaation. Se muodostaa synteesin ja kokonaiskuvan, joka perustuu aistikanavien välittämään tietoon. On ilmeistä, että sympatia yksilöityneenä toimii paremminkin sielullisena voiman välittäjänä kuin mekaanisen prosessin ylläpitäjänä. (IV.5.2; vrt. Emilsson 1999, 227)

Sympatia on myös yksittäisten sielujen keskinäistä harmoniaa. Se on vuorovaikutukseen asettumista kosmisen järjestyksen kanssa. Sympatian esiintyminen johtuu ylisielun informaatiota välittävän voiman kaikkiallisesta ilmentymisestä. Kaikki se, mitä tapahtuu kosmoksessa, on sympaattisessa vuorovaikutuksessa järjeställisen kosmoksen ja ylisielun kanssa. Universaali sympatia sitoo kaiken yhteen erittelemättä ja syrjimättä. Toisaalta universaali sympatia ja ylisielun tasolla vallitseva ykseys voidaan mitä ilmeisimmin liittää myös yksilöiden välisten tapahtumien ja voimavaikutusten kausaaliisiin syy-seuraus -suhteiden selittämiseen. On ilmeistä, että Plotinos on saanut vaikutteita teoriaansa universaalisesta sympatiasta stolaisten kosmisen sympatian sekä **Pythagoeraan** sfäärien harmoniaan liittyvistä opeista. (IV.5.4–15; IV.9.3,5)

Kaikki vaikuttaa kaikkeen. Koko elävä kokonaisuus, universumi pyrkii sisäisten vastakohtiensa tasapainoon hakemalla siihen kuuluvat osat omille paikoilleen. Yksilölliset sielut vaikuttavat omalla toiminnallaan tähän kokonaisprosessiin. (IV.3.8; IV.4.9; IV.8.1)

Alempi kosmos ei ole todellinen ykseys vaan osittunut todellisuus, johon sisältyy paljon erilaisia elementtejä ja epäharmonioita. Osittunut ja ylisieluun rakentunut todellisuus kaipaakin itsensä ulkopuolelta aina jotakin ja pyrkii johonkin. Kyseinen prosessi on välttämättömyyden tuottamaa ja se on ylijärjen luoma tapahtumasarja. Plotinoksen mukaan osittunut kokonaisuus ei tule tuomita osiensa perusteella. Kokonaisuuden osia tulee tarkas-

tella joko harmoniaa tai epäharmoniaa rakentavina. Ihmistäkään ei tule arvostella – edelliseen huomioon viitaten – esim. ulkomuotoon liittyvien yksityiskohtien avulla, koska silloin menetetään ihmisen ydinolemukseen liittyvä jalous. (III.2.1–3)

Universumin täydellisyys edellyttää rakennetta, joka koostuu monista eri osatekijöistä. Elämä ymmärretään Plotinoksen tekstissä ylisieluun ja universumiin liittyvänä prosessina. Ylijärki heijastaa ulospäin täydellisiä syymuotoja ja järki-ideoita. Elämä on erottamattomasti sidottu olemisen ideaan, mistä seuraa, että kaikki elävät olennot ovat olemassa välttämättömyyden pakosta. Elävillä olennoilla on kuitenkin toiminnassaan valinnan vapaus.

Vapaan tahdon ongelma

Plotinokselle tuottaa vaikeutta sovittaa yhteen välttämättömyys, kohtalo ja yksilöllisten sielujen vapaa tahto. Kyseinen vaikeus ja pohdinta heijastuvat myös *Enneadin* tekstissä kannanottojen ”huojuntana”. Platonin teksteissä kyseiset pohdinnat esiintyvät myytteinä ja kertomuksina, kuten *Valtiossa* Er-myytti ja *Faidroksen* Adresteian laki. Plotinos joutuu sovittamaan omaan ajatteluunsa Platonin tulkinnasta syntyvät hypoteesit. Plotinoksen mukaan täytyy olla jokin oikeudenmukaisuus, joka ”yhdistää” osittuneen universumin, kausatiiviset voimat ja yksilölliset osittuneet kohtalot toimivaksi kokonaisuudeksi. Jumala itsessään ei ole, Plotinoksen mukaan, ”itse-oikeutettu tuomari”, vaan onnellisen ja hyvän elämän esimerkki, jota kohden kaikkien tulee pyrkiä. (I.2.6; II.3,5–9; III.2.13,17; vrt. *Valtio* 614b–; *Faidros* 248c–)

Plotinos myöntää ja hyväksyy välttämättömyyden olemassaolon, mutta eri tavalla kuin stoalainen filosofia sen määrittelee. Stoalaisen filosofian mukaan elämään liittyy sokea voima, joka pakottaa ihmiset elämään tietyn kaavan

mukaan ja määrää olemisen ja tapahtumien kulun. Stoalainen välttämättömyyteen ja kausaalisuuteen liittyvä tulkinta pakottaa ihmiset kulkemaan sokean voiman mukana ilman valinnan vapautta. Plotinos pitää tällaista fatalistista näkemystä osittain järjettömänä. Välttämättömyys ei ole Plotinoksen mukaan universumissa vaikuttava ulkoinen voima, joka pakottaa

ja velvoittaa tekemään jotakin. *Välttämättömyys on mieluummin olioiden sisään rakennettu tulemisen prosessi ja jumalallinen tahtotila.* Välttämättömyys ilmenee asioiden ja olioiden laadullisia suhteita

määrittävänä, kausaalisen järjestyksenä ja immanenttisenä tekijänä. Ideat kohtaavat aineen välttämättömyyden seurauksena ja aineellinen kosmos on sekoitus järkiperiaatteita ja välttämättömyyttä. *Aineellinen kosmos on välttämättömyyden tuote ja kausatiivisten yksilöllisiä kohtaloita muotoilevien voimien yhteenliittymä.* (I.8,7; III.1.7; III.2,2)

Kausaaliset voimat kuuluvat universumin osittain sidottuun järjestelmään. Sidottu järjestelmä tarkoittaa kausatiivisten voimien hyväksymistä osana aineellista kosmosta ja syyseuraus-ketjun ilmentymistä. Yksilöllinen sielu on yhteydessä kokonaisuuteen universaalin sympatian ja ylisielun kautta. Sielu on mukana kosmisessa kiertoliikkeessä. Plotinos muistuttaa toistuvasti lukijaa yksilöllisen sielun perusolemuksesta, joka kuuluu järjellisen kosmoksen muuttumattomaan todellisuuteen. Tietoinen yksilöllinen sielunosa jää vapaaksi, mutta olemisen alemmille tasoille vajonnut sielunosa joutuu osalliseksi sidotun järjestelmän prosessia ja kausaalista vuorovaikutusta. Plotinos käyttää metaforissaan useasti näyttelijän tai tanssijan vertauskuvaa kuvaamaan sitä ”kohtalokasta” roolileikkiä, joihin yksilölliset sielut omalla toiminnallaan osallistuvat. *Tietämättömyys omasta alkuperästä altistaa sielun ulkoisten voimien ohjaukselle.* (vrt. III.2.15–16; 18)

Jako ihmisiin ja ei-ihmisiin ei ole oleellinen, vaan paremminkin ”jakoperusta on ikuisen ja tilapäisen olemisen välillä”.

Ylijärjessä olevat tekijät muodostavat välttämättömyyden ja ylemmät syyperiaatteet. Kohtalo on kuitenkin eri asia kuin välttämättömyys. Kohtalo ei jakaudu universumissa taiseesti kuten välttämättömyys. Ensisijaisesti kohtalo on riippuvainen ajasta ja paikasta, jossa yksilöiden ja lajien keskinäiset suhteet ovat ratkaisevassa asemassa. Kohtalo muodostuu toiminnallisesta lainalaisuudesta, joka määrittää laadulliset ja määrälliset suhteet yksilöllisessä elämänprosessissa. Kohtalo ei pakota ketään, koska se on kotoisin alkulähteen

"Ihminen kulkee luonnostaan kohti hyvää, mikä on universumissa vapaasti toimiva syy ja vapaan tahdon ilmentymä."

hyvyydestä. Kyseisestä hypoteesista johdettu argumentti väittää, ettei kahden yksilön sama elämäntilanne tuo samoja tuloksia, vaan kohtalo mahdollistaa useita laadullisia elämään liittyviä tulkintoja ja vapaaseen tahtoon liittyviä valintoja. (III.3.5)

Asiat ja tapahtumat universumissa ovat erilaisten syiden seurauksia. Tapahtumat voidaan Plotinoksen mukaan jaotella kahdella eri tavalla. Ensinnäkin, ne tapahtumat, jotka kumuloituvat ja ilmenevät voimien resultanttina yksilöllisen sielun toiminnan seurauksena. Toiseksi, ympäristöstä johtuvat tapahtumat, jotka kohdistuvat yksilölliseen sieluun ja ovat

ympäristön kausaalisista syistä johtuvia. Mikäli yksilöllinen sielu pystyy pitämään yhteyden autenttiseen järkiolemukseensa, eli "pysymään viisaan oppaan ohjauksessa", kuten Plotinos asian ilmaisee, ja olemaan itse itselleen, silloin voidaan puhua yksilöllisestä ja sisältäpäin ohjautuvasta vapaan tahdon toiminnasta. Sisältäpäin tulevat, sielun toimintaan ja valintoihin vaikuttavat syyt voidaan määritellä viisaiksi, kun taas ulkoapäin vaikuttavat syyt voidaan luokitella epäviisaiksi. (III.1.9–10)

Välttämättömyys ja ylisielu punovat yksilölliset kohtalot ykseyteen ihmisten syntymästä lähtien. Kohtalo käsitteenä on ymmärrettävä järjestelmänä, joka liittyy universaaliseen sympatiaan ja oikeudenmukaisuuden lain piiriin. Yksilöllinen sielu on osa suurempaa kokonaisuutta ja vaikuttaa omalla toiminnallaan universumin toimintaan. "Välttämättömyyden kehrä" ohjaa yksilöllisten sielujen maallista matkaa. Universaalisen elämän kehä on, Plotinoksen kielellistä ilmaisua käyttäen, "kuin henkäys, joka kuljettaa yksilöllistä alusta eteenpäin". Sieluun liittyvä yksilöllisyys on "alukessa" omana identiteettinään.

Ulkoisesti tarkasteltuna samanlaiset elämään liittyvät olosuhteet eivät tuo yksilöityneille sieluille samanlaisia seurauksia. Elämäntapahtumat samankaltaisessa elinympäristössä saattavat olla hyvinkin erilaiset yksilöstä riippuen. Tämä on selitettävissä ainoastaan sieluun liittyvien laadullisten elementtien erilaisuudella. Viisaat ja pyhät ihmiset asennoituvat elämään ja sen ilmiöihin eri tavalla ja aiheuttavat toiminnallaan hyvään pyrkiviä kausaalisia syitä.

Tietämättömät ja pahat ihmiset aiheuttavat vastaavasti elämänvoimien kasautumia, jotka ilmenevät ennemmin tai myöhemmin kärsimystä ilmentävinä elämäntapahtumina. Sieluun liittyvä "kohtalo" on ihmisestä itsestään riippuvainen. Oikeudenmukaisuuden laki valvoo ja järjestää tapahtumat universumissa kohdalleen, mikä vastaa Platonin teoksissa *kohtalon kehräämistä* ja kohtalottarien toimintaa. Yksilölliset sielut tuottavat ja luovat vain sellaista mikä edustaa niiden luonnolli-

sia voimia. Sielut eivät ole niinkään sidottuja pakon tai vapaan tahdon alaisuuteen. Kysymys on, Plotinoksen mukaan, pikemmin *vetovoiman tapaisista yhteenliittymisistä*. Järjen periaatteeseen kuuluu itsestään antaminen, mikä liittyy ajatusolioiden täydellistymiseen aineessa. Sielut toimivat itsessään ja elävöittävät ainetta, sekä välittävät olemisen syyn keholle mielikuvituksensa avulla. Yksilölliset sielut löytävät luonnostaan omaa luontoaan vastaavat paikkansa osittuneessa kosmoksessa. (IV.3.10; 24)

Plotinos puhuu myös ennustamisesta. Universumissa tapahtuvien ilmiöiden ja tapahtumien ennalta näkeminen perustuu vastakohtien kohtaamiseen ja elävän olennon psyykkiseen rakenteeseen. Elävä olento taas muodostuu sielun ja aineen yhdistelmästä. Sen vuoksi sielujen kohtaloihin liittyvien tapahtumien ennalta näkeminen ja ennustaminen on ongelmallista. Tutkimalla kokonaisuutta näkee kyllä kohtalon, joka työskentelee kokonaisuudessa, mutta yksityiskohdat ovat vaikeasti todennettavissa. Kohtalo saavuttaa kaiken mikä on järkiperiaatteen ja välttämättömyyden alaisuudessa. Plotinoksen mukaan, kohtalon pystyy näkemään ainoastaan ”etuoikeutettu jumala”, jonka näkökyky on mahdollisimman tarkka.

Sielujen reinkarnaatio

Plotinoksen ihmiskäsitykseen kuuluu oppi kuolemattoman sielun kiertokulusta aineeseen ja siitä pois. On ilmeistä, että Plotinos on saanut vaikutteita sielunvaelluksesta (*engl. metempsychosis*) tai jälleensyntymisestä (*engl. reincarnation*) opiskeltuaan Aleksandriassa kyseiseen filosofian haaraan liittyviä osa-alueita. Kyseiset opinkappaleet ja suuntaukset sisältävät erilaisia vivahde-eroja riippuen siitä minkä filosofisen koulukunnan näkökulmasta asiaa tarkastellaan.

Platonin ja pythagoralaisten opinkappaleisiin kuuluivat sielun palaaminen aineelliseen kehoon, milloin eläimeen tai kasviin, milloin ihmiseen ja siitä kehon kuoleman jälkeen pois.

Näihin opinkappaleisiin kuuluu myös oletus, että sielu, joka olemukseltaan on jumalallinen ja kuolematon pystyy muistamaan aiemmat olomuotonsa. Samoin se, että yksilöllinen sielu voi opiskelun ja uskonnollisen omistautumisen avulla vapautua ja yhtyä ylisieluun. Kuoleman jälkeen sielu ottaa itselleen ”uuden kehon”. Oppi löytyy myös intialaisessa ”samsaran” käsitteessä, johon kytkeytyvät myös buddhalainen filosofia elämänpyörästä, elämän sitoutumisesta, kuolemasta ja uudelleen syntymästä. Elämän kiertokulkua ohjaa ”karma”, syyn ja seurauksen laki, teoista syntyvät vaikutukset joko hyvät tai pahat. Sielun vapautuminen edellyttää tietoa perimmäisestä todellisuudesta ja vaatii ehdotonta kurinalaisuutta, sekä mielen vapautumista harhoista ja erilaisista haluista. (Blackburn 1996, 241; 312; 338; 207)

Sieluun liittyvä jälleensyntymäoppi on tulkinnaltaan moniulotteisempi ja vaikeammin määriteltävissä, kun tarkastellaan kyseistä ilmiötä *Enneadien* valossa. Siitä miten sielu määritellään ja miten sielun toiminta liittyy ihmisen eri olemisen tasoihin vaikuttavat tulkintaan. Plotinoksen metafyyssissä järjestelmässä yksilöllisen sielun alempi osa on yhteydessä luontoon, aineelliseen kehoon ja immanenttiin ylisieluun. Sielun ylempi osa on yksilöllisen järkiolemuksen ja ylisielun kautta yhteydessä ylijärkeen ja absoluuttiseen ykseyteen. – Pythagoraan ja Platonin sielua koskevissa tutkielmissa sielu voi ilmentyä eläimen tai ihmisen muodossa. Plotinoksen teksteissä ilmenee samanlaista ajattelua. (Esim. III.3.4)

Plotinoksen omaksuma käsitys pyrkii kuitenkin yhdistämään sielujen aineellistumisen laajempaan kontekstiin. Plotinos viittaa mm. Pandora-myyttiin, jossa **Pandora** kahlitsee itsensä oman luomisensa aiheuttamiin seurauksiin. Plotinos toteaa, että on viisautta pysyä ylijärjen tietoisuudessa, jotta välttyisi pahoilta seurauksilta. (IV.3.14; IV.8.8; V.2.2)

Eläimen järkiolemus esiintyy vähemmän älykkäänä ja enemmän aistien hallitsemana. Ihmisessä järkiolemus ilmenee eläintä enemmän järkeä ilmentävänä. Yksilöllisessä sielus-

sa immanentti järkiolemus kaipaa järkevää ja älyllistä toimintaa. Tämän tärkeän havainnon perusteella Plotinoksen ontologinen tarkastelu sielun jälleensyntymästä ja sielun liittymisestä ihmis- tai eläinruumiiseen saa uuden tarkastelukulman.

Sielunvaellus ja yksilöllisyyden määrittäminen tässä yhteydessä on haasteellinen tehtävä ja edellyttää syvempää paneutumista Plotinoksen metafysisen järjestelmän ymmärtämiseen. Ihmispersoonan moniulotteisuus nostaa esiin kysymyksen siitä, mitä me oikeasti olemme ja mikä sielunvaelluksessa jälleensyntyy? Alla on esimerkki Plotinoksen filosofisesta pohdinnasta ja ihmisenä olemisen ongelmasta.

”Mutta mitä me oikeastaan olemme? Olemmeko jotakin korkeampaa vai ajassa alkunsa saaneita maailmaan osallistuvia uudisasukkaita? Ennen kuin tulimme tänne, me olimme siellä. Ihmisiä eri tavalla kuin nyt; toiset meistä olivat jumalia ja me olimme puhtaita sieluja ja silloin ymmärrys käsitti koko todellisuuden. Ymmärrykseen kuuluvat oliot eivät olleet eristettyinä tai irti-leikattuina, vaan kuuluivat kokonaisuuteen. Vielä nytkin on totta, ettemme ole erillisiä, mutta kokonaisuudessa olevaan ensisijaiseen ihmiseen on tunkeutunut toinen olento, joka pyrkii tulemaan esiin. Silloin... koska me emme ole universumin ulkopuolella... olemme huijanneet itsemme pois siitä ihmisestä, joka alkujaan olemme olleet. – Siellä kuulumme ainoastaan yhden äänen ja vain yksi sana ilmaistiin, se joka kuultiin kaikkialla, jokainen korva osallistui ja vastaanotti sen kaiken mitä oli aktiivisena ja läsnä. Nyt olemme menettäneet kaiken tuon alkuperäisen yksinkertaisuuden ja meistä on tullut kaksinainen olio. Todellakin, toisinaan emme ole mitään muuta kuin jälkimmäinen huijari, jossa ensisijainen luon-

tomme on toimettona ja tavallaan myös poissa olevana.” (VI.4.14)

Tutkimuksen valossa tulemme huomaamaan, että oikeastaan ei ole kuin yksi ylisielu ja järjellinen yksilö. *Yksilöitynyt järkiolento on osittain ylevän ykseyden asukas, joka on syyllistynyt itsepetokseen.* Plotinoksen mukaan meissä on kaksi tietoisuutta, alempi tietoisuus, joka

sekoittuu aineelliseen kehoon, sekä toinen, joka on läsnä ikuisuuden todellisessa järkitietoisuudessa. Plotinoksen metafysiikkaa tutkinut Clark toteaa, ettei jako ihmisiin ja ei-ihmisiin ole oleellinen, vaan ennemminkin ”jakoperusta on ikuisen ja tilapäisen olemisen välillä”.¹¹ (Clark 1999, 284)

Elävä olento rakentuu eri ainesosista laskeutues-

saan alas ylijärjestä, taivaallisten kehien lävitse, aineelliseen olemukseensa. ”Astrologian merkitys tulee esille yksilöllisten psykologisten erojen ja luonteenpiirteiden selvittämisessä, kun jokainen taivaallinen kehä, joita taivaankappaleet ja tähdet hallitsevat, antavat oman erityispiirteensä alas aineeseen laskeutuvalla yksilöllisyydelle.” Alemman sielunosan tehtäväksi jää puhdistautuminen ja pyrkiminen kohti ylemmää järkiolemusta. (Clark 1999, 287)

Taivaat ovat ylevämpiä alueita heti ylijärjellisen piirin jälkeen ja muodostavat ylisielun puh-taimman alueen, aine on tästä alueesta alin ja kauimmaisina ääripää. Ylisielusta suurin, alempi osa, toimii aineellisessa universumissa ja valaisee universumin alinta osaa. Ylisielusta syntyvä valaistus hyödyttää, Plotinoksen mukaan, ainoastaan ainetta, mutta ei ylisielua.

Järkiolemukset laskeutuvat järjellisen kosmoksen todellisuudesta taivaalliseen piiriin ja saavat ylisielun olemuksesta itsellensä eeteeriset, ”ilmamaiset kehot”, jotka toimivat välittäjinä, kun järkisielut suuntautuvat aineellisia olo-muotoja kohden. Plotinoksen mukaan sielut

”Sattuman olemassaolo palvelee universaalista kokonaisjärjestelmää, koska pahuudesta vapautuva sielu antaa aina uuden mahdollisuuden asioiden ja tapahtumien hyvälle alulle ja paremmalle kosmiselle järjestykselle.”

ovat tuolloin vajonneet – välttämättömyyden seurauksena – kohtaloa säätelevän kausaalilain alaisuuteen. Yksilölliset sielut ovat hyväksyneet sen mitä niiden tulee luoda ja synnyttää. Ne sielut, joilla on sisäistä voimaa ja itsehallintaa, elävät kosmoksessa olentojen kanssa, joiden sisäinen toimintakoodi on rakentunut järjellisten periaatteiden mukaisesti. Kyseiset sielut ovat viisauden ohjaamina liittyneet korkeampaan järjestykseen ja ne toimivat jumalallisten päämäärien mukaisesti. Sielujen toiminnot alemmilla olemisen tasoilla riippuvat yksilöistä itsestään. Jotkut sielut saattavat vajoata ”kuormansa” painamina muistamattomuuden tilaan ja ovat täysin välttämättömyyden ja kausaalisuudesta syntyvien voimavaikutusten ohjaamia. (IV.3.15,17)

Sielujen laskeutuminen ja uudelleen ruumiillistuminen johtuu Plotinoksen mukaan eriytyä kuin ylisielun aineellistuminen. Yksilöllisten sielujen ruumiillistuminen liittyy joko sielujen ”pelottomuuteen ja yltiöpäisyyteen” tai aineessa olemisen aikana tehtyjen ”lokaalisten seuraamusten” kausaaliin syihin. Ensin mainitussa tapauksessa elämän välttämättömyys ja toisaalta sielun vastuullisuus tarkoittaa aineellisten haittatekijöiden hyväksymistä ja siitä johtuvien sielullisten häiriötekijöiden tiedostamista. Jälkimmäisessä tapauksessa sielu joutuu ruumiillistumaan kohtaloon perustuvan oikeudenmukaisuuden ja aineellisen välttämättömyyden seurauksena. Plotinoksen mukaan elämään liittyvä vastuullisuus assosioituu jumalallisen järjestyksen tiedostamiseen. (IV.8.1; V.9.14)

Elämään liittyvät valinnat ovat yhteydessä sielujen kaksoisolemuksen luonteeseen, joka mahdollistaa sielujen ylös- ja alaspäin suuntautuvan elämänprosessin. Ylöspäin ja alaspäin on ymmärrettävä tässä yhteydessä ajattelevan subjektin tai mielen laadullista intentionaalisuutta kuvaavina määreinä. Erottumisen, yksilöllisyyden ilmentämisen ja alaspäin suuntautuvan pyrkimyksen tähden sielut ovat laadullisesti toisistaan poikkeavia. Järkiolentojen laskeutuminen ylijärjen maailmasta aineeseen

Ongelmia järkisielun ilmentämisessä

Järkisielu on pimennossa koska:

- Aineeseen sekoittuneelta alemmalta sielulta puuttuu hallitseva ykseys.
- On useita elämään liittyviä kysymyksiä ja niihin vastauksia antavia periaatteita.
- Epäilykset ja muutokset kuuluvat elävän olennon arkipäivään.
- Yksilöllisen sielun ja mielen toiminnot saavat vaikutteita erilaisista elämään liittyvistä tarpeista ja motiiveista.
- Ulkoisista syistä johtuvat vaikutelmat synnyttävät sielussa aina jotakin uutta ja hämmentävää.
- On monta elämää hallitsevaa periaatetta ja niistä syntyviä mieltä sekavoittavia mielikuvia.
- Sielun tietoa vastaanottavasta olemuksesta puuttuu sisäisestä keskustasta kehkeytyvä mielikuva, joka rajoittaisi sielun liikkumista.
- Aistit, intohimot ja kehon tarpeet suistavat järkitietoisuuden pois tajunnan keskuksesta muistamattomuuteen ja unenkaltaiseen elämään.

tarvitsee välittäjikkseen sielun ja potentiaalisen aineen, jotta jumalalliset ajatusmuodot voisivat tulla aistein havaittaviksi. Aineellista maailmankaikkeutta ja sen elämää ylläpitävä ylisielu on, Plotinoksen ja Platonin *Timaioksen* mukaan, ikuisesti elävä olento, siunattu jumala, joka luotiin juuri tätä tehtävää varten. Järkiolennon on laskeuduttava yhä aineellisempaan ruumiiseen, jotta se pystyisi ainetta täydellisesti hallitsemaan ja ohjaamaan. Aineeseen sekoittuminen alentaa yksilöityneen sielun tietoisuuden tasoa ja sotkee autenttista identiteettiä. – Tietoinen sieluyhteys on puhtaimmillaan olemista yhteydessä ylijärkeen ja syvempään ymmärrykseen. ●

Sielun ja kehon vuorovaikutus

Kehotietoisuus rakentuu sielun ja aineen välillä. Sielu ja ruumis, muodostavat yhdessä sen mitä kutsutaan eläväksi yhdistelmäksi.

TAPIO KARVONEN:
PLOTINOS JA OSITTAIN ILMENEVÄ TODELLISUUS OSA III

Luonnontieteellinen empirismi edellyttää sielun ja ruumin välisen kytkennän selvittämistä. Sielun ja aineellisen kehon välisestä vuorovaikutuksesta on lähes mahdoton muodostaa selkeää teoriaa. Plotinoksen teksti vaikuttaa paikoitellen ristiriitaiselta, mikä johtuu kääntäjän ongelmista ja osaltaan käsiteltävän aiheen kompleksisuudesta.

Plotinoksen ongelmia ovat mm. aineelliseen kehoon liittyvien tunteiden ja aistien yhteensovittaminen sielun kanssa. Järkisielu itsessään ei tarvitse aisteja, mutta alempaan sieluun liittyy aineellinen keho ja aistimisen kyky. Kehotietoisuus rakentuu sielun ja aineen välillä. Sielu ja ruumis, muodostavat yhdessä sen mitä kutsutaan eläväksi yhdistelmäksi. Plotinoksen yhdistelmä (engl. couplement; kr. synamphoton) tarkoittaa ”molemmat yhdessä” tai ”yksi molemmista yhdessä”. Elävä olento (kr. zoon) on eräänlainen järkisielun projektio aineessa ja ylisielu näyttää mitä ilmeisimmin rakentavan kaikki elävät ja luontoon liittyvät yksilölliset yhdistelmät. (I.1.7)

Yksilölliseen sieluun liittyy kaksi toiminnallista tasoa, ylempi ja alempi. Yksilöllisen sielun ylempään osaan liittyvät: ikuinen oleminen, katseleminen, mielikuvituskyky ja järkeily. Alempaan sielun osaan, joka on yhteydessä aineelliseen luontoon, kuuluvat muutos, katoavaisuus, affektit, mielikuvituskyky ja aistit.

Yhdistelmäolennon luonnontieteellinen tulkinta

Yksilöllisen sielun ollessa kehollistuneena, sielun kaksi tasoa toimivat yhdessä, ”kuin valo valossa”. Harmonian vallitessa, ylempi sielunosa ja siihen liittyvä mielikuvituskyky ohjaavat elävää olentoa, koska ylempi on alempaa tajunnallisesti tietoisempi. Kehollistuneessa tilassa oleva ja konfliktitilanteeseen joutunut alempi sielu saattaa menettää tietoisien yhteyden ylempään sielunosaansa. Joutuessaan harhojen ja kuvitelmien valtaan alempi sielu menettää otteensa järkiperiaatteesta ja valomaisuudestaan. Alempi sielunosa ei tiedosta

Forum Romanum

tuolloin omaa erillisyyttään aistien ja affekti-
en muodostamassa häiriintyneessä tilanteessa,
joten sen toiminta saattaa ajoittain olla järje-
röntä ja lyhytnäköistä. (IV.3.31)

Yksilöllisen sielun laadullisiin kykyihin liit-
tyvät mm. erottelukyky, järkeily sekä keho- ja
aistitietoisuus, jotka muodostavat käsityksen
minuudesta ja ihmisyydestä. Ihmisen idea ja
ihmisyyden malli liittyvät ensisijaisesti sielun
ylempään olemukseen. Ylisielun luontoon liit-
tyvä homogeeninen elämä jakautuu elävien
olentojen kehoihin. Ylisielu projisoi ylijärjes-
tä heijastuneita mielikuvia itsestään aineeseen
ja ensimmäinen näistä eläviin olentoihin hei-
jastuneista mielikuvista on aistimiseen liitty-
vä kyky. Kokonaisuus muodostuu aineessa
elävästä yhdistelmästä ja identiteetistä, jolloin
Plotinoksen mukaan, käytämme ilmaisua ”me
koemme”. Elävän olennon ja aistivan sielun
ominaisuuksiin kuuluu aistivaikutelmien ja

mielikuvien muodostaminen yhdentyvien ais-
tien¹² välityksellä. (I.1.7,10)

Ylisielussa on järki, mielikuviutus ja luonnon
vaikutelmat kuvina. Luonnolla itsellään ei ole
aisteja tai ulkoista tietoisuutta. Tietoisuus ulkoi-
sesta välittyy yksilölliseen sieluun mielikuviutus-
kyvyn avulla. Plotinoksen mukaan ulkoinen kä-
sitteenä – yksittäisen sielun tapauksessa – on har-
haanjohtava, koska kaikki oliot ovat ylisieluun
osallisia. Erillisyys ykseydestä ja elämästä aihe-
uttavat välttämättömästi yleisessä kielenkäytössä
käsitteellistä sekaannusta. (III.2.9; IV.3.19–22;
IV.4.19; vrt. Filebos 31d ja Timaios 64d)

Plotinos on samaa mieltä Aristoteleen nä-
kemyksen kanssa siitä, että mielikuviutus (*kr.*
phantasia) on aistivan olennon tiedollinen vä-
line järjelliseen sieluperustaansa. Esimerkiksi
sielun mielikuva harmoniasta on elävän ke-
hyksen eli kehon havaintoa nautinnosta. Sie-
lu ei itsessään tunne, vaan tietää ja kuvittelee.

Aistimus ja aistit ovat viestintuojia aineellisessa tilassa. Kipu on vastaavasti kehoon liittyvä tuskan aistimus, jonka seurauksena sielussa muodostuu kivusta ja tuskasta hädänalainen mielikuva, joka tallentuu sielun olemukseen. Elävän olennon kosketukseen liittyvä aisti on hermoston päissä säädellen yhdistelmäolennon toimintaa ja liikettä. (IV.3.23; vrt. Tim 44de; Aristoteles; Sielusta III, 429a)

Aivot muodostuvat – Plotinoksen mukaan – yhdistelmän ensimmäiseksi keskuksiksi, josta hermosto saa alkunsa. Aivot muodostavat alemman sielun kausaalisten tekojen alkupisteen. Aristoteles, stoalaiset ja epikurolaiset sijoittivat vastaavan johtokeskuksen elävän olennon sydämeen, koska elämä ja siihen liittyvä sydämen syke näkyvät ensimmäisenä alkion tumassa. Plotinoksella sielu on se tekijä, joka tuo kehoon lämmön ja valon. Yksilöllisessä sielussa on alue, johon ruumis asettuu, mutta on alueita, joihin ruumis ei ylety. Elävän olennon ruumiissa on kaikki tarvittavat voimat ja tiedot luonnossa elämistä ja selviytymistä varten. Sielusta emanoituva valo elävöittää elimiä ja sieluun liittyy kyky yhdistää aistitoiminnot, jolloin koko keho on yksilöllisen sielun palveluksessa. Tätä merkitsee Plotinoksen mukaan havainto, että ”kehot heijastavat ympärilleen valoa ja värejä”. Kun sekoittuneet yhdistelmäkehot muuttuvat, myös värit katoavat ja muuttuvat. Plotinoksen mukaan on ”tarpeetonta etsiä missä tuli (valon lähde) on, tai mikä on tulen muoto, todetaan vain, että ne ovat kehossa olevia yksilölliseen sieluun liittyviä laatuja”. Elämää kokonaisuudessaan ei voida jakaa osiin, vaikka ylisielu osallistuu osiin kehoja elävöittäessään. Edellä mainitusta seikasta johtuen ylisielu on samanaikaisesti sekä jakautumaton että osiin jakautunut ykseys. Plotinoksen mukaan yleinen elämänvoima, joka liittyy luontoon, on havaittavissa mm. ”kuolleen” kehon hiusten ja kynsien kasvamisena, vaikka yksilöllinen sielu on poistunut kehosta. (IV.4.29)

Plotinoksen psykologisessa anatomiasa ihmisessä oleva sappi ja veri yhdistetään intohimon tunteisiin. Niiden kautta vaikutus välittyy yksi-

lölliseen sieluun ja vaikuttaa elävän olennon liikkeisiin. Himoluonto liitetään maksaan ja vereen, jotka ovat eloisia ja valoisia. Plotinos huomauttaa, ettei kasveilla ole verta ja sappea, joten niillä ei ole vastaavaa himoon liittyvää liikehdintää. Elävän olennon ravitsemus ja kasvaminen ovat riippuvaisia veren olemuksesta ja verisuonistosta. Veren alkuperä on maksassa. Sydän muodostaa tunteiden keskuksen ja muuttaa veren laadullisen olemuksen mielikuvia luovaksi, ”olevaiseksi intohimojen kuplinnaksi”. Plotinoksen mukaan affekteilla, kuten vihalla, on kaksi erillistä toiminnallista vaihetta. Ensinnäkin, *mielikuvitus vetää ajattelua puoleensa*. Toiseksi, *se mikä on ajattelun kohteena vetää tunteen mukaansa*. Sielun ylempi osa ei ole kehoon sidottu, joten se pyrkii asettumaan hyvää ja kaunista tavoittelevan myötätunnon puolelle. Sellaisen myötätunnon, jolla on mahdollisuus voittaa alempaan sieluun tarttunut paha. (IV.3.23; IV.4.28)

Elävän olennon muisti

Ylemmän sielun osan kuolemattomuus nostaa esiin ongelman elävän olennon muistin olemuksesta. Mitä tapahtuu yksilöllisen sielun aineesta poistumisen yhteydessä? Mitä jää jäljelle ja miten muisti liittyy aineelliseen olemukseen? Plotinoksen ajattelussa intuitio ja muisti ovat erillisiä asioita. Mielessä pitäminen tarkoittaa joko intuitioon liittyvää identifioitua tietoa tai mielikuvaa subjektin sisäisessä katselussa. Muisti yhdistetään usein ulkoapäin tuleviin vaikutelmiin, aistien välityksellä muodostuneisiin mielikuviin ja muistoihin, jotka liittyvät opittuun ja koettuun.

Muistiin liittyvä perusväite on, että ”järjen periaatteista käsin johdetut asiat ovat immuuneja ulkoapäin tuleville vaikutteille ja ne ovat kytkettyjä ikuisuuteen ja muuttumattomuuteen”. Järki ja siihen liittyvät objektit ovat transsendenttisessä tietoisuudessa ikuisesti läsnä olevia katoamattomia todellisuuskia. Alempi sielu ei kuitenkaan ole yhtä järjellisen kosmoksen kanssa, koska se elää sidotussa ja osittuneessa järjestelmässä. Edellisestä seuraa,

ettei alempi sielu myöskään tunnista järjellisiä objekteja ja niihin liittyvää tietoa. Muistin toiminnassa on kysymys sielun kyvystä pitää tietoinen yhteys järjelliseen kosmokseen. Yksilöllisen sielun ”näkökyky” asettuu järkimaailman ja yhdistelmäsielun puoliväliin sijoittuvalle olemisen vyöhykkeelle. Muistaminen liittyy ideoitten kirkastumiseen alemmassa sielullisessa olemuksessa ja tietoisuus merkitsee itsensä muistamista ajan ulkopuolisessa todellisuudessa. (IV.3.25; IV.4.5)

Sielun muisti perustuu siis mielikuviin ja sielun kykyyn muodostaa mielikuvia. Tästä seuraa, että aineesta syntyvät *vaikutelmat katoavat*, mutta *mielikuvat säilyvät*. Aistit sulautuvat sielun mielikuvituskykyyn ja muodostavat aistien yhdentämisen kautta mielikuvia ulkoisesta aistimaailmasta, jolloin mielikuvituksesta muodostuu muistin perusta. (IV.3.29; IV.4.19)

Ajatteluun liittyvä muisti on aineettomassa käsitemaailmassa tapahtuva prosessi, joka liittyy kielellisiin kaavoihin ja lauseisiin. Lauseeseen sisältyvä merkitys ja logiikka paljastuvat sielussa olevalle tietoisuudelle peilimäisenä reflektiona. Kyseinen ilmiö tapahtuu sielussa olevan mielikuvan ja mielikuvituskyvyn välillä. Peilimäinen ilmiö liittyy sielun toiminnalliseen piirteeseen ja se on älyn kaltainen. Plotinoksen mukaan *älystä tulee elävän olennon inhimillinen havaintoväline*. On myös toinen sieluun liittyvä piirre, joka tekee älystä havaintoja. Edellä mainittu seikka liittyy mitä ilmeisimmin nykyisen psykologian metakognitiiviseen itsereflektioon eli itsensä ja oman ajattelemisen tiedostamisen prosessiin, jossa ajattelija tutkii omia ajatuksiaan ja mielikuviaan. Edellisestä seuraa, että olemme jatkuvasti intuitiivisia, mutta emme katkeamattomasti tietoisia, koska tiedon vastaanottaja käsittelee sekä älystä että aistien yhdentämisestä tulevia mielikuvia. (IV.3.30; IV.8.8; I.4.9–10)

Plotinos erittelee yksilölliset muistot ja yhteiset muistot. Yksilölliset muistot tekevät sieluista inhimillisiä olentoja. Jaetut muistot tulevat sielun ja aineen yhdistelmästä. Kun elävät olennot ovat yhdessä, muistot ovat yhteisiä (vrt.

universaalinen *sympatia*). Kehosta poistumisen jälkeen yksilöllinen sielu muistaa juuri eletyn elämän muistot ja mielikuvat, mutta myöhemmin sielu muistaa myös muut elettyjen elämänsä mielikuvat ja muistot. (IV.3.27)

Alempi sielunosa joutuu aina ponnistelemaan, jotta muistaisi ylemmän sielun järkiolemuksen olemassaolon. Ylempi sielunosa taas pyrkii ”tietoisesti” unohtamaan alemman sielunosan ja pitää sen ”voimalla” alempana. Hyvä sielunosa pyrkii unohtamaan aineellisen maailman ja siihen liittyvän pahuuden ja pakenee moninaisuutta ja pirstoutuneisuutta. Ylempi sielu pyrkii irrottautumaan osittuneisuudestaan, vetäytymällä ykseyteen ja vapauteen. Sielu näkee järkensä avulla vapautuneessa tilassa absoluuttisen hyvän. Muistin avulla jumaluus herää alemmalla sielun tasolla ja voimistaa ylevän sielun identiteettiä. (IV.3.32; IV.4.5)

Sielu, sekoittuessaan aineen kanssa, menettää autenttista olemustaan ja jumalallisen identiteettinsä ja joutuu sekaannuksen tilaan. Sielun unohtamisprosessi voidaan rinnastaa, Platonin vertauskuvalliseen metaforaan, Lethen kentällä olevan Ameles-virran unohdusta tuovaan vaikutukseen eli ”unohduksen maljaan”, josta maalliseen elämään syntyvät sielut ”joutuvat juomaan”. Juotuaan unohdusta tuovan maljan, sielut unohtavat jumalallisen kotinsa. (vrt. Valtio 621a)

Yksilöllinen sielu on menettänyt puhtautensa ja omaksunut kehon kautta syntyviä aisti-vaikutelmia ja mielikuvia. Sielu on ruumiissa ollessaan vajonnut epävakaiseen tilaan, johonkin epäpyhään ja epätodelliseen. Ylempi sielu on suhteellisessa lepotilassa, kun taas alempi sielu ja keho ovat jatkuvan muutoksen ja tulemisen alaisuudessa. Muisti liittyy osaltaan aistien välittämään tietoon ja todistettavasti myös kehoon, koska kehoon jää tietty jälkivaikutelma koettavasta elämästä. Kehoon liittyvä hämmennys johtaa elävän olennon muistin heikentymiseen. Todellinen muisti on ylemmässä sielussa ja yhdistelmäsielun kirkastuminen palauttaa autenttista muistia. Aineellinen keho, joka on jatkuvan muutoksen

alaisuudessa, ei voi yksistään suoriutua aistien yhdentämisestä ja itsetietoisuuden rakentumisesta. Mikäli kyseinen näkökulma kumotaan, mitätöidään myös sieluun liittyvä havainto, tietoisuus ja mielen erottelukykyyyn liittyvät määritteet, sekä lähes kaikki sieluun liittyvä ymmärrys. (IV.3.26)

Aine

Aineen olemus muodostaa ongelmallisen osaluheen Plotinoksen metafyyssisessä järjestelmässä. Aine ei esiinny Plotinoksen ajattelussa erillisenä hypostaasina, vaan eräänlaisena ylisieluun liittyvänä jatkeena olemassaolon periferiassa. (IV.8.6)

"Sielun ylempi osa ei ole kehoon sidottu, joten se pyrkii asettumaan hyvää ja kaunista tavoittelevan myötätunnon puolelle."

Miten aineen olemus voidaan sijoittaa ykseysfilosofiseen näkemykseen ja siihen hypoteettiseen tulkintaan, ettei mitään ole universaalin mielen ulkopuolella? Aineen olemus liittyy empiirisesti havaittavaan todellisuuteen ja luonnontieteelliseen tutkimusalueeseen, joten järjellinen yhteys on löydettävä myös Plotinoksen tieto-opilliseen paradigmaan. Aine on universumin ideoita ja muotoja ilmentävä substanssi, joten aihetta ei voida sivuuttaa ilman selventävää teoriaa.

Plotinoksen mukaan mitattavissa oleva ainemäärä ja massa liittyvät oleellisesti aineeseen. Ideaaliset ajatusmuodot ovat laadullisesti määriteltäviä, mutta aineettomia ja massattomia. Ajatusolioihin sisältyy laadullinen ja määrällinen olevaisuus, silloin kun ne ovat aineeseen rajoittuneita yhdistelmiä. Aine itessään, irrallisena substanssina, voi olla joko muotoon rajoittunut tai muodoton ja rajoittamaton. Rajoittamattoman ja määrittelemättömän aineen perusluonne on epävakaus ja päämäärättömyys. Aineelta puuttuvat kaikki ominaisuudet ja laadulliset määreet, joten ainesubstanssi vetää ulkopuolelta itseensä kaiken minkä kykenee ottamaan, muodot, laadut, ominaisuudet, jne. Edellä mainitusta syystä aine on määrittelemättömänä substanssina aistien tavoittamattomissa aineen pienuuden ja olemattomuuden vuoksi.

Aine on assosioitu aikaisemmin luonnon elementteihin. Aristoteleen mukaan aine on potentiaalinen substanssi, joka mahdollistaa kaikki aistimaailmassa ilmenevistä aktuaalisista syistä syntyvät muodot. Plotinos käyttää mieluummin mielikuvaan liittyvää luovaa voimaa silloin kun sielu toimii aineen kanssa, koska pelkkä mielikuva ainemäärästä ja laadusta riittävät luomaan tarvittavat muodot. (II.4.11)

Ylijärjen maailmassa ja tieto-opillisessa mielessä aineen tulee esiintyä järkiolentona ja ideana. Aine on olevainen, koska mitään ideaa ei voi olla ylijärjen ulkopuolella. Plotinos viittaa kyseisessä asiassa Platoniin. Aineelta puuttuu kuitenkin kauneus ja hyvyys ja siksi aineen tulee esiintyä "ei-olevana" ylijärjen tasolla. Aine on ideana olemassa ja se esiintyy puutteellisuuden ja erillisyyden arkkityyppisenä järkiolentona. Ainetta tulee ajatella ja katsella määrittelemättömänä ja ilman laadullista statusta olevana käsitteenä. Plotinoksen sanoin: "Aivan kuten silmä katsoisi pimeyteen ilman valon läsnäoloa". Ylisielu tunnistaa aineen, ja kokemuksen kautta mieli tiedostaa yhdistelmien muodot ja niihin sisältyvän ideat. Aine on vapaana ollessaan muodoton, mutta ajatusolioon sidottuna määrittelemätön aine saa

muodon. Aine on valon vastakohta ja muodostaa pimeyden, jota ylisielu valaisee tarpeen mukaan. (II.4.8, 5, 10; 15 -16; Timaios 52bc; vrt. myös Pidot 203b)

Plotinoksen aineellisen ja aistittavan luonnon määrittelemisen noudattaa Platonin *Timaioksesta* esitettyä genesiksen, tulemisen luonnetta. Luonto nähdään jatkuvan tulemisen tilassa, jossa ajatusoliot saavat aistein havaittavan aineellisen muotonsa. Plotinoksen mukaan, koko luomakunta pyrkii alkulähteen yhteyteen, sisäisen kauneuteen ja absoluuttiseen ykseyteen. (V.9.9; III.8.11)

Plotinosta näyttää häiritsevän sellaiset filosofiset näkökulmat, joissa aine esitetään vanhilana. Platonin lähestymistapa ja asennoituminen aineeseen on osittain ristiriitaista. Platonin *Valtio*-teoksen luolavertaus ja Faidroksen myytti sielun siipien menettämisestä puoltavat aineessa olevaa kahleen luonnetta. Platonin dialogeissa sieluja aineeseen ohjaavat voimat perustuvat tuomioihin, arpoihin ja erilaisiin uskomuksiin. Aine ja ruumis nähdään usein platonisessa filosofiassa sielun hautana. Toisaalta – *Timaioksessa* olevassa luomiskertomuksessa Demiurgin luomistyön tarkoitus on tehdä maailmasta täydellinen ja hyvä.

Plotinoksen maailmankuva ja ihmiskäsitys rakentuvatkin enemmän *Timaioksen* mukaisesti. Aine nähdään universumin täydelliseksi tulemisen välineenä, joka palvelee yksilöllisen sielun pyrkimyksiä kyseisessä tulemisen prosessissa. Maailmansielun rooli on tuoda ilmenneelle tasolle jumalallisen mielen sisältöjä liikkeen ja homogeenisen elämänkierron avulla. Tulemisen ja olemisen prosessiin liittyy kuitenkin järjestystä ylläpitävä johdonmukaisuus ja välttämättömyys, joka perustuu edellä esitettyyn Plotinoksen metafyyssiseen kokonaiskuvaan ja järjellisen kosmoksen ohjaukseen.

Seuraava asiakokonaisuus johdattaa lukijan tutkielman keskeiseen aiheeseen, joka käsittelee sielun olemusta sen eri perspektiiveissä. Ylisielu on jumalallisen välittäjän tehtävässä, kun järjelliset ideat ja niihin liittyvä tietoisuus saavat havaittavat muotonsa aineellisessa maailmassa.

Pahuuden alkuperä – muukalaisuus meissä

Järjellinen periaate ja ylijärki eivät tee kaikkea jumalalliseksi. Se tuottaa myös ne asiat, jotka luokitellaan pahoiksi. Yksilön toimintaan liittyvä pahuus ei liity kohtaloon. Pahuus liittyy sielun ja aineen yhdistelmään, oikeudenmukaisuuden järjestysperiaatteeseen sekä siihen liittyen välttämättömyyteen. Pahuuden olemus liittyy Plotinoksen ihmiskäsityksen mukaan aistimaailmassa elävän yhdistelmäolennon toimintaan. Yksilöllisen sielun erkaantuminen hyvästä ja kauniista tuo mukanaan elävään olentoon jotakin rumaa ja vierasta. Ylemmän sielun tietoisuutta alentava tekijä on pahaksi luokiteltavaa *varjomaisuutta* ja ”muukalaisuutta”. Muukalaisuus ei kuulu alkuperäiseen sieluolemukseen. Ylisielu ja yksilölliset sielut ovat ydinolemukseltaan hyviä, joten pahuus on jotakin vierasta, joka tulee yksilölliseen sieluun ulkoapäin ja toimii sielun autenttista olemusta vastaan. Yhdistelmäolennossa elävä, ylempi sielu, pyrkii luonnostaan eroon muukalaisuudesta, varjomaisuudesta ja siihen liittyvästä pahuudesta. (VI.8)

Plotinoksella pahuus on suhteellinen käsite ja sisäisestä asenteesta riippuu miten pahuuteen suhtaudumme. Hänen mielipiteensä voidaan ilmaista seuraavasti:

”Hyvälle mikään ei ole pahaa, mutta pahalle mikään ei ole hyvää”. (III.2.6)

Hän jatkaa edelleen: ”Koska pahuus on täällä ’metsästäen tätä maailmaa välttämättömyyden lain toimesta’ ja ylemmän sielun suunnitelma on pahuudesta pakeneminen, silloin meidänkin on paettava. – Mutta mitä on tämä pakeneminen? ’Saavuttamalla jumalan kaltaisuus’ sanoo Platon, ja tämä on selitetty siten, että ’tulemalla nuhteettomaksi ja pyhäksi, viisaasti eläen’ siten, että koko luontomme on juurtuneena hyveeseen” (I.2.1)

Plotinos määrittelee pahuuden myös *hyvyyden poissa olemiseksi*. Aineeseen yhdistyminen tuo mukanaan pahuutta ja pahuus on suhteellista. Pahuus riippuu siitä miten paljon vierasta

on tarttunut sieluun mukaan. Aine tai järkisielu itsessään ei sisällä pahuutta. Yhdistyessään aineeseen yksilöllinen sielu menettää puhtaan autenttisen tietoisuutensa, toimii epäviisaasti ja järjettömästi sekä aiheuttaa täten pahaa itselleen ja toisille. Hyvä ei voi olla täydellisesti olemassa tässä alemmassa kosmoksessa. Pahuus on maailmasta hävittämätöntä, koska absoluutiseen hyvään nähden kaikki on vajavaista ja vähemmän hyvää. Ihminen ei ole jumalallinen syntyessään tähän kosmokseen vaan kuuluu ihmiskuntaan, joka elää jumalten ja eläinten keskivaiheilla. Plotinoksen mukaan ei ole ihme, että ihminen viettää osittain jumalatonta elämää ja on sellainen kuin on. Hyvälle sairaus ja kurjuus ovat merkityksettömiä asioita – missä on aineellinen keho, siellä on usein sairautta. Pahalle ne voivat tuoda itsekkäitä etuja. Plotinoksen mukaan, sairauksiin sisältyy useimmiten yhteys väärinteosta ja oppitunti epäviisaista valinnoista. (I.2.1; I.4.16; III.2.5, vrt. Theaitetos 176a)

Plotinoksen mukaan ”kohtalo tekee työtä hyvän puolesta. Jos maailmasta poistaa pahuuden, poistaa samalla myös kohtalon”. (III.3.6)

Kaikilla yksilöllisillä sieluilla on transsendenttinen olemus ja sen laadullinen esiintyminen riippuu siitä, miten osittunut mieli on erillisyydessään ja miten aistit ja aine hallitsevat sielua osittain sidotussa järjestelmässä. Plotinos korostaa järkisielun identiteettiä sekä sen suhdetta ylisieluun ja ylijärkeen. Laadullisessa mielessä alemmassa sielussa on jotakin transsendenttia, joka ei ole täysin vajonnut aineeseen. Sielun transsendenttinen olemus on aina olemassa järjellisen todellisuuden piirissä ja sisäisen katselun tilassa, vaikka osa yksilöllisestä sielusta on aistimaailman vaikutusten alaisena, joko hallittavana tai hallitsijana. Aistimaailman ominaisuuteen ja luonteeseen yhdistyy aineen sielua sokaiseva, näkökykyä heikentävä ja ymmärrystä rajoittava vaikutus. Aineellinen olemus pitää alemman yhdistelmäsielun sokeana sille mitä sielun ylempi olemus näkee. Kommentaarien mukaan ihmisen psykologinen jakautuminen on laadullista ylemmän ja

alemman välillä, ei niinkään aineen ja muodon välillä. (III.3.4; IV.8.8)

Yksilön sielun kuolemattomuus, samoin kuin yksilöllisen sielun kierto aineeseen ja siitä pois, liittyy pahan tiedostamiseen. Maailmassa tapahtuu kausaalisten voimien vastakkainasettelua yksilöllisten sielujen välillä. Vastakkainasettelut aiheuttavat osapuolten ”laadullista velkaantumista” ja kausaalisten voimavaikutusten kumulaatiota sidotussa ja osittuneessa järjestelmässä. Yksilölliset sielut eivät voi paeta sitä mitä universumin oikeudenmukaisuuden laissa on määrätty. Sielut eivät voi paeta vastuutaan edes aineellisesta kehosta poistumisen jälkeen, koska ylisieluun liittyvä universaali *sympatia*, välittävä voima, liittää sielut yhteen. Kyseistä ajatusta ei, Plotinoksen mukaan, ole kuitenkaan pakko hyväksyä. Oikeudenmukaisuuden laki näyttäisi joka tapauksessa olevan kokonaisuuden kannalta paras ratkaisu maailmassa olevan pahuuden, epäjärjestyksen ja yhteiskunnallisesti laittoman toiminnan hyllyttämiseksi.

Pahuus liittyy tietämättömyyteen. Sielu tarvitsee ulkoiseen ohjaukseen, kausaalilait ja kohtalon, kunnes järkisielun sisäinen ohjaus tulee alemmassa sielussa vallitsevaksi. Yksilöllisen sielun sisäinen ohjaus ja ymmärrys voimistuvat tietoisuuden ja viisauden lisääntymisen myötä. Plotinoksen mukaan yksilöllinen sielu ei voi olla iloinen ja onnellinen, jos se ei tekojensa vuoksi tunne olevansa oikeutettu olemaan onnellinen. Hyvät ja jalot järkisielut ovat onnellisia, koska ne ovat autenttisesti perusolemukseltaan hyviä ja tietävät sen. (III.2.4; IV.3.24)

Paha esiintyy maailmassa hyvän vastakohdaksi ja kuuluu välttämättömyyden johdosta tapahtumien järjestykseen. Pahuus lähtee alemmasta sielusta ja elävästä olenosta itseltään olevista syistä. Ylempi sielu itsessään ei ole paha. Plotinoksen mukaan *”Ihminen kulkee luonnostaan kohti hyvää, mikä on universumissa vapaasti toimiva syy ja vapaan tahdon ilmentymä”*. Kohtalo tai kaitselmus ei pakota sielua mihinkään, koska se on hyvästä alkulahteesta

syntynyt voima. Välttämättömyys ohjaa alem-paa sielua **moraalisten** ja eettisten arvojen avul-la kohti hyvää ja todellista. Ymmärrys hyvästä toiminnasta yhdistää yksilöllisen sielun järkiperiaatteeensa. Vastaavasti itsensä tiedostama-ton toiminta johtaa ”syntiin”, mikä tarkoittaa osittumista ykseydestä ja merkitsee erillisyyttä järkiperiaatteesta ja hyvästä. Hyvästä erkautu-neet sielut eivät mielellään katso todellisuutta sellaisena kuin se on ja pakenevat todellisuut-ta. Plotinoksen mukaan *sattuman olemassaolo* palvelee universaalista kokonaisjärjestelmää, koska pahuudesta vapautuva sielu antaa aina uuden mahdollisuuden asioiden ja tapahtu-mien hyvälle alulle ja paremmalle kosmiselle järjestykselle. (II.3.6; III.2.10; III.3.5)

Erilaiset tuomiot ja kohtalomaiset rangai-tukset eivät vaikuta sielussa olevaan korkeim-paan järkiosaan. Itsetietoisuus on immanent-ti olemus yksilöityneessä sielussa ja se esiintyy täydellisenä järjellisessä kosmoksessa. Järkiosa yksilöllisessä sielussa ei saa aina ääntään kuu-luville alemmalla sielun tasolla, koska järjen vaikutus on heikko sekoittuneessa aineessa. Elävä olento ja alempi sielu tuntevat toisinaan kehon kipuja, tuskaa ja nautintoja. Plotinok-sen mukaan aineellistuneet sielut ovat suhteel-lisesti heikkoja ja paikalleen juuttuneita. ”Va-jonneet sielut” eivät mielellään työskentele ja ponnistele kohti sielullista riippumattomuut-ta ja vapautumista. Useimmat riutuneet sielut ovat kohottaneet kehon etusijalle ja uponneet siihen. Sielun perusolemus on kuitenkin im-muuni ilmenevälle pahuudelle ja muodostaa hyvään liittyvän ytimen. Ongelmaksi muo-dostuvat alemman sielun ja ykseyden välinen tietämättömyys, joka tekee sielun matkante-osta ”ylös- ja alaspäin” suuntautuvan elämän-prosessin. (IV.4.17–18)

Plotinoksen mukaan yksilöllinen sielu kan-taa olemuksessaan jotakin muukalaista ja vie-rasta, eikä siksi pääse nousemaan luontaiselle olinpaikalleen. Ylisieluun liittyvä kaksoisvoima ja hallitseva oikeus tai jumalallinen laki ovat väistämättömiä. Ne määrittävät yhdistelmä-olennon luonnossa olemisen voiman ja keston.

Ne rajoittavat myös yksilöllisten sielujen valit-seman liikkeen luonnossa tiettyyn elämän ja olemisen piiriin. Ruumiilliseen kehoon sitout-taminen sopii kehorangaistuksena sieluille, ja prosessi palvelee Plotinoksen mukaan suurem-paa kokonaisuutta. Puhtaat yksilölliset järkisie-lut eivät tarvitse kehoa, eivätkä ne ole kehosi-donnaisia. Kyseiset sielut elävät olemuksessa, joka kuuluu puhtauteen ja jumalallisuuteen. Puhtaita järkisieluja tulee Plotinoksen mukaan etsiä katseen avulla, joka ei liity millään tavalla aineelliseen näköaistiin.

”Yksilöllinen sielu on viisas, mikäli se lähtee pois täältä osittuneesta ja aineellisesta olemi-sen piiristä. Paitsi silloin, jos jokin sitoo sie-lua alaspäin, eikä mikään järjellinen ajatus ole nostamassa sitä ylöspäin”. (IV.3.24)

Maailma on universaalinen näyttämö, jos-sa esiintyy erilaisia rooleja. Ilkeämieliset sielut saatetaan kosmisen järjestyksen piiriin, joka vuorostaan saattaa kaiken tasapainoon oikean ja hyvän kanssa. Plotinoksen mukaan kaikkia rangaistuksia, jotka ihmisiä ovat ”hyvällä syyl-lä” kohdanneet, ei voida panna ehdottomuu-den tiliin – niin paljon tapahtuu sattumanva-raisesti. Taloja sortuu, armeijat tallaavat jal-kojensa alle useita elämänmuotoja ja ihmisiä näyttäisi muutenkin menehtyvän tahattomasti luonnon suurturmissa. Mitään epäoikeuden-mukaista ei kuitenkaan pidemmällä aikavälillä tapahdu. Näennäisesti syytön kärsijä on ansainnut kohtalonsa suuren suunnitelman mukaisesti, ja sielu saa hyvityksen teoistaan kohtaloa säätelevien kausaalilakien mukaan. Plotinoksen mukaan on huomioitava muut-kin tekijät kuin läsnä oleva syyn ja seurauksen laki. On olemassa sielujen uudelleen kehollis-tuminen, oikeudenmukaisuus ja suuri viisaus, kuten elävä luonto ja kaikki ihmeellisen kau-niit muodot maailmassa. Ylisielussa on liike ja yksilölliset sielut ovat sidottuja ajanjaksoihin. Aikaan eli elämään sidotut jaksot rytmittävät sielujen liikehaintaa kehoihin ja niistä pois. (III.2.11–13; IV.3.16) ●

Paluu olemisen kirkkauteen

Plotinoksella sielun pelastumiseen liittyvä hypoteesi olettaa, että sielun on mahdollista palata takaisin autenttiseen tilaansa, ajattelun, mielen ja sielun puhdistumisen avulla.

TAPIO KARVONEN:
PLOTINOS JA OSITTAIN ILMENEVÄ TODELLISUUS OSA IV

”Sielu on kuin puhuttu ääni, joka on läsnä ilmassa, ennen puhuttua ääntä on puhuja ja hiljaisuus”, kuvailee Plotinos. Vertauskuva on puutteellinen, mutta tuo esiin tosiasian, että sieluun liittyvä autenttinen olemus kuuluu aistimaailman taustalla olevaan todellisuuteen. Tulee olla ajattelematta, että osa sielusta on ruumiillistunut ja osa on koskemattomana toisaalla.

”Yksilöllinen sielu on itseensä sulkeutunut ykseys ja periaate, joka on aineellistunut moninaisuudessa ja samalla se on asettanut itsensä kosmoksen elämään.” (VI.4.12)

Elämä ei ole aineellisesta muodosta syntynyt olemus vaan aineen, muodon ja massan edeltäjä. Jokainen uusi elävä tulokas osittuneessa ja eriytyneessä kosmoksessa osallistuu elämään kokonaisuudessaan. Kosmoksen elämä on kaikkialla läsnä, joten ylisielun elämän täytyy olla läsnä myös jokaisessa itsenäisessä elävässä olenossa. Universumissa voima esiintyy yhtenä elämänä, vaikka elämä jaetaan alemman mielen tasolla usein useampaan osaan. Voimalla ei ole avaruudellista ulottuvuutta mihinkään suuntaan. Avaruudellinen ulottuvuus on aistien luoma käsite, jonka mieli todentaa. Psy-

kologisesti merkittävä havainto on subjektiin liittyvän identiteetin rakentuminen. Plotinoksen mukaan, alempi mieli kiinnittyy ulkoisen ulottuvuuden ja tilan hahmottamiseen. Sielu ei kuitenkaan ole avaruudelliseen tilaan rajoittunutta elämää.

”Se, mikä mielessä esiintyy ulottuvuutena, on osallistunut kosmoksen ulottuvuutta vailla olevaan elämään. Mikään osallinen tai osallistuja ei voi osallistua itseensä, koska itseensä osallistuminen tarkoittaa identiteettiä.” (VI.4.12)

Ihmisen järkiolemus on kirkkaassa ykseyden tilassa, mutta siihen on tunkeutunut jotakin varjomaista. Ihminen on kadottanut perimmäisen ykseytensä ja on unessa tai horrostilassa, eikä näin ollen ole tietoinen todellisesta järkiolemuksestaan. Varjomaisuuteen liittyvä kuitenkin jokin itseoivaltava älykkyys ja kyky. Aineessa toimii älykkyys, jonka avulla se vetää järkiolentoa ja sielun ylempää ja puhdasta olemusta puoleensa. Yhteensulautumisen avulla syntyy ajallinen ja paikallinen perusta kaikelle himolle, mielihyvälle ja tuskalle. Järkiolentoon asettunut ”muukalainen” on epävakaa omassa luonnossaan. Varjomaisuus, heikentynyt sieluntila, elää itseksensä ja levittää samalla epä-

järjestyksestä koko elävään kokonaisuuteen. Plotinoksen mukaan ”järkevä ja viisaan ihmisen puheella on tasoittava vaikutus heikentyneeseen mieleen ja sieluun. Viisaan sielun puhe vahvistaa kuulijan autenttista perusolemusta ja auttaa kuuntelevaa sielua muistin palauttamisessa”.

Ihmisen olemus elää kahdessa eri ulottuvuudessa samanaikaisesti. Järkiolemus on ykseyden ja yhden alaisuudessa ja osittain toisessa osittuneessa maailmassa. Ihmisen kokonaisuus on sekoitus hyvästä, mitä hän on itse ja siitä, mikä on vierasta ja pahaa. Tämä sekoittuminen selittää Plotinoksen mukaan valtion, neuvostojen ja ihmiseen liittyvän pahuuden. Ihmisen olemus sisältää melskaajia kuten nautintoja, himoja, pelkoja ja nämä saavat ihmisessä vallan, kun ihmisessä oleva osittuneisuus antaa siihen luvan. Viisas on Plotinoksen mukaan:

”...se joka on vähentänyt melskauksen itsensä ja palannut autenttisen ihmisen olemukseen, hallitsee, ja sen mitä hän sallii keholle, on sallittu myös mille tahansa erilliselle... Sielun ollessa vapaa, se on ehyt ja kokonainen. Kun sielu hyväksyy erottautumisen, ei paikallisesti, mutta yksilöitymisen kautta, silloin se on osa, eikä kokonaisuus... Yksilöitymisen ja identiteetin omaksumisen kautta sielusta tulee osittunut ja sidottu.” (VI.4.14–16)

Samaistuminen järjelliseen sieluun aiheuttaa sen, että yksilöllinen sielu pystyy näkemään hyvän ja järkipäisyyden ja tulemaan kosketukseen järjen kanssa. Tämä on Plotinoksen mukaan todellinen kosminen ykseys. (VI.5.10)

Autenttisen sielutietoisuuden heikkeneminen voidaan selittää kahdella tavalla. Ensimmäkin, todellinen olemassaolo on ontologisesti ensisijainen ajan olemukseen nähden. Ajan olemukselle voidaan antaa ulottuvuus. Aika analogisesti esitettynä voidaan ymmärtää säteittäisenä liikkeenä kohti äärettömyyttä. Aika on kuitenkin sidoksissa ympyrän keskusta, joka on liikkumattomuuden ja levon periaate. Toiseksi, autenttisen olemassaolon heikko vaikutus voidaan ymmärtää materian heikkona vastaanottokykynä. Aineeseen liittyvän vas-

taanottavuuden heikkouden vuoksi autenttisen läsnäolo ei vaikuta samalla voimalla jokaisessa universumin pisteessä. (VI.5.11)

Välttämättömyyden seurauksena itsetietoisuus on jokaisessa sielussa immanenttisenä olemuksena läsnä. Alemman sielun kääntyesä kohti autenttista olemustaan ja yrittäessään puhdistaa itseään muukalaisuudesta, törmää ajatteleva sielu käytännön filosofisiin ongelmiin. Mieli on kirjaimellisesti levoton ja kosketus omaan sisimpään on vaikea saavuttaa. Kontemplaation ja sieluun liittyvän ajattelukyvyyn ansiosta sielun on mahdollista lähestyä omaa järkiolemustaan ja yrittää saavuttaa ymmärrystä todellisesta itsestään. Mielikuvien ja järkeilyn avulla on mahdollista lähestyä absoluuttista ykseyden olemusta.

Mutta mikä on perimmäinen ykseys? Plotinoksen mukaan, mikäli puhutaan yhdestä ja sillä tarkoitetaan Jumalaa, on kyseinen käsitteellinen yleinen. ”Yhden” tarkempi määritelmä on rajaton voima. Kun ajatellaan ykseyttä, niin siihen ei tule liittää ajatusta monadista tai pisteestä, koska silloin syntyy mielikuva ajattelijan sijoittumisesta johonkin itsensä ja mielen ulkopuolella olevaan. Tieto-opilliseen paradigmaan ei sisälly mitään mielen ulkoista objektia. Tietoisuuden keskus muodostuu kuvitteellisten ympyröiden keskusta, joka sijaitsee ajattelevan subjektin keskustassa. Itsetietoisuus on mahdollista saavuttaa ainoastaan tulemalla tietoiseksi omasta alkulähteestään ja samaistumalla siihen. Tietoisuuden kosketuspinta syntyy sellaisten voimien vaikutuksesta, jotka liittävät yhteen järjellisen agentin ja järjellisen objektin. Plotinoksen arvion mukaan ”sielu on lähempänä taivaallista olemusta, kuin mieli mielessä olevia objekteja.” (VI.9.7–8)

Plotinos pyrkii käsitteiden ja ajattelun avulla määrittelemään sisäiseen tiedonhankintaan ja ajatteluprosessiin liittyviä näkökulmia. ”Sisäisen katselu”, ”sisäänpäin kääntyminen”, ”ulkoisten aistimien sulkeminen”, ”omaan sisäiseen keskukseen kääntyminen”, ”sisäisen valon tiedostaminen”, ”järkiolemusten näkeminen”, tässä muutamia Plotinoksen käyttämiä käsit-

teitä, jotka johtavat mystiikan ja intuitiivisen menetelmän soveltamiseen. Plotinoksen teksti kohdistuu itse asiassa kokonaisuudessaan sisäisen aatemaailman kuvaamiseen, mikä huipentuu yhteensulautumiseen todellisuuden kanssa (vrt. *unio mystica*). Siinä yhteydessä ei tulisi puhua näkemisestä, sillä siihen liittyy aina kaksinaisuus ja erittelevä ominaisuus.

”... meidän tulisi rohkeasti puhua ykseyden saavuttamisesta. Tässä näkemisessä emme tarkastele objekta tai etsi ominaisuutta, koska ei ole olemassa kahta.” (VI.5.10)

Todellisuuden käsittäminen edellyttää ajattelun kohteena olevan objektin tavoittamista intuitiivisesti ja kokonaisvaltaisesti – ajoittain jopa tunneperäisesti. Intuitio, käsitteenä, kuvaa ehkä parhaiten kyseistä kokonaisvaltaista tiedollista kokemusta. Intuitio (< lat.) tarkoittaa sisäistä näkemystä, oivallusta, joka tuottaa usein välähdyksenomaisesti uutta tietoa. Intuitiota pidetään usein rationaalisen päättelyn ja argumentoinnin vastakohtana; tiedonhankintamenetelminä ne käytännössä usein liittyvät toisiinsa ja täydentävät toisiaan. Uusplatonismissa intuitioksi kutsutaan korkeimman tason inhimillistä ymmärtämistä, joka kuuluu hypostaaseissa ykseyden jälkeen seuraavalle ylijärjen alueelle. (Esim. Korkman-Yrjönsuuri 1998)

Plotinoksen mukaan autenttiseen olemasaoloon liittyen ”Yksi” on ensimmäisenä. Ideat, oleminen, järjellinen perusta eivät voi olla ensimmäisinä. Jokainen olio muotojen todellisuudessa on koostuma ja yhdistelmä. Yksittäisten osien täytyy olla olemassa ennen mitään yhdistelmää. Edellä mainitusta argumentista johtuen yhdistelmän täytyy olla ontologisesti jälkimmäinen. Ennen järjellistä tekoa, täytyy olla järki, josta teko on riippuvainen. Järkeily on *mielen muuntumista periaatteensa päällä*. Mielen tasolla esiintyvät ajattelijat ja ajatus, joista syntyy kaksinaisuus. Mielestä ei voida löytää puhdasta yksinkertaisuutta, ei edes jumalallisen järjen tasolla, koska korkein ajattelijat katselee vain itseään ja transsendenttia.

Plotinoksen mukaan ei ole muuta järjellistä keinoa, kuin olla tässä hyvässä ja ensimmäisessä

Aleksandrian amfiteatteri

autenttisessa olemuksessa ja katsella ajatuksen avulla sitä kohden. Ajattelijat on tuolloin täydellisesti läsnä oleva, itsetietoinen, tiedostaa itsensä ja on moninainen. Mutta emme voi, Plotinoksen mukaan, vielääkään puhua puhtaasta ”Yhden” absoluuttisesta olemuksesta.

”Yksi ei voi olla olentojen kokonaisuus, koska silloin yhteen liittyvä osittamattomuus tulee mitätöidyksi. Se ei voi olla myöskään absoluuttinen järkiperusta, koska silloin se on ideoitten summa, kokonaisuus, minkä järjen perusta pitää sisällään... Se ei voi olla olento, koska oleminen on asioiden moninaisuutta. Mikä sitten

on ensimmäinen mitä jää jäljelle? ...Mieli tai ajatteleva sielu hahmottaessaan muodoton ta kokee itsensä kykenemättömäksi alueella, josta ei saa mitään otetta, tai siitä ei välity mitään vaikutelmia. Todellisuudesta muodostuva mielikuva on hajanainen, joten mieli ja huomio menettävät siitä helposti otteensa. Silloin tilanne on ajattelijan osalta tukala... Mieli ja sisäinen katse vajoavat helposti aistien tukevalle tasolle lepäämään.” (VI.9.2–3)

Sisäisessä katselussa sielun tulee ”nähdä” omalla tavallaan. Mielen ja sisäisen katseen tulee yhdistellä, eheyttää asioita ja tehdä syn-

teesiä. Sisäisen katseen tulee tunnistaa ja mielen tulee ymmärtää, mitä on ajatuksen avulla löydetty. Mieli ei voi erottaa itseään intuition kohteena olevasta objektista, vaikka tämä on, Plotinoksen mukaan, ehkä ainoa keino, jolla ”Yhtä” voidaan lähestyä ja saada siitä tietoa. Lähestyttäessä ”Yhtä”, tietoisuus kaikkeuden periaatteesta, hyvästä ja ensimmäisestä kuitenkin lisääntyvät. Plotinoksen mukaan, ajattelevan subjektin tulee olla lankeamatta toissijaisten mielensisältöjen edessä. Etenkin niiden, jotka nousevat esiin erillisistä aistikohteista. Sielun tulee jatkaa pyrkimystä kohti ensisijaista ja todellista. Tämä tapahtuu Plotinoksen mukaan seuraavien vaiheiden avulla. (VI.9.3)

– *Ensimmäiseksi tulee puhdistaa olemuksestaan kaikki pahuus pois ja suunnata huomio kohti hyvän autenttista olemusta.*

– *Ajattelijan tulee kohota omaan alkuperustaansa, pois osittuneisuudesta, kohti elämän ykseyttä. Kyseisellä toimenpiteellä saadaan yleensä selville mitä on yksilöllinen sielu ja mitä on kokonaisuus.*

– *Seuraavaksi on haettava ideoitten joukosta ajattelijan järjellinen alkuperusta ja nouseva yksilöllisen sielun läluoelle.*

– *On luotettava järjelliseen alkuperustaansa ja asetuttava sinne katselemaan. Se mitä järkiperusteessa nähdään herättää järkiolennon näkemään.*

Järjen alkuperustan läpi katselijalle avautuu yhden olemus, siihen liittyvä eheys ja puhtaus. Siihen ei pidä sotkea mitään aisteista tuotua, ei edes sielusta tulevia laadullisia vaikutteita, sillä puhtaan järjen huipulla voidaan nähdä kaikkein puhtain olemus. Jos katsojan tietoisuuteen tulee joko määrällisiä tai muodollisia vaikutelmia, niin kyseessä ovat aistien tasolta tulevat vaikutelmat.

Myös dialektiikan avulla voidaan suorittaa päättelyä ja edetä kohti objektiivista tietoa. Esimerkkinä on Plotinoksen looginen päättelyketju. ”Eheys ja yksi eivät ole järkiperusta, vaan vieläkin korkeampi ja ylevämpi. Järkiperusta on olevainen, mutta Yksi ei ole olento, vaan kaiken olevaisen ja olemisen edeltäjä. Al-

kuperuste ei voi olla olento, koska olennolla on todellisuuden muoto ja hahmo. Ensimmäisellä ykseydellä ei ole mitään muotoa, ei edes älyllistä tai järjestä.

Plotinoksen mukaan suurin vaikeus piilee siinä, että tietoisuus tästä yhden autenttisesti periaatteesta, ei tule yleisen tietämisen tai älyn avulla. Tietämisen prosessissa sielu tai mieli peräännyttää autenttisesti ykseydestään, eheydestään ja yksinkertaisuudestaan, koska tietämiseen liittyvä prosessi pitää lukua asioista ja olioista. Erittelemisen ja lukujen ottaminen ovat osittuneisuutta, johon mieli kietoutuu. Ajattelevan subjektin dialektinen matka vie tietämisen taakse. Ykseyteen liittyvä tietoisuus saavutetaan, Plotinoksen mukaan, ylittämällä kaikki tietämys. Tietäminen ja tiedetty on unohtettava, myös ajatuksen kohteet. Korkeimmatkin mielen objektit on poistettava, koska ne ovat jo hie- man erillään alkulähteestä. Etsijän sisäinen matka suuntautuu kertomatonta ja kirjoittamatonta kohden. Ajattelusta on käännätyä kohti subjektiivista katselua, mikäli tahdotaan nähdä. Plotinoksen mukaan, viisaat ovat osoittaneet tien ja heidän opetuksensa ovat tie ja tiellä kulkeminen. Näkemisen tulee olla subjektin toiminto eli sen, joka on tehnyt tämän mielensä katselun valinnan. Plotinoksen ohjeen mukaan, mietiskelyyn valmistautumisessa on lähestyttävä Jumalaa ja rukoiltava hiljaisuudessa tietoisuuden avartumista. Seuraavaksi on keskityttävä aluksi niihin esiympäryksessä oleviin jumalallisiin mielikuviin, joita meillä on sielussamme. (V.I.6)

Alla on paljon siteerattu kohta Plotinoksen henkilökohtaisesta mielen huippukokemuksesta, jossa hän saavuttaa mielessään korkeamman

tietoisuuden tilan. Kyseinen esimerkki auttaa lukijaa saamaan autenttisen kuvauksen filosofin mielen prosesseista.

”Usein on käynyt, että nousen kehostani omaan itseeni, samalla keskittyen ja tullen ulkopuoliseksi kaikelle muulle. Käsitin suunnattoman kauneuden paremmin kuin koskaan aikaisemmin, vakuutuin ykseydestä missä vallitsee yleinen järjestys. Sijoituin sinne ja saavutin siellä olevan aktiviteetin, jonka jälkeen oleskelen jumalallisessa. Elin jalointa elämää ja samalla hankin identiteetin jumalallisen kanssa. Juuri siellä tulee hetki, jossa tapahtuu laskeutuminen ylijärjellisestä ajattelemiseen. Leijuin itseeni yläpuolella järjellises- sä mutta alempana kuin kaikkein korkein. Kyse- len nyt itseltäni kuinka on mahdollista, että nyt vajo- an ja laskeudun ja kuin- ka sielu tuli kehooni? Sie- lu, joka ollessaan kehossa on korkea olemus ja jon- ka se on itsessään paljas- tanut olemassaolossaan.” (IV.8.1)

Plotinoksen näkemyk- sen mukaan, on sellaisia sieluja, jotka eivät ole vielä saavuttaneet näkö- kykyä, jolla järjellinen kauneus nähdään. Sil- loin ”rakkaus ei ole vielä koskettanut rakasta- jaa näkemään rakkauden kohdetta”. On myös maallisten kuormien raskauttamia vaeltajia, joita ”autenttinen valo on lyönyt”. Plotinok- sen mukaan, mielen muodostama näkymä on tuolloin turhauttava. Etsijän tulee kuitenkin edetä ilman ”kuormia” ja rasitteita, koska ei ole vielä saavuttanut tarvittavaa mielen ehey- tä. Kenestäkään tuo autenttinen perusta ei ole poissa, mutta perusolemus on piilossa sielul- lisessa olemuksessa. Järjellinen kauneus tulee esiin kaikille niille ajattelijoille, jotka asettavat mielensä vastaanottamaan järjelliseen liitty- vän tiedon. Katselijan tulee asettaa sielunsa ja

”Älystä tulee elävän olennon inhi- millinen havaintoväline, mutta on myös toinen sieluun liittyvä piirre, joka tekee älystä havaintoja. Edel- lisestä seuraa, että olemme jatku- vasti intuitiivisia, mutta emme kat- keamattomasti tietoisia, koska tie- don vastaanottaja käsittelee sekä älystä että aistien yhdistämisestä tulevia mielikuvia.”

mielensä harmoniaan ja koskettaa autenttista järkiolemusta samankaltaisuudella sekä katsoa sielunsa silmillä Jumalaa, niin paljon, kuin sielu vain kykenee. Katseluun liittyvät epäonnistumiset johtuvat, Plotinoksen mukaan, useimmiten niistä häiriöistä tai estoista, jotka syntyvät ihmisen omaan ajatteluun kohdistuvasta epäluottamuksesta. (VI.9)

Plotinoksen mukaan, ajattelijoiden tulee työskennellä aktiivisesti mielessä olevien estojen ja häiriöiden poistamiseksi. Epäluottamusta synnyttävät ajatukset syntyvät yleisesti olettamuksista, että mielen muutokset tulevat automaattisina toimintoina tai kasaantuvat yhteen materialistisina voimina. Tuolloin kyseiset ajattelijat ovat ajautuneet kauas Jumalasta ja ykseydestä. Heillä on toisenlainen käsitys sielusta ja he ovat kiinnittyneet asenteellisesti aineelliseen luontoon. Sielu tulee nähdä autenttisesti järkiperusteesta emanoituneena ja lähestyä sitä arkkityypistä syyperustetta, joka siihen sisältyy. Tämän jälkeen autenttinen järkiperusta on käsitettävä ja ymmärrettävä.

Ajattelemisen aktissa, ajattelijaksi on hajaannuksen ja liikkuvan mielen alueella. Plotinoksen mukaan, tieteet ovat sielumme tai mieleemme ”lokeroituja järjen perusteita”, jotka ovat asettuneet sinne järjestisestä periaatteesta ja tietämisen alkuperusteista. Katselemalla ideoitun maailmaa tulemme näkemään järjestillisen periaatteen kuin aistinten kohteena. Järjellinen kosmos nähdään ”sielun isänä”. Plotinoksen mukaan, meidän tulee ajatella kaikki asiat itsessämme sisäistyneinä ja moninaisena, mutta samalla hetkellä myös jakamattomana ykseytenä. Kontemplaatio ei ole erittelevää, kuten järjestykseen liittyvät periaatteet, jotka voidaan tietää yksi toisensa jälkeen. Sieluun syntyvä visio ei ole sekaannusta, koska jokainen kohta on järjestillisellä paikallaan. Moninaisuus, joka konsentroituu mielen ydinolemuksen ympärille, käyttäytyy kuten järjestillinen kosmos, joka on lähellä autenttista alkulähdettä, aivan kuten sielukin. (VI.9.3–5)

Miten sielu saavuttaa vapautumisen hajaannuksen tilastaan? Plotinoksen mukaan ihmi-

nen on muukalainen aistien maailmassa. Paluu autenttiseen tietoisuuteen on hidas ja työläs. Päämäärän saavuttaminen edellyttää älyllistä ponnistelua ja moraalisten käytäntöjen harjoittamista. Mitään varsinaista oikotietä Jumalan luo ei ole. Jumalanpalvelukset ja uhrimenot ovat Plotinoksen mielestä tarpeettomia ja hän katsoo, että ihmisessä itsessään on voima, jonka avulla yhteys Jumalaan rakennetaan, mutta siihen tarvitaan ihmisen omaa henkistä työpanosta. (I.6.8; VI.9.4)

Jumalan yhteyteen liittävä voima ja valaisu emanoituvat sieluun, joka on jatkuvassa yhteydessä alkulähteeseensä. Plotinoksen mukaan, alkulähteestä on annettu sieluun luojaansa kohtaan suuntautuva rakkauden voima, joka nostaa sielun luojaansa yhteyteen. Sielussa on Jumalan rakkaus. Ihmisellä on kaikki mitä hän tarvitsee oman sielunsa pelastamiseksi. Ihmisen järjestillinen sielu on jatkuvassa alkulähteen valossa läsnä, joten ihmisen tulee ainoastaan tunnistaa tämä kyseinen voima itsessään ja oma-aloitteisesti kasvattaa itseään ja olemustaan ”valoisammaksi”. Plotinoksen mukaan, mikäli ihminen tahtoo pelastua ja on valmis tekemään työtä sen eteen, niin silloin ilman mitään erityistä jumalallista armoa sielu voi saavuttaa sisäisen näkemyksen ”yhdestä”. Plotinoksen mukaan, kuitenkin harvat ihmiset ovat tietoisia pelastavasta voimastaan. Vielä harvemmat ovat halukkaita filosofiseen tai älylliseen pohdiskeluun ja tarvittavaan moraaliseen kuriin, jotta jumalallinen periaate voittaisi täydellistää. (I.6.8; IV.3.6; V.1.1; VI.7.22, 35)

Miten jokapäiväistä elämää tulee elää? Tämä kysymys nousee Plotinoksen tekstistä verho- tusti esiin. Ensimmäiseksi nousee esiin mietiskelyyn liittyvät valmistelut ja ajatusten kokonaisuuden kirjaimellisesti ”yhteen”. Sielun keskittyminen, mielen hiljentyminen ja sielun olemukseen liittyvä luonteen jalostuminen korostuvat. Hyveiden tavoittelu on myös suotavaa. Kaikessa etsitään Jumalan kaltaisuutta ja siihen liittyvää identiteettiä. Plotinoksen mukaan, tavoitteena ei ole tulla synnittömäksi, vaan hyväksi ja Jumalan kaltaiseksi. Ihmi-

nen on kaksinainen luonnoltaan, ihminen on alemmalla tasolla puolijumala tai tarkemmin, Plotinoksen ilmausta käyttäen, ”Jumala alennetulla voimalla varustettuna”. (I.2.6)

Mitä ovat hyveet? Hyveiden laadulliset määritelmät ovat järjestelmissä kosmoksessa olevia riippumattomia ideaalimuotoja. Hyveet ovat itsessään aktuaalisia olentoja, joihin sisältyy potentiaalinen varaus ja vasta sielussa niistä muodostuu hyveitä, toteutuvia akteja. Jumalallisessa ei ole arvoasemia. Arvoasemat ovat sielussa. Järjen akti sielussa ei ole samanlaisia kuin ylijärjessä tai jumalallisen olioissa, sielu tajuaa niitä omassa pyrkimyksessään ja joitakin ei. Plotinos tulkitsee asiaa näin:

”Vielä kerran, käsittääkö järki (intellektion) käsitteenä kaksi erillistä aktia? Pikemminkin on ensisijainen ymmärrys ja siten on ymmärrys, joka on johdettu toisesta ulottuvuudesta eli ensisijaisesta järjestä. ... Puhe on kaikua sielun ajatuksista, joten sielussa olevat ajatukset ovat jostakin muusta tulevia kaikuja. Puhe tarkoittaa, että ilmaistut ajatukset ovat sielussa olevia kuvia, joten sielussa olevat sielunkuvat ovat ajatuksia sitä itseään korkeammasta piiristä tulevalta ilmaisisijalta. Hyveet ovat samalla tavalla sielussa olevia asioita, ne eivät kuulu järjestelliseen periaatteeseen tai transsendsssiin.” (I.2.3)

Plotinoksen mukaan on kolmenlaisia yksilöitä, jotka kykenevät nousemaan järjestelliseen kosmokseen. Näiden kolmen ihmistyyppien luonteenpiirteet viittaavat säännölliseen harjoitteluun ja itsekuuriin, koska ne mahdollistavat järjen ja ymmärryksen saavuttamisen. Nämä yksilötyypit ovat filosofit, muusikot tai musiikkia rakastavat ja ”eroottiset” eli rakastavaiset ihmiset. Viimeksi mainitut henkilöt ovat sellaisia, jotka kunnioittavat ja nauttivat muotoihin liittyvää kauneutta. Näille kolmelle ihmistyyppille on harmonian etsiminen ja yksey-

den tavoittelu ensisijaista hyvässä, esteettisessä tai filosofisessa mielessä. (I.3.1–3)

Niin kauan kuin sielu on maallisessa ruumiissaan, on ykseyden tavoittaminen harvinaista. Ykseyden kokemus voi kestää ainoastaan hetken, koska aineellinen keho vastustaa sielun ykseyteen suuntautuvaa täydellistä levossa olevaa kontemplaatiota ja autenttisen identiteetin vakiinnuttamista. Lopullinen yhtyminen jumalalliseen saavutetaan vasta kuolemassa, jolloin sielu lopullisesti erkanee aineellisesta ruumiistaan. Kuolema on tervetullut niille

sieluille, jotka ovat jo saavuttaneet järjen maailman ja he voivat yhtyä ykseyden olemukseen pysyvämmmin mutta ei kuitenkaan ennenaikaisesti. Plotinos tarkoittaa, Platonin Theaitetokseen viitaten, ettei pakeneminen täältä aistien maailmasta tarkoita maallisesta elämästä itse aiheutettua ja ennenaikaista erkanemista. Pakeneminen viittaa pyrkimistä pois pahuudesta, joka johtaa hyveelliseen elämään täällä maan päällä. (I.8.6)

”Tällaista on jumalien, jumalankaltaisen ja siunattujen ihmisten elämä, vapaina muukalaisuudesta, joka piirittää meitä täällä. Se on elämää, joka ei osallistu maallisiin aistinautintoihin vaan pakenee yksinään ykseyden olemukseen.” (VI.9.11)

Nykyajan tutkijat ja Plotinos

Nykyajan tutkijat ja Plotinos

Mielenfilosofia pohtii edelleenkin samoja aiheita, jotka liittyvät havaitsemisen ja tiedon rakentumisen problematiikkaan. Psykologia tutkii minuuden rakentumiseen liittyviä yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä. Tajunnan virtaa tutkimalla liikumme väijäämättä psyykkisten kokemusten moniulotteisessa maailmassa ja selvän objektiivisen kokonaiskuvan rakentaminen vallitsevasta todellisuudesta on pitkäjänteistä ja hidasta. Samaa asiaa tarkoitt-

”Tieteet ovat sielumme tai mieleemme lokeroituja järjen perusteita, jotka ovat asettuneet sinne järjestelystä periaatteesta ja tietämisen alkuperusteista.”

Pantheon Roomassa oli "kaikkien jumalien temppeli" ja siinä mielessä eräänlainen ykseyden ilmaus.

taa Plotinos viitatessaan niihin vaikeuksiin, johon antaumuksellinen filosofi törmää suorittaessaan käsiteanalyysiä erilaisten filosofisten koulukuntien teorioista, tyydyttäessään tiedon janoaan.

Plotinos rakentaa maailman- ja ihmiskuvansa jumalallisen mielen sisään, johon hän itse ajattelijana ja havaitsijana osallistuu. Kysymys on yksilöllisen identiteetin ja minäkäsityksen vaihteaisesta rakentumisesta reflektiivisen ajattelun avulla. Tietoteoreettisissa pohdinnoissa nostettiin esiin ensisijaiset kategoriat. Kokonaisuuden jakaminen tiedon osa-alueisiin ei Plotinoksen mukaan pirsto ykseyttä, mutta etäännyttää ajattelijan Jumalasta. Tilanne näyttää filosofisessa mielessä ajattelijan kannalta ristiriitaiselta. Perusteltua on olettaa kontemplatiivisen menetelmän tuovan helpotusta asiaan.

Kontemplatiivista menetelmää harjoitettaessa katsellaan ja tarkkaillaan järjellistä luontoa, sillä järki on verhottu, Plotinoksen mukaan, itsessään oleviin toimintoihin. Plotinoksen kehittämän tieto-opin mukaisesti järjellinen objekti on itse järjen periaate lepotilassa, ykseytenä ja liikkumattomana. Järki ja kohteen ajattelijana on aktiivinen manifestaatio samasta olemisesta. Se muodostaa aktin, jossa ajattelijana on perustassaan ja johon sillä on järjellinen suhde assimilaation kautta. Yksilöllisen identiteetin merkitys muuttuu tuolloin radikaalisti ja perinteiset määritelmät muuttuvat liian kapea-alaisiksi.

Sielu esiintyy ”näkemisenä” ja järki on sen kohteena. Mieli on määrittelemätöntä aluetta ennen kuin sielu näkee. Sieluun liittyy kuitenkin kyky nähdä ja näkemisen kyky muodostaa perustan, joka mahdollistaa yhteyden vii-

Plotinos, uusplatonisti

Plotinosta (n. 204/5–270 jaa.) pidetään uusplatonismin oppi-isänä ja perustajana opettajansa Ammonios Sakkaksen ohella. Vaikka Plotinos piti Platonia suurimpana auktoriteettina filosofiassa, hän tunnusti kritisoi myös mestariaan. (ks. *Enneadit* IV.8.1).

Tiedot Plotinoksen elämästä löytyvät pääasiassa hänen oppilaansa Porfyrioksen johdannosta Plotinoksen teokseen *Enneadit*. Plotinos itse ei koskaan puhunut menneisyydestään, syntymäpaikastaan eikä -ajastaan, sillä hän tunsu vastenmielisyyttä "ruumiissa olemista" kohtaan.

Filosofi Eunapios kirjoittaa, että Plotinos oli syntynyt Lykoksessä tai Lykopoliksessa Egyptissä. Plotinos muutti 27-vuotiaana Aleksandriaan opiskelemaan filosofiaa. Mutta vasta kuuluaan Ammonioksen luennoivan, Plotinos totesi: "Tässä on mies, jota olin etsinyt". Hän vietti seuraavat 11 vuotta elämästään Aleksandriassa Ammonioksen oppilaana.

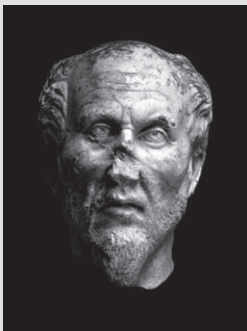
Plotinos päätti tutkia myös persialaisten ja intialaisten filosofisia opetuksia ja liittyi Gordianus III:n armeijaan, joka marssi Persiaan. Gordianuksen salamurhan jälkeen hän pakeni turvaan Antiokiaan.

40-vuotiaana, keisari Filippuksen hallitessa, Plotinos tuli Roomaan, jossa alkoi pitää filosofikoulua ja sai paljon oppilaita. Plotinos ehdi opettaa Roomassa parikymmentä vuotta ennen kuin tapasi Porfyrioksen, josta tuli hänen kuuluisin oppilaansa ja auttajansa.

Sisäpiiriin kuuluivat Porfyrios, Gentilianus Amelius, senaattori Castricius Firmus ja Eustokhios Aleksandrialainen – lääkäri, joka omisti elämänsä Plotinoksen seuraamiseen kuolemaansa saakka.

Muita olivat mm. Zethos, joka oli arabialaista syntyperää, ja jätti Plotinokselle perintönsä; Zotikus, kriitikko ja runoilija, Paulinus, lääkäri Skythopoliksesta ja Serapion Aleksandriasta. Hänellä oli Castricius Firmuksen lisäksi muitakin oppilaita Rooman senaatista. Plotinoksen oppilaina oli useita naisia, kuten Gemina, jonka talossa hän asui Roomassa ollessaan, tämän tytär, jonka nimi myös oli Gemina ja Amphiclea, joka oli Jambilikoksen pojan Aristonin vaimo. Kirjeenvaihdossa Plotinos oli filosofi Kassios Longinoksen kanssa.

Plotinos saavutti keisari Gallienuksen ja hänen vaimonsa Salonican kunnioituksen. Plotinos yritti saada keisarin suostumaan ajatukseen, jonka mukaan eräs hylätty siirtokunta Campaniassa

rakennettaisiin Platonopolikseksi, filosofien kaupungiksi, jonka asukkaat olisivat eläneet sen perustuslain mukaan, jonka Platon määritteli teoksessaan *Lait*. Keisarin neuvonantajat eivät kuitenkaan kannattaneet suunnitelmaa.

Plotinos vietti viimeiset päivänsä yksinäisyydessä Campaniassa sijaitsevalla maatilalla, jonka hänen ystävänsä Zethos oli testamentannut hänelle. Eustokhios kertoo olleensa länän lopun hetkellä, ja hänen mukaansa Plotinoksen viimeiset sanat olivat: "Pyri antamaan jumaluus itsessäsi takaisin jumaluudelle, joka on kaikessa".

Plotinos kirjoitti *Enneadeiksi* nimetyt tekstit useiden vuosien kuluessa. Suurella todennäköisyydellä nämä kirjoitukset olivat muistiinpanoja Plotinoksen esitelmistä ja väittelyistä oppilaitensa kanssa.

Huonon näkönsä vuoksi Plotinos ei pystynyt korjaamaan töitään itse ja antoi tämän tehtävän Porfyriokselle. – Plotinoksen käsiala oli hirvittävä, hän ei erottanut sanoja selkeästi, eikä välittänyt oikeinkirjoituksesta tai kieliopista, kertoo Porfyrios. Porfyrios ei ainoastaan siistinyt kirjoituksia, vaan myös järjesteli ne. Porfyrios jakoi mestarinsa tekstit kuudeksi kirjaksi, joissa kussakin on yhdeksän osaa pyrkien toteuttamaan kautta linjan tämän numeerisen rakenteen. *Enneadien* standardimerkinnot seuraavat Porfyrioksen jakoa kirjaan, osaan ja lukuun. Siten "IV.8.1" viittaa kirjaan (eli *Enneadiin*) neljä, osaan kahdeksan, lukuun yksi.

Plotinos hyökkäsi gnostilaisuutta vastaan, mutta oli hiljaa kristinuskosta. Kaikkien tietojen mukaan hänen oma henkilökohtainen ja sosiaalinen elämänsä oli korkeimman moraalin ja henkisten standardien mukaista.

Plotinos ei ollut pelkästään Platonin kommentaattori. Hän oli omaperäinen ja syvälinen ajattelija, joka lainasi ja työstä kaikkea mitä löysi aiemmilta filosofeilta luodakseen teoksissaan ilmenevän suuren dialektisen systeemin. Vaiutteita Plotinos sai Ammonioksen lisäksi myös Aleksanteri Afrodisialaiselta ja Numenioksesta.

Lähteet

<http://fi.wikipedia.org/wiki/Plotinos> (Luettu 11.9.2008)

The Internet Encyclopedia of Philosophy, <http://www.iep.utm.edu/p/plotinus.htm/H1> (Luettu 11.9.2008)

Encyclopedia Britannica <http://www.1911encyclopedia.org/Plotinus> (Luettu 11.9.2008)

sauteen ja ymmärrykseen. Sielun kieli on kuvakieltä. Kyseiseen johtopäätökseen päätyvät sekä Aristoteles että Plotinos. Kuvat ylittävät kansallisia kielimuureja ja avaavat kommunikaatioon johtavia väyliä puhutusta kielestä välittämättä. Subjektiiviset mielikuvat ovat kuitenkin vaikeammin tuotavissa yksiselitteisesti ja objektiivisesti esiin. Taiteet ovat eräs tapa lähestyä ongelmaa. Filosofia puhutun ja kirjoitetun kielen avulla on todellinen haaste kaikille niille, jotka yrittävät tuoda esiin omia näkemyksiään elämästä ja sen alkuperusteista. Historian sanotaan olevan kansakunnan muisti. Plotinos kuuluu länsimaisten filosofian historiaan ajattelijana, joka on ylittänyt omat persoonalliset rajansa ja koskettanut ajatonta todellisuutta.

Plotinoksen mukaan tietoisuus ja tajunta ovat johdannaisia ensisijaisesta ja itsensä tiedostavat oliot tarkkailevat itseään, tullakseen itsensä herraksi. Itsetarkkailussa oliot tuovat ilmi tietämättömyytensä, eli sen, mikä sisältyy ajattelijaan itseensä. Tiedon puutteellisuuden perusteella oliot toteavat, että järjen avulla ne voivat tulla täydellisemmiksi, ja siksi etsivät tietoa itsestään. Perimmäinen todellisuus muodostaa järkiolemuksen, josta liike ja lepo alkavat. Liike suuntautuu aina jotakin kohden mutta ensisijaiset eivät suuntaudu mitään kohden, ne vain ovat. Siis mitä me oikeastaan olemme? Kehossa ollessaan on lähes mahdollonta saavuttaa näkemystä Jumalasta, mutta ihminen voi elää valmistautuen kohtaamiseen Jumalan kanssa, elämällä hyveellistä ja mietiskelyyn taipuvaista elämää, filosofisen viisauden ja oikeudenmukaisuuden kanssa, kuten Plotinos asian kiteyttää.

Hypostaasin määrittelemisen oli Plotinoksen mukaan tarpeellista metafyyssisen kokonaiskuvan muodostamiseksi. Kolminaisuuden olemus määriteltiin Plotinoksen toimesta uu-

delleen ja tarkemmin mitä Platon oli tehnyt. Ylijärjen taustalla ensisijaisena oleva ykseys on itse hyvyys, olemisen perusta, josta syntyvät itsetietoisuus ja tajunta. Ylisielu ei missään vaiheessa tullut todella olemaan (into being), koska se ei tiennyt omaa todellista paikkaansa.

Platon ei laittanut sielua aineelliseen kehoon vaan aineellisen kehon sieluun. Yksilölliset sielut palaavat ylisielun olemukseen, koska niillä on paikka, johon tulla ja josta ne voivat lähteä. Sielujen aineellistuminen perustuu vapaan tahdon ja välttämättömyyden kausaaliseen vuorovaikutukseen, siitä syntyy uni-

versaalin sympatian avulla kohtaloihin liittyvä verkosto ja elämään liittyvien tapahtumien kirjava ja mielenkiintoinen moninaisuus.

Kolminaisuudesta muodostui myöhemmin teologinen kiistakapula, mikä aiheutti kristinuskon perusteiden tarkentamisen. Ensimmäisenä voidaan mainita kolminaisuuden ontologinen samanarvoisuuden julistaminen ja toiseksi Jeesus Kristuksen sovitus työn merkitys sielujen pelastumiseksi. Kyseiset näkemykset erottavat uusplatonismin keskeiset opit kristillisestä dogmatiikasta ja selittävät osaltaan mm. kirkkoisä Augustinuksen kriittisen asennoitumisen uusplatonistiseen ajatteluun.

Uusplatonismista jäi vaikutteita kristilliseen mystiikkaan, lähinnä kontemplatiivinen metodi, jonka avulla Jumalan transsendenttista ja immanenttista olemusta voidaan lähestyä. Plotinoksen mukaan absoluuttista todellisuutta ei voi nähdä, siihen tulee assimiloitua koko olemuksellaan, siksi siitä on vaikea muodostaa käsitteellisiä määritelmiä. Plotinoksen oivallus, että identiteetti muodostuu itseensä osallistumisesta, viittaa itsensä tuntemisen ja ihmisenä olemisen arvoitukseen. Filosofisten koulukuntien merkittävät ajattelijat liikkuvat saman ongelman äärellä. Oikeutetusti voidaan sanoa, että Plotinos käynnisti jo omana

"Alkulähteestä on annettu sieluun, luojansa kohtaan suuntautuva rakauden voima, joka nostaa sielun luojansa yhteyteen."

aikanaan subjekti–objekti -problematiikkaan liittyvät pohdinnat ja viittasi dualismiin taakse kätkeytyvään ykseyden olemukseen.

Plotinoksen ylijärjen aktuaalisuutta, absoluuttista ykseyttä ja ikuisen olemisen aktia on myöhemmin lähestytty myös fenomenologiasta käsin. **Husserlin** eideettinen reduktio ja kuvitteluun liittyvät näkemykset sekä **Heideggerin** subjekti–objekti -skeemaan liittyvät teoreemat näyttäisivät saaneen vaikutteita, ainakin jossakin määrin Plotinoksen muotoilemasta tietoteoreettisesta paradigmasta. **Gadamerin** oivallus, että universaalisuus on sisäisessä kielellä ja sisäisen puheen merkitysrakenteissa, kuvastaa sielun kykyä assimiloitua korkeampaan viisauteen, joka heijastuu mm. kirjoituksista syntyneistä mielikuvista. Kieli ja käsitteet vaihtuvat, mutta sieluna ja ihmisenä olemisen teema kulkee sukupuolvelta toiselle.

Plotinoksen mukaan viisaat osoittavat tien ja heidän opetuksensa ovat tie ja matkustaminen omaan sisimpään. Gadamerin näkemyksen mukaan klassisten tekstien lukemisen tarkoituksena on ymmärtämisen lisäksi lukijan persoonallisuuden muuttuminen ja henkinen kasvu. Plotinos olisi ollut asiasta varmaankin samaa mieltä. ●

Viitteet

- Internet-lähde <http://filosofia.fi/node/2423?>
- Internet-lähde <http://filosofia.fi/node/2425?>
- Suluissa olevat roomalaisella numerolla alkavat viitteet viittaavat *Enneadeihin* Porfyrioksen edition mukaisesti.
- Internet-lähde <http://filosofia.fi/node/2423?>
- Internet-lähde <http://filosofia.fi/node/2425?>
- Skolastiikka (lat. scholasticus, "kouluun kuuluva") oli keskiaikainen filosofinen koulukunta n. vuosina 1100-1500. Skolastiikka pyrki yhdistämään antiikin tieteet ja filosofian, erityisesti aristotelismiin, ja vallitsevan uskonnon pyhät kirjoitukset ja opetukset. Internet lähde: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Skolastiikka>
- Internet-lähde, <http://filosofia.fi/node/2425?>
- Thayer and Smith. "Greek Lexicon entry for Eidoion". "The KJV New Testament Greek Lexicon". <<http://www.biblestudytools.net/Lexicons/Greek/grk.cgi?number=1497&version=kjv>>.
- Elävä olento viittaa tässä aistimaailmassa ja kehossa olevaan olentoon.
- Vertaa Platonin *Timaoksessa* esitettyjä, sielussa rakentuvia kehärakenteita.
- Kursivointi on tutkijan suorittama.
- Yhdentyvät aistit viittaavat yksilöllisessä sielussa toimivan sympatian toimintaan.

Kirjoittaja **Tapio Karvonen** on valmistunut Joensuun yliopistosta yhteiskuntatieteiden maisteriksi vuonna 2006 pääaineena filosofia. Pro gradu -tutkielmassa hänen kiinnostuksensa kohde oli Plotinoksen todellisuuskäsitys ja ihmisenä kasvamisen prosessi.

Kirjoittajalla on lähes 30 vuoden vahva työelämäkokemus ja näkemys itsensä kehittämisestä. Hän on autoteknillisen peruskoulutuksen saanut auton asentaja ja autoteknikko, joka on lisäksi suorittanut oman toimen ohella ylioppilastutkinnon, koulutetun hierojan ammattitutkinnon ja laillistetun kiinteistövälittäjän tutkinnon. Nykyinen työtehtävä liittyy ammatilliseen aikuiskoulutukseen projektipäällikönä ja kouluttajana. Nyt ovat työn ohella meneillään näyttötutkintomestari-tutkinnon suorittaminen ja opettajan pedagogiset opinnot Haaga-Heliassa. Henkisen alueen harrastuksiin kuuluvat mm. reiki-opettajana toimiminen, raja-jooga sekä onnellisen parisuhteen vaaliminen avioliitossa. Fyysisen kunnan ylläpitämisessä lähellä sydäntä ovat luontopoluilla patikointi ja uinti.

Lähteet:

- Karvonen Tapio, *Plotinos ja sieluna olemisen idea*. Filosofian pro gradu -tutkielma. Syksy 2006. Oikeustieteen laitos. Joensuun yliopisto. Julkaisematon lähde.
- Aristoteles: *Metaphysics*, Translated by W. D. Ross <http://classics.mit.edu/Aristotle/metaphysics.html>, (luettu heinäkuu 2006)
- Aristoteles: *On the soul*. Translated by J. A. Smith <http://classics.mit.edu/Aristotle/soul.html> (luettu heinäkuu 2006)
- Aristoteles: *Sielusta*. Käänt. K. Näätäsaari. Helsinki: Gaudeamus Kirja 2006.
- Blackburn, S.: *The Oxford Dictionary of Philosophy*. St Ives plc: Oxford University Press. Clays Ltd. 1996
- Bouzaiane, T.: *Kohaaminen, luovutus ja etäännyminen: tutkielma vieraantumisesta ja intelliigibelistä todellisuudesta Plotinoksen filosofiassa ja myöhäisantiikin kristinuskossa*. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma. 2003.

- Clark, S. R. L. *Plotinus: Body and soul*. Teoksessa L. P. Gerson (toim.) *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 275–291. 1999.
- Costa, C.D.: *Plotinus and later Platonic philosophers on the causality of the First Principle*. Teoksessa L. P. Gerson (toim.) *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 356–385. 1999.
- Disse, J.: *Kleine geschichte der abendländischen metaphysik*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft. 2001.
- Emilsson, K. E.: *From Aristotle to Augustine*. Teoksessa D. Furley (toim.) *History of Philosophy vol. II*. London and New York: Routledge. 1999a.
- Emilsson, K. E.: *Cognition and its object*. Teoksessa L. P. Gerson (toim.) *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 217–249. 1999b.
- Gatti, M. L. *Plotinus: The Platonic tradition and the foundation of Neo-platonism*. Teoksessa L. P. Gerson (toim.) *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 10–37. 1999.
- Gerson, L. P. (toim.): *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 217–249. 1999.
- Guthrie, K.: *Porphyry's launchingpoints to the realm of mind*. Käänt. K.Guthrie. Grand Rapids: Phanes Press. 1988.
- Hadot, P.: *Plotinus or The Simplicity of Vision*. Käänt. M. Chase. Chicago: The University of Chicago Press Ltd. 1998. Alkuperäisjulkaisu 1989.
- Henry, P.: *The Place of Plotinus in The History of Thought*. Teoksessa J. Dillon (toim.) *Plotinus: The Enneads*. Abridged edition. Wiltshire: Penguin Books. Antony Rowe Ltd. xli – lxxxii. 1991.
- Korkman, P. & Yrjönsuuri, M. (Toim.): *Filosofian historian kehityslinjoja*. Tampere: Tammer-Paino Oy. 1998.
- Kreikankielen sanakirja*. King James Version Lexikon internetlähte: <URL:http://www.foreignword.com/Tools/dictsrch.htm> (Heinäkuu 2006)
- Liddell, H.G. & Scott, R. *A Greek-English Lexicon*. Revised and augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of. Roderick McKenzie. Oxford. Clarendon Press. 1940.
- Internetlähte:URL:http://perseus.mpiwg-berlin.mpg.de/cgi-bin/perscoll?collection=Perseus:collection:PersInfo&type=interactive+resource
- O'Brien, E.: *The Essential Plotinus*. 2. uusittu painos. Indianapolis: Hacket Publishing Company, Inc. 1978.
- O'Meara, D. J.: *Plotinus an introduction to the Enneads*. New York: Oxford University Press Inc. 1995.
- Oxford English Dictionary*. Internetlähte. <URL:http://dictionary.oed.com.joccat.joensuu.fi:8080/cgi/entry/50177118?> (Luettu heinäkuu 2006)
- Platon: *Teokset III–V*. Suom. M. Itkonen-Kaila & A. M. Anttila & M. Tyni & P. Saarikoski. Keuruu: Otava 1979–1982.
- Platon, *Teokset I–VII*. Saatavilla sekä kreikankielisenä että englanninkielisenä käännöksenä <URL: http://www.perseus.tufts.edu/cache/perscoll_Greco-Roman.html> (Luettu heinäkuu 2006)
- Plotinus: *The Enneads*. Käänt. S. MacKenna. Abridged edition. Wiltshire: Penguin Books. Antony Rowe Ltd. Alkuperäisteos n. 301 jKr. 1991.
- Plotinus: *The six Enneads*. Käänt. S. MacKenna & B. S. Page. Saatavilla kokonaisuudessaan www-muodossa <http://graduate.gradsch.uga.edu/archive/Enneads> (luettu 12.7.2006)
- Plotinus: *The six Enneads*. Käänt. S. MacKenna & B. S. Page. Saatavilla osittain www-muodossa <URL:http://classics.mit.edu/Plotinus/enneads.html> (luettu 12.7.2006)
- Porfyrios: *On The Life of Plotinus and His Work*. Teoksessa J. Dillon (toim.) *Plotinus: The Enneads*. Käänt. S. MacKenna. Abridged edition. Wiltshire: Penguin Books. Antony Rowe Ltd. 1991.
- Rappe, S.: *Self-knowledge and subjectivity in the Enneads*. Teoksessa L. P. Gerson (toim.) *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 250–274. 1999.
- Remes, P.: *Plotinus on the unity and identity of changing particulars*. Oxford studies in ancient philosophy 2005:28, 273–301. 2005.
- Rist, J.: *Plotinus and Christian Philosophy*. Teoksessa L. P. Gerson (toim.) *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 386–414. 1991.
- Schroeder, M.: *Plotinus and language*. Teoksessa L. P. Gerson (toim.) *The Cambridge Companion to Plotinus*. Korj. painos. New York: Cambridge University press. 336–355. 1999.
- The Internet Encyclopaedia of Philosophy*, (IEP), internetlähte, <URL:http://www.iep.utm.edu/> (luettu heinäkuu 2006)
- Thesleff, H. & Sihvola, J. *Antiikin filosofia ja aatemaa- ilma*. Juva: WSOY 1994.
- Thiselton, A. C.: *A Concise Encyclopedia of The Philosophy of Religion*. Oxford: Oneworld Publications. 2002.
- Tripolitis, A.: *The doctrine of the soul in thought of Plotinus and Origen*. New York: Libra Publishers, Inc. 1978.
- Työriinoja, R.: *Platonismi, aristotelismi ja teologia keskiajalla*. Teoksessa: Korkman & Yrjönsuuri (toim.) *Filosofian historian kehityslinjoja*. Tampere: Tammer-Paino Oy. 117–139. 1998.
- Yrjönsuuri, M.: *Via Moderna–Yksilön synty*. Teoksessa: Korkman & Yrjönsuuri (toim.): *Filosofian historian kehityslinjoja*. Tampere: Tammer-Paino Oy. 140–160. 1998

Kuvalähteet ja lisenssit

Porfyrios, Platon: Wikipedia/Wikimedia Commons

Aristoteles. Kopio Lysippoksen veistoksesta, sijaitsee Louvressa.
Kuva Eric Gaba, "Sting", http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a4/Aristoteles_Louvre.jpg Lisenssi CC

Plotinos, Veistos: Museo Ostiense, Ostia Antica, ROMA (RM), Italia,
Kuva Reame, <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/Plotinos.jpg> Lisenssi Gnu

Forum Romanum. Kuva Carla Tavares
http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Tavares_Forum.Romanum.redux.jpg , Lisenssi Gnu

Pantheon. Kuva Martin Olsson, "Mnemo", modifioinut,. Adrian Pingstone, "Arpingstone" http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Pantheon_rome_2005may.jpg Lisenssi Gnu

Aleksandria, amfiteatteri kuva Daniel Mayer amfiteatteri http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Alexandria_-_Roman_Amphitheater.JPG, Lisenssi CC

LÄNSIMAINEN ESOTERIA

Esoteerisella ajattelulla on
länsimaissa vuosisatainen,
jopa vuosituhantinen historia,
jonka aikana se on kehittynyt
laveasti moniin eri suuntiin.

Esoteria on nimenomaan
länsimaiseen ja erityisesti län-
sieurooppalaiseen kulttuuriin
yhteydessä oleva ilmiö.

IRMA RANTALA:
LÄNSIMAINEN ESOTERIA OSA I

Kun kristinusko sai hallitsevan aseman Eu-
roopassa, pelastuksen korostettiin olevan
saavutettavissa Jumalan armon kautta
kirkon ja sen sakramenttien välityksellä. Yk-
silön tehtäväksi jäi ottaa armo vastaan uskossa
ja luottaa kirkon auktoriteettiin. Yksilön omaa

Hermes Trismegistos. Hermeksessä yhdistyivät kreikkalaisen taruston Hermes ja egyptiläisten Thot. Hermetismin kannattajat uskovat, että ihmiset voivat löytää tien takaisin Jumalan luo intuitiivisen mystisen tiedon avulla. Maalaus Sienan katedraalissa.

aktiivisuutta ja itsenäistä ajattelua korostavat näkemykset jäivät syrjään. Kuitenkin ihmiset ovat aina etsineet itsenäisesti omaa korkeampaa totuuttaan sieltä, mistä arvelevat sen parhaiten löytävänsä. Historian saatossa on toistuvasti ilmaantunut ajatussuuntauksia, jotka

painottavat henkilökohtaista hengellistä etsintää ja pelastavan tiedon saavuttamista omin avuin. Tässä etsinnässä ihmiset ovat tukeutuneet vanhoihin, uudelleen löydettyihin esoteerisiin teksteihin, traditioihin ja ajatusmalleihin. Eri ilmaantumisten välillä on siten nähtävissä

määrätty hengenheimolaisuus, vaikka niillä ei olisi mitään tosiasiallista historiallista yhteyttä toisiinsa. (Uskonnot Suomessa -hanke b.)

Esoteria tulee tieteeseen

Viime vuosikymmeninä esoteria on saanut virallistetun aseman tutkimuskohteena myös länsimaiden tiedeyhteisöissä. Nykyisin länsimaista esoteriaa voi opiskella ainakin kolmessa yliopistossa Euroopassa, Sorbonnessa Ranskassa, Amsterdamissa Alankomaissa ja Exeterissä Englannissa¹. Akateemisen esoterian asemaa vahvistaa myös aihepiiriin keskittynyt tieteellinen aikakauslehti *Aries*², jonka tavoitteena on antaa virikkeitä länsimaisen esoterian akateemiselle kehittämiselle ja toimia keskusteluforumina alan kansainväliselle keskustelulle. Eräänä akateemisen esoterian merkkipaaluna voidaan pitää Mexico Cityssä vuonna 1995 pidettyä IAHR:n³ kongressia, jossa esoterialla oli ensi kertaa oma työryhmänsä Western Esotericism and the Science of Religion. Siellä esoterian perustaa omana itsenäisenä tieteenalanaan vahvistettiin merkittävästi. (Hanegraaff 1998, VII–XVII).

Tosin Sorbonnen yliopiston yhteyteen (École Pratique des Hautes Études) oli jo 1979 perustettu oppituoli nimeltä *Histoire des courants ésotériques et mystiques dans l'Europe moderne et contemporaine*. Viranhaltijana toimi vuoteen 2002 asti Antoine Faivre (1934–) ja hänen jälkeensä virkaa on hoitanut Jean-Pierre Brach (1956–). (Faivre 2007.)

Esoterian tieteellinen tutkimus onkin kehittynyt nopeasti erityisesti viimeksi kuluneiden 10–15 vuoden aikana, vaikka pääosin laajan julkisuuden ulkopuolella. Akateemisessa keskustelussa ovat painottuneet *aatehistorialliset virtaukset* ja niiden erittely. Tätä näkökulmaa on edustanut esimerkiksi Amsterdamin yliopiston professori Wouter J. Hanegraaff⁴. On myös kehitetty tutkimusalan käsitteitä ja lähestymistapoja. Esoterian määritelmästä ei vallitse yksimielisyyttä, eikä siihen nykyisin edes pyritä. Sen sijaan uusin tavoite on *yhteisen tulkinnal-*

lisen viitekehyksen luominen, jonka puitteissa eri tieteenalojen tutkijat voivat verkostoitua ja löytää toisensa yhteisen tutkimusintressin ympärille. Tätä pyrkimystä on pitänyt esillä ennen muuta Kocku von Stuckrad.⁵ Hänen mukaansa tällainen yhteinen perusta voidaan löytää vain, jos esoteriaa ei pidetä vain valikoimana historiallisia virtauksia vaan länsimaisen kulttuurin rakenteellisena osana. Silloin ei tarvitse vetää mitään keinotekoisia rajaa yhtäältä esoterian ja toisaalta kristinuskon tai tieteen välille. Von Stuckradin (2004, 2005, 2006) mukaan esoteerisessa diskurssissa on kaksi keskeistä ulottuvuutta, ensinnäkin esoterian pyrkimys korkeampaan tietoon ja toiseksi ne tavat ja menetelmät, joilla tällaista tietoa voidaan saada.

Von Stuckrad (2005, 80) ei siis pidä erityisen tarpeellisenä määritellä esoteriaa tai sen piiriin kuuluvia suuntauksia. Esoteriaa sellaisenaan ei ole olemassa. Se on vain tutkijoiden luomus, analyyttinen väline länsimaisen kulttuurihistorian analysointiin. Kun esoteriaa käytetään tällaisena diskurssin, keskustelun, välineenä, vältetään uuden suuren kertomuksen muodostaminen. Sen sijaan esoteria-käsitteen avulla voidaan kuvata yhtäältä identiteetin muodostumisen dynamiikkaa ja prosessinomaisuutta ja toisaalta länsimaisen kulttuurin, erityisesti uskonnollisten perinteiden, luonnonfilosofian, tieteen, kirjallisuuden ja taiteen piirissä esiintyneitä siirtymiä keskustelussa.

Mutta voiko esoterian ytimen, sen varsinaisen sisällön, jättää kokonaan pois esoteriasta? Silloinhan jäljelle jää vain pelkkä ulkokuori. Esoteerinen tapa tarkastella todellisuutta poikkeaa niin monin tavoin yleisesti vallalla olevasta tieteellisestä tarkastelutavasta, että pidän välttämättömänä tarkastella myös tätä puolta. Käytän Antoine Faivren luomaa käsitteistöä, jota täydennän Thorwald Dethlefsenin näkemyksillä. Dethlefsen on saksalainen psykologi, esoteerikko ja esoteerisen psykologian kouluttaja, joka on onnistunut ilmaisemaan ”esoteerisen esoterian” sisällön nykykielellä selkeämmin ja ymmärrettävämmin kuin kukaan akateeminen tutkija. Mutta hänen näkökulmansa onkin

esoteerikon *emic*-näkökulma, asiaan vihkiytynneen sisäpiiriläisen syvä ymmärrys asiasta.

Mitä esoteria on?

Akateemisessa tutkimuksessa vallitsevana on ollut historiallinen näkökulma. Niinpä käsitteen *esoteria* tarkastelukin aloitetaan antiikista, jolloin adjektiivi *esoteerinen* otettiin käyttöön. Sen sijaan substantiivi ”*esoteria*” on paljon myöhempää perua. Alun perin sana esoteerinen on lähtöisin kreikan kielestä ja viittaa tietoon, jota opetetaan tai joka voidaan ymmärtää *vain vihittyjen sisäpiirissä*. Sen vastakohta *eksoteerinen* tarkoittaa kenen tahansa ulottuvilla olevaa tietoa. Aristoteles mainitaan usein adjektiivin esoteerinen ensimmäiseksi käyttäjäksi, mutta tietävästi sitä käytti kuitenkin ensi kerran kreikkalainen filosofi Lukianos (Luciano de Samosata, n. 120–n.185) eräässä satiirissaan. Siinä Zeus ja Hermes myivät markkinoilla filosofeja orjiksi ja väittivät, että jos ostat Aristoteleen oppilaan, saat kaksi samaan hintaan, yhden ulkopuolelta nähtynä, toisen sisäpuolelta ... muista antaa ensimmäiselle eksoteerinen ja toiselle esoteerinen nimi. Ensi kerran esoteerinen termiä yhdistettynä *vaitioloon* tai *salaperäisyyteen* käytti kristitty opettaja Clement Aleksandrialainen (k. ennen 215). Siitä lähtien esoteerisella on viitattu *salaisiin opetuksiin*. (Hanegraaff 3, 336; Uskonnot Suomessa -hanke 2007.)

Substantiivi *esoteria*⁶ on uudempaa perua ja esiintynyt ensi kerran vuonna 1828 ranskalaisen Jacques Matterin tekstissä, jossa kuvataan gnostikkojen esoteriaa. Eri vaiheiden kautta esoteria-termin popularisoi Eliphas Lévi magiää käsittelevissä teoksissaan, joista se levisi okkultistiseen sanastoon. Englannin kieleen sana saapui A.D. Sinnetin teoksessa *Esoteric Buddhism* (1883). Lévin ja Sinnetin ajoista

alkaen eri kirjoittajat ovat sitten määritelleet esoterian omien mieltymystensä mukaan. (Hanegraaff 2006, 337.)

Wouter J. Hanegraaff katsoo, että nykyisessä akateemisessa keskustelussa esoteerinen ja esoteria termejä käytetään kahdessa eri merkityksessä, jotka tulee pitää erillään toisistaan. Ensinnäkin voidaan viitata tietynlaiseen uskonnolliseen toimintaan, jota luonnehtivat erityiset rakenteelliset piirteet, jotka liitetään *salassa pidettyyn, salaiseen*. Tällainen ulkopuolisilta salassa pidettävä uskonnollinen toiminta voi-

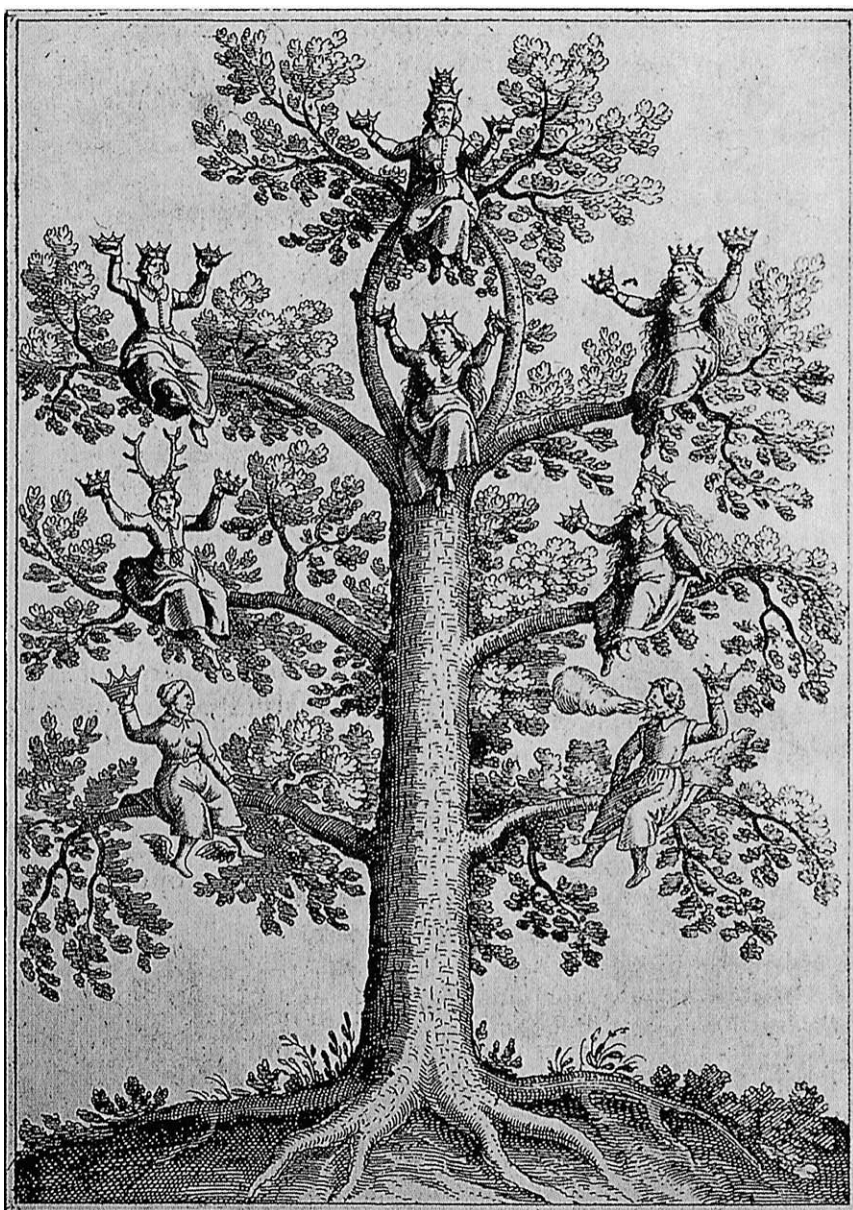
daan ilmaista tai paljastaa vain valituille. Tässä merkityksessä esoteria voi olla käytössä missä tahansa uskonnollisessa yhteydessä. Vastaavantyyppinen typologisoiva käytötapa, jota voidaan myös kutsua religionistiseksi, korostaa uskonnon sisäistä mysteeriä.

Tämän suuntauksen tut-

kijat korostavat esoteerista tai sisäistä ulottuvuutta uskonnon todellisena ytimenä. Juuri tässä merkityksessä tarkastelen esoteerista ajattelua tämän esseen loppupuolella. Toinen, edellisistä poikkeava merkityskonteksti on *historiallinen*. Siinä esoteriaa ei ymmärretä uskontona eikä uskonnon rakenteellisena ulottuvuutena, vaan eräänlaisena yläkäsitteenä länsimaisen kulttuurin tietyille erityisille aatevirtauksille, jotka ovat keskenään samankaltaisia ja historiallisesti yhteenkuuluvia. Tässä merkityksessä voidaan puhua *länsimaisesta esoteriasta*. (Hanegraaff 3, 337–338, ks. myös von Stuckrad 2005, 79.)

Vaikka rajanveto on vaikeaa ja ehkä osittain tarpeetonkin, vallitsee kuitenkin melko suuri yksimielisyyttä siitä, mitkä aatevirtaukset muodostavat länsimaisen esoterian ytimen modernilla ajalla. Niihin kuuluvat renessanssin elvyttämä hermetismi ja okkultinen filosofia myöhempine suuntauksineen, paracelsilaisuus ja ruusuristiläisyys, kristitty kabbala juutalaisine vaikutteineen, teosofia, illuminaattiset liik-

Ensi kerran termiä ”esoteerinen” yhdistettynä vaitioloon tai salaperäisyyteen käytti kristitty opettaja Clement Aleksandrialainen.

Puu on usean esoteerisen perinteen symboleja.

keet ja muut okkultistiset virtaukset aina nykyajan New Ageen asti. Ja jos mennään aika-janalla taaksepäin, mukaan voidaan lukea vielä antiikin gnostilaisuus, hermetismi, uusplatonismi ja antiikin okkultistiset tieteet alkemia, astrologia ja magia. Moniin näistä virtauksista kuuluu myös vihkimys salaiseen tietoon, mut-

ta ei kuitenkaan kaikkiin. Siten salassa pidettävä tieto ei ole mikään kaikille suuntauksille yhteinen ominaisuus. Nykyisin monet näistä virtauksista elävät taas uutta renessanssiaan ja saavat uusia kannattajia ympäri maailmaa. Aiemmin salainen tieto on aukeamassa suurelle yleisölle ja on kenen tahansa kiinnostuneen

ulottuvilla kirjakauppojen ja kirjastojen runsaissa valikoimissa. (Hanegraaff 3, 337–338; vrt. von Stuckrad 2005, 79.)

Näkökulmia esoteriaan

Länsimainen esoteria on tutkijoiden luoma käsite. Sitä voidaan lähestyä sekä *emic-* että *etic-*tasolta, kahdesta erilaisesta näkökulmasta. Emic-taso tarkoittaa uskojan tai tutkimuksen kohteena olevan ihmisen näkökulmaa. Ilmiötä tai ihmisen käyttäytymistä kuvataan sen omasta viitekehyksestä käsin. Kuunnellaan ja tutkitaan sitä, mitä tutkittavalla on sanottavana omasta uskonnostaan ja sen käytännöistä ja pyritään välittämään tämä kuva mahdollisimman täydellisesti ja rehellisesti. Tällöin tutkija joutuu ehkä astumaan itselleen tuntemattomaan maailmaan ja sivuuttamaan omat ennakkokäsityksensä. Mutta tutkimus ei voi jäädä vain tällaisen kuvaamisen tasolle. Kuvailun jälkeen sitä *tulkitaan* etic-näkökulmasta, tutkijan ehdottamasta teoreettisesta viitekehyksestä. (Hanegraaff 1998b, 12.)

Tutkijan teoreettinen viitekehys voi olla hyvin erilainen kuin tutkittavan oma. Tämän ei pitäisi olla ongelma niin kauan kun lukijat pystyvät erottamaan emic- ja etic-tasot ja arvioimaan teoreettisen viitekehyksen sopivuutta. Tärkeää on myös se, että tutkija pysyy avoimena tiedeyhteisön kritiikille, joka saattaa haastaa hänen tulkintansa ja ehdottaa muutoksia tai vaihtoehtoisia tulkintoja. Jos tutkija kieltäytyy kuuntelemasta kritiikkiä, tutkimus voi pahimmillaan muuttua ideologiaksi ja pyrkimys ymmärrykseen tieteen kaapuun puetuksi evankelioimiseksi. Mikään tulkinta ei voi kuitenkaan olla lopullinen totuus, vaan jatkuva ja itsekriittinen vuorottelu emic- ja etic-tasojen välillä on myös esoteriatutkimuksen välttämätön ehto. Mutta vain kriittinen keskustelu etic-tasolla voi edistää esoterian kehittymistä akateemiseksi tutkimusalaksi. (Hanegraaff 1998b, 13, 61.)

Hanegraaff erottaa esoterian tutkijoilla kolme erilaista motiivia, jotka hän tiivistää pro-esoteeriseksi, anti-esoteeriseksi ja historialliseksi.

Pro-esoteeriset tutkijat uskovat itse esoterian totuuteen, ovat siis samanaikaisesti sekä tutkijoita että aatteen kannattajia. Toiset tutkijat taas tuntevat vain sympatiaa aihepiiriä kohtaan olematta sen kannattajia. Anti-esoteeriset taas yhdistävät esoterian irrationalisuuteen tai taikauskoon. Heidän maailmankuvansa on ristiriidassa esoteerisen maailmankuvan kanssa. Esoteria saatetaan nähdä rationaalisuuden uhkana, jolta ajattelevat ihmiset on pelastettava. Historiallisesti orientoituneet tutkijat taas ovat huolissaan siitä, että valtavirran historiankirjoituksen ulkopuolelle on jätetty jotakin, ja heidän historiallinen objektiivisuutensa vaatii näiden aikanaan laajalti vaikuttaneiden, mutta vähin äänin sivuutettujen ideoiden, henkilöiden ja liikkeiden ottamista osaksi historian tutkimusta. (Hanegraaff 1998b, 17–18.)

Oma motivaationi muodostuu kaikista näistä. Historiallisuus on tärkeää, koska vain esoteeristen virtausten historiallisella tarkastelulla voidaan saada ymmärrys niiden kehityksestä tähän päivään asti osana muuta uskonnollista ja yhteiskunnallista kehitystä. Irrationalisuutta tai taikauskoa en kannata, olen siis sikäli anti-esoteerinen. Ymmärrän tieteellisen maailmankuvan perustan ja perustelut, mutta pidän sitä suppeana ja sen laajentamista tarpeellisenä. Tässä suhteessa ajattelen pro-esoteerisesti. Tyydyttävä selitys esoteeriselle ajattelulle löytyy vain esoteerisen ajattelun sisältä. Sen essentian, ydinolemuksen voi ymmärtää vain itse oivalletusta sisällöstä käsin. Mutta esoteerinen ajattelu on perusteltavissa myös loogisesti. Esimerkiksi teodikean ongelmaan esoteria antaa järkeenkäyvän selityksen. Ja vaikkei Jumalaa asiaan sotkettaisikaan, esoteria selittää ns. pahan maailmassa mielekkäällä ja ymmärrettävällä tavalla. Mutta vain siinä tapauksessa, että siihen perehtyvä on halukas ylittämään vallitsevan valtavirran totunnaisen ajattelun rajat. Tieto ja ymmärrys esoteerisista lainalaisuuksista eivät ole kovin helposti välitettävissä sellaiselle, joka niistä epäilee. Ratkaisevan rajan muodostavat ihmisen omat ajatukset ja uskomusjärjestelmät. ●

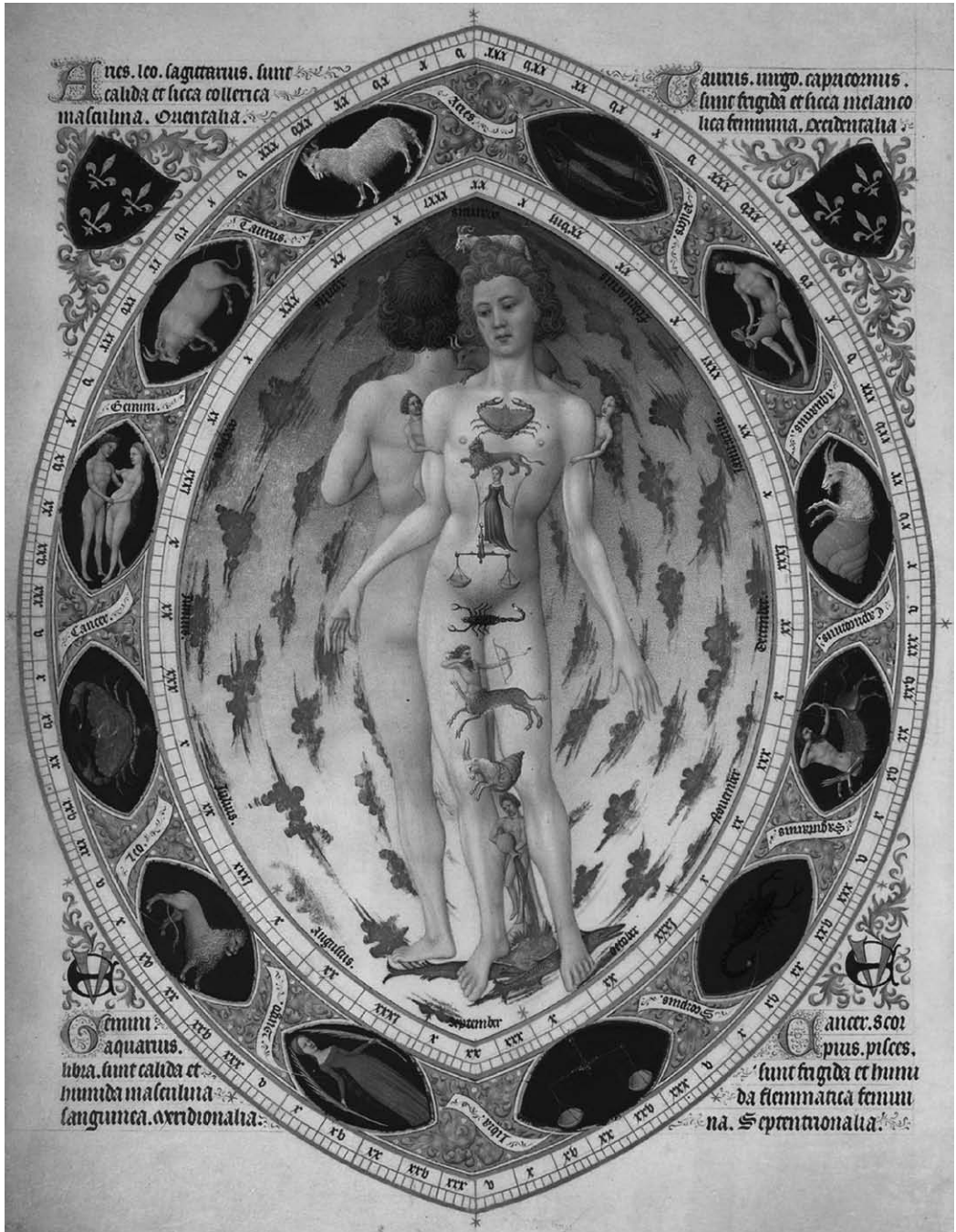
Akateemisen esoterian taustalla olevat suuntaukset

Hanegraaffin mukaan esoterian varsinainen tieteellinen tutkimus alkoi ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja merkittävässä määrin vasta 1950-luvulla. Mutta sen taustalta löytyy laaja joukko ajatussuuntauksia, joiden juuret johtavat aina antiikkiin ja senkin taakse. Myös niiden piirissä on aikoinaan tehty paljon varhaista tutkimustyötä.

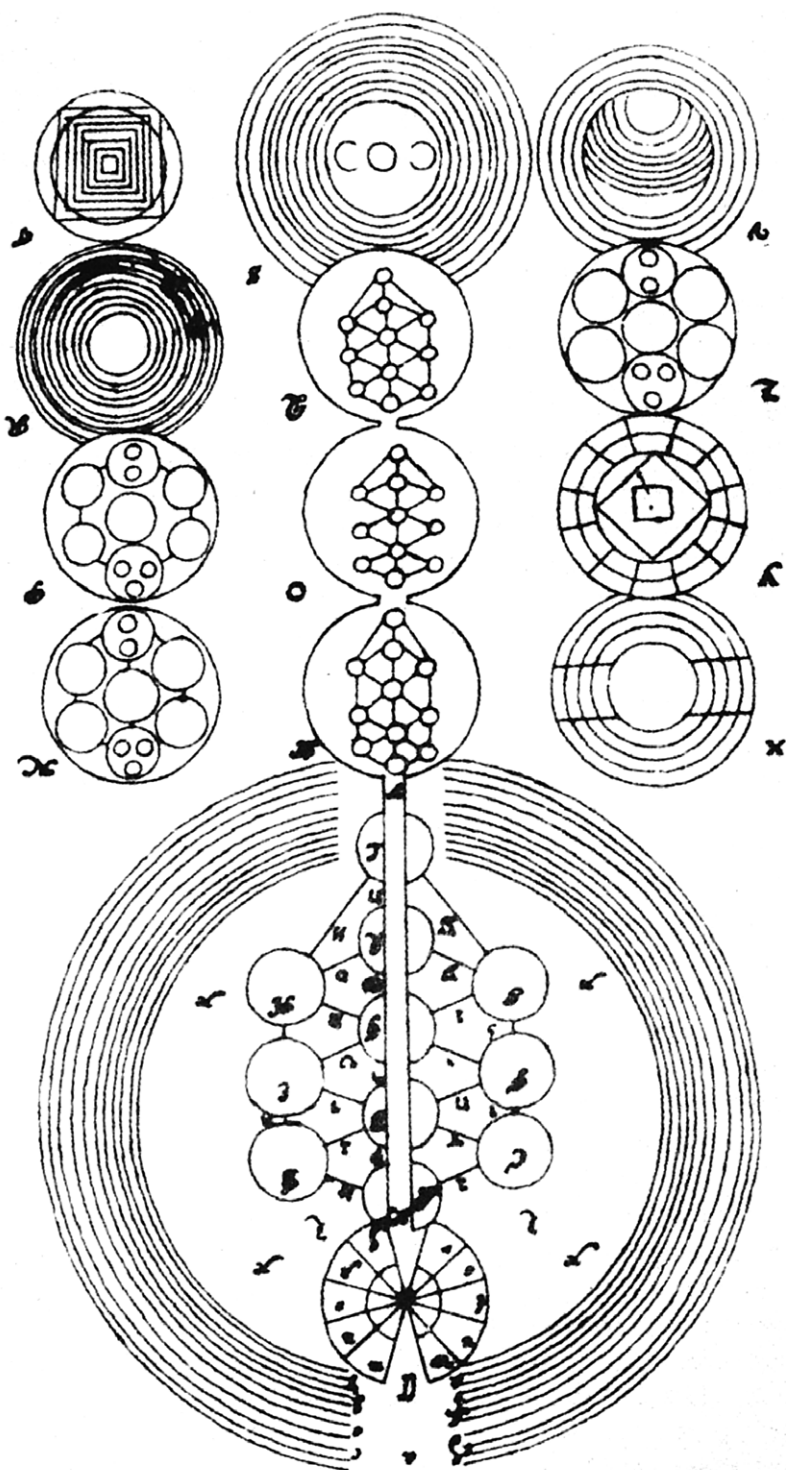
IRMA RANTALA: LÄNSIMAINEN ESOTERIA OSA II

Amsterdamin yliopistossa pidetään mainitsemisen arvoisina seuraavia suuntauksia, jotka esittelen tässä lyhyesti, ikään kuin pikakatsauksena esoteerisiin virtauksiin ja niiden laaja-alaisuuteen. (Amsterdam Hermetica 2007; Hanegraaff 1996a.)

Gnostismi ja hermetismi ovat myöhäisantiikin tyypillisiä tuotteita. Suurin osa gnostikoista uskoi, että aineellinen maailmankaikkeus oli eräänlainen vankila, joka oli luotu *ehkäisemään* sielun paluuta jumalalliseen lähteeseensä. Gnostilaisuus vaikutti ajanlaskumme ensimmäisten vuosisatojen aikana. Sitä on yleensä pidetty haasteena valtavirtakristillisyydelle, joka sekin vasta haki omaa paikkaansa. Kirkkoisien teksteissä gnostilaisuutta pidettiin kristinuskon harhautuneena muotona. Gnostilaisuus toimi aikansa ja ympäristönsä filosofisten ja uskonnollisten traditioiden sulattajana ja kehittäjänä ja säilyi moniaineksisena. Monet gnostilaisuuden määritelmät ovat niin laajoja, että ne sulkevat sisäänsä myös monia mysteeriuskontoja. Tärkein käsite on *gnosis*, jolla tarkoitetaan ylhäisestä jumalmaailmasta, todellisesta maailmasta peräisin olevaa salattua tietoa olevaisen rakenteesta ja ihmisen asemasta siinä. Ihminen on peräisin todellisesta valon maailmasta, joten hänessä on jumalallinen kipinä. Gnosis on keskeinen elementti sekä gnostilaisessa kosmologiassa, ihmiskuvassa että pelastuksessa. (Koivunen 1995, 67–73.)

Astrologiaa: eläinradan merkit vastaavat eri ruumiinosia.

*Kabbalan Zefirot, elämänpuu. Keskiajalta lähtien suuri määrä mystisiä perinteitä kehittyi juutalaisuuden piirissä. Ne tunnetaan yleensä **kabbalana** (Kabbala = "perinne") ja niillä on ollut merkittävä osa länsimaisen esoterian historiassa.*

Hermetismi juontuu myyttisestä puolijumallaisesta perustajaisästä, Hermes Trismegistoksesta, ”kolminkertaisesti suuresta”. Hermeksesä yhdistyivät kreikkalaisen taruston Hermes ja egyptiläisten Thot. Hermetismin kannattajat uskovat, että ihmiset voivat löytää tien takaisin Jumalan luo intuitiivisen mystisen tiedon avulla. Kaikki, mikä on olemassa, aineellisessa tai spirituaalisessa ulottuvuudessa, on pohjimmiltaan yhtä, koska se on peräisin yhdestä. Jumala on olemassa itsessään, maailma on Jumalassa ja ihminen on maailmassa. Hermeksen kuulu smaragditaulu, Tabula Smaragdina, kuvaa tiivistetysti maailman luomisen ja samanaikaisesti alkemistien viisasten kiven

valmistuksen. Eräs sen keskeinen lausuma on lähes kaikista esoteerisista yhteyksistä tuttu ”Niin ylhäällä kuin alhaalla”. (van der Broek 2006, 559; Dethlefsen 1987, 26–27.)

Corpus Hermeticum, kokoelma tärkeitä hermeetisiä tekstejä, löydettiin uudelleen 1400-luvun jälkipuoliskolla. Teoksessa painotetaan intuitiivista *gnostista* ja positiivista asennetta koston ja ihmisen roolia kohtaan. Noin vuonna 1460 Leonardo da Pistoia niminen munkki toi

sen käsikirjoituksen Makedoniasta Firenzeen, jossa sen käänsi latinaksi uusplatonilainen filosofi Marsilio Ficino. Tämä oli alku **renessanssin hermetisminä** tunnetulle, laajalle levinneelle kiinnostukselle aihepiiriä kohtaa. Renessanssin hermetismillä

on ollut valtava kulttuurinen vaikutus 1400-luvulta 1600-luvulle. Sen katsottiin edustavan ilmoitusta ihmisen alkuperästä. Sen suosioon vaikutti myös se yleinen uskomus, että teoksen kirjoittajana pidetyn Hermes Trismegistuksen uskottiin olleen Mooseksen aikainen; myöhemmin tämä uskomus on kumottu. Renessanssin hermetismiä voidaan pitää uskonnollisen synkretismin ilmentymänä, joka sulatti yhteen filosofisen ja tietellisen luonnon tutkimisen

Pico della Mirandola, kristityn kabbalan kehittäjä.

luopumatta pyhän ulottuvuudesta. Uskonnon ja tieteen yhdistäminen on muutoinkin esoteriaalle luonteenomaista. (Hanegraaff 1996, 389–397.)

Astrologia, magia ja alkemia, joita myöhemmin alettiin kutsua okkultistisiksi tieteiksi, kuuluvat tieteen varhaishistoriaan, jota ei erotettu uskonnosta. Ne ovat monin tavoin myötävaikuttaneet länsimaisen esoterian teoreettisiin viitekehyksiin. Renessanssin hermetismin pii-

Suorakulma, harppi ja iso G ovat vapaamuurarien tunnuksia. G tarkoittaa Jumalaa (God) tai geometriaa. Liike on tänäänkin elinvoimainen eikä se pyri enää pitämään oppejaan salassa.

rissä ne hyväksyttiin auliisti, koska niiden katsottiin olevan itsensä Hermes Trismegistoksen legitimoimia. (Hanegraaff 1996, 392.)

Keskiajalta lähtien suuri määrä mystisiä perinteitä kehittyi juutalaisuuden piirissä. Ne tunnetaan yleensä **kabbalana** (Kabbala = ”perinne”) ja niillä on ollut merkittävä osa länsimaisen esoterian historiassa tähän päivään asti. Samaten 1400-luvun jälkipuoliskolla juutalaisuuden mystisistä ja ei-mystisistä perinteistä ammennettiin filosofisia aineksia, jotka vaikuttivat **kristityn kabbalan** syntyyn. Kristityn kabbalan kehittäjähahmona toimi italialainen humanisti Giovanni Pico della Mirandola. (Hanegraaff 2006, 395–396.)

Paracelsus, 1500-luvulla elänyt sveitsiläinen lääkäri, kehitti omaperäisen filosofian luonnosta, johon hän liitti mukaan alkemiaa ja päätyi näin mystisesti orientoituneeseen lääketieteen ja kemiaan. Ne ovat olleet tärkeitä sekä

tieteelliselle vallankumoukselle että monille uusille uskonnollisille liikkeille, esimerkiksi ruusuristiläisyydelle, joilla risti ja ruusu edustavat ruusuritareiden vastakohtaproblematiikkaa, ”ristin kautta ruusun luo”.

Esoteerisen kristinuskon tärkeä kehittäjä oli 1600-luvun alussa saksalainen suutari Jakob Böhme. Nuoruuden valaistumiskokemusten kautta alkoi hänen uransa kirjailijana ja visionäärinä, kun hän koki taivaan olevan kaikkialla ja itsensä jumalallisen rakkauden syileyssä. Hänen teosofiansa vaikutti saksalaisen romantiikan maailmankuvaan ja hänen vaikutuksensa ulottui Suomeenkin asti.

Vapaamuurarius sai alkunsa 1700-luvun alussa Britanniassa, kun rakentajakiltojen rinnalle luotiin itsenäisten muurarien järjestö, vapaat muurarit, jotka kiinnittivät huomiota myös jäsentensä henkiseen kasvuun. Liike levisi muuhun maailman ja sen piirissä kehitettiin myös esoteerisia ajatussuuntauksia. Liike on tänäänkin elinvoimainen eikä se pyri enää pitämään oppejaan salassa.

Okkultismi on perinteisten salatieteiden astrologian, magian ja alkemian jälkeläinen, kuitenkin uudessa kontekstissa. Uuden ajan tiede ja rationaaliset ajatussuuntauksukset tuottivat okkultismin vanhojen salatieteiden jatkoksi. Okkultismin pioneerien joukkoon kuuluvat esimerkiksi 1700-luvun tunnettu ruotsalainen tiedemies, teologi, filosofi ja mystikko Emanuel Swedenborg ja saksalainen lääkäri Franz Anton Mesmer, joka tunnetaan hypnoosin kehittäjänä. Okkultismi kehittyi edelleen 1800-luvulla ja sen piirissä ilmeni paljon uudenlaisia trendejä. Aikoinaan tärkeitä ja nykyisinkin kannat-

*Giordano Bruno,
filosofi ja tiedemies.*

tettuja ajatussuuntauksia olivat **spiritualismi** ja **teosofia** monine eri suuntauksineen ja monet liikkeet, joiden tavoitteena oli kehittää **käytännöllistä magiaa**. Kaikki nämä suuntaukset kehittyivät edelleen 1900-luvulla. Myös sveitsiläisen psykiatrin **Carl Gustaf Jungin** näkemysten pohjana oli esoteerinen maailmankatsomus, vaikka hän mieluiten esitteli teoriansa empiirisenä tieteenä. Toisen maailmansodan jälkeen ja erityisesti 1960-luvulta alkaen kehittyi sitten kaupallisempi esoterian suuntaus, joka tunnetaan myös laajalle rönsyilevällä termillä **New Age**.

Edellä kuvatut suuntaukset olivat esoterian historian eri vaiheissa pikemminkin poleemisen keskustelun kuin neutraalin tutkimuksen kohteina. Myös nykyisessä tutkimuksessa on vielä jälkiä tästä. Tosin jo 1800-luvun alusta asti historiallisen tietoisuuden nousu sekä myyttien ja uskonnon vertailevan tutkimuksen yleistyminen tuottivat joukon yleisiä historiallisia katsauksia länsimaisesta esoteriasta. Mutta aina 1950-luvulle asti esoterian tutkimusta harjoittivat pääasiassa pro-esoteeriset tieteilijät, jotka erikoistuivat mystiikkaan ja gnosikseen ja olivat itsekin usein mukana edustamassa tutkimiansa perinnettä. Näistä voidaan mainita esimerkiksi Mircea Eliade, Gershom Scholem ja Henry Corbin, mutta myös Martin Buber ja Carl Gustav Jung. Usein he asettivat tutkimansa perinteet kirjoitettujen uskontojen, juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin kanssa *vastakkain*. Ratkaiseva käänne tapahtui vasta 1964, kun brittihistorioitsija Frances A. Yates julkaisi teoksen *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition*. (Hanegraaff 1998a, VIII–IX; Stuckrad 2006.)

Yates-paradigma käännekohtana

Ratkaisevan sysäyksen esoteriatutkimus sai 1960-luvulla Frances A. Yatesin (1899–1981)

Kuunnellaan ja tutkitaan sitä, mitä tutkittavalla on sanottavana omasta uskonnostaan ja sen käytännöistä ja pyritään välittämään tämä kuva mahdollisimman täydellisesti ja rehellisesti.

tekstien ansiosta. Tosin jo ennen Yatesia useat tutkijat olivat viitanneet siihen, että renessanssin hermetismillä oli ollut aliarvioitu rooli uuden ajan tieteen ja kulttuurin kehittymisessä, mutta vasta Yates räjäytti pankin. Siihen asti historioitsijat olivat katsoneet, että taikauskon ja irrationaalisuuden tutkiminen ei kannata. Teoksessaan *Giordano Bruno and the Hermetic Tradition* ja sitä seuraavissa teksteissään Yates väitti, että uuden ajan tiede oli pohjimmiltaan tullut mahdolliseksi juuri renessanssin hermetismin avulla. Äkkiä tämä unohdettu ja

teologien tukahduttama perinne tuli näkyväksi ja tärkeäksi. Havaittiin, että hermetismi oli tosiasiallisesti ollut tieteellisen vallankumouksen moottori. 1500-luvulla elänyt Bruno, jota oli pidetty tieteellisen edistyksen sankarina ja marttyyrina, olikin Yatesin tutkimuksen mukaan hermeettinen magikko, ja vieläpä hyvin

erikoislaatuinen. Sukupolvien ajan oppineet olivat olleet sokeita tälle tosiasialle. Nyt havaittiin, että historiankirjoitus ei ollut neutraalia, vaan heijasti maallisen edistyksen ideologiaa. Aineistoa oli luettu valikoivasti, jolloin se toimi vakuuttavasti ja uskottavasti oman ideologian tukena. Vaikka tänään tuskin kukaan asettuu enää varauksitta Yatesin kannalle, voidaan hänen töitään pitää tärkeänä lähtökohtana nykyaikaiselle esoteeriselle tutkimukselle ja siten valitsevan paradigman muutoksena. (Hanegraaff 1998a, IX–X; Stuckrad 2006.)

Yatesin jälkeen joukko tieteentekijöitä omistautui esoterian tutkimukselle ja veti sen päivänvaloon valistuksen vastustajien nurkkauksesta. Tällä hetkellä voidaan oikeutetusti sanoa, että esoterian tutkimus on kulttuurihistoriallisesti orientoituneen uskontotieteen hyväksytty ja arvostettu haara. (Stuckrad 2006.)

Ranskalainen Antoine Faivre on vaikuttanut ratkaisevalla tavalla esoteriatutkimuk-

seen. Hänen tekemänsä luokittelu on esitetty sivuilla 72-75.

Esoterian esoteerinen sisältö

Esoteerinen ja tieteellinen ajattelu poikkeavat toisistaan. Tieteellinen ajattelu pyrkii etsimään kausaalisuhteita, syitä ja seurauksia, kun taas esoteerinen ajattelu on sisällöllistä ja kysyy tapahtumien tarkoituksenmukaisuutta. Tarkoituksenmukaisuus voi kuitenkin paljastua totuutena vain yksittäiselle ihmiselle. Tieteellinen tieto on julkista ja siirrettävissä, mutta

Esoteerinen tapa tarkastella todellisuutta poikkeaa monin tavoin vallalla olevasta tieteellisestä tarkasteluvasta.

esoteerinen, sisäinen tieto on seurausta yksilön henkilökohtaisesta oivalluksesta.

Todellisen esoterian tavoitteena ei ole koskaan käännähtäminen, vaan se vaikuttaa salassa. Mutta salassa pysymisellä ei ole mitään tekemistä salamyhkäisyyden kanssa, sillä esoteeriset opit pitävät itse itsensä salassa. Jos en osaa lukea nuotteja, ei minulla ole oikeutta vaatia käytettäväksi musiikin kirjoittamiseen kirjaimia tai numeroita, joita pystyn lukemaan. Joudun päättämään, opettelenko nuotinlukutaidon vai luovunko siitä. Samoin on esoteerisen tiedon laita. Ihminen voi tajuta jonkin tiedon ja hyödyntää sen vasta, kun hänen tietoisuu-

tensa vastaa täysin tiedon edellyttämää tasoa. (Dethlefsen 1987, 18–20.)

Esoteerisen ajattelun keskeisiä periaatteita

Esoteerisen ajattelun keskeisiä periaatteita ovat polariteettilaki, syyllisyyden heijastaminen itsen ulkopuolelle – tai esoteriassa pikemminkin siitä luopuminen – sovinto kaiken olemassa olevan kanssa ja ympäristön näkeminen ihmisen oman elämän heijastajana. Esittelen ne lyhyesti, koska niiden avulla on mahdollista saada Faivren näkemyksiä selkeämpi ja perusteellisempi käsitys esoteerisen opin ydin sisällöstä.

Polariteettilaki

Polariteettilaki on hermeettisen filosofian perusta ja samalla esoteerisen ajattelun peruspilareita. Koko maailma näyttäytyy ihmiselle vastakohtapareina: mies ja nainen, päivä ja yö, valo ja pimeys, hyvä ja paha, plus ja miinus. Todellisuus koostuu kokonaisuuksista, jotka ihmisen rajallinen tietoisuus saa näyttäytymään vastakohtapareina. Polaarisuuden käsite edellyttää ykseyttä: kaksi voi olla olemassa vain seurauksena yhdestä. Näemme ykseyden kahtena eri näkökantana, jotka vaikuttavat toistensa vastakohdilta, mutta vasta molemmat yhdessä muodostavat ykseyden. Ihmisen peruskokemus polaarisuudesta on hengitys. Sisäänhengitystä seuraa uloshengitys, ja niiden vaihtelusta syntyy rytmi, joka on kaiken elämän perusmalli. Rytmi muodostuu kahdesta vastakohdasta, jotka seuraavat toisiaan. Kyse on ”sekä että” asetelmasta eikä ”joko tai”, sillä toista ei voi olla ilman toista. Jos kieltäydyn hengittämästä sisään, en voi myöskään hengittää ulos. Hengityksen kohdalla asia tuntuu meistä itsestään selvältä, mutta muissa suhteissa asian ymmärtäminen ei ole yhtä helppoa. (Dethlefsen 1987, 64.)

Esoteerisen ajattelun mukaan universaali-en lakien mukaan toimivassa kosmoksessa ei ole mitään, mitä ei saisi olla olemassa. Mutta ihmisillä on taipumus jakaa maailma hy-

Okkultismin pioneerien joukkoon kuuluu 1700-luvun tunnettu ruotsalainen tiedemies, teologi, filosofi ja mystikko Emanuel Swedenborg.

vään ja pahaan. Pyritään edistämään hyvää ja torjumaan paha. Kuitenkin kaikella, mikä maailmassa manifestoituu, on merkityksensä. Kun ihminen puoltaa jotain asiaa, hän usein vastustaa sen vastakohtaa. Vastakohta antaa voimaa ihmisen toiminnalle, siivittää sitä. Rauhanpuolustaja vastustaa sotaa, saa siis toimintamotiivinsa siitä, että maailmassa on sotia. Maailman jakaminen vastakohtiin on

mielekstä ihmisen oppimisen kannalta, mutta myös niiden yläpuolelle on mahdollista nousta, nähdä kokonaisuus laajemmasta perspektiivistä. Pohjimmiltaan vastakohtat muodostavat ykseyden, mutta sen saa näkyviin vasta korkeammasta, molemmat vastakohtat sisällyttävästä perspektiivistä. Vastaavat ajatukset löytyvät Hegeliltä, eräältä ajattelun historian kiistanalaisimmista filosofiista. *Rii-*

tasoinnut johtavat eteenpäin on ajatus, jonka Hegel (1770–1831) kehitti huippuunsa logiikkassaan. Hegel näki jännityksen, vastakohtien ja vastavoimien taistelun tosiasiana, jolta ei tule ummistaa silmiä. Elämästä syntyy kuolemaa, mutta kuolemasta taas elämää. Kaksi käsitettä, toistensa vastakohtat, muodostavat yhdessä kokonaisuuden.

Kautta koko länsimaisen kulttuurin polareteetit ovat lujasti istutettuja mieliimme kristinuskon avulla. Huudamme Jumalaa avuksi taisteluun hyvän puolesta pahaa vastaan ja pyrimme kitkemään pahan myös itsestäm-

Universumi nähdään keski- näisten vuoro- vaikutuksien ja riippuvuuksien kudelmanä, joka ei kuitenkaan paljastu puhtaalle aistihä- vainnolle.

me. Ranskalainen antropologi, strukturalisti Claude Lévi-Strauss onkin esittänyt, että vastakohtaparit, *binaariset oppositiot*, ovat ihmismielen universaali toimintatapa, jonka mukaan myös myytit rakentuvat. Myyttien tutkimuksen avulla voidaan sitten selvittää, millaisten kategorioiden avulla maailmaa jäsennetään tiettyssä kulttuurissa.⁷

Esoteerisesti katsottuna ihminen käyttää negatiiviseksi kokemaansa tapahtumaa, jonka hän on luonut kenties tiedostamattaan, kata-

pulttina, joka saa hänet toimimaan. Hyvän esimerkin negatiiviseksi koetun muuntamisesta positiivisen kasvualustaksi antaa kirjailija Hannu Mäkelä (2004), joka teoksessaan Isä kertoo isän latistavasta voimasta elämässään. Isän kysymykseen siitä, miksi poika haluaa tulla, tämä vastaa haluavansa kirjailijaksi. Tähän isä vastaa: *Sinusta, Hannu, ei koskaan tule kirjailijaa!* Reaktiotaan tähän Mäkelä kuvaa seuraavasti:

”Tämä lause on seurannut minua läpi elämän ja antanut voimaa silloinkin, kun olen ollut uupua mahdolltomuuksien ja työtaakan ja itse sotkemani elämän alle. Siinä minua auttavat lapsuuden kokemukset. Tällaisen lauseen syöttää Kallion pihalla kasvanut aina takaisin, todistaa vaikka miten, että toinen on ollut väärässä, silloinkin, kun voimia mihinkään muuhun ei enää riittäisi.”

Mäkelä toteaa hurjan voiman, joka hänellä on ollut käytössään isänsä sanojen vuoksi ja kuvaa ne olosuhteet, joiden ansiosta hän pystyy käyttämään tätä voimaa, mutta ei ole vielä siinä pisteessä, että voisi kiittää isäänsä tältä saamastaan voimasta ja itseään siitä, että loi elämäänsä tällä tavoin käyttäytyvän isän. Esoteerisesta näkökulmasta syytä kiitokseen on, sillä ilman isän huomautusta Mäkelästä ei olisi tullut sitä kirjailijaa, joka hänestä tuli.

Syylisyyden heijastaminen

Ihmisten tapana on etsiä tapahtumien syitä ulkoisista olosuhteista tai ajan ankaruudesta. Syllisten piiri ulottuu varhaislapsuuden olosuhteista, vanhemmista ja näiden kasvatusvirheistä hallituksen toimiin ja kaikkeen siltä väliltä. Psykologia ja sosiologia ovat suorastaan erikoistuneet ihmisen ympäristön vaikutusten analysointiin. Todetaan, että tutkimuksin on osoitettu asioiden johtuvan näistä ja näistä syistä. Yksilötasolla puhutaan projisoinnista, kun se paha, jota ei haluta nähdä itsessä, heijastetaan ympäristöön. Esoterian vastaukset näihin kysymyksiin eivät ole erityisen maukkaita, sillä esoteerinen ajattelu ei pidä asioiden välillä todettuja korrelaatioita kausaalisina syinä. Korrelaatiot osoittavat vain asiantilojen

samanaikaista ilmenemistä eivätkä todista syyseuraussuhteen olemassaolosta. ”Aina kun – silloin myös” vastaavuudesta ei voi johtaa selitystä ”sen vuoksi – koska”. Näin siitä huolimatta, että määrätyn sairauden yhteydessä esiintyy kiistatta aina määrätty virus. Täsmällisesti ottaen voidaan todeta vain, että tämä virus ja tämä sairaus esiintyvät samaan aikaan. Tällainen vastaavuussuhde sanoo vain, että kun toinen esiintyy, esiintyy toinenkin. Kausaalista tulkintaa asiasta ei voi tehdä. (Dethlefsen 1987, 67–68.)

Esoteerisen ajattelun mukaan kaikki asiat ovat sinällään neutraaleja ja arvovapaita. Vasta ihmisen suhtautuminen tekee niistä ilon tai kärsimyksen lähteitä. Olemassaolonoikeuden myöntäminen kaikelle ei tietenkään tarkoita minkä tahansa mielivaltaisen käyttäytymisen hyväksymistä. On myös tehtävä ero sen välillä, mikä on jo tapahtunut ja mikä ei ole vielä toteutunut. Jos on tehty murha, ei sitä saa enää tekemättömäksi. Sen asian tilan hyväksyminen, että murha on tapahtunut, ei tietystikään tarkoita, että tekoa sinällään pidettäisiin millään muotoa hyväksyttävänä. Sen sijaan tapahtuneiden seikkojen hyväksyminen tapahtuneiksi rauhoittaa ihmisen mielen.

Ihminen voi aina ja kaikissa olosuhteissa valita *tietoisen oppimisen tien*. Se edellyttää valmiutta ottaa

Yates väitti, että uuden ajan tiede oli pohjimmiltaan tullut mahdolliseksi juuri renessanssin hermestisin avulla.

vastuu omasta elämästä ja kaikesta siitä, mitä itselle tapahtuu, valmiutta ottaa vastaan elämän tuomat haasteet ja ratkaista jokainen ilmaantuva ongelma oma-aloitteisesti ja vapaaehtoisesti.

Jos ihminen ei valitse tietoista oppimista, hän oppii tiedostamattomasti, joka voi merkitä oppimista kärsimysten kautta. Paras suoja kohtalon iskuja vastaan on se, että asettaa kyseenalaiseksi omat näkökantansa ja pyrkii laajentamaan tietoisuuttaan

voidakseen selviytyä eteen tulevista tehtävistä. Tilanteen mielekkyyden voi usein tajuta vasta, kun on täysin hyväksynyt sen. (Dethlefsen 1987, 102–103.)

Sovinto

Kaikki mikä on, on hyvää, koska se on olemassa. Kun ihminen oivaltaa tämän, hän voi elää rauhassa, ja rauhan kokeminen mahdollistaa asioiden tarkastelemisen siten, että ne

paljastavat tarkoituksensa. Tapahtumia voi katsella ilman tarvetta puuttua niiden kulkuun. Ihminen voi pysähtyä pohtimaan, miksi tällaista tapahtuu juuri minulle juuri nyt. Vasta tyyni pohdinta mahdollistaa kohtuuttomilta kohtaloniskuilta tai epäoikeudenmukaisuuksilta näyttävien tapahtumien merkityksen avautumisen ihmiselle ja saattaa johtaa hänet aivan uusien oivallusten lähteelle, parempaan ymmärrykseen ja tasapainoon. Samalla hän vapautuu tarpeesta taistella jonkin asiantilan puolesta

Paracelsus oli 1500-luvulla elänyt sveitsiläinen lääkäri. Hän kehitti omaperäisen filosofian luonnosta, johon hän liitti mukaan alkemiaa ja päätyi näin mystisesti orientoituneeseen lääketieteeseen ja kemiaan.

tai sitä vastaan. Useimpien ihmisten on vaikea hyväksyä tätä, koska he olettavat joutuvansa toisten alistamiksi. Rakkaaksi käyneestä taistelusta ei noin vain voida luopua, vaan halutaan ”maksaa potut potuina” tai ”näyttää niille”. Niin kauan kun ei voi elää sovussa todellisuuden kanssa, on turha pyrkiä esoteeriselle tielle. Silloin kannattaa jatkaa taisteluitaan ja nauttia mäiskinnästä parhaansa mukaan. Mutta taistelu synnyttää aina taistelua ja viha vihaa. Olemisen kaikilla tasoilla vain rakkaus voi voittaa minän ja ei-minän polarisuuden ja viitoittaa ihmiselle paluun ykseyteen. Rakkaus näyttää toteen, että heikko onkin voimakas ja nöyrä vaikutusvaltainen. (Dethlefsen 1987, 65–66; 230.)

Ympäristö peilinämme

Esoteerisen käsityksen mukaan ympäristö on peili, joka näyttää ihmiselle hänen oman kuvansa. Ihminen näkee kaikille yhteisestä ympäristöstä vain sen, mikä vastaa hänen affiniteettiään. Kaikille on selvää se, että kun katsoomme aamulla peiliin ja hymyilemme, vastaa peilikuvamme meille samalla hymyllä. Jos irvistämme, irvistää peilikuvakin. Aivan yhtä luotettavasti näyttää ympäristö meille oman kuvamme, vaikkakin tämän asian ymmärtäminen ei ole lainkaan yhtä itsestään selvää ja helppoa kuin konkreettisen peilin kohdalla. Harvemmin kukaan pui nyrkkiä peilikuvallensa, saati iskee sen säpäleiksi, mutta varsin mielellämme osallistumme vastaavatyypisten tilanteiden kehittelyyn ympäristössämme. Taistelemme itse luomiamme vihollisia vastaan. (Dethlefsen 1987, 71–72.)

Kun ihminen tiedostaa tämän ympäristönsä peilifunktion, siitä tulee hänelle suuri informaation lähde. Peili alkaa näyttää meille niitä puolia itsestämme, joita emme voisi havaita ilman tätä apuvälinettä ja näin voimme ede-

Vuosisatojen ajan ihmiset ovat tunteet vetoa esoteriaan juuri sen sällön vuoksi. On perusteltua kohdistaa akateeminen tutkimustyö siihen, mikä kiinnostaa ihmisiä ja minä he kokevat toimivaksi omassa elämässään.

tä nopeasti itsetuntemuksen tiellä. *Kaikki se, mikä meitä ympäristössämme häiritsee, osoittaa vain, että omassa elämässämme on jokin vastaava seikka, joka vielä vaatii työstämistä.* Jos näin ei

olisi, meillä ei olisi syytä reagoida asiantilaan. Jos ihminen kiihtyy esimerkiksi toisen saituudesta, on hänellä itsellään jokin ongelma saituuden kanssa. Jos hän on suurpiirteinen ja antelias, ei hänellä ole mitään syytä kiihtyä asiasta. Hän voi huomata asian ja sivuuttaa sen merkityksettömänä, tai olla lainkaan huomaamatta sitä. Sveitsiläinen

psykiatri C. G. Jung, ”piilotajunnan valtiasta”, puhuu samasta asiasta ihmisen *varjona*, joka edustaa ihmisen tuntemattomia tai tiedostamattomia ominaisuuksia. Ulkomaailma on varmin ja luotettavin tiedonlähde, joka kertoo meille omasta tilanteestamme. Kun ihminen alkaa kysyä tapahtumisen merkityksiä, keksii hän omien ongelmien lähteet ja samalla alkaa hahmottaa niiden ratkaisumahdollisuuksia. Tehtävä ei ole helppo, aivan päinvastoin, mutta esoteerisen ajattelun mukaan se on varma tie suurempaan selkeyteen elämässä.

Mitä tietoisemmaksi ihminen tulee, sitä enemmän hän oppii kysymään, millaista informaatiota tapahtumilla on hänelle annettavana. Mitä enemmän ihminen kehittyy, sitä paremmin hän pystyy elämään harmoniassa kaiken tapahtuvan kanssa. Jos tapahtuu jotain epämiellyttävää, on se vain syy esittää kysymys omalle itselleen ja kääntyä kuuntelemaan asiassa sisimpiä tuntejaan. Ympäristön epämiellyttävät ihmiset ovat vain sanomia, joiden avulla voi tehdä näkymättömän itselleen näkyväksi. Jos ihminen on valmis ymmärtämään tämän ja ottamaan vastuun elämästään ja kohtalostaan, kadottaa hän samalla kaiken pelon elämän uhkia kohtaan. Samalla elämään oppii suhtautumaan luottavaisesti ja kuuntelemaan sen viestejä.

Esoteerisen ajattelun mukaan maailmassa ei ole mitään parannettavaa, mutta itsessä kylä on. Sen muuttaminen riittääkin, sillä joka muuttaa itsensä, muuttaa maailmansa. Esoteerinen tie on alituisen muutoksen tie, joka voidaan nähdä alkemian termein lyijyn muuttamisena kullaksi. Viisas on kaikkien olevaisen puolien kanssa harmoniassa ja elää sen vuoksi koko ajan parhaassa mahdollisessa maailmassa. Hän näkee todellisuuden ja tietää, että kaikki, mikä on, on hyvin, vaikka ympärillä kävisi millainen ryske maanjäristyksineen, tulvineen ja tulivuorenpurkauksineen. Hän ei enää etsi onnea, sillä on jo löytänyt sen – itsestään. Sitte se Hanegraaffin (2001, 17; 29) näkemys että New Age aina haluaa parantaa maailman, ei pidä paikkansa niiden osalta, jotka ovat oivaltaneet esoteerisen opetuksen ytimen.

Tuore tulokas tiedeyhteisöissä

Esoteria on tiedeyhteisöissä vielä suhteellisen tuore tulokas, joka herättää sekä uteliaisuutta että epäilyjä. Tässä tapauksessa tavanomaista enemmän, koska esoteria monitulkintaisena terminä on niin täyteen ladattu merkityksiä. Hanegraaff (1998c) valittelee esoteria-termin latautuneisuutta ja toivoo optimistisesti, että sanan käyttö vakavassa akateemisessa keskustelussa lopulta karistaa siihen liitetyt kyseenalaiset assosiaatiot. Hanegraaff esittää länsimaisen esoterian tutkimuskohteiksi lähinnä historiallisia ajatusvirtauksia, jotka ovat hänelle historioitsijana läheisimpiä. Mutta jos huomio kohdistetaan vain näihin, voi käydä niin, että heitetään lapsi pois pesuveden mukana. Vuosisatojen ajan ihmiset ovat tunteneet vetoa esoteriaan juuri sen sisällön vuoksi. On perusteltua kohdistaa akateeminen tutkimustyö myös siihen, mikä kiinnostaa ihmisiä ja minkä he kokevat toimivaksi omassa elämässään.

Von Stuckrad (2005, 2006) taas jatkaa Faivre viitoittamalla tiellä ja toteaa, että esoterialle on luonteenomaista pyrkimys korkeampaan tietoon. Menetelminä toimivat Stuckradin mukaan korkeampaa tietoa hakevan *yksilöllinen*

ylösnousemus, joka tunnettiin jo gnostilaisissa ja uusplatonisissa yhteyksissä, kabbalassa ja muualla, *initiaatio tai vihkimys*, joka on ollut yleinen uuden ajan salaseuroissa ja *kommunkointi korkeampien olentojen kanssa*, joka on tyypillistä kanavoinnissa ja josta jo Emanuel Swedenborgin kaltaiset visionäärit ovat kirjoittaneet. Näissä Stuckradin määrittelemisessä menetelmissä on länsimaisen esoterian tieteenalalla edessä vielä paljon mielenkiintoista ja uraauurtavaa työskarkaa. ●

Viitteet

- 1 Yliopistoilla on omat, koulutusohjelmaa esittelevät sivustonsa: Amsterdam <http://www.amsterdam-hermetica.nl/>, Exeter <http://www.huss.ex.ac.uk/research/exeseso/index.htm> ja Sorbonne http://www.ephe.sorbonne.fr/index.php?option=com_content&task=view&id=88&Itemid=140
- 2 Aries, *Journal for the Study of Western Esotericism* <http://www.brill.nl/arie>. Vuosina 1985–2000 lehti julkaistiin Ranskassa, vuonna 2001 se alkoi ilmestyä uuden toimituskunnan (Antoine Faivre, Roland Edighoffer ja Wouter J. Hanegraaff) johdolla ja uudistetussa muodossa alankomaalaisen Brillin kustantamana.
- 3 The International Association for the History of Religions.
- 4 Hanegraaff (1961–) on hermeettisen filosofian ja siihen liittyvien aatesuuntausten historian (History of Hermetic Philosophy and Related Currents) professori Amsterdamin yliopistossa, sekä keskeisen esoteerisen alan käsikirjan *Dictionary of Gnosis and Western Esotericism* (2006) toimittaja.
- 5 Kocku von Stuckrad (1966–) on toiminut vuodesta 2003 alkaen Amsterdamin yliopiston apulaisprofessorina opetusalanään Länsimaisen esoterian historia varhaismodernilla ajalla (History of western esotericism in the early modern period).
- 6 Olen kääntänyt englanninkielisen termin esotericism tässä esoteriaksi, perusteluna käsitteen selkeys ja yksinkertaisuus verrattuna esimerkiksi aiemmin yleiseen esoterisismiin. Myös Uskonnot Suomessa -hanke käyttää nykyisin esoteria-termiä.
- 7 Pyysiäisen (1997, 154) mukaan vastakohtaparien yleismaailmallisuudesta ihmisen kognition perusmekanismina ei ole todisteita.

Antoine Faivre ja esoteria ajattelutapana

Ranskalainen Antoine Faivre on vaikuttanut ratkaisevalla tavalla esoteriatutkimuksen profiloitumiseen.

IRMA RANTALA: LÄNSIMAINEN ESOTERIA OSA III

Hän on 1970-luvulta alkaen tutkinut renessanssin ja uuden ajan uskontohistoriaa ja kehittänyt esoterian ymmärtämiseksi mallin, joka kokoa systemaattisesti yhteen useita perinteitä ja tieteenhaaroja. Niihin kuuluvat edellä kerrotuista perinteistä okkultistiset tieteet astrologia, alkemia ja magia, joiden juuret löytyvät antiikista, mutta jotka positioitiin uudelleen 1400-luvulla. Lisäksi joukkoon kuuluvat uusplatoninen ja hermeettinen ajattelu sekä kabbala. Näiden perinteiden yhteydet tunnettiin jo uuden ajan varhaisessa vaiheessa ja nimettiin latinalaisella käsitteellä *philosophia perennis*, perenniaalinen (ikuinen) filosofia. Perenniaaliseen filosofiaan liittyy näkemys ikuisesta totuudesta, joka on vanhempi kuin kaikki historialliset uskonnot. (Stuckrad 2006, Faivre 1994.)

Näiden perinteiden pohjalta esoteria on, Faivren näkemyksen mukaan, *ajattelutapa*. Ensi kerran vuonna 1992 esitetyssä mallissa Faivre nimesi esoterian neljä keskeistä elementtiä: 1) oppi vastaavuuksista, 2) käsitys luonnosta elävänä kokonaisuutena, 3) mielikuvitus ja

sen avulla tavoitettavat välittäjät sekä 4) kokemus transmutaatiosta, muutoksesta. Näiden lisäksi Faivre mainitsee keskeisinä, vaikkakaan ei välttämättöminä piirteinä 5) pyrkimyksen tavoittaa kaikkien uskontojen taustalla oleva yhteinen periaate, sekä 6) vihkimyksen kautta mestarilta oppilaalle tapahtuva perinteen välittäminen. (Faivre 1994, 10–14; Stuckrad 2006; Uskonnot Suomessa -hanke b.)

Vastaavuusoppi: niin ylhäällä, kuin alhaalla
Vastaavuusopilla tarkoitetaan pyrkimystä etsiä näkyvän ja näkymättömän universumin eri osatekijöiden välisiä vastaavuuksia: *niin ylhäällä, kuin alhaalla*. Tämä lause on hermeettisen filosofian avain ja esoterian keskeinen periaate. Se pohjaa oletukseen, että kaikkialla maailmankaikkeudessa, ylhäällä ja alhaalla, ”maan päällä niin kuin taivaassa”, niin makrokosmisella kuin mikrokosmisella alueella, kaikilla ilmenemismuotojen tasoilla vallitsevat samat lait. Universumi nähdään kaikenkattavien keskinäisten vuorovaikutuksien ja riippuvuuksien kudelmana, joka ei kuitenkaan paljastu puhtaalle aistihavainnolle. Yhtäläisyydet ovat

luonteeltaan osin kätkeytyä ja niiden löytämiseksi tarvitaan tulkinnan apuvälineitä. (Faivre 1994, 10–11; Dethlefsen 1987, 28; Uskonnot Suomessa -hanke b.)

Vastaavuuksia on kahta päätyyppiä. Yhtäältä on niitä, jotka esiintyvät luonnon eri osatekijöiden välillä, kuten seitsemän metallin ja seitsemän planeetan välillä, tai planeettojen ja ihmisruumiin eri osien välillä. Toisaalta on olemassa vastaavuuksia, jotka esiintyvät luonnon tai historiallisten tapahtumien sekä pyhien kirjojen välillä. Tästä puolestaan ovat esimerkkinä kabbalistiset opit Raamatun tulkinnasta, jossa etsitään pyhästä tekstistä avaimia inhimillisen maailman tapahtumiin. (Uskonnot Suomessa -hanke b.)

Dethlefsen (1987, 28–29) on syventänyt Faivren käsitystä vastaavuusopista seuraavasti. Ihminen pystyy rajallisten aistiensa avulla näkemään vain tietyn, pienen osan valonsäteistä, kuulemaan vain tiettyjä frekvenssejä, kun taas monet eläinlajit pystyvät aistimaan ääniä ja värejä, joita ihminen havaitsee vain apukeinoin. Samoin pystymme kuvittelemaan vain meille mahdollisia suuruusulottuvuuksia. Esimerkiksi kymmenen valovuotta on liian suuri etäisyys ihmisen kuviteltavaksi. Erottamiskyky kymme rajoittuu ihmiselle sopivan suuruusluokan havaitsemiseen. Kaiken sen, mikä jää sen ala- ja yläpuolelle, voimme havaita vain joko apuvälineiden avulla tai useimmiten emme lainkaan. Avuksi voidaan ottaa avain ”niin alhaalla, kuin ylhäällä”. Lauseen avulla on mahdollista rajoittaa lakien etsintä ja tutkimus aistein havaittaviin alueisiin ja siirtää saadut kokemukset toisille, aistihavaintojen ulkopuolella oleville tasoille.

Vastaavuusajattelu tekee mahdolliseksi sen, että ihminen voi rajallisuudestaan huolimatta oppia tajuamaan koko rajattoman maailmankaikkeuden. Sen käyttö on tosin oikeutettua

vain, jos ihminen on valmis tunnustamaan maailmankaikkeuden kokonaisuudessaan kosmoseksä (kreik. kosmos = järjestys). Esoteerisen ajattelun mukaan kosmosta hallitsevat lait, eikä sattumalla ole siinä sijaa. Kun kivi pudotetaan määrättyltä korkeudelta, se ei putoa alas sattumalta vaan säännönmukaisesti. Jos kivi pudotessaan osuu ihmisen päähän, niin osuma on säännönmukainen, ei sattumanvarainen. Kukaan ei myöskään sairastu sattumalta eikä joudu liikenneonnettomuuden uhriksi sattumalta, vaan jokaisen tapahtuman taustalla piilee säännönmukaisuus. Aina ei ole mahdollista tunnistaa lainalaisuutta heti, mutta tämä ei ole peruste sen kieltämiselle. Vastaavuusajattelu ei ole kausaalista, ja tuntuu sen vuoksi oudolta meistä, jotka olemme tottuneet miettimään tapahtumien syitä ja seurauksia. Mutta kivet putosivat lainmukaisesti alas myös silloin, kun ihmiset eivät vielä tienneet mitään painovoimaleikkia. (Dethlefsen 1987, 29–30.)

Elävä luonto

Luonto nähdään esoteerisessa perinteessä kokonaisuudessaan elävänä ja moniulotteisena, sielullisena järjestelmänä, jossa virtaa elämän energia. Tämä luonnonfilosofinen malli vaikutti jo renessanssin magia naturalikseen. Se on takana myös maailmankaikkeuden, kosmoksen näkemisenä panteistisena, monistisena ja holistisena. Tämä näkemys on ollut osa eurooppalaista uskontojen historiaa keskiajalta tähän päivään asti. Luonto on esoteerisessa ajattelussa keskeisellä sijalla verrattuna muihin eurooppalaisiin ajattelun perinteisiin. Luonto koetaan rikkaana ilmoituksen lähteenä, jota voidaan lukea ja tulkita kuin kirjaa. Luonto nähdään usein ”kätkeytyä valon” tai ”tulen” läpitunke-maksi. (Faivre 1994, 11; Stuckrad 2005, 82; Uskonnot Suomessa -hanke b.)

Monissa esoteerisiksi luonnehdittavissa uususkonnoissa luonnolle annetaan täysin keskei-

nen asema. Esimerkiksi uuspakanuutta voidaan luonnehtia vastareaktioksi modernin elämäntavan aikaansaamalle irtaantumiselle luonnon kierrosta ja luonnonelementeistä. Modernit pakanat korostavat uskonnon yhteyttä luontoon ja puhuvat usein ”luonnonuskonnosta”. Uuspakanuudessa merkittävän osan rituaaleista muodostavat viljelykauden kiertoon perinteisesti liittyvät vuotuisjuhlat, sekä kevät- ja syyspäivän tasaukset sekä kesä- ja talvipäivän seisaukset. Noudatetaan syklistä, vuoden kierron mukaan toistuvaa ajankulkua lineaarisen, eteenpäin kulkevan ajan sijaan. (Uskonnot Suomessa -hanke a.)

New Age -liikkeessä luontoa ja sen muutoksia on usein haluttu lukea tulossa olevien katastrofien näkökulmasta. Monet vanhemmatkin visionäärit, esimerkiksi Emanuel Swedenborg, ovat puhuneet tulossa olevista valtavista luonnonmullistuksista, joiden kautta nykyisen todellisuutemme olisi pakko muuttua rakkaudellisemmaksi ja harmonisemmaksi. Tässä suhteessa tieteen huoli ei ole pienempi, mutta selitysperspektiivi on rationaalisempi. Ihmisen aiheuttamat muutokset, lähinnä luonnon saastuttaminen, tulevat vääjäämättä aiheuttamaan muutoksia luonnossa. Merten pinta nousee kun jäätiköt sulavat, ja jäätiköt sulavat koska ilmasto lämpenee; toisaalta on ennustettu uutta pientä jääkautta. Joka tapauksessa jokainen voi todeta omakohtaisen kokemuksensa pohjalta, että muutoksia on havaittavissa, vaikkakin ne Suomessa ovat pieniä verrattuina moneen muuhun paikkaan. Hyökyaallot ja hurrikannit, tulvat ja mutavyöryt sekä maanjäristykset ovat yleisiä, jos eivät ihan päivittäisiä uutisaiheita. Kolme vuotta sitten tapahtuneen Aasian tsunamin yhteydessä puhuttiin siitä, että länsimainen ihminen on menettänyt kykynsä lukea luonnon merkkejä, varoituksia tulossa olevasta vaarasta. Sen sijaan tsunamialueel-

la olleilla Andamaanien alkuperäisheimoilla ja eläimillä oli vielä tämä taito. Suurelta osin sen ansiosta ne pelastuivat tsunamin tuhoilta. Luonnon kirjan lukemisen ei siis tarvitse olla mikään mystiseksi katsottava kyky, vaan se voi perustua arkisiin kokemuksiin ja niiden kautta saatuun hiljaiseen tietoon ja harjaantumiseen yhteistyöhön luonnon kanssa.

Mielikuvitus ja välittäjät

Mielikuvitus nähdään esoteerisessa perinteessä eräänlaisena ”sielun aistielimenä”, jonka kautta voidaan saavuttaa yhteys näkymättömään maailmaan. Mielikuvituksen avulla ihminen voi vetää luokseen mitä haluaa – *imaginaatio* sanaan sisältyy magnetismia. Erilaiset välittäjät toimivat näkyvän ja näkymättömän maailman välillä ja niiden käyttö on riippuvaista mielikuvituksen voimien viljelystä. Ne voivat olla rituaaleja, mielikuvia, symboleja, mandaloita tai välittäjäolentoja. Henkiset tai hengelliset auktoriteetit kuten jumalat, enkelit, mestarit tai henkiolennot voivat toimia tiedon paljastajina. Välittäjät voivat olla myös guruja, valaistuneita mestareita, jotka ovat opettajia, tai vihkimysrituaalien toimittajia, joiden kautta initiandi voi tulla vihityksi korkeampaan hengellisyyteen. (Faivre 1994, 12–13; von Stuckrad 2006, Uskonnot Suomessa -hanke c.)

Faivren mukaan juuri välittäjien käyttö muodostaa eron mystikon ja esoteerikon välille: mystikko on kiinnostunut suorasta kokemuksesta jumaluuden kanssa, jolle välittäjät ovat vain esteenä, kun taas esoteerikko haluaa ”päivystää Jaakobin tikapuilla” katselemassa enkelten kulkua ylös ja alas, sen sijaan että itse kapuaisi ihan ylös asti. Mielikuvitus on työkalu, jonka avulla voi saada tietoa itsestä ja maailmasta. Sen avulla voi hetkessä matkustaa maailman ääriin ja toteuttaa hulluimmatkin toiveensa. Mielikuvitus on ensi askel kun ih-

minen pyrkii muutokseen elämässään. (Faivre 1994, 12–13.)

Tässäkin mahdollisen rajan muodostavat ihmisen omat uskomukset. Sen olemassaolo, näkeminen ja kokeminen ovat mahdollista, mitä ihminen pitää mahdollisena. Oman rautaisen rajansa muodostavat tässäkin *mitä ihmiset tästä ajattelevat*-pohdinnat, jotka melko tehokkaasti estävät ihmisiä kertomasta omista välittäjäkokemuksistaan ja pyrkimästä niihin.

Transmutaatio: lyijystä kultaa

Transmutaatio on alkemiasta lainattu termi, jolla viitataan sisäiseen muodonmuutokseen, jossa tiedon, gnosiksen, ja sisäisen kokemuksen välillä ei ole eroa. Se on esoterian täysin keskeinen elementti, *conditio sine qua non*, ehto jota ilman ei voida puhua esoteriasta. Se voidaan ymmärtää metamorfoosina, jonka vaiheet voivat olla samat kuin perinteisessä mystiikan tiessä: puhdistuminen, valaistuminen ja yhdistyminen. Kyse on korkeammasta tai absoluuttisesta tiedosta, joka muuttaa ihmisen täydellisesti. (Faivre 1994, 13; von Stuckrad 1996.)

Esoteriaa voidaan verrata tiehen tai polkuun, joka vie kulkijan päämääräänsä. Jos haluaa päästä Helsingistä Rovaniemelle, on lähdettävä matkaan. Karttaa tutkimalla matka ei tule tehdyksi, vaan tie on kuljettava. Ennalta hankittu tieto voi olla hyödyllistä, mutta se ei korvaa tien kulkemista. Esoteerisen tien kulkijalta edellytetään, että hän muuttaa vähäisimminkin tiedon sanoista teoiksi, on valmis muutokseen omassa elämässään ja käyttäytymisessään. Esoteria merkitsee kehitystä. Muutosprosessi on välttämätön, sillä esoteerisen opin omaksuminen johtaa velvoituksiin omassa elämässä. Tieto muuttaa ihmisen käyttäytymisen, koska hän ymmärtää olevansa itse ei vain tekojensa vaan myös oman elämänsä tapahtumien aiheuttaja. Mitkään funktionaaliset tieteenalat

eivät ole samalla tavalla velvoittavia. Sensaatiomaisia löytöjä tehnyt tiedemies voi edelleen hakata vaimoaan, käräjäidä naapurinsa kanssa tai syyttää yhteiskuntaa vastoinikäymisistään. Esoteria vaikuttaa kaikkiin olemisen tasoihin, pakottaa omaksumaan toisenlaisen näkemyksen maailmasta ja tekee totutut tavat mahdolltomiksi. (Dethlefsen 1987, 21–22.)

Uskontojen yhteinen totuus vihkimyspolkua pitkin

Faivren (1994, 14–15) mukaan esoteerisen opin pyrkimyksenä on usein löytää eri uskontoperinteiden taustalla oleva yhteinen totuus. Tämä pyrkimys on yhteinen perennialistisen koulukunnan kanssa. Asiasta ollaan myös eri mieltä: Hanegraaff (1998c) katsoo, että perennialismi on tulkintatapa, jonka mielenkiinto ei suuntaudu lainkaan esoteriaan (vaan lähinnä hindulaisuuteen ja islamiin).

Usein korostetaan myös mestarilta oppilaalle tapahtuvaa henkilökohtaista perinteen välittämistä, joka usein tapahtuu muodollisten vihkimysten kautta. Tällaista katkeamatonta oppilasketjua voidaan pitää perinteen auktoriteetin ja autenttisuuden takeena ja mittapuuna.

Faivreen kohdistuva kritiikki

Faivren luomaa typologiaa on kiitetty, mutta toisaalta myös arvosteltu erityisesti siksi, että sen perustana on vain tietty uuden ajan uskontohistoria. Mukaan tarkasteluun on otettu vain renessanssin hermetismi, luonnonfilosofia, kristillinen kabbala ja protestanttinen teosofia. Tämä rajaa esoterian ulkopuolelle alueita, joita monet tutkijat pitävät keskeisinä kuten ajallisesti antiikki, keskiaika ja moderni ja sisällöllisesti juutalainen ja islamilainen esoteria ja modernin ajan osalta myös buddhalaisuus. ●

Kirjallisuus

- 2007, *Amsterdam Hermetica – Short Overview of Currents*. [WWW-dokumentti.]
<<http://www.amsterdamhermetica.nl/index.php>> (Luettu 26.12.2007).
- van der Broek, Roelof, 2006, *Hermetism*. Hanegraaff, Wouter J. (ed.) in collaboration with Faivre, Antoine, van der Broek, Roelof & Brach Jean-Pierre. *Dictionary of gnosis & western esotericism*. Leiden, Boston, Brill, 558-570.
- Dethlefsen, Thorwald, 1987, *Kohtalo on haaste. Elämä ja kohtalo ikivanhojen salaoppien valossa*. Suomentanut Leena Katila. Karisto, Hämeenlinna.
- Faivre, Antoine, 1994, *Access to Western Esotericism*. New York, State University of New York Press.
- Faivre, Antoine, 1998, *Questions of terminology proper to the study of religion of esoteric currents in modern and contemporary Europe*. Faivre, Antoine & Hanegraaff, Wouter J. (eds.) *Western Esotericism and the Science of Religion*. Selected Papers presented at the 17th Congress of the international Association for the History of Religions, Mexico City 1995). Leuven, Peeters, 1-10.
- Faivre, Antoine, 2007, *L'ésotérisme et l'Université*. [WWW-dokumentti.]
<<http://signes-et-symboles.org/dossiers-symbole/index.php/2007/02/10/50-lesoterisme-et-luniversite-le-temoignage-dantoine-faivre>> (Luettu 26.12.2007).
- Hanegraaff, Wouter J. 1996, *New Age Religion and Western Culture. Esotericism in the mirror of secular thought*. Leiden, Brill.
- Hanegraaff, Wouter J. 1998a, *Introduction: The birth of a discipline. Western Esotericism and the Science of Religion*. Selected Papers presented at the 17th Congress of the international Association for the History of Religions, Mexico City. Leuven, Peeters, VII-XVII.
- Hanegraaff, Wouter J. 1998b, *On the construction of "Esoteric Traditions". Western Esotericism and the Science of Religion*. Selected Papers presented at the 17th Congress of the international Association for the History of Religions, Mexico City. Leuven, Peeters, 11-61.
- Hanegraaff, Wouter J. 1998c, *Some remarks on the study of Western Esotericism*. [WWW-dokumentti.] <<http://www.esoteric.msu.edu/Hanegraaff.html>> (Luettu 26.12.2007).
- Hanegraaff, Wouter J. 2001, *Prospects for the Globalization of New Age: Spiritual Imperialism Versus Cultural Diversity*. Rothstein, Mikael (ed.): *New age religion and globalization*. RENNER Studies on new religions. Aarhus, Aarhus University Press, 15-30
- Hanegraaff, Wouter J. 2006, *Esotericism. Dictionary of gnosis & western esotericism*, 336-340. Leiden, Boston, Brill.
- Hanegraaff, Wouter J. (ed.) in collaboration with Faivre, Antoine, van der Broek, Roelof & Brach Jean-Pierre, 2006, *Dictionary of gnosis & western esotericism*. Leiden, Boston, Brill.
- Koivunen, Hannele, 1995, *Madonna ja huora*. Otava, Helsinki.
- Mäkelä, Hannu, 2004, *Isä*, Helsinki, Otava.
- Pyysiäinen, Ilkka, 1997, *Jumalan selitys: "jumala" kognitiivisena kategoriana*. Helsinki, Otava.
- von Stuckrad, Kocku, 2004, *Was ist Esoterik? Kleine Geschichte des geheimen Wissens*. München, Beck.
- von Stuckrad, Kocku 2005, *Western esotericism: Towards an integrative model of interpretation*. *Religion* 35 (2005), 78-97. [WWW-dokumentti.] <http://home.planet.nl/~stuck008/Religion_Esotericism.pdf> (Luettu 30.8.2007).
- von Stuckrad, Kocku, 2006, *Die Esoterik in der gegenwärtigen Forschung: Überblick und Positionsbestimmung*. *Zeitenblicke* 5, Nr. 1. [WWW-dokumentti.] <<http://www.zeitenblicke.de/2006/1/Stuckrad/dippArticle.pdf>> (Luettu 2.5.2007).
- Uskonnot Suomessa -hanke a: *Alkuperäisuskonnot ja uuspakanuus*. [WWW-dokumentti.] <<http://www.uskonnot.fi/uskonnot/view?religionId=11>> (Luettu 26.12.2007).
- Uskonnot Suomessa -hanke b: *Esoteeriset liikkeet*. [WWW-dokumentti.] <<http://www.uskonnot.fi/uskonnot/view?religionId=41>> (Luettu 29.8.2007).
- Uskonnot Suomessa -hanke c: *Länsimainen esoteerinen perinne ja new age*. [WWW-dokumentti.] <<http://www.uskonnot.fi/uskonnot/view?religionId=12>> (Luettu 2.5.2007).

Kuvalähteet ja lisenssit

Wikipedia/Wikimedia Commons
Vapaamuuraritunnukset: http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Square_compasses.svg; Lisenssi CC MesserWoland
Puu: Matthias Sebulkie "Mattes"

Kirjoittaja Irma Rantala on juristi ja yhteiskuntatieteiden maisteri, joka pitää kvalitatiivisen tutkimuksen kursseja.

Kun pyydän ja kiitän

*Mitä pyytäisin, mistä kiittäisin,
mitä tänään anomuksiini liittäisin?*

*Ennen toivoin sitä, mitä onneksi luulin
ja mitä toisten onneksi kehuvan kuulin.
Ehkä pyysin ihmistä, mainetta, rahaa,
enkö nähnyt aneluissani mitään pahaa.
Jos jotain sain, tuskin kiittää muistin.
Tuosta velvollisuudesta kovin herkästi luistin.
Jotain sentään elämänkoulussa oppia taisin...
Paljon tekisin toisin jos nyt tehdä saisin.*

* * * * *

*Nyt kuitenkin kiitän kokemusteni määristä.
Tahdon parempaa oppia myös teoista vääristä.
Kiitän uskalluksesta punnita niitä.
Anon voimaa ja taitoa, jos eivät ne riitä.
Kiitän siitä, kun arvojen asteikko muuttuu
enkö itke, jos jotain maallista puuttuu.
Kiitän, että mä itsestäni ihmisen löysin.
Enää lähimmäistäni yritä en kahlita köysin.
Kiitän, häntä jos paremmin ymmärtää saatan,
jos yhteyksissämme raja-aitoja kaadan.
Kiitän sielunrauhasta, tasapainosta mielen,
joilla kohtaan vaikeudet tahi kalsean kielen.*

* * * * *

*Nyt pyydän vain sitä, että ymmärrys riittää
jos kylvetyt siemenet saan satona niittää,
että kokemusteni antia osaisin puida,
etten pettymyksistäin, virheistäin syyttäisi muita,
saisin voimaa ja rohkeutta vastuuni kantaa
ja oppimaani toisille saisin opiksi antaa.*

* * * * *

*Nyt tutkin jokaisen päiväni antia tarkoin.
Tästä saaliistain luopuis en tuhansin markoin.
Opin löytämään iloa arjen harmauden alta.
ja etsimään kauneutta – kaikkialta.
Nyt kiitosta Korkeimmalle lauluni kantaa.
Hän meille tämän rikkauden antaa.*

*Hänen rakkauttaan runsaana meille kaikille vuotaa.
Sitä ottakaa vastaan – ja myös toisille suokaa.*

Oili Härkönen

Kokoelmasta Murtumia muurissa, MC-Pilot Oy, Tampere 2002

ESOTERISMI Suomessa

– tutkija Jussi Sohlbergin haastattelu

Uusissa vaihtoehtoisissa henkisyiden muodoissa ja taustalla olevassa vanhemmassakin esoteerisessa perinteessä on kysymyksessä *re-enchantment*. Halutaan nähdä kosmos, maailma ja ihminen uudelleen. Mukana on ei-materiaalinen ulottuvuus ja tietynlainen henkisen lumouksen elementti. Nämä tarjoavat sen vaihtoehdon, että kosmos nähdään elävänä ja kysymys on perimmältään muusta kuin siitä, että kaikki voidaan palauttaa materialistisiin mekanistisiin luonnonlakeihin. Keskeinen avaintermi kaikessa vaihtoehtoisessa lääketieteessä, vaihtoehtoisissa henkisyiden muodoissa ja esoteerisessa traditiossa on tämä, että koko kosmos on täynnä jonkinlaista jumalallista energiaa.

TERTTU SEPPÄNEN

"Minua on kiinnostanut esoterian monisäikeinen uskonnollis-mystinen vaikutteiden kirjo. Kiinnostavaa on myös se, että esoteerinen perinne on vuosisatojen ajan ollut länsimaisessa kulttuurissa luultua voimakkaampi pohjavire," sanoo tutkija Jussi Sohlberg.

Termi "esoteerinen" tulee kreikan "sisäistä" merkitsevästä sanasta ja sillä viitataan tietoon, jota opetetaan tai joka voidaan ymmärtää vain vihittyjen sisäpiirissä. Sen vastakohtana on "eksoteerinen", joka puolestaan tarkoittaa tietoa, joka on kaikkien ulottuvilla.

Lähde: www.uskonnot.fi

Syyskuun alussa markkinoille tuli *Uskonnot Suomessa 2008* -kirja. Se perustuu Kirkon Tutkimuskeskuksen alaiseen suomalaisia uskontoja kartoittavaan Uskonnot Suomessa -hankkeen puitteissa koottuun aineistoon.

Varsinaisen aineiston keruu alkoi vuonna 2006, jolloin hanke siirtyi virallisesti tutkimuskeskuksen hankkeeksi. Kirjan on kirjoittanut FT Kimmo Ketola ja häntä avustavina kirjoittajina ovat toimineet TM Jussi Sohlberg sekä FM Jouni Virtanen.

"Uskonnot Suomessa -tietokantaan on koottu ja kootaan asiallista päivitettyä tietoa uskonnollisista ja uskonnollistaustaisista yhteisöistä Suomessa, sekä toimivista että toimintansa lopettaneista", kertoo Jussi Sohlberg, joka työskentelee Kirkon Tutkimuskeskuksen tutkimusassistenttina yhtenä tutkimuskohteenaan länsimaiset esoteeriset liikkeet ja yhteisöt. Uusi Safiiri -lehti haastatteli Jussi Sohlbergia esoterismin länsimaisista virtauksista ja niiden nykyisistä ilmenemismuodoista Suomessa.

Vanhempi esoteerisen tradition kenttä

Jussi Sohlberg toteaa aluksi, että länsimaisen esoterian historia Suomessa on helppo hahmottaa, koska sen ilmeneminen on ollut varsin vähäistä. Haluttaessa nostaa esille varhaisimmat esoteeriset virikkeet, on ajassa mentävä taaksepäin 1600-luvulle asti.

– Voidaan sanoa, että aluksi Suomessa 1600-luvun loppupuolelta lähtien muutamat radikaalipietistit olivat tutustuneet Jacob Böhmén (1575–1624) teksteihin. Böhmeläisyys näkyi myös 1700-luvun lopulta aina 1800-luvun puoleenväliin vaikuttaneessa uskonnollisessa liikkeessä, joka tunnetaan nimellä Pohjanmaan mystikot. Tämä on pieni mielenkiintoinen pätkä Suomen esoterian historiassa. Toiseksi kun ajatellaan vapaamuurariliikettä, niin Suomeen perustettiin jo 1750-luvulla ensimmäinen loosi. Sen vaikutus ulottui tuonne

autonomian alkuun saakka, kun Suomi siirtyi Venäjän vallan alle. Vapaamuurariliikkeesä, korkeimmissa asteissa on nähtävissä myös esoteerisia elementtejä.

Milloin esoteerinen perinne tuli Suomeen?

– Moderni esoteria saapui Suomeen kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä aallossa rantautuivat ja muotoutuivat teosofia, spiritualismi, antroposofia, yhteisvapaamuurarius ja ruusuristiläisyys. Toisessa vaiheessa 1990-luvulta lähtien virisi enemmän kiinnostusta myös uuspakanuutta ja maagisia uskontoja kohtaan. Uuspakanuus oli tosin saapunut Suomeen jo 1970–80 -lukujen taitteessa.

– Varsinaisesti 1900-luvun alku ja 1900-luku ovat olleet sitä aikaa, jolloin Suomeen ovat tulleet erilaiset enemmän tai vähemmän esoteerista traditiota edustavat yhteisöt ja liikkeet. Teosofia tai ensimmäiset viittaukset teosofiasta tulivat Suomeen 1800-luvun loppupuolella ja Teosofinen Seura on perustettu 1907. Aika pian teosofian jälkeen tuli antroposofinen liike, kun Suomeen perustettiin ensimmäinen antroposofinen opintopiiri. Antroposofinen seura perustettiin 1923. Spiritualismi rantautui Suomeen myös 1900-luvun alkupuolella. Sällskapet för psykisk forskning perustettiin vuonna 1907 (vastaava suomenkielinen seura perustettiin vuonna 1938) ja alkuvaiheessaan tämä ruotsinkielinen seura oli erityisesti suuntautunut spiritualismin tutkimukseen ja kartoittamiseen. Ajan myötä kiinnostus kohdistui muihinkin paranormaaleihin ilmiöihin ja jonkin verran esoteerisiin teemoihin

– Suomessa teosofiasta irtautui 1920 Pekka Ervastian (1875–1934) perustama Ruusu-Risti

-järjestö, joka on eräs hyvin merkittävä järjestö suomalaisen esoterian kentässä. Samana vuonna Suomeen saapui ranskalaisperäinen yhteisvapaamuurariliike, jossa Ervast oli yhtenä keskeisenä vaikuttajana. Ervast erotettiin myöhemmin tästä liikkeestä, mutta hän jatkoi yhteisvapaamuurariliikkeen perinnettä Ruusu-Ristin sisällä perustamalla Ruusu-Ristin sisäisen koulun.

1900-luvun kuluessa esoteeristen liikkeiden kentälle on tullut uusia suuntauksia. Kristosofia on puhtaasti suomalainen teosofinen liike, joka on perustettu J. R. Hannulan (1873–1956) henkisten kokemusten pohjalta. Hannula oli teosofi ja Pekka Ervastian harras ihailija. Hän piti Ervastia yhtä suurena henkisenä opettajana kuin Buddhaa tai Kristusta. Rudolf Steinerein oppeihin pohjautuva Kristiyhteisö on sakramenttiyhteisö, joka on perustettu 60-luvulla.

Erilaisten ruusuristiläisten järjestöjen osalta Sohlberg mainitsee vielä kaksi järjestöä.

– Lectorium Rosicrucianum, joka aloitti toimintansa Suomessa vasta 1995. Jäsenmäärä Suomessa on pieni, noin parikymmentä jäsentä. Toinen on AMORC, lyhenne tulee sanoista The Antiquus Antiquus Mysticusque Ordo Rosae Crucis. Tämä kansainvälinen ruusuristiläinen järjestö on perustettu Yhdysvalloissa. Suomessa on ilmeisesti ollut AMORCin jäseniä jo 50-luvulla. Opintomateriaalia on ryhdytty kääntämään suomeksi 1980-luvun alkupuolella. Vuonna 1998 Suomen AMORC irtautui pohjoismaisesta suurloosista ja muodosti oman itsenäisen hallinnollisen yksikön. Suomen loosi ei ole virallisesti suurloosi, koska jäsenmäärä ei yllä vaadittavaan 500 jäseneseen.

Aina tuonne 1800-luvun loppupuolelle saakka länsimainen esoteria oli saanut paljon vaikutteita kristillisestä perinteestä, oikeastaan se oli hyvin pitkälle kristillistä esoteriaa. Se tarkoittaa sitä, että länsimainen kulttuuri ja sen osa-alueet olivat enemmän tai vähemmän vahvasti kristillisen teologian ja perinteen vaikutuspiirissä.

Esoterian ja kristinuskon suhde

Näkykö esoteerisuus kristinuskossa ja evankelisluterilaisen kirkon toiminnassa nykyisin?

– Sanoisin että ei, mutta kun mennään historiassa taaksepäin, niin vanhan länsimaisen esoteerisen tradition ja kristillisen tradition välillä on ollut tietynlainen suhde, vaikka usein jännitteinen, mutta ilman muuta näiden välillä on suhde.

Miten kristillinen perinne on vaikuttanut esoteriaan?

– On tärkeää muistaa, että aina tuonne 1800-luvun loppupuolelle saakka länsimainen esoteria oli ennen muuta saanut paljon vaikutteita kristillisestä perinteestä, oikeastaan se oli hyvin pitkälle kristillistä esoteriaa. Se tarkoittaa sitä, että yksinkertaisesti länsimainen kulttuuri ja sen osa-alueet olivat enemmän tai vähemmän vahvasti kristillisen teologian ja perinteen vaikutuspiirissä. Ei oikeastaan mitenkään muuten voinutkaan olla. Mm. Antoine Faivre, joka on keskeinen vanhan esoterian tutkija, on katsonut, että länsimainen esoteria on alkanut nimenomaan renessanssin ajasta jolloin traditioon kuului erilaisia uskonnollisfilosofisia ja mystisiä virtauksia, kuten hermetismi, kabbala, ruusuristiläisyys, alkemia, pythagoralaisuus, magia jne. Nämä ovat muodostaneet sellaisen väljän spirituaalisen jatkumon. Vasta kun mennään 1800-luvun loppupuolelle, alkaa esoteeriseen traditioon sulautua vaikutteita idästä, hyvin pitkälle tietysti teosofian kautta. Aina 1800-luvulle saakka länsimainen esoteria on ollut vankasti kristillisen kulttuurin, teologian ja myös mystiikan teologian vaikutuspiirissä. 1400-luvun lopulta lähtien heräsi suuri mielenkiinto vanhoihin hermeettisiin teksteihin ja syntyi myös kristillinen kabbala. Linkki kristinuskoon oli siis vahva ja samalla jännitteinen. Kirkon piirissä suhtauduttiin torjuvasti näihin virtauksiin, tosin ei aina. Mutta oli siis henkilöitä, jotka vaalivat hermeettistä traditiota ja olivat siitä kiinnostuneita, mm. Athanasius

Kircher oli tunnettu jesuiitta, joka oli perehtynyt hermeettiseen traditioon.

– Esoteerisen kristinuskon ajatus esiintyy mm. Lectorium Rosicrucianum -liikkeessä, joka katsoo edustavansa nimenomaan kristillistä esoteerista gnostilaisuutta. Samoin tämä ajatus esiintyy hyvin paljon antroposofiassa, Kristiyyhteisössä, kristosofiassa ja Ruusu-Ristissä, jotka mielellään tuovat esille näkökulmaa, että he vaalivat esoteerista tulkintaa kristinuskosta.

Mikä on ruusuristiläinen valistus?

– Oma lukunsa varsinkin protestanttisuuden piirissä oli ruusuristiläinen valistus, joka syntyi 1600-luvulla. Sen pohjana olivat ruusuristiläiset manifestit, jotka ilmestyivät 1614–1616. Ne synnyttivät suuren buumin sen ajan Euroopan oppineistossa. Silloin syntyi ajatus, että viedään reformaatiota vielä voimakkaammin eteenpäin ja kehitetään tieteiden, luonnontieteiden sekä matematiikan tutkimusta. Myös uskonnollisessa ja hengellisessä mielessä oli ajatuksena reformaation eteenpäinvieminen. Osaltaan ruusuristiläinen valistus ja buumi suuntautui vanhempaan esoteeriseen traditioon, siellä oli taustalla vanha hermeettinen traditio. Tämä ruusuristiläinen innostus ja tekstit olivat inspiraationa, kun myöhemmin alkoi syntyä erilaisia ruusuristiläisiä seuroja ja yhdistyksiä. Historiallisessa mielessä sitä ruusuristiläistä seuraa, jossa näistä manifesteista kerrotaan, ei ole koskaan ollut olemassa. Myös Christian Rosenkreutz on allegorinen hahmo, ei suinkaan mikään historiallinen hahmo. Silloin 1600-luvulla, kun nämä tekstit ilmestyivät, oli paljon ihmisiä, jotka tosissaan etsivät konkreettista salaseuraa eikä sitä mistään löytynyt, kun ei sellaista ollut olemassakaan. Mutta ne ruusuristiläiset tekstit ja valistus synnyttivät sen pohjan, että ruusuristiläisiä seuroja syntyi myöhemmin ja vapaamuurariudesta irtaantui 1700-luvun loppupuolella ruusuristiläisiä seuroja. Niitä syntyi 1800-luvun lopulta lähtien. Sitten Lectorium Rosicrucianum syntyi itsenäisenä organisaationa 1935 ja AMORC perustettiin vuonna 1915 Yhdysvalloissa.

Kuuluvatko esoteeriset henkilöt kirkkoon?

– Ihan tarkkaan en osaa sanoa ryhmä ryhmältä, mutta sen yleiskuvan mukaan mikä minulla on, varsin merkittävä osa – ilmeisesti suurin osa – esoteerisesti ajattelevista henkilöistä on evankelisluterilaisen kirkon jäseniä. Näille esoteerisille liikkeille, samoin kuin new age -liikkeille ja osalle liikkeitä myös hindulaisella kentällä, on tyypillistä sellainen retoriikka, että me ei edusteta mitään uskontoa, vaan henkistä traditiota. On aika mielenkiintoista, kun tehdään ero henkisyys/hengellisyys ja toisaalta uskonnon välille.

Ajatellaan, että uskonto on jotakin, jota edustavat perinteiset kirkot, Suomessa erityisesti evankelisluterilainen kirkko ja sitten katsotaan, että oma järjestö esim. teosofia, Ruusu-Risti, antroposofia jne. edustaa-kin henkistä perinnettä. Uskontotieteen näkökulmasta on ihan selvää, että olkoon kyseessä vaikkapa teosofia, antroposofia, Ruusu-Risti, niin ne kaikki kuuluvat kuitenkin uskonnon kenttään. Vaikka lausuma on tämä, että me ei edusteta mitään uskontoa vaan, että *Totuus on korkein uskonto*, ei se tee siitä liikkeestä uskontotieteen näkökulmasta yhtään vähemmän uskonnollista.

Esoteria ja mystiikan perinne

Onko mystiikalla ja esoterismilla eroa?

– No usein tuo ero nimenomaan tehdään. Mielestäni sellainen on sekä historiallisessa että fenomenologisessa mielessä, mutta yhtymäkohtiakin on.

– Esoteerisessa perinteessä on hyvin usein korostettu initiaatioiden merkitystä varsinkin salaseura- ja veljeskuntatyypillisissä järjestöissä.

Niissä muodolliset initiaatiot ovat hyvin tärkeitä. Keskeinen ja yhdistävä tekijä on myös kokemus jonkin asteisesta korkeammasta tiedosta. Tätä piirrettä korostetaan esoteriassa ja esoterian tutkimuksessakin. Kysymyksessä on liikkeen tai yhteisön sisäinen perinne korkeammasta tiedosta ja siihen liittyvästä salaisuuselementistä.

– Jos ajatellaan perinteistä kristillistä mystiikkaa, siinä on myös yhtenä elementtinä saada korkeampaa tietoa, kokea hetkellisesti kaiken ykseys ja saavuttaa hyvin läheinen, suorastaan

intiimi jumalyhteys. Toisaalta perinteisessä kristillisessä mystiikassa ei ole korostettu kovinkaan paljon rituaalisia elementtejä tai psykotekniikoita voimakkaiden kokemusten saavuttamiseksi.

– Toisaalta länsimaaisessa esoteriassa imaginaation rooli on hyvin keskeisessä asemassa. Imaginaatio eli mielikuvitus nähtiin välittäjäelementtinä näkyvän

ja yliaistisen maailman välillä. Mielikuvitus ei tässä tarkoita samaa mitä siitä nykyään ajatellaan, että se on vaan mielikuvitusta. Antiikin ja renessanssin aikana imaginaatio nähtiin sielunkykynä, joka oli välittäjäelementti tämän maailman ja yliaistisen maailman välillä. Tämä on korostunut esoteerisella puolella. Kristillisellä puolella taas ei imaginaation rooli ole välttämättä korostunut. Jossain Ignatius Loyolan harjoituksissa käytetään mielikuvaharjoituksia, mutta monessa mielessä imaginaation rooli ei ole niin vahva. Jos liikutaan idän kirkon mystiikan traditiossa, niin imaginaatiolle ei ole siellä paikkaa. Itäisemmässä traditiossa on hyvin paljon korostettu tavallaan poispääsyä mielikuvituksesta.

– Perinteinen kristillinen traditio on korostanut tietysti paljon armon elementtiä, sakra-

Hanegraafin mukaan taustalla olevat vanhat esoteeriset opit ja traditiot ovat muokkautuneet uudelleen new agen myötä. Ne ovat voimakkaasti psykologisoituneet ja tavaltaan myös kokeneet sekularisatioprosessin.

New agen kentällä on muodostunut omanlaisensa perinteisestä kristinuskosta erottuva kristologia.

mentteja ja Kristuksen merkitystä. Huippukokemukset ja mystiset kokemukset ovat selvästi riippumattomia ihmisen omista kyvyistä, ne saadaan armosta. Ilman muuta täytyy sanoa myös, että kristillisen mystiikan traditiossa on korostettu toisaalta myös paljon hyvinkin ankaraa kilvoittelua, rukouksia ja paastoa. Myös tämä elementti on mukana, mutta asketismia korostuneen ankarana ei enää esiinny.

Esoteria ja new age

Katsotaanko new age -henkisyys länsimaisen esoteerisen tradition piiriin?

– Oma kysymyksensä on länsimaisen esoteerisen tradition ja new age -henkisyyden välinen suhde. Professori Hanegraaf, joka on tutkinut paljon new age -liikettä ja esoteriaa, on esittänyt näkemyksen esoteerisen perinteen taustamerkityksestä new agen synnyssä. Hanegraafin mukaan taustalla olevat vanhat esoteeriset opit ja traditiot ovat muokkautuneet uudelleen new agen myötä. Ne ovat voimakkaasti psykologisoituneet ja tavallaan myös kokeneet sekularisaatioprosessin. Taustalla olevat perusperiaatteet juontavat juurensa edelleen vanhempaan esoteeriseen traditioon. Hanegraafin näkemystä on kritisoitukin, mutta katsoisin, että monessa määrin hän on oikeassa, vaikka aina ei olekaan kysymys selvälinjaisesta suorasta jatkumosta vaan aika väljästä ideoiden virrasta. Ihmiset, jotka Suomessa liikkuvat aktiivisesti vaikkapa jossain Hengen ja Tiedon messuilla, healing-liikkeissä tai kanavointiryhmissä, eivät välttämättä itse ajattele aktiivisesti, että

he edustavat länsimaista esoteerista traditiota. Eikä se välttämättä usein niin olekaan. Jos ajatellaan esoteerista kenttää kokonaisuutena, niin voidaan sanoa, että yksi osa new age -liikkeen uskonto- ja aatehistoriallista taustaa on länsimainen esoteerinen traditio ja sitä kautta tämä esoterian kenttä tietyllä tapaa laajenee myös Suomessa. Sitten siihen tulevat mukaan erilaiset lehdet, messutapahtumat, opintopiirit, kurssit ja vaihtoehtoisia hoitomuotoja tarjoavat ryhmät ja keskuksat.

Mikä on popkulttuurin ”okkulttuuri”?

– Semmoinenkin juonne tulee, eikä se liity pelkästään Suomeen vaan ylipäänsä länsimaiseen kulttuuriin. Englantilainen uskontotieteilijä Christopher Partridge on hiljattain tehnyt laajan tutkimuksen, jossa hän kartoitti vaihtoehtoisen uuden spiritualiteetin muotoja. Tässä on kysymys nimenomaan siitä, miten nämä teemat näkyvät populaarikulttuurissa. Lähtökohtanaan sanat pop ja culture hän lanseerasi uuden termin ”okkulttuuri” (occulture). Se kuulostaa vähän hassulta, mutta siinä on hyvä ajatus yhdistää sanat okkultismi ja kulttuuri. Ajatuksena on, että fragmentaarisia sirpaleisia vaikutteita on suodattunut okkultistisesta kentästä populaarikulttuurin osa-alueille, siis rockmusiikkiin, erityisesti black metal -musiikkiin, kauhuelokuviiin, TV-sarjoihin jne. Tämä on tietysti osa-alue, josta ei muodostu mitään koherenttia ideologiaa, vaan se on vaikutteiden ottamista monelta eri taholta, lähinnä luomaan tiettyä tunnetta ja atmosfääriä. Mutta siinä näkyy, että okkulttiset elementit ovat virranneet populaarikulttuurin puolelle.

Keskiajan mystikot, kuten esim. Avilan Teresa ja Ristin Johannes ja lukuisat muut korostivat samaistumista Jeesuksen kärsimyksiin. New age -henkisyysessä on paljon esillä ylösnousemus. Havaitsetko uskontotieteen tutkijana siirtymistä kärsimysmystiikan korostamisesta ylösnousemuksen korostamiseen?

– Sellaiset termit ja ilmaisut kuin *Kosminen Kristus* ja *Kristus-energia* ovat levinneet new agen kentälle. Tuohon en osaa ottaa muuta kantaa kuin, että new agen kentällä on muodostunut omanlaisensa perinteisestä kristinuskosta erottuva *kristologia*, jos asian voisi näin sanoa. On sitten kyse Kosmisesta Kristuksesta tai Kristus-energiasta, niin tässä tehdään selvä ero Jeesus Nasaretilaiseen. New agen piirissä hänet nähdään yhtenä Kristus-energian ilmentymänä. New age katsoo, että Kristus-energia voi ilmetä monella lailla.

– Tällä hetkellä on mielenkiintoista seurata viime vuosina esillä olleita erilaisia kanavointiliikkeitä. Niissähän kerrotaan, että kanavoidut viestit tulevat usein Kristukselta, Marialta tai arkkienkeiltä. Emanuel Swedenborg (1688–1772) oli ruotsalainen pappi, tiedemies ja mystikko. Hänellä oli kirjoituksissaan kuvauksia mm. taivaasta. Häntä on pidetty tavallaan yhtenä vaikutteiden antajana esimerkiksi spiritualismil-

le ja myös kanavointiliikkeille, vaikka melko harvat hänen näkemyksiään tuntevat. Tietysti pitää muistaa, että Swedenborgin näkemykset myös eroavat hyvin paljon niistä näkemyksistä ja tulkinnoista, joita esiintyy tämän päivän kanavointi-ilmion ja new agen kentällä.

Onko kanavointia tutkittu?

– Tuo kanavointitematiikkahan tulee aina jollain lailla esille ja se mainitaan, kun on tut-

kittu ja kartoitettu new age -spiritualitteetia ja vaihtoehtoisia hoitomenetelmiä. Mutta nyt suoralta kädeltä ei tule mieleen erityistä tutkimusta, joka liittyisi vain kanavointiin. Tiedän että Suomessa on tehty hiljattain uskontotieteen pro gradu tutkimus Valonkantajista, new age -ryhmästä, jossa kanavointi on vahvasti esillä.

– Siinä on vaikea muuta tutkia kuin liikkeiden historiaa vertailevalta kannalta tai ehkä toinen näkökulma olisi psykologinen. Voidaan nähdä, että yksi keskeinen historiallinen juonne on tietysti spiritualismi, mutta se on saanut erilaisia muotoja. Kanavoinnissahan on kysymys siitä, että ne viestittävät erilaisilta korkeimmilta entiteeteiltä, ei niinkään edesmenneiltä ihmisiltä, mikä taas spiritualismissa on ollut keskeinen puoli.

– Mielenkiintoista on kuitenkin, että viime aikoina erilaiset kanavoin-

New age -liikkeessä voidaan nykyisin erottaa kolme suuntausta:

1) esoteerinen, 2) henkinen ja 3) sosiaalinen suuntaus.

– *Esoteerisessa suuntauksessa uskotaan yliluonnollisen olevan todellinen ja vaikuttava voima elämän kokonaisuudessa ja suuri osa huomiosta keskittyy yliluonnollisen todellisuuden kartoitukseen.*

– *Henkisessä suuntauksessa korostetaan yksilön henkistä kehitystä ja erilaisia itsensä kehittämisen menetelmiä. Tässä suuntauksessa huomio kohdistuu meditaatioon, joogan, psykoterapian tai samanimin kaltaisiin tekniikoihin, joilla ihmisen uskotaan kykenevän saavuttamaan kehittyneempiä olemassaolon tiloja.*

– *Sosiaalisessa suuntauksessa korostetaan henkisen uudistumisen ohella konkreettista työtä, jota voidaan tehdä humanitaarisemman tai ekologisemman tulevaisuuden eteen.*

Lähde: www.uskonnot.fi

tiliikkeet ja ryhmät ovat tulleet suosituiksi. Institutionaalisen uskonnon ulkopuolella toimivat itsenäiset ryhmät korostavat ajatusta uskonnon ja henkisyyden erottamisesta. Poikkeuksetta kanavointiryhmät korostavat, etteivät he edusta mitään uskontoa, mutta kuitenkin retoriikka on täynnä uskontoon liittyvää terminologiaa, puhutaan Jumalasta, jumaluudesta, arkkienkeleistä, enkeleistä, rukouksesta, invokaatiosta jne. Näin ollen se on kuitenkin täysin uskonnollista, koska se ei edusta mitään materialistista katsomusta tai maailmankuvaa.

Uusia esoteerisia pienryhmiä syntyy

Uusia uskonnollisia ryhmiä syntyy aika tiuhaan. Tutkija Jussi Sohlberg arvioi, että ihmiset löytävät helposti aiheeseen liittyvää tietoa internetin kautta.

– On erilaisia keskustelupalstoja ja kirjallisuus on keskeinen väylä, jonka kautta esoteriaan liittyvät ajatukset ja ideat leviävät eteenpäin. Jos menee suomalaisiin kirjakauppoihin niin siellä rajatieto, okkultismi ja esoteria hyllyiltä on jo useiden vuosien ajan löytynyt kirjallisuutta runsaasti. Sieltä löytyy LaVeyn kirjoja, samoin wiccaan ja samanismiin liittyviä kirjoja, jne. Kirjojen hankkiminen on helppoa. Myös netissä esoteerisen ja okkulttisen kirjallisuuden tarjonta on kohtalaisen runsasta ja sitä kautta on helppo tutustua erilaisiin esoterisiin perinteisiin ja koulukuntiin. Tämä on keskeinen asia, joka on osaltaan vaikuttanut siihen, että marginaaliset pienet liikkeet löytävät ainakin muutaman kannattajan.

Mihin kategoriaan Setin temppeli ja Azazelin Tähti kuuluvat?

Uskontotieteen tutkija katsoo uudet varsin marginaaliset pienryhmät Setin temppelin ja Azazelin Tähten kuuluvan esoteerisiin liikkeisiin.

– Uusimmasta päästä esoteerisia järjestöjä on mm. *Setin temppeli*, jonka Michael Aquino

perusti Yhdysvalloissa vuonna 1975, ker-
too Jussi Sohlberg. Suomeen se tuli 80-luvun loppupuolella. Maailmanlaajuisesti jäseniä on 200–300 ja Suomessa vain kymmenkunta. Setin temppeli luokitellaan usein virheellisesti satanistiseksi organisaatioksi, mutta ainakaan nykymuodossa Setin temppeliä ei voida pitää sellaisena. Se on niin paljon irtaantunut tästä LaVeyn näkemyksestä ihmiskuvultaan ja maailmankuvultaan. Siinä on enemmän kysymys oman tietoisuuden kehittämisestä. Nimi Seth viittaa vanhaan egyptiläiseen jumaluuteen, joka nähdään korkeimpana tietoisuutena. Setin temppelin perusajatus on, että ihmisessä on potentiaalinen kipinä, josta käytetään nimitystä ”musta liekki”. Tämä on yksi nimitys ihmisen syvimmästä tietoisuudesta ja tarkoituksena on kehittää omaa tietoisuuttaan niin, että se tulee samalle tasolle kuin maailmankaikkeuden suuri perustietoisuus. Musta liekki tai Seth ei edusta setiläisessä maailmakuvassa mitään absoluuttista pahaa tai antijumaluutta, siis siitä tässä ei ole kysymys.

– Mielenkiintoinen detalji Setin temppeliin liittyen on se, että Suomessa on julkaistu pseudonyymi Tapio Kotkavuoren kirjoittama kirja *Vasemman käden polku*, jossa on perusteet setiläisestä maailmankuvasta ja uskonnonfilosofisesta puolesta. Järjestönä Setin Temppeli on hyvin valikoiva. Jäseneksi pyrkijän täytyy perustella, minkä tähden on kiinnostunut järjestöstä ja täytyy myös osoittaa valmiutta itsensä kehittämiseen ja opiskeluun. Sinne ei noin vaan mennäkään.

– Kun mennään vielä pienempään kokoluokkaan, niin uusi yhteisö on *Azazelin Tähti*, joka on perustettu 2006. Se tukeutuu mm. teosofiaan ja Blavatskyn näkemyksiin tulkiten niitä eri tavalla kuin teosofiassa yleensä on ollut tapana. Ryhmä katsoo edustavansa teististä satanismia. Ryhmän on perustanut kolme henkilöä. Tässä ideologiassa saatana nähdään jumaluuden periaatteenä, joka edustaa sekä

valoa että pimeyttä. Myös gnosiksen merkitys on keskeinen tässä katsomuksessa.

Uuspakanuus esoterian liepeillä

Oman alueen uususkontojen kentässä muodostavat alkuperäisuskontoja edustavat uuspakanalliset liikkeet, jotka eivät suoraan liity esoteeriseen traditioon.

– Traditionaalinen wicca – valaisee Jussi Sohlberg asiaa – johon kuuluvat gardnerilainen ja aleksandrialainen wicca, on saanut vaikutteita myös länsimaisesta esoteriasta, rituaalimaagisesta perinteestä. Kuten aiemmin totesin, uuspakanuus tuli Suomeen vajaa 30 vuotta sitten, mutta 90-luvun puolen välin jälkeen tämä Suomen uuspakanuuden kenttä aktivoitui uudelleen. Vuonna 1998 perustettiin Lehto – Luonnonuskontojen yhdistys, jonka jäsenistön suurin osa on wiccaan suuntautuneita. Vuonna 1999 perustetun Pakanaverkko ry:n jäsenkunta on kirjavampi. Siellä on mukana ihmisiä jotka ovat kiinnostuneita erityyppisestä länsimaisesta esoteriasta mm. rituaalimagiasta, shamanismista, thelemasta, kaaosmagiasta jne. Pakanaverkon osalta tietysti mm. thelemasta ja kaaosmagiasta kiinnostuneita henkilöitä inspiroivat jossain määrin myös Aleister Crowleyn ajatuk-

set. Nämäkin järjestöt ovat kooltaan pieniä. Pakanaverkon jäsenmäärä liikkuu siinä 130–150 jäsenen ydinjoukossa ja Lehdon jäsenmäärä liikkuu 90 paikkeilla. Uuspakanuuden piirissä on arvioitu liikkuvan ehkä 500–1000 henkilöä, kun mukaan otetaan järjestöjen ympärillä liikkuvat kiinnostuneet henkilöt, jotka eivät ole jäseniä. Tuhat on kyllä vedetty mielestä-

ni yläkanttiin, realistinen arvio on lähempänä 500. Henkilö voi tehdä esimerkiksi vuodenaikarituaaleja ja lukea uuspakanallista kirjallisuutta sekä käydä nettikeskustelua muiden samanhenkisten ihmisten kanssa, mutta hän ei ole jäsenenä missään uuspakanallisessa yhdistyksessä. Uskonnot Suomessa -tietokannan mukaan alkuperäisuskonnot ja uuspakanuus -kategoriaan kuuluu 10 ryhmää.

Jäsenmäärät esoteerisissa liikkeissä

Länsimaiseen esoteria ryhmään kuuluu Uskonnot Suomessa -tietokannan mukaan tällä hetkellä 29 liikettä, joista kaksi ei toimi. Karkeasti sanoen 30 ryhmää sijoittuu esoteeriset-kategoriaan ja new age -tyyppisiä esoterismista vaikutteita ammentavia henkisen kasvun ryhmiä on tiedostossa nykyisin noin 40.

Miten paljon Suomessa on esoterismista kiinnostuneita henkilöitä?

"Henkisessä välittäjyydessä välittäjänä toimiva henkilö viestii sisäisen näyn, selväkuuntelemisen, automaattikirjoituksen ja automaattisen puheen välityksellä... Välittäjät viestivät henkien kanssa yhden tai useamman henkioppaan välityksellä, jotka tavallisesti ovat yhteydessä välittäjähenkilöön pysyväisluonteisesti... Kaikkein vapaamielisimmän tulkinnan mukaan kanavointiin luetaan mukaan myös mielikuviutus, intuitio, inspiraatio ja ennakkoaavistus. Kanavointi syntyy tavallisesti hengellisen kehityksen ja yli-luonnollisen kokemuksen aikaansaamana läpimurtona... Kanavoinnin materiaali voi tulla myös välittäjiltä itseltään, heidän alitajuntansa synnyttämänä. Alice Bailey arvioi 85 %:n materiaalista syntyvän tällä tavoin. Monet nykyiset välittäjät yhtyvät tähän. Kanadalainen välittäjähenkilö Joey Crinita uskoo, että kanavointi on usein vain eräs itsensä hypnotisoimisen muoto, jossa mielikuviutus luo omat hahmonsia". (1998:193)

Lähde: www.evl.fi/kkh/kuo/klk/uu/keskustelujaJumalankanssa.htm

– Jos esoteeristen liikkeiden listasta otetaan pois Suomen Suurloosi, jossa on kuutisen-tuhatta jäsentä, jää jäljelle näiden yhteisöjen varsinainen jäsenmäärä eli muutama tuhat jäsentä, kaiken kaikkiaan määrä jää varsin pieneksi, puntaroi tutkija Jussi Sohlberg. Ajateltaessa Suomen esoteerista kenttää jäsenmäärien kannalta, ovat yksittäiset ryhmät pieniä. Jäsenmäärät liikkuvat muutamissa kymmenissä, korkeintaan muutamissa sadoissa. Spirituaaliseen Seuraan kuuluu noin 1500 jäsentä, seuraavaksi tulee Suomen Antroposofinen Liitto, jossa on 800 jäsentä. Nämä ovat suurimmat ja sen jälkeen puhutaankin paljon pienemmistä lukumääristä. Teosofisen Seuran jäsenmäärä liikkuu tuolla noin 460 jäsenen tienoilla, AMORC:issa on reippaasti alle 500 jäsentä, eli nämä järjestöjen jäsenmäärät ovat varsin pieniä. Joidenkin yhteisöjen toiminnassa on usein myös mukana ihmisiä, jotka eivät ole liittyneet jäseniksi. Kun mukaan lasketaan nämä ihmiset, yhteisöjen ympärillä liikkuvien kokonaismäärä on jonkin verran suurempi.

– Jos tarkastelee sitten kävijämääriä tapahtumissa ja lehtien levikkimääriä, niin esim. Hengen ja Tiedon messuilla kävijämäärä vaihtelee välillä 3000–5000, Voi hyvin -lehden levikki on noin 47000, Minä Olen -lehden 11000 (painos) ja Ultran 5000 (painos).

– Tässä täytyy kuitenkin olla hyvin varovainen, korostan vielä sitä, että perustellulla tavalla voidaan nähdä tietty yhteys tämän esoteerisen tradition ja kokonaisuudessaan tämän new age -kentän välillä. Se aate- ja uskontohistoriallinen panos ovat nähtävissä kun katsotaan tätä kenttää kokonaisuutena.

Tutkimus

Jussi Sohlberg pyörittelee kädessään kyselytutkimusta (Kirkkomonitor 2007) suomalaisten uskonnollisuudesta ja kertoo tutkimuksen peruslinjauksista.

Mitä uusi tutkimus kertoo?

– Kun katsoo äskettäin tehtyä tutkimusta suomalaisesta uskonnollisuudesta, siinä ilmenee mielenkiintoisia seikkoja. Tähän tutkimukseen haastateltiin 4000 ihmistä, joten se on suomalaisittain varsin iso otos. Heiltä kysyttiin esimerkiksi, ovatko he osallistuneet erilaisiin meediatilaisuuksiin, karismaattisiin tilaisuuksiin tai henkiparannukseen.

Prosenttilukemat osallistumisesta ovat kuitenkin suhteellisen pieniä. Jotkut lukemat ovat yllättävän korkeita, esim. lause *Jotkut ufot ovat muista maailmoista peräisin olevia avaruusaluksia*. Tässä osiossa vahvasti samaa mieltä tai samaa mieltä vastanneita oli 12 %. Se on aika paljon ottaen huomioon, että elämme rationaalisessa yhteiskunnassa. Vastaajista lähes viidesosa 19 % uskoi, että *olemme lähestymässä uutta aikakautta, jolloin henkisyydellä on tärkeämpi merkitys*. Astrologian merkitykseen persoonallisuuden kuvaajana uskoi vastaajista myös 19 %.

Katsotaan sitten väittämää *Jotkut vaihtoehtohoidot ovat vähintään yhtä tehokkaita kuin koululääketieteen menetelmät*. Tässä osiossa vahvasti samaa mieltä tai samaa mieltä on 37 %, mikä on todella iso määrä. Mutta kun kysytään henkiparantajan vastaanotolla käyntiä, niin tulos on siinä 3 % paikkeilla. Ja kun kysytään, oletko konsultoinut meediota tai kanavojaa, liikumme noin 1 % lukemissa. Näyttää siltä, että on aktiiveja, jotka käyttävät melko lailla jatkuvasti näitä palveluja, mutta kuitenkin olen vähän yllättynyt tuloksesta.

Tämä tulos on kuitenkin suuntaa antava, koska 4000 otos on Suomessa suhteellisen iso. Näyttäisi olevan niin, että kun kysytään vaihtoehtolääketieteestä, luontaislääkkeestä ja homeopatiasta, niin perusvalmius käyttää niitä on aika suuri tai ainakin ajatellaan että ne ovat yhtä tehokkaita. Mutta kun mennään konkreettiselle tasolle ja kysytään, käytkö jollain henkiparantajalla tai kanavojalla niin kynnys on huomattavasti korkeampi.

Mikä uususkonnollisuudessa kiehtoo?

– Ihmisillä on erilaisia elämäntilanteita, kriisejä, sairauksia tai lähipiirissä kuolemaa, mikä käynnistää elämäntarkastuksellisen kriisin ja etsimisen. Ja kun tarjonnan kenttää on paljon, niin on helpompi tarttua eri vaihtoehtoihin. Kannatusta saavat liikkeet, jotka korostavat voimakasta välitöntä kokemusta, joka on vähintäänkin psyykkinen ja emotionaalinen kokemus, mutta myös henkinen kokemus, jota ei ole formaalisesti sidottu mihinkään kirkkoon tai sen kaltaiseen yhteisöön, mikä mielletään uskonnonharjoitukseksi. Nämä ryhmät korostavat sitä, että meidän ryhmämme jäsenenä voi olla vapaasti riippumatta siitä kuuluuko esim. kirkkoon tai ei. Jälleen tulee tämä retoriikka ikään kuin henkisyys olisi vastakohtainen uskonnolle.

– Professori Hanegraaf ja monet muutkin tutkijat ovat korostaneet sitä, että on tapahtunut esoterian ja new agen psykologisoituminen. Länsimaisen ihmisen on helpompi lähestyä sellaista. Esoteerisen perinnön psykologisoitumisprosessin viriäminen on alkanut jo 1800-luvun loppupuolella ja vähitellen se on voimistunut. Siihen on liitetty yhä enemmän psykologista terminologiaa. Suosioon tietysti vaikuttaa sekin, ettei se ole sidoksissa mihinkään formaaleihin perinteisiin uskontoihin ja uskonnollisiin organisaatioihin. Siinä on myös se puoli, että voit itse oppia käyttämään erilaisia metodeja. Voit käydä kurssin, voit opiskella kirjoista, voit olla itse mukana toimijana.

Omanlaisensa eettinen kysymys on sitten tietysti se, että niissä usein luvataan aika isoja asioita.

Voi kuitenkin sanoa, että tällä hetkellä sellaiset yhteisöt ovat vetovoimaisia, jotka lupaavat kannattajilleen konkreettisia palkkioita, kun henkilöt harjoittavat esimerkiksi jotain tiettyä mietiskelymenetelmää tai muita henkisiä harjoituksia. Se tarkoittaa, että henkisen/uskonnollisen annin lisäksi luvataan konkreettisia asioita kuten keskittymiskyvyn parantumista, vireyttä ja yleensäkin hyvinvoinnin lisääntymistä eri elämänlueilla.

Modernia pakanuutta harjoitetaan nimenomaan osana täysin modernia elämäntapaa. Uuspakanuutta voidaankin luonnehtia pikemminkin vastareaktioksi modernin elämäntavan aikaansaamalle irtautumiselle luonnon kierrosta ja luonnonelementeistä. Modernit pakanat korostavat uskonnon yhteyttä luontoon ja puhuvat usein "luonnouskonnosta."

Lähde: www.uskonnot.fi

Lumouksen kaipuu

Onko tässä kysymys siitä, kun länsimaisen psykologian syntymisen myötä 1800-luvun lopussa sielu ja henki jäivät pois akateemisen psykologian alueelta, niin jäikö vai siirtykö kokonaisvaltainen psykologia, "sielutiede" esoteerisiin liikkeisiin?

– Tämä liittyy ylipäätään vaihtoehtoisen henkisyyden kentän kasvuun ja muotoutumiseen. Weber aikoinaan totesi että länsimaisessa kulttuurissa on tapahtunut sellainen ilmiö, että ikään kuin kosmoksesta ja maailmasta hävisi *lumous, enchantment*. Se hävisi, kun rationalismin, tieteen ja teknologian avulla maailma otettiin haltuun. Ylipäätänsä uusissa vaihtoehtoisissa henkisyyden muodoissa ja taustalla olevassa vanhemmassakin perinteessä on kysymyksessä *re-enchantment*. Halutaan nähdä kosmos, maailma ja ihminen uudelleen. Mukana on ei-materiaalinen ulottuvuus ja tavallaan tietynlainen henkisen lumouksen elementti. Nämä tarjoavat sen vaihtoehdon, että kosmos nähdään elävänä ja kysymys on perimmältään muusta kuin siitä, että kaikki voidaan palauttaa materialistisiin mekanistisiin luonnonlakeihin. Keskeinen avaintermi

kaikessa vaihtoehtoisessa lääketieteessä, vaihtoehtoisissa henkisyyden muodoissa ja esoteerisessa traditiossa on tämä, että koko kosmos on täynnä jonkinlaista jumalallista energiaa. Kaikki on siis perusolemukseltaan tiettyä jumalallista perussubstanssia, jota voidaan tavallaan kehittää, manipuloida ja suunnata eri kohteisiin. Se on perusteema mikä esiintyy kautta linjan ja se liittyy siihen ajatukseen, että maailmankaikkeus ei ole kuollutta materiaa ja mekanismeja, vaan se on täynnä lumoutta, tätä enchantmentia. Tämä on varmaan se vetovoima, koska olen vuosia liikkunut tällä kentällä ja tutkinut, niin aina on tullut eteen ajatus universaalista energiasta ja mihin kaikkeen sitä voi käyttää. Siinä on hyvin paljon kysymys myös maagisesta ajattelusta, sitä termiä ei välttämättä käytetä muuten, kuin näissä liikkeissä, jotka erityisesti määrittelevät itsensä maagisesta perinteestä käsin, on sitten kysymys tietäntyyppisestä wiccasta tai rituaalimagiasta. Mutta välttämättä muut eivät käytä magiatermiä new agen kentällä. Magia koetaan ongelmalliseksi länsimaiselle ihmiselle, se koetaan takaperoisena, mieluummin puhutaan universaalista energiasta ja sen manipuloinnista ja suuntaamisesta.

Entä valkoinen magia?

– Termi ”valkoinen magia” näkyy Alice Baileylla ja kyllä Ervastkin siitä puhuu ja muut. Jos puhutaan magiasta new agen puolella, niin siellä sitä ei ole, mieluummin siellä käytetään magian kiertoilmaisua eikä puhuta suoraan magiasta ollenkaan.

Katolinen pappi, FT Wilfrid Stinissen sanoo, että jos mystiikan perinne olisi säilynyt luterilaisessa kirkossa, new age -nimilapun alla kulkevalla tarjonnalla ei olisi mitään mahdollisuutta ilmetä nykymuodoissaan.

– Stinissen näkemys on jossain määrin liian yksioikoinen, pohtii Jussi Sohlberg. Konkreettisen new agen synnyn on sanottu olevan ennen kaikkea protesti tai vaihtoehto länsimaiselle ylikorostuneelle rationalismille ja tieteellis-

teknologiselle ajattelulle, ei suinkaan niinkään kirkkoa vastaan, vaan materialismia vastaan. Suomessakin on näyttöä siitä, että new agen kenttä ei muodosta selvää vastakulttuuria kirkkoa kohtaan, koska aika lailla samat ihmiset näyttävät kyselytutkimuksessa allekirjoittavan sekä new agen kenttään liittyviä näkemyksiä että kristillisiin ajatuksiin liittyviä näkemyksiä. Yhtä lailla esoteerinen perinne on vaikuttanut katolisissa maissa.

Mikä sinua itseäsi kiinnostaa ja innostaa esoterian tutkimuksessa?

– Minua itseäni esoteriassa on kiinnostanut sen monisäikeinen uskonnollis-mystisten vaikutteiden kirjo. Kiinnostavaa on myös se, että esoteerinen perinne on vuosisatojen ajan ollut länsimaisessa kulttuurissa luultua voimakkaampi pohjavire. Se on muodostanut eräänlaisen vaihtoehtoisen uskonnollisuuden ja mystisen kokemuksen polveilevan perinteen. Esoteriassa tärkeä sija on juuri symboliikalla ja pyrkimyksellä gnosiksen saavuttamiseen. Kummatkin seikat ovat erittäin kiinnostavia ja kiehtovia. ●

Kirjallisuutta:

Ketola Kimmo, *Uskonnot Suomessa 2008*. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Tampere 2008.

Sohlberg Jussi, *The Esoteric Milieu in Finland today*. Teoksessa Ahlbäck Tore (ed.), *Western esotericism*. Donner-Instituutti, Turku. Vammala 2008.

Kaksia muuria

BÖRJE FRI

Muuri on rakennelma joka jakaa tilan eri tarkoituksiin. Kaupunginmuurit, linnanmuurit ja Berliinin muuri tulevat ensimmäisinä mieleen. Englantilaiset rakentavat muureja suojellakseen puutarhaan pohjoistuulelta, muistuttaa puutarhuri.

Tässä jutussa on kysymys muurin rakentamisesta kasvien ja ihmisten viihtymisen lisäämiseksi.

Vuonna 2001 tulin sipoolaiseen pihapiiriin, jossa puutarha oli vielä lampaiden laidun maatilan päärakennuksen edessä. Tilaa hallitsivat kohta 70-vuotiaat omenapuut. Kauempana talosta oli ja on hevosaitaus. Talon asukas koki, että talo ja puutarha piti saada erilleen hevosista. Mutta miten, kun maisema on mereen viettävä avoin loiva rinne? Olin joskus tehnyt – aivan muualle – melkoisen pitkän ja leveän multavallin ja istuttanut siihen puuvartisia kasveja, joten resepti oli olemassa. Niinpä merkitsin maastoon muurin eli tässä

tapauksessa multavallin paikan. Muoto on plastinen ja mutkitteleva. Pituudeksi tuli 65 m ja leveydeksi nelisen metriä. Talven tultua ajettiin maamassoja paikoilleen niin, että lopullinen korkeus nyt on maksimissaan noin puolitoista metriä.

Näin syntynyt maasta muovattu muurintapainen sai toiselle sivulleen puisen kengityksen. Löytyi vanhoja ratapölkkyjä, joista tehtiin harva tukimuuri multaa sitomaan. Samalla rakennelmasta tuli enemmän muurin näköinen ja se loi hyvän pienilmaston kasveille. Hyvä pienilmasto taas on kasville vähän sama kuin hyvän auran omaava rakennus tai huoneisto on ihmiselle. Siinä on hyvä olla.

Luomus sai nimekseen Kiinanmuuri. Ensimmäisenä kesänä se olikin melko kiinalainen, iso ja mahtava. Ja koska käytetty maa-aines oli osaksi ojanperkuumaita ja osaksi vanhaa hevoslantakompostia, oli tiedossa melko paljon juuri- ja siemenrikkaruohoja. Ratkaisuksi tuli istuttaa muuri täyteen erilaisia kurpitsantaimia. Tulos oli ihanan mykistävä. Rehevät isolehtiset jätti-, koriste- ja kesäkurpitsat todella onnistuivat peittämään maan ja tukahduttamaan enimmäkseen rikkaruohot. Rehevä isolehti-

Monet kärhöt, Clematis, ovat pitkään kukkivia köynnöskasveja. Kuvassa hienostunut isokukkainen 'Omoshiro'-lajike.

nen kasvusto oli melko eksoottisen näköinen keltaisine kukkineen ja erilaisine hedelmineen. Kysymys oli biologisesta rikkaruohontorjunnasta ja projekti onnistui hyvin.

Syksyllä 2002 pääsimme istuttamaan ensimmäiset kärhöt muurin puutarhanpuoleiselle sivulle. Toiselle sivulle hevosaitausta vasten tuli erilaisia pensasruusuja ja ylös keskelle pääsivät luumu-, kirsikka- ja päärynäpuut sekä Dodong-pihlajat, syreenit ja syyshortensiat. Tällä hetkellä tästä puutarhasta löytyy noin 200 erilaista kärhölajia ja -lajiketta ja suuri osa niistä kasvaa juuri Kiinanmuurilla joka on osoittautunut hyväksi kasvupaikaksi kiitos syvämultaisuutensa ja kiitos sen, että koholla oleva valtava maapeti lämpiää nopeammin kuin tasamaa. Näin ollen kasveilla Kiinamuurilla on vähän pidempi kasvukausi kuin vieressä tasamaalla. Lopputulos on aika uniikki, jopa englantilaiset vieraat ovat puhuneet ennennäkemättömästä ja ainutlaatuisesta ratkaisusta.

Porvoon kaupunki teki talvella 2005–2006 tukimuurin Porvoonjoen ja länsirannan uusien puutalojen väliin. Kiilakivistä tehty luonnonkivimuuri on itse asiassa jalkakäytävän tukimuuri

joelle päin. Muurin korkeus on alle metrin ja muurin kokonaispituus on sata metriä. Kesällä 2006, heinäkuun helteillä, istutimme satakunta erilaista kärhötä ja muutaman muun köynnöskasvin muurin eteen. Samalla istutimme myös erilaisia pioneja muurin eteen istutettujen alppikärhöjen väliin. Jo reilu kuukausi istutusten jälkeen loistivat erilaiset kiinankärhöt keltaisine kukkineen, niin että se näkyi joen toiselle rannalle. Seuraavana kesänä tuli lisää merkkejä onnistumisesta. Monien kärhöjen kehitys näytti olevan erikoisen nopea ja hyvä juuri muurin vieressä ja taimet levittivät mielellään versojaan ja kukkia aivan muurin päälle. Selitys on kivimuurin kyky varastoida lämpöä päivisin. Yöllä sama lämpö nostaa muurin ympäristössä olevan ilman lämpötilan juuri sen verran, että kasvit pystyvät hyötymään siitä. Näin syntyy hyvä pienilmasto. Tulos on kasvien nopea ja rehevä kehitys joka johtaa runsaaseen ja pitkään kukintaan.

Kevääseen kuuluu – kummallakin muurilla – runsas määrä erilaisia ja erivärisiä tulppaaneja, narsisseja ja muita sipulikukki. Kevät syntyy, soi ja laulaa puutarhassa aivan erityisen kauniisti juuri sipulikukissa.

Niin Mattaksen puutarha ja sen Kiinanmuuri Stadsvikintiellä Sipoossa kuin Engelinpuisto ja sen Köynnöskasvipuisto Näse-Jutten kadun kohdalla Porvoossa ovat kumpikin jo nähtävyyksiä, joissa vierailija voi nähdä erikoisen paljon kärhöjä ja, erityisesti Mattaksessa, muitakin puutarhakasveja suomalaisissa ympäristöissä ja olosuhteissa. Mattas on yksityinen puutarha johon omistaja sopimuksen mukaan ottaa vastaan vierailuryhmiä ja Köynnöspuisto on aina avoin porvoolaisten julkinen puisto. Kummassakin voi nähdä kasveja ja kasviyhdistelmiä, joita voi käyttää ja soveltaa omassa puutarhassaan oman paratiisin luomistyössä. ●

Jumala, elämä, maailmankaikkeus ja kaikki

– KEN WILBERIN KAIKEN LYHYT HISTORIA

JUHA-PEKKA JAKONEN

Seuvaavassa julkaistavat näytteet yhdysvaltalaisfilosofi **Ken Wilberin** teoksesta *A Brief History of Everything* (Boston: Shambhala, 1996) ovat ensimmäiset milloinkaan suomeksi julkaistut otteet maailmalla melkoista kuhinaa aiheuttaneen ajattelijan tuotannosta.

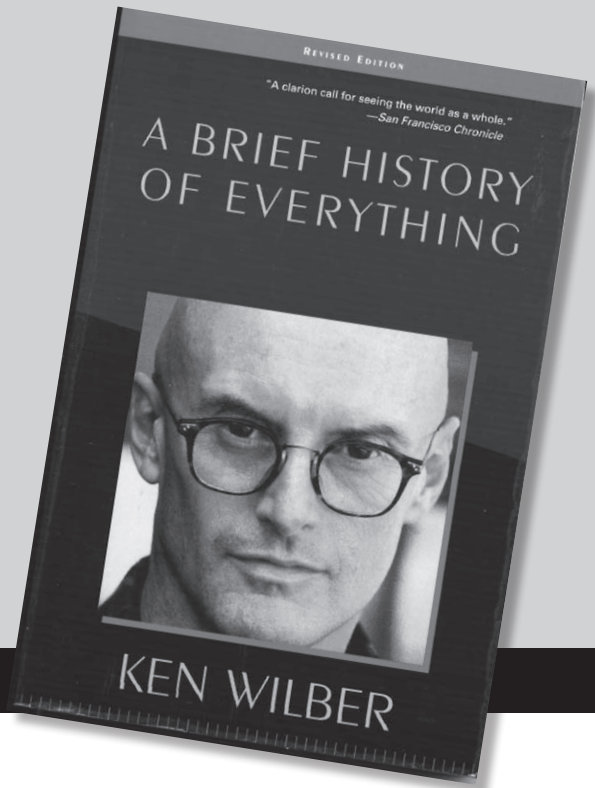
A Brief History of Everything ilmestyy alkuvuodesta 2009 nimellä *Kaiken lyhyt historia*. Kulttuuriteon takana on helsinkiläinen kustantamo Basam Books, joka on tuonut markkinoille mm. professori **Jaakko Hämeen-Anttilan** *Islamilaisen mystiikan käsikirjan* ja myös

Koraanin hänen käännöksensä. **Eckhart Tollen** ja **P. D. Ouspenskyn** kaltaisten nimien lisäksi Basam on tuonut luettavaksemme trapistimunkki **Thomas Mertonin** päiväkirjat sekä **Paramahansa Yoganandan** *Joogin omaelämäkerran*.

Ken Wilber on ollut Yhdysvaltojen käännetyimpiä ja myydyimpiä ”akateemisia” kirjailijoita. Hänen tiiliskivimäisen pääteoksensa *Sex, Ecology, Spirituality. The Spirit of Evolution* (Boston: Shambhala, 1995) erinomainen myynti oli jo suhteessa sen mittaan (yli 500 sivua ja reilut 200 sivua loppuviitteitä) häkel-

Ken Wilberin kirja *A Brief History of Everything* on ilmestynyt vuonna 1996 ja on edelleen yksi hänen suosituimpia teoksiaan.

”Yhdistävä” tarkoittaa sitä, että kootaan saman teorian puitteisiin niin monta tärkeää totuutta niin monelta eri alalta kuin mahdollista – niin Idästä kuin Lännestäkin, esimodernista moderniin ja postmoderniin aikaan, fysiikan kaltaisista kovista tieteistä henkisyiden kaltaisiin pehmeämpiin tieteisiin. Ken Wilberin kuuluisin kirja, *A Brief History of Everything*, on tehnyt perustyön ja koonnut yhteen asioita, jotka aiemmin ovat olleet hajallaan eri kulttuurien omaisuutena – kirja on nyt käännetty myös suomenkielelle.

lyttävää: teos oli julkaisuvuonnaan eräs parhaiten kauppansa tehnyt tietokirja Yhdysvalloissa. Tuon kirjan kansantajainen ja lyhennetty versio *A Brief History of Everything* ilmestyi seuraavana vuonna, 1996, ja on edelleen yksi Wilberin suosituimpia teoksia.

Tutustuin itse kyseiseen opukseen neljä vuotta sitten. Vierailin Turun yliopiston pääkirjaston uutuushyllyllä, josta teos jäi kahden muun nykyajan älyn- ja hengenmaisemaa analysoivan kirjan kanssa käteen. Kaksi muuta, huomattavasti helpommin unohdettavaa teosta olivat professori **Bruce Wilshiren** analyttisen filo-

sofian kritiikki *Fashionable Nihilism* ja **Julian Youngin**, professori hänkin, *Death of God and the Meaning of Life*.

Kolmannen opuksen kannesta minua tuijotti tuiman näköinen kaljupää. ”Wilber”, luin kirjailijan nimen. ”En ole kuullut, mikä lie ruotsalainen”, tuumin ja laitoin kirjan laukkuuni.

Kotona tutustuin kirjaan tarkemmin. Kävi ilmi, että toisin kuin muiden lainaamieni teosten kirjoittajat, Ken Wilber ei ollut akateemikko. Sen sijaan hän oli yksityinen ja itseoppinut tutkija, joka julkaisi kirjansa ”populaaribudd-

halaisuutta” kustantavan Shambhalan kautta. Sen lisäksi herra kirjailija oli mitä ilmeisin narsisti: kuka tohtisi laittaa kirjansa nimeksi ”Kaiken lyhyt historia” ja alle hervottoman kokoisen kuvan omasta naamastaan. Kylmät väreet selkäpiissä aloin tavata dialogimuotoon kirjoitettua teosta.

Ensin menivät jalat alta. Sitten loppui happi. Sen jälkeen sai tuolloin tuore tyttöystäväni, nyttemmin rakas rouvani kuulla kesänmittaisen, vain lievästi hyperventiloidun luennon aiheesta ”Juuri tätä olin etsinyt!”, alaotsikolla ”Minä (sydän) Ken Wilber”.

Alkuinnostus ei hiipunut kesän mukana. Aloin ottaa selvää itse kirjailijasta ja lukea hänen muitakin opuksiaan. Oli kiinnostavaa, että likipitään koko tuotantonsa hermeettisissä oloissa kirjoittaneen filosofin ajatusten ympärillä kuhisi. Vähitellen luolastaan emergoituneen Wilberin ajatusmaailma oli selvästi sytyttänyt samanlaisen hengen ja järjen liekin muissakin kuin minussa.

Aloin seurata liikehdintää verkkosivujen ja niiden asteittaisen kehittymisen välityksellä. Liike muistutti jännittävästi nuorempana ihailemaani 1960-luvun loppupuolen maailmankuvallista murrosta. Eroja toki oli, mutta myös yhtäläisyydet olivat huomattavat. Sen lisäksi, että kumpikin niistä pyrki yhdistämään idän ja lännen ajattelua niin teorian kuin käytännönkin tasolla, molemmissa oli jotain itselleni selittämätöntä sähköä. Aivan kuin toisistaan tietämättömät mielet olisivat samanaikaisesti saaneet saman kipinän ja jakaisivat keskenään jotain näkymätöntä substanssia ihmiselle tuntemattomalla tasolla. Kului vielä tovi ennen kuin aloin tulkita vaistojaani proosallisemmin ”morfogeneettisen resonanssin” tai ”toisen asteen arvomeemisiirtymän” käsittein.

Lukemani, oppimani ja kääntämäni perusteella uskallan ennakoida, että tämä siirtymä on tulossa myös Suomeen. Sen ensimmäisiä merkkejä ovat olleet hajanaiset lehtiartikkelit, esitelmät ja kiinnostuneet yksilöt. Kuitenkin ensimmäistä Ken Wilberin suomen kielellä

julkaistavaa teosta voidaan pitää eräänlaisena vedenjakajana integralistisen, *yhtenäistävän* filosofian maahantuonnissa.

Sen pidemmittä puheitta, yksinoikeudella Uusi Safiirissa, ensimmäiset julkaistut otteet Ken Wilberin kirjasta Kaiken lyhyt historia suomentajan kommenteilla varustettuna.

Johdanto: yhtenäistävä ote

Kaiken lyhyt historia julkaistiin ensimmäisen kerran vuonna 1996. Sen tarkoitus oli esitellä vuotta aikaisemmin ilmestyneen *Sex, Ecology, Spirituality*n ydinajatuksat helposti lähestyttävässä muodossa. Vuonna 2000 ilmestyneen toisen painoksen esipuheessa Wilber johdattaa lukijansa teokseen seuraavasti:

Kaiken lyhyt historia on yksi suosituimmista kirjoistani. Se on rohkeaa, sillä se sisältää suuren osan siitä yhdistävästä näkemyksestä, jota olen yrittänyt kehittää. ”Yhdistävä” tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että tämä lähestymistapa pyrkii sisällyttämään itseensä niin monta tärkeää totuutta niin monelta eri alalta kuin mahdollista – niin Idästä kuin Lännestäkin, esimodernista moderniin ja postmoderniin aikaan, fysiikan kaltaisista kovista tieteistä henkisyyskaltaisiin pehmeämpiin tieteisiin. Erään arvostelijan sanoin, tällainen yhdistävä näkökulma ”arvostaa ja sisältää enemmän totuutta kuin yksikään lähestymistapa sitä ennen”. Uskoisin toki mielelläni, että se on totta, mutta lukija arvioikoon itse lukemaansa.

Wilberin mukaan hänen työnsä tarkoitus on olla ihmisen genomiprojektin (kaikkien ihmisen DNA:n geenien kartoitus) kaltainen, sillä erotuksella, että:

... tässä tapauksessa kyse olisi eräänlaisesta ihmisen Tietoisuus- ja Kulttuuriprojektista: kaikkien niiden kulttuuristen kykyjen kartoitus, joita ihmisillä on ympäri maailmaa. Sen seurauksena olisi melko poikkeuksellinen ihmisen kehitysmahdollisuuksien kartta, ihmisenä olemisen mahdollisuuksien suuri kartta. Ja siitä saattaisi olla lisäapua niiden mahdollisuuksien tunnistamisessa,

joita me – joita sinä ja minä – emme ole vielä toteuttaneet. Se olisi omien korkeampien kasvuvaiheidemme kartta ja omien suurempien mahdollisuuksiemme kartta ... Kuten pian huomaat, nämä suuremmat kyvyt ja mahdollisuudet ovat olennainen osa sitä suurempaa kuvaa, joka seuraavilla sivuilla esitetään – suurempaa kuvaa, joka on eräänlainen ”kaiken teoria”. ”Kaiken teoria” on nimensä mukainen: jos oletamme, että maailman kaikilla kulttuureilla on tärkeitä, mutta silti vain osittaisia totuuksia tarjottavanaan, kuinka kaikki totuudet sopivat yhteen ja samaan kuvaan, monimuotoiseen ykseyteen, moniväriseen, mutta silti yhtenäiseen sateenkaareen?

Kirjan pääteemat

Nimensä mukaisesti *Kaiken lyhyt historia* on laaja-alainen teos. Sen pääteemat jakautuvat kuitenkin selkeisiin osiin. Ensimmäisessä osassa kirja käsittelee Kosmoksen – aineen, elämän, mielen ja Hengen järjestäytynyttä kokonaisuutta – kehittymistä sen eri ulottuvuuksissa.

Ensimmäiset luvut käsittelevät aineellista kosmosta ja elämän ilmaantumista. Mikä sai kaaoksen järjestäytymään? Miten aineesta tuli elämää? Millaisia piirteitä evoluution ihmealiseen peliin oikein kuuluu? Onko olemassa ekologian ”henkeä”? Onko sillä ylipäätään mitään merkitystä?

Keskimmäiset luvut tutkivat mielen tai tietoisuuden syntyä. Tietoisuuden evoluutiota seurataan viiden tai kuuden keskeisen ihmiskunnan kehitysvaiheen kautta, alkaen metsästyks- ja keräily-yhteisöistä ja jatkuen puutarhanviljelyyn, maatalouteen, teollistumiseen ja informaatioyhteiskuntaan. Millainen miesten ja naisten asema näissä eri kehitysvaiheissa oli? Miksi toiset vaiheet painottivat mies- ja toiset taas naissukupuolta? Auttaako tämä ymmärtämään jollain lailla tämänhetkistä sukupuolten välistä sotaa? Esiintyykö ihmisen evoluutiossa samoja piirteitä kuin laajemmassa kosmisessa mittakaavassa? Miten ihmiskunnan historiallinen kehitys liittyy nykyajan inhimillisiin

ongelmiin? Jos emme muista menneisyyttä, olemmeko tuomittuja toistamaan sitä?

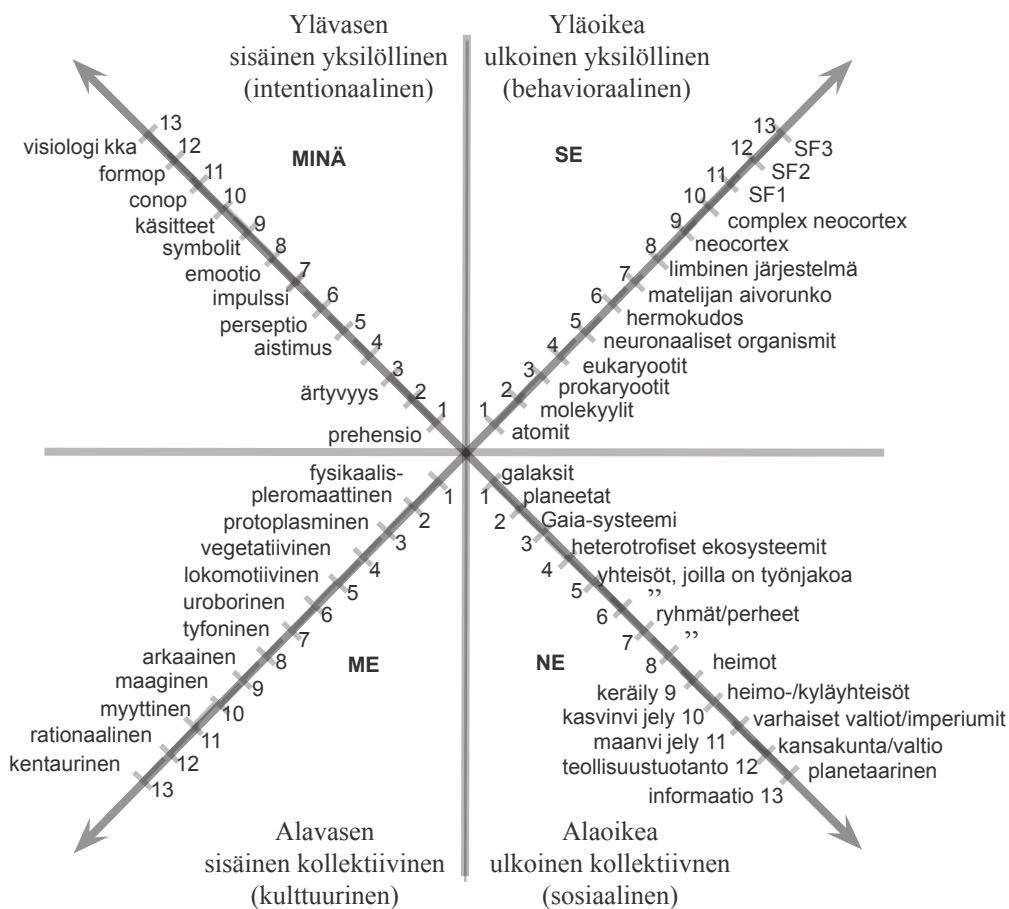
Sen jälkeen luodaan katsaus jumalallisuuden alueelle, ja siihen, miten se mahdollisesti saat-
taa liittyä aineen ja elämän ja mielen luoviin ominaisuuksiin. Miten ja miksi uskonto teki historiankirjoissa tilaa psykologialle? Ennen vanhaan, kun oltiin sisäisesti häiriintyneitä ja levottomia ja etsittiin vastauksia, puhuttiin papin kanssa. Nykyisin puhutaan psykiatrin kanssa – eivätkä he useinkaan ole asioista samaa mieltä. Miksi? Mitä tapahtui? Onko heillä molemmilla kenties jotain tärkeää kerrottavana? Pitäisikö heidän kenties olla veriveljiä eikä -vihollisia?

Kenen puoleen omassa elämässämme käännyimme, kun halusimme vastauksia? ... Käännyimmekö uskonnon puoleen? Poliitiikan, tieteen, psykologien, gurun vai selvänäkijöiden puoleen? Mihin voimme lopulta luottaa, kun on kyse todella tärkeistä kysymyksistä? Onko tällä jotain kerrottavaa meille? Voidaanko nämä erilaiset lähteet nitoa yhteen jollain lailla, antaa niiden jokaisen kertoa oma totuutensa tasapainon ja harmonian nimissä? Onko se edes mahdollista nykyajan sirpaleisessa maailmassa?

Kirjan toinen osa keskittyy tarkastelemaan nykyajan tieteellistä maailmankuvaa, jota Wilber nimittää ”tasamaaksi”, *flatland*. Sen viimeiset kappaleet käsittelevät monisärmäisen ja rikkaasti kirjoitetun Kosmoksen romahdusta, sen latistumista yksilutotteiseksi maailmaksi, kauhtumista modernin ja postmodernin ajan ankeaksi ja yksiväriseksi maailmaksi. Se ei kuitenkaan tähtää nykyajan tuomitsemiseen, vaan on pikemminkin yritys nähdä Henki, Hengen loisto työssään tässä meidän näennäisesti Jumalan hylkäämässä ajassammekin.

Kirjan punaisena lankana on tietoisuuden kehittyminen ja sen vaiheet. Sen ylempiä kerrostumia kuvataan usein sanalla henkinen, *spiritual*.

Kysyjä: Olet tarkastellut myös tietoisuuden kehityksen ylempiä vaiheita, joita parhaiten voitaisiin kuvata henkiseksi.

Psykologia, biologia, kulttuuri ja yhteiskunta ovat yleisimpiä näkökulmia tarkastella maailmaa. Wilberin mielestä niitä kaikkia tarvitaan samanaikaisesti, koska ne kaikki kuuluvat olennaisina osina Kosmoksen rakenteeseen.

*Ken Wilber: Kyllä. Tämä liittyy **Schellingin, Hegelin, Aurobindon** ja muiden idän ja lännen evoluutioteoreetikoiden esittämiin aiheisiin. Näiden nerojen perusajatus on, että evoluution kulku on Hengenliikettä, kehittyvää Jumalan ilmentymää, missä Henki paljastaa itseään jokaisella kehityksen vaiheella, näin ilmaisten enemmän itseään, ja oivaltaen itseään enemmän jokaisen paljastuksensa kautta. Henki ei ole mikään tietty vaihe tai suosikki-ideolo-*

gia tai jokin yksittäinen jumala tai jumalatar, vaan pikemminkin koko paljastuksen prosessi itsessään, loputon prosessi, joka on täydellisesti läsnä kaikilla rajallisilla tasoillaan, mutta joka tulee enemmän omaksi itsekseen evolutiivisten vaiheidensa kautta ... Nämä korkeammat vaiheet kuvataan usein mystisinä tai ”tuonpuoleisina”, mutta suurimmaksi osaksi ne ovat varsin konkreettisia, varsin selviä, varsin todellisia korkeamman kehityksen vaihteita – omia syviä

kasvumahdollisuuksiimme, jotka ovat meissä kaikissa sisäisinä läsnä ...

Henkisten perinteiden kaksi polkua

Wilberin mukaan henkiset traditiot ovat jakautuneet kahteen ”puolueeseen”: *Kohoajiin* ja *Laskeutujiin*. Ensimmäiset etsivät vapautusta transsendentista, tuonpuoleisesta, näkymättömästä maailmasta; jälkimmäiset tämänpuoleisesta, aisteilla havaittavasta, käsin kosketeltavasta maailmasta.

Mikäli tarkastellaan erilaisia ihmisen tekemiä yrityksiä ymmärtää Jumalallista – niin idässä, lännessä, pohjoisessa kuin etelässäkin – havaitaan kaksi sangen erityyppistä henkisyyden muotoa, joita kutsun Kohoavaksi ja Laskeutuvaksi. Kohoava tie on puhtaasti transsendentaalinen ja elämälle vieras. Se on useimmiten purittaaminen, askeettinen, joogin tie, ja sille tyypillistä on kehon, aistien, seksuaalisuuden, maailman ja lihan vähättely tai jopa kieltäminen. Se etsii pelastusta tuonpuoleisesta maailmasta; se näkee ilmenevän maailman tai samsaran pahana tai harhakuvana; se pyrkii vapautumaan täydellisesti elämän kiertokulusta. Ja, itse asiassa, Kohoajille mikä tahansa Laskeutuminen on useimmiten harhautunutta tai jopa pahaa. Kohoava polku ylistää Yhtä, ei Monia; Tyhjyyttä, ei Muotoa; Taivasta, ei Maata.

Laskeutuva tie neuvoa päinvastaista. Se on tyystin tähän maailmaan kiinnittynyttä Monen ylistystä Yhden sijaan. Se juhlistaa Maata, ja kehoa, ja aisteja, ja usein myös seksuaalisuutta. Se jopa samastaa Hengen aistimaailman kanssa, Gaian kanssa, manifestaation kanssa, ja näkee jokaisessa auringonnousussa, jokaisessa kuunnousussa kaiken sen Hengen, jota ihminen voi ikinä haluta. Se on puhtaasti tämänpuoleinen ja usein se myös epäilee kaikkea tuonpuoleista. Itse asiassa Laskeutujille kaikki Kohoaminen on useimmiten pahasta ... Me modernit ja postmodernit ihmiset elämme lähes yksinomaan tämän Laskeutuneen ajatteluristikon sisällä, tässä latteassa ja haalistuneessa loputtomien aistillisten

muotojen maailmassa, tässä yksitoikkoisessa ja lohduttomassa pintojen maailmassa. Oli sitten kyseessä kapitalismi tai marxismi, industrialismi tai ekopsykologia, patriarkaalinen tiede tai ekofeminismi – useimmissa tapauksissa Jumalamme tai Jumalattaremmme on sellainen, minkä voimme aisteillamme vastaanottaa: nähdä silmillämme, kietoa tunteisiimme ja palvoa tunteenilmaisuil-lamme – Jumala, johon voimme ”upottaa hampaamme” ja jonka voimme täten tyhjentävästi käsitteellistää.

Kohoavan ja Laskeutuvan henkisyyden yhdistäminen on eräs nykyajan henkisyyden tärkeimpiä tehtäviä Wilberin mukaan.

Kysyjä: Olet osoittanut, kuinka suuret ei-dualistiset traditiot idässä ja lännessä yrittivät sen sijaan yhdistää sekä Nousevan että Laskeutuvan polun.

Ken Wilber: Kyllä, tasapainottaakseen sekä tuonpuoleisen että tämänpuoleisen, Yhden ja Monen, tyhjyyden ja muodon, nirvanan ja samsaran, taivaan ja maan.

Kysymys: ”Ei-dualismi” viittaa siis Kohoavan ja Laskeutuvan integraatioon?

Ken Wilber: Kyllä ... Mielestäni se on tärkeää, koska molemmilla poluilla on meille jälleen kerran sanomattoman arvokkaita asioita opetettavana. Tasapaino syntyy Kohoavien ja Laskeutuvien suuntausten liitosta eikä niiden välisestä sodasta. Vaikuttaa siltä, että vasta kun Kohoava ja Laskeutuva ovat yhdistyneet, kumpikin voidaan pelastaa. Jos me – jos sinä ja minä – emme edistä tämän liiton syntymistä, on varsin mahdollista, että emme ainoastaan tuhoa ainoaa Maata jonka omistamme, vaan menetämme myös ainoan Taivaan, joka voisi muuten olla ulottuvillamme.

Kosmoksen kartta

Maailmankaikkeus, kuten filosofi Charles Taylor teoksessaan *A Secular Age* (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007) sanoo, on modernissa maailmassa korvannut Kosmoksen. Järjestyksen sijaan

Jumalan kaksi kättä

VASEMMAN KÄDEN TIET

- Tulkitseva
- Hermeneuttinen
- Tietoisuus

OIKEAN KÄDEN TIET

- Monologinen
- Empiirinen, positivistinen
- Muoto

Individuaalinen

Freud
C. G. Jung
Piaget
Aurobindo
Plotinos
Gautama Buddha

B. F. Skinner
John Watson
John Locke
Empirismi
Behaviorismi
Fysiikka, biologia
Neurologia jne.

Kollektiivinen

Thomas Kuhn
Wilhelm Dilthey
Jean Gebser
Max Weber
Hans-Georg Gadamer

Systeemitteoria
Talcott Parsons
Auguste Comte
Karl Marx
Gerhard Lenski

Muutamia tunnettuja teoreetikkoja, jotka edustavat eri näkökulmia.

nähdään kaaosta, kokonaisuuden sijaan osia. Tätä kuvaa Wilber pyrkii työllään korjaamaan kokoamalla eri alojen tiedon yhtenäiseksi ja yhtenäistäväksi kuvaksi.

... terminä "Kosmos" on peräisin pythagoralaisilta, mutta se käännetään usein kosmoseks pienellä k:lla. Sanan alkuperäisessä merkityksessä Kosmos tarkoittaa kuitenkin luonnon järjestystä tai kaiken olemassa olevan prosessia aineesta mieleen ja Jumalaan, eikä ainoastaan

fyysistä maailmankaikkeutta, miten yleensä tänä päivänä "kosmos" tai "maailmankaikkeus" ymmärretään ...

Keskeinen ajatukseni on, että jos otetaan ... laajaa yksimielisyyttä nauttivia suuntaa-antavia yleistyksiä eri tiedonaloilta – fysiikasta, biologiasta, psykologiasta, teologiasta – ja liitetään nämä suuntaa-antavat yleistyksen yhteen, päädytään yllättävästi usein syvällisiltä tuntuviin uudelleentulkinnan mahdollisuuksiin, mutta

niin vaikuttavia kuin ne ovatkin, ne ilmaisevat kuitenkin jo entuudestaan tietämäämme tietoa. Tiedon helmet tunnetaan jo: ne pitää vain liittää yhteen nauhaksi.

Kysyjä: Näiden keskustelujen avulla pyritään siis kokoamaan jonkinlainen helminauha?

Ken Wilber: Tavallaan, kyllä.

Neljä näkökulmaa: Kosmoksen kivijalka

On tyypillistä, että ihminen tarkastelee maailmaa itselleen tutuimmasta näkökulmasta. Psykologian, biologian, kulttuurin tai yhteiskunnan näkökulmat ovat näistä ehkä yleisimpiä. Wilberin mielestä tällainen nurkkakuntaisuus ei toimi: kaikkia niitä tarvitaan samanaikaisesti, koska ne kaikki kuuluvat olennaisina osina Kosmoksen rakenteeseen.

En usko osatotuuksien koskaan toimivan. Sen sijaan vaikuttaa siltä, että tarvitsemme yhtenäistävän lähestymistavan, joka sisältää kaikki neljä näkökulmaa, kaikki Hengen neljä puolta.

Mitä sitten ovat nämä neljä näkökulmaa? Wilber kertoo niiden synnystä seuraavasti.

... hierarkioita esiintyy moraalien kehityksessä, egon kehityksessä, kognitiivisessa kehityksessä, minän tarpeissa, puolustusmekanismeissa ... Kehitysholarkioita (holarkia = hierarkia, toim. huom.) löytyy myös kaikesta marxismista strukturalismiin, lingvistiikkaan ja tietokoneohjelmointiin – lista on lähes loputon ...

Yhdessä vaiheessa vain ryhdyin listaamaan näitä holarkkisia karttoja – perinteisiä ja uuden ajan, Idän ja Lännen, esimoderneja ja moderneja ja post-moderneja – systeemitieteistä Olevaisen Ketjuun, buddhalaisista viijānoista (aistitietoisuuden eri tyypeistä, suom. huom.) **Piagetiin, Marxiin, Kohlbergiin**, Vedantan koshiin (hindulaisessa vedantafilosofiassa viisi ihmisen muodostavaa päällekkäistä ”kuorta”, suom. huom.), **Loevingeriin, Maslowiin, Lenskiin**, Kabbalaan, ja niin edelleen. Lattiallani oli levällään kirjaimellisesti satoja tällaisia karttoja muistilehtiöille kirjoitettuna ...

... mitä enemmän syvennyin näihin eri holarkioihin, sitä selkeämmin aloin hahmottaa niiden

edustavan neljää varsin erityyppistä holarkiaa, neljää varsin erityyppistä holistista ketjua ... jaettuani nämä holarkiat neljään luokkaan ... kävi erittäin selväksi, että jokainen holarkia jokaisessa luokassa käsitteli samaa aluetta, mutta kaikkiaan saatiin ikään kuin neljä erilaista maastoa.

Kysyjä: Näitä neljää maastoa, neljää erityyppistä holistista ketjua, kutsut neljäksi näkökulmaksi.

Ken Wilber: Kyllä ... Seuraavaksi aloin pohtia, kuinka nämä neljä holarkiaa liittyvät toisiinsa. Ne eivät voineet olla jyrkästi erillisiä holistisia ketjuja. Jollain tavalla niiden täytyi koskettaa toinen toisiaan.

Vähitellen minulle valkeni, että näillä neljällä näkökulmalla on varsin yksinkertainen perusta. Nämä neljä holarkiaa käsittelevät itse asiassa holonin (mikä tahansa kokonaisuus, joka on osa toista kokonaisuutta, esim. atomi, joka on molekyylin osa tai ihminen, joka on yhteiskunnan osa, toim. huom.) sisäpuolta ja ulkopuolta, sen yksilöllisissä ja yhteisöllisissä muodoissa – ja näin saadaan neljä näkökulmaa.

Sisäinen ja ulkoinen, yksikkö ja monikko – yksinkertaisimpia erotteluita, joita voidaan tehdä, ja nämä erittäin yksinkertaiset piirteet, joita esiintyy kaikissa holoneissa, saavat aikaan nämä neljä näkökulmaa, tai niin ainakin väitän. Kaikki nämä neljä holarkiaa käsittelevät todellisten holonien todellisia puolia – minkä vuoksi nämä neljä holarkian tyyppiä esiintyvät sinnikkäästi erilaisissa kartoituksissa eri puolilla maailmaa.

Nämä Kosmoksen neljä näkökulmaa vaikuttaisivat olevan todellisuuden kivijalka.

Tulkinta ja selittäminen

Ihmistieteet ja luonnontieteet nähdään usein vastakkaisina tutkimusaloina. Wilberin mukaan molemmilla on omat menetelmänsä, joita tulee hyödyntää yhdessä täysipainoisemman kuvan saamiseksi. Ihmistieteiden tulkinta ja luonnontieteellinen selitys eivät sulje toisiaan pois; ne avaavat vain eri näkökulmien ovia.

Suomi – Integral – Suomi -sanakirja

Ei-duaalinen = muodon ja tyhjyyden yhdistävä tietoisuuden tila, mystiikkana jakamatonta ykseysmystiikkaa, jossa kokijan ja koetun välillä ei ole eroa

Eksoteerinen uskonto = uskonnollisuuden ulko-kuori, opinkappaleet, dogmit, ulkokohtainen ymmärrys

Esoteerinen uskonto = uskonnollisuuden ydinoppi, henkilökohtaisen muutoksen tie, jonka sanotaan yhdistävän kaikkia suuria uskontoja

Henkinen = Wilberin mukaan "henkisellä" on ainakin neljä merkitystä:

- 1) erillinen kehityslinja
- 2) erityinen tajunnan tila
- 3) minkä tahansa kehityslinjan korkein taso
- 4) rakkauden, avoimuuden, uskon ym. asenne

Hienosyinen = tietoisuuden tila, joka ylittää karmen silminnähtävän todellisuuden ja jossa ilmenee muotoja, mystiikkana jumaluusmystiikka

Horisontaalinen valaistuminen = ykseys kaikkien olemassa olevien tietoisuuden tilojen kanssa

Kahdeksan perusnäkökulmaa = Neljän näkökulman jako sisäiseen ja ulkoiseen osaan, yhtenäistävän metodologisen pluralismin perusta

Karkea = silminnähtävään todellisuuteen keskitetty tietoisuuden tila, mystiikkana luontoon sulautumisen kokemus eli luontomystiikka

Kausaalinen = tietoisuuden tila, jossa ei ole havaittuja muotoja eikä kokemuksia; esim. syvä uni, mystiikkana muotoa vailla olevaa mystiikkaa

Kehityslinja = erilaisia lahjakkuuden tai osaamisen alueita ihmisellä, esim. taiteellinen, matemaattinen, kognitiivinen, verbaalinen, kinesteettinen ja henkinen äly/osaaminen

Kehitystaso = suhteellisen pysyvä ymmärryksen rakenne, jonka pohjalta ihminen tulkitsee maailmaa, kehittyä vaiheittain syntymästä aikuisuuteen ja siitä eteenpäin

Kosmos = antiikin kreikkalaisen (pythagoralaisen) filosofian mukaan järjestynyt maailmankaikkeus, johon Ken Wilberin mukaan kuuluu aine, elämä, tajunta ja Henki

Neljä näkökulmaa = engl. *Four Quadrants*, eräänlainen olemassaolon tai olevaisen todellisuuden pohjapiirros, jonka mukaan kaikki mitä on, koostuu yksilöiden ja yhteisöjen sisä- ja ulkopuolista: yhteisön sisäpuoli on *kulttuuri* ja yhteisön ulkopuoli on *yhteiskuntajärjestelmä*, yksilön sisäpuoli on *tietoisuus* ja yksilön ulkopuoli on *biologia*; yhtenäistävän ajattelun mukaan kaikki Neljä näkökulmaa ovat yhden ja saman todellisuuden eri puolia; Neljä näkökulmaa jaetaan kaavakuviona Oikeaan ja Vasempaan ylä- ja alakulmaan

Objektiivinen = aistihavaintoihin perustuva ulkopuolinen näkökulma

Oikea alakulma = yhteisön ulkoinen todellisuus, systeemi, infrastruktuuri, talous, jne.

Oikea yläkulma = havaittava muoto, ulkopinnat, yksilön ulkopuolinen todellisuus, biologia, jne.

Pre/trans -harha = kahden ei-rationaalisen tietoisuuden (esirationaalisen ja jälkirationaalisen) sekoittaminen toisiinsa; voi olla *reduktionistinen* tai *elevationistinen*, ts. jälkirationaalisen esirationaaliseksi *typistävä* tai esirationaalisen jälkirationaaliseksi *kohottava*, psykologiassa esim. Sigmund Freud (reduktionisti) ja C. G. Jung (elevationisti)

Subjektiiivinen = sisäisen kokemuksen näkökulma

Subjektiivisuuden tabu = tieteellisen, objektiivisen todellisuuskäsityksen arvostaminen sisäisen todellisuuden kustannuksella; Valistustajan vastalause uskonnolliselle (subjektiiviselle, kokemukselliselle) maailmankuvalle

Tajunta = kts. tietoisuus

Taso/linja -virhe = tietyn kehitystason (esim. myyttisen) samastaminen koko kehityslinjaa (esim. henkistä älykkyyttä) koskevaksi

Tietoisuuden jatkumo = engl. *spectrum of consciousness*, ajatus, jonka mukaan ihmisen tietoisuus muodostaa liukuvan asteikon, jossa valaistunut ylitajunta ja pienen lapsen esitajuisuus muodostavat kaksi ääripäätä

Tietoisuuden taso = kts. Kehitystaso

Tietoisuuden tila = kokemus olemassaolosta, voi vaihdella esim. hereillä olosta uneen, syvään uneen ja ei-duaaliseen ykseyteen; voidaan muuntaa tarkoituksenmukaisesti meditaatiolla, huumausaineilla, liikunnalla, hiljentymisellä, ym.

Tietoisuus = havaintokyky, sisäinen todellisuus, kokemuksen ja tapahtumisen tunne, subjektiivinen näkökulma

Vasen alakulma = kulttuuri, yhteisön sisäinen todellisuus, moraali, jne.

Vasen yläkulma = tietoisuus, ajattelu, yksilön sisäinen todellisuus, subjektiivisuus, jne.

Vertikaalinen valaistuminen = ykseys kaikkien olemassa olevien kehitystasojen kanssa

Wilber-Combs -kaavio = 28 mahdollista tajunnan tilan ja tajunnan tason kokemusta kuvion muodossa esitettyä; 28 tapaa kokea henkinen kokemus

Yhtenäistävä = engl. *Integral*, Ken Wilberin edustama filosofinen ajattelutapa, joka korostaa todellisuuden eri puolien ja niitä edustavien tiede-, taide-, moraali- ja uskontosuntausten toisiaan täydentävää vuoropuhelua osana Kosmoksen kokonaisuutta

Yhtenäistävä metodologinen pluralismi = Kahdeksan näkökulman käyttö todellisuuden tutkimusmenetelminä

Kaikki ... Oikean (puolen) osat ovat objekteja tai ulkopuolia, jotka voidaan havaita empiirisesti, tavalla tai toisella, aistien tai niiden jatkeiden avulla: mikroskoopeilla, kaukoputkilla, valokuvauslaitteilla, ja niin edelleen. Ne ovat pintoja, joita voidaan nähdä. Ne ovat kaikki helposti paikannettavissa. Niille ei tarvitse puhua. Riittää, että tarkastellaan niiden objektiivista käytöstä. Tässä tutkitaan käyttäytymistä – olivatpa kyseessä atomit tai solut tai populaatiot tai yksilöt tai yhteiskunnat tai ekosysteemit.

Mutta mitään Vasemman puolista ei nähdä noin yksinkertaisesti, koska mikään Vasemmalla puolella ei ole helposti paikannettavissa. Aivoja tai kiveä tai kaupunkia voidaan osoittaa, mutta kateutta tai ylpeyttä tai tietoisuutta tai arvoja tai aikomuksia tai halua ei voida niin vain osoittaa. Missä halu sijaitsee? Näytä se. Siihen ei pysty, ainakaan samoin kuin kiven voi näyttää, koska se on pitkälti sisäinen ulottuvuus, jolloin sillä ei ole yksinkertaista paikkaa ...

Kysyjä: Kuinka tämä sisäinen syvyys voidaan sitten tavoittaa tai "nähdä"?

Ken Wilber: Tässä kohtaa astuu tulkinta mukaan kuvaan. Kaikkiin Oikean puolen polkuihin kuuluu havainto, mutta kaikkiin Vasemman puolen polkuihin kuuluu tulkinta ...

Eli Oikean ja Vasemman välinen ero on varsin yksinkertainen: pinnat voidaan nähdä, mutta syvyys pitää tulkita.

Kysyjä: Hyvin selkeä erottelu!

Ken Wilber: Aivan. Ja tämän vuoksi, kuten nähdään, Oikean puolen polut haluavat aina tietää: "Mitä se tekee?", kun taas Vasemman puolen polut haluavat aina tietää: "Mitä se tarkoittaa?"

Tämä on erityisen tärkeää, sillä sen avulla saamme kaksi sangen erityyppistä lähestymistapaa tietoisuuteen ja kuinka ymmärrämme tietoisuutta. Molemmilla poluilla on arvokasta tietoa, mutta ne kaipaavat yhdistämistä tai tasapainottamista. Ja tämä puolestaan määrää, kuinka lähestymme tietoisuuden kehityksen korkeampia tasoja, niin yksilön kuin yhteisöjenkin muutoksissa – se liittyy suoraan henkiseen kasvuamme.

Olemme tavallaan siis tekemisissä Jumalan Oikean ja Vasemman käden kanssa, sen, kuinka Henki käytännössä ilmenee maailmassa, ja saadaksemme kunnon otteen tuosta ilmentymästä, tarvitsemme totisesti molemmat kädet!

Ja mitä muuta?

Näiden otteiden lisäksi Kaiken lyhyt historia käsittelee ihmisen kehityspsykologiaa, valistuksen ja postmodernin ajan tiedon paradigmojen eroja, neljän näkökulman tietoteoriaa, enneagrammi-typologiaa, kulttuurien kehitystä, syväekologiaa ja ekofeminismii, arkkityyppejä, valaistumista, ympäristöetiikkaa ja – hämmentävää kyllä – monia muita aiheita.

Kirja ilmestyy vuoden 2009 alussa. Sitä saa jokaisesta ajan hermolla olevasta kirjakaupasta. Oman kappaleensa voi myös varata ja tilata suomentajalta ennakko- sähköpöstillä (jpjako@utu.fi). ●

Kirjoittaja Juha-Pekka Jakonen opiskelee uskontotiedettä, psykologiaa ja filosofiaa Turun yliopistossa sekä suomentaa Ken Wilberin kirjaa *A Brief History of Everything* (ilmestyy 2009). Hän kirjoittaa graduaan Ken Wilberin maailmankuvasta ja on erityisen kiinnostunut sen käytännön sovelluksista arkipäivän elämässä.

Ajattelu

henkisen Tien edistäjänä

Teemme joka
päivä kymmeniä,
satoja tai ehkäpä
jopa tuhansia
oman ajattelumme
mukaisia päätöksiä.
Ajattelulla pitää siis
olla tukeva pohja
– rehellisyys.
On opittava
erottamaan hyvät
ajatukset huonoista.
On myös hyvä
pohtia, mikä
kaventaa tai
laventaa ajatteluani
ja minkälaisista
perspektiiveistä
katselen maailmaa.
– Johtavatko ne
itsekkyyteen vai
valaistumiseen?

JARI KIIRLA

Ajattelun liike tämän kirjoituksen tekemiseen käynnistyi **Esa Saarisen** TKK:n luentosarjan *Filosofiaa ja systeemiajattelua* kalvosta ”ajattelu – sanat – vaihtoehdot”. Ajattelun keskeinen merkitys aukesi minulle tuon kalvon kautta.

Ajatteluni vaikuttaa päätöksiini hyvin keskeisesti. Päätökset, joita teen, vaikuttavat elämääni. Voimme perustaa päätöksemme tunteeseen, rationaaliseen ajatteluun, intuition tai johonkin muuhun. Kuitenkin teemme valintamme ajattelemalla – yleensä. ”Valitsen tämän, koska se tuntuu hyvältä.” ”Valitsen tämän, koska se on paras siitä ja siitä syystä.” ”Valitsen tämän, koska intuitioni sanoo niin.” Ajattelu on siis

Kysymykset ovat taikasanoja, jotka avaavat ajatteluamme.

olennaisesti mukana päätöksiä tehdessämme ja päätöksemme muovaavat tulevaisuutemme. Tulevaisuuden kannalta on siis suuri merkitys sillä, miten ajattelemme. Se taas vaikuttaa olennaisesti etenemiseeni henkisesti Tiellä.

Tällä hetkellä olen henkilönä tietynlainen. Persoonallisuuttani voi kuvailla erilaisilla termeillä ja saada siitä osittaisen kuvan. Vaikka en tietoisesti pyrkisi ajattelullani mihinkään, olen kuitenkin vuoden päästä hieman erilainen. Maailma muuttaa minua. Jos en halua olla vain passiivisesti maailman virran vietävänä, pitää tietoisesti tehdä jotain. Minun pitää

hyvin tietoisesti ajatella muutosta ja muuttaa ajatteluani, jotta valintani muuttuvat. Näin muutun myös persoonana.

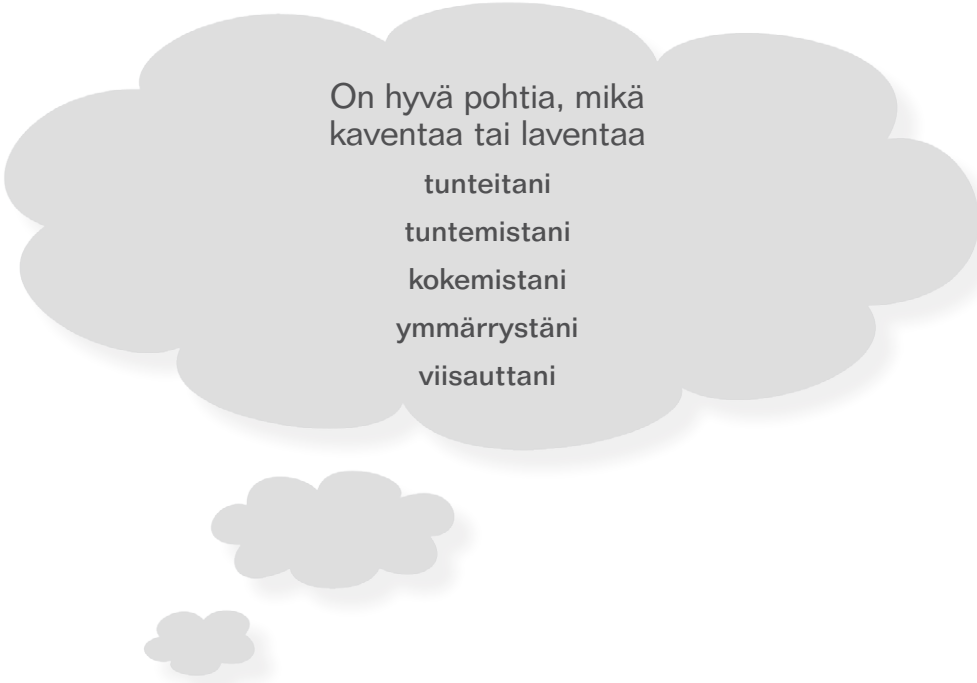
Miten ajattelua tulisi muuttaa, jotta persoonallisuuteni muuttuisi hyvään suuntaan ja edistytisin henkisesti Tiellä?

Ajattele rehellisesti ja kohtaa ajatuksesi rehellisesti

Musashi (1983, s. 58) opettaa samurain tietä ja hänen strategiansa ensimmäisenä kohtana samurain tiellä on ”ajattele rehellisesti”. Tämä on kaiken perusta: nimenomaan ajattelun rehellisyys luo tukevan pohjan. Vain rehellisesti ajattelemalla ihminen voi oppia tuntemaan itseään ja maailmaa. Ihmisen ”varjo” edustaa puutteita näissä asioissa. **Freud**in tutkimukset avasivat tien tärkeälle ymmärrykselle varjon syntymisestä. **Ken Wilber** (2006) kuvaa tämän hyvin.

Kun subjekti kieltää jonkin puolen, ominaisuuden tai tunteen itsessään liian negatiivisena tai positiivisena, hän työntää sen oman minänsä rajan ulkopuolelle. Näin se siirtyy ihmisestä hänen varjoonsa. Sieltä nämä ensimmäisen persoonan (minän) ominaisuudet heijastuvat toisen (sinä) tai kolmannen (hän) persoonan kautta takaisin subjektille. Koska ne eivät ole enää osa subjektia (minua), subjekti kykenee näkemään ne, mutta ei tiedosta, että ne ovatkin osa hänen omaa itseään. Näin hän näkee nuo itsessään olevat ominaisuudet toisissa ihmisissä.

Helposti herää kysymys, että eikö tuossa toisessa ihmisessä ole joka tapauksessa myös se puoli, jonka häneen heijastan. Se varmaan pitää useimmiten paikkansa, mutta kuten Wilber sanoo: ”ydin on siinä että asia häiritsee minua.” Jos minulla ei ole jotain ominaisuutta varjossani, en jää liiemmin murehtimaan sitä toisessaan ihmisessä. Se vaan ei vaivaa minua.

On hyvä pohtia, mikä
kaventaa tai laventaa

tunteitani

tuntemistani

kokemistani

ymmärrystäni

viisauttani

Jotta ihminen ei kasvattaisi varjoaan vaan jopa pystyisi sitä pienentämään, ajattelun rehellisyys on olennaista. Wilber nostaa esiin sen, että oman varjonsa työstäminen on keskeistä henkisellä Tiellä. Ilman tätä työstämistä varjo ei poistu. Voimme helposti nähdä, että se ilmenee itse kunkin tunteissa ja ajatuksissa – ja ihminen voi kohdata varjonsa vain kohtaamalla tunteensa ja ajatuksensa rehellisesti. Mitä enemmän ihminen pystyy kohtaamaan omaa varjoaan, sitä paremmin hän tuntee itsensä ja sitä selkeämmin hän ymmärtää omaa elämäänsä. Näin hän voi yhä enemmän nauttia olemisesta ja sitä kautta kaikesta tässä maailmassa ilmenevästä.

Ajattele itsenäisesti

Maailma on tulvillaan ihmisiä, jotka esittävät ajatuksiaan. Yksi tapa edetä henkisellä Tiellä

on ihastua jonkun ihmisen ajatuksiin ja palvoa niitä. Toisen ihmisen maailmankuvan voi kopioida itselleen, jos ihastuu tämän toisen ihmisen ajatuksiin. Jos tämä ihastukseni kohde on viisas ajattelija, sillä on varmaan paljon positiivisia vaikutuksia. Elämä selkeytyy ja asiat saavat selityksen. Häiritsevä epävarmuus poistuu. Elämä on onnellista. Olen muuttunut ihmisenä.

Asia voi mennä huonostikin, jos ihastukseni kohteen ajattelu on joltain olennaiselta osaltaan puutteellista. Silloin seuraukset voivat pahimmillaan olla tuhoisat. Historia tuntee paljon erilaisia lahkoja, joissa on menty järjettömyyksiin ja aiheutettu tarpeetonta kärsimystä lukuisille ihmisille.

Loppujen lopuksi juuri minä olen vastuussa omasta ajattelustani. Toisaalta on tyhmää ajatella, että oma ajatteluni olisi joka suhteessa kehittyneempää kuin kaikkien muiden. On

Ylöspäin syntyneen kehityksen tulee myös tuottaa alaspäin suuntautuvaa myötätuntoa.

siis hyvä ihastua muiden ihmisten esittämiin hyviin ajatuksiin ja ammentaa niistä omaan maailmankuvaansa. On kuitenkin opittava tunnistamaan se, mitkä ovat niitä hyviä ajatuksia ja mitkä eivät. Näitä ajatuksia rakennuspalikoina käyttäen voi sitten rakentaa oman maailmankuvansa – oman ainutlaatuisen integroidun maailmankuvansa.

Mitkä ajatukset ovat hyviä? Niin kuin ei kaikki ruoka sovi kaikille, niin eivät kaikki ajatukset sovi kaikille. Meidän fyysinen kehomme määrää sen, mikä ruoka on meille hyväksi. Samoin meidän mieleemme ja henkinen kehitystasomme määrää sen, mitkä ajatukset ovat meille hyväksi. Mieltä tulee muokata pehmeästi. Henkinen kehitystasoni määrää sen, mitkä ajatukset rakentavat maailmankuvaani oikeaan suuntaan. Kehitystasoa voi lähestyä vaikka *Spiral dynamics* -kirjan kautta.

Don Edward Beck ja Christopher C. Cowan (1996) ovat edelleen kehittäneet **Clare W. Gravesin** tutkimustuloksia ja esittävät ihmisen maailmankuvan ja arvojen kehittyvän eritasoisten ajattelun rakennelmien (meemien) kautta. Nämä eri tasot, joiden kautta ihmisen kehitys etenee spiraalimaisesti vähemmän kehittyneestä kehittyneempään – ja joita on havainnollistettu myös väreillä – ovat seuraavat:

Elonjäämisvaisto: Elossa pysyminen sisäisten vaistojen kautta. *Beige*

Sukulaishenget: Verisuhteet ja mystisyys maagisessa ja pelottavassa maailmassa. *Purppura*

Voimajumalat: Käyttää voimaa ylitse itsen, muiden ja luonnon saavuttaakseen vapauden ja riippumattomuuden. *Punainen*

Totuuden voima: Absoluuttinen usko yh-

teen ainoaan oikeaan totuuteen ja kuuliaisuus auktoriteetille. *Sininen*

Pyrkimyssuuntautunut: Mahdollisuusajatelu on keskittynyt saattamaan asiat paremmaksi itselle. *Oranssi*

Ihmissuuntautunut: Ihmisten hyväolo ja yhteisymmärryksen rakentaminen saavat korkeimman prioriteetin. *Vihreä*

Joustava virtaavuus: Joustava muuntautuminen isojen kokonaisuuksien hahmottamisen kautta. *Keltainen*

Globaali näkemys: Huomio koko maaplaneetan dynamiikassa ja makrotason toimissa. *Turkoosi*

Ensimmäiset kuusi muodostavat ensimmäisen kerroksen (tier). Niille on tyypillistä, että ihminen näkee oman ajattelutapansa ainoaksi oikeaksi. Muiden ajattelu arvioidaan oman arvomaailman kautta. Jälkimmäiset kaksi kuuluvat toiseen kerrokseen, jonka ajattelu eroaa olennaisesti ensimmäisen kerroksen ajattelusta. Toisessa kerroksessa asiat ovat suhteellisia. Ihminen, jonka ajattelu on kehittynyt toiselle kerrokselle, kykenee joustavasti ymmärtämään ensimmäisen kerroksen eri ajatusmaailmoja.

Wilber (2000) esittää, että taso on ymmärrettävä aina enemmän ja vähemmän keskimääräisenä – tavallaan gravitaatiopisteenä, jossa ollaan esim. 50 % ajasta. Beckin ja Cowanin ajatukset saattavat ymmärtämään, että erilaisilla ihmisillä – kehitystasostaan johtuen – on erilaiset ajatusrakenteet ja arvot. Esimerkiksi sinisellä kehitystasolla itsenäinen ajattelu on täysin poissuljettu, kun taas oranssilla kehitystasolla itsenäinen ajattelu on voimissaan, mutta se suuntautuu oman edun tavoitteluun.

Perspektiivien laajeneminen

Minäkeskeinen (egocentric)
Etnosentrinen (ethnocentric)
Maailma-keskeinen (worldcentric)
Kosmoskeskeisen alku (vision-logic)
Kehittynyt kosmoskeskeinen (kehittynyt vision-logic)

Wilber (2000) väittää, että on useita erilaisia kehityslinjoja, joilla ihminen kehittyy. Tätä Beckin ja Cowanin esittämää kehityslinjaa nimitetään arvojen kehityslinjaksi, mutta ihminen kehittyy vielä usealla muulla kehityslinjalla kuten kognitiivinen, henkinen/hengellinen, tunneäly, tarpeet, estetiikka jne. Wilber (2006, s. 259) esittää mielenkiintoisen näkemyksen liittyen visio-logiikka tasoon (vision-logic) ja korkeampiin tietoisuudentiloihin (psychic, subtle, causal, non-dual). Visio-logiikka on toisen kerroksen (tier) ajattelua ja edellä esitellyssä vastaa keltaista ja turkoosia. Mielenkiintoinen on väite, että ilman visio-logiikan tasolle pohjautuvaa ajatusmaailmaa korkeammat tietoisuudentilat ilmenevät vain ohimenevinä ja poikkeavina tietoisuudentiloina. Tämä johtuu siitä, että ilman globaalia perspektiiviä nuo korkeammat tietoisuuden tilat eivät vielä sovi ristiriidoitta ihmisen ajatusmaailmaan.

Ajattelun kaventavuus tai laventavuus

Usein näkökenttämme maailmaan ja itseemme on kaventunut oman ajattelumme kautta. Laajentamalla ajattelumme liikettä voimme löytää uusia mahdollisuuksia – uusia vaihtoehtoja.

Kohdatessani jonkun maailmankäsityksen/maailmankuvan on paikallaan pohtia missä suhteessa tämä maailmankäsitys maailmankäsityksessäni kaventaa ajatteluani ja missä suhteessa se laventaa ajatteluani? Voin myös pohtia tätä kyseiseen maailmankuvaan liittyvien osakäsitysten kautta. Yksi mahdollisuus on integroida omaan maailmankuvaan vain

niitä osia, jotka eivät kavenna sitä. Toisaalta laventavuuden ei pidä olla itsetarkoitus, koska kehityksen alkuvaiheissa riittävän kapea maailmankuva tukee henkistä eheyttä. Kehityksen edetessä maailmankuvan tulisi kuitenkin laventua, jotta henkisyys pääsee kasvamaan täysiin mittoihin.

On myös mahdollista, että se, mikä laventaa ajatteluani nyt, on joskus tulevaisuudessa ajatteluani kaventavaa. Tämä on seurausta ihmisen asteittain tapahtuvasta kehityksestä. Vanha ajattelutapa, joka joskus takasi kehittymisen uudelle tasolle, voi nyt toimia sen jarruna ja estää kehittymisen uudelle tasolle. Uudelle tasolle kohottuaan ihminen kokee aiemman tason ajattelun rajoittavaksi.

Mikä kaventaa ajatteluani, on hyvä kysymys itsetuntemuksen ja omiin mittoihinsa kasvamisen kannalta. Kukapa sitä pitäisi kahta numeroa liian pientä paitaa, onhan se epämukava. Miksi pitää kaventavia ajatuksiakaan tajunnassaan? Mikä laventaa ajatteluani, se edistää kasvuani kohti omaa sen hetkistä parasta potentiaaliani. Vaikka puhumme nyt ensisijaisesti ajattelusta, on myös hyvä pohtia, mikä kaventaa – tai laventaa – tunteitani ja tuntemistani, kokemistani, ymmärrystäni ja viisauttani.

David Deida (2005, s. 113–114) puhuu seksuaalisuutta käsittelevässä kirjassaan siitä, miten helposti kavennamme huomion rakastelukumppanimme fyysiseen kehoon. Kaventamalla huomion kadotamme syvän rakkauden, jota seksuaalinen kanssakäyminen parhaimmillaan ilmentää. Tämä syvä rakkaus löytyy ihmisestä itsestä täydellisen läsnäolon kautta. Laajentuminen on hyvin paljon avautumista itselleen

kaikissa kehityssuunnissa – vaikka tässä kirjoituksessa käsitelläänkin lähinnä ajattelua.

Ajattelun keskeinen muoto on kysymys

Ajatteluni ei ole koskaan valmista vaan olen aina tiellä (vrt. samurain tie). Koska ajatteluni ei ole koskaan valmista, on eräs ajatteluni keskeisimmistä muodoista kysymys.

Kysymykset ovat taikasanoja, jotka avaavat ajatteluamme. Oman elämänsä taikuri käyttää esimerkiksi seuraavia kysymyksiä:

Ehkä? Tämä Esa Saarisen suosima kysymys tarjoaa hyvän lähestymistavan rajaamatta mitään pois. ”Ehkä juuri tässä on jotain erityistä” -asenne virittää koko inhimillisen kapasiteettini. Pystyn löytämään tuon erityislaadun tarkasteluni kohteesta. Juuri nyt.

Mitä hyvää? Tämä lähestymistapa pyrkii löytämään jotain hyvää kohteestaan ja nostamaan sen esille. Tämä lähestymistapa pitää sisällään perusolettaman, että kaikessa ja jokaisessa ihmisessä on jotain hyvää. Samankaltaisella lähestymistavalla myös Ken Wilber on lähestynyt eri idän ja lännen viisausperinteitä ja tieteilistä tietoa. Tarkoituksena löytää se hyvä ja ottaa se mukaan oman maailmankuvansa rakennusaineksi.

Mikä on ydin, timantti? Tämä kysymys pyrkii luomaan järjestystä moninaisuuteen, josta ei muuten pysty saamaan otetta. Informaation runsauden keskellä pitää löytää olennainen, timantti ts. ydin joka auttaa keskittämään huomion siihen mihin pitääkin. Sen löytäminen säästää aikaa ja energiaa ja tekee toiminnasta myös tehokkaampaa. Se voi olla muutakin kuin tekstin ydin. Se voi olla pieni yksityiskohta, joka puhuttelee minua juuri nyt.

Miten tämä lisää ymmärrystäni? Jos tahtoo oppia ymmärtämään maailmaa, pitää tarkastella tämän kysymyksen valossa opiskelemaansa ja myös kokemaansa. Me rakennamme yksilöllisellä tavalla omaa karttaamme maailmas-

ta, maailmankuvaa jonka varassa toimimme. Sanomattakin on selvää, että meidän karttamme asettaa ne rajat, joita meillä on ymmärtää maailmaa ja sen tapahtumia. Viisas rakentaa karttansa kattamaan kaikkia olennaisia alueita ja rikastaa sen tarkoilla yksityiskohdilla. On myös hyvä aina muistaa, että kartta ei ole maasto.

Mitä synnyttää? Tämä systeemiälystä tuttu lähestymistapa pyrkii hahmottamaan jonkin teon vaikutusta tiettyyn systeemiin. Se avaa näin systeemistä lähestymistapaa aikaperspektiivissä. ”Jos toimin näin, niin mitä se synnyttää tähän kokonaisuuteen”, on keskeinen kysymys systeemiälykkäälle toimijalle. Kun meidän on kuitenkin elettävä myös tulevaisuudessa, on tarkoituksenmukaista valita ratkaisu, joka toimii parhaiten pitkällä aikavälillä – pikavoitonjaten tavoittelun sijaan.

On siis keskeistä muistaa kysyä joka tilanteeseen olennaisesti sopiva kysymys itseltään. Ilman kysymystä ei ole vastausta. Juuri kysymys käynnistää ajattelun liikkeen.

Perspektiivit

Ajattelu toteutuu aina jostakin perspektiivistä. Ajattelu, joka olisi täysin perspektiivivapaata, tuntuu minusta mahdottomalta. Toisaalta – koska yksi ainoa perspektiivi tai hyvin suppea joukko perspektiivejä tuottaa yksipuolisia tuloksia – niistä voi huomata että ymmärrykseni maailmasta on myös liian rajoittunut. Saa-dakseen laajemman kuvan maailmasta, pitää ihmisen kyetä hallitsemaan useita eri perspektiivejä ja vaihtamaan niitä tarkoituksenmukaisesti aina tilanteeseen sopiviksi.

Ensimmäiseksi tarkastelemme kolmea eri perspektiiviä, jotka ovat: *minä, sinä, me*. Tarkastelen niitä esimerkin kautta. Esimerkkinä olkoon lounaan tarjoaminen ystävälle.

Minä-perspektiivistä tarkastelen, miten lounaan tarjoaminen ystävälle vaikuttaa minuun

itseeni. Voin esimerkiksi ajatella, että lompakon kevenee lounaan hinnan verran. Voin myös ajatella, että on mukavaa lounastaa ystäväni seurassa. Voin ajatella, että pitkällä tähtäimellä myös hyödyn tästä, koska ystävälläni on hyviä suhteita.

Sinä-perspektiivistä tarkastelen, miten lounaan tarjoaminen ystävälle vaikuttaa ystävääni. Voin ajatella, että tuotan iloa ystävälleni tarjoessani hänelle lounaan. Voin myös ajatella, että ystävälläni voi olla mahdollisesti taloudellisesti niukka aika ja pystyn tällä pienellä eleellä hieman auttamaan häntä.

Me-perspektiivistä tarkastelen, miten lounaan tarjoaminen ystävälle vaikuttaa meihin. Voin ajatella, että ystävyysimme syvenee. Voin ajatella, että kanssakäymisemme on meitä molempia rikastuttava ja myös henkisesti ravitseva.

Valinnan kannalta on hyvin keskeistä mistä perspektiivistä tai perspektiiveistä asiaa tarkastelen. On myös olennaista minkä perspektiivin arvotan tärkeimmäksi. Nämä tekijät hyvin pitkälle sanelevat valintani – siis vaikkapa sen, tarjoanko ystävälleni lounaan vai en.

Mikä perspektiivi on oikea? Itse vastaan: ”Kaikki yhdessä”. Minun on hyvä miettiä ainakin, onko minulla varaa tarjota lounasta. Samoin sitä tuottaako se iloa ystävälleni ja onko kanssakäymisemme meitä molempia rikastavaa.

Sinä-perspektiivi auttaa yhteyden synnyttämisessä. Se mahdollistaa paremman ymmärryksen toisen ihmisen sisäisestä maailmasta ja sitä kautta yhteyden minun ja tämän toisen ihmisen välille. Jos en ole oikeasti kiinnostunut toisesta ihmisestä enkä kykene sinä-perspektiiviin, yhteys jää syntymättä. Näin ”me” ei myöskään jäsenny selkeäksi kokonaisuudeksi

vaan jää kahtia jakautuneeksi – minun me ja sinun me.

Me-perspektiivi on siinä suhteessa mielenkiintoinen, että se on ensimmäinen perspektiivi, joka aidosti tarjoaa minulle mahdollisuuden nähdä *meidät* systeeminä – jonka osia me molemmat olemme ja joka vaikuttaa meihin ja laajempaan kokonaisuuteen. Jos myös tah-

toni toimii tästä perspektiivistä, teen valintoja jotka tukevat systeemin – siis meidän – parasta.

Toinen tapa on luovasti hakea erilaisia perspektiivejä. Kaikkien mahdollisten perspektiivien käyttäminen ei ole käytännössä mahdollista. Yleisempää on kuitenkin se että ra-

jaamme ajattelustamme lähes kaikki mahdolliset perspektiivit ja jätämme jäljelle vain yhden tai kaksi – parhaassa tapauksessa ehkä kolme. Mutta miksi emme voisi leikkiä perspektiivileikkiä? Leikitellä perspektiiveillä niin kuin pienet lapset leikkivät sanoilla – esim. norppaperspektiivi, hyttysperspektiivi, marsilaisperspektiivi, enkeliperspektiivi...

Kolmas tapa tarkastella perspektiivejä tulee esille Ken Wilberin kirjoituksista. Hän nostaa esille, että kehityspsykologit näkevät kognitiivon kykynä nähdä asioita eri perspektiiveistä (2006, s. 113–114). Hänen mukaansa ihminen voi tuntea vain omia tunteitaan, mutta mentaalisesti saada ymmärrystä toisten tunteista. Olennaista on siis asettuminen toisen rooliin ja sitä kautta samaistuminen toisen ihmisen tunteisiin. Kognitiivisen kehityksen kautta ihminen persoonana voi laajentaa perspektiiviansa minäkeskeisyydestä aina kosmoskeskeisyyteen saakka.

Ajattelu on olennaisesti yhteydessä kognitiiviseen kehityslinjaan. Edetessään kognitiivisessa kehityksessä ihminen pystyy ajattelullaan

Mutta miksi emme voisi leikitellä perspektiiveillä niin kuin pienet lapset: ”norppaperspektiivi, hyttysperspektiivi, marsilaisperspektiivi, enkeliperspektiivi...”

hallitsemaan suurempaa kompleksisuutta ja näkemään asioita laajemmassa perspektiivissä.

Kun ihminen kehittyy perspektiivien havaitsemisessa, on hyvä edetä sekä pystysuunnassa yhä laajempiin että myös vaakasuunnassa yhä lukuisampiin perspektiiveihin. Vaakas suunnassa tapahtuva kehitys palvelee luovuutta.

Esimerkkinä perspektiivin kehityksestä olkoon ymmärrys maailmasta ja maapallon paikasta siinä. Vielä 1500-luvulle asti ajateltiin, että aurinko kiertää maata. Sitten Nikolaus Kopernikus osoitti, että maa kiertää aurinkoa. Se aiheutti aikamoisen järkytyksen. Samalla tavalla ihminen lapsena ajattelee, että kaikki pyörii hänen ympärillään. Hän on kaiken keskipiste ja arvioi kaikkea suhteessa itseensä, tunteisiinsa ja toiveisiinsa. Tämä on hyvin ”maakeskeistä” ajattelua. Sitten tapahtuu mullistus, kun lapsi jossain vaiheessa huomaa, että maailma ei pyöriäkään hänen ympärillään, vaan hän on osa maailmaa. Maailma on olemassa ilman häntäkin. Ihmisiä on paljon ja olemme kuin auringon ympärillä pyörivät planeetat. Kyseessä on aivan yhtä järkyttävä kokemus kuin keskiajan ihmisillä oli suhteessa aurinkokeskeiseen maailmankuvaan. Se on kuitenkin alku kehityksessä kohti toisen persoonan ja kolmannen persoonan perspektiiviä. Ajattelu siis etenee ”pystysuoraan” maakeskeisestä ajattelusta aurinkokeskeiseen ajatteluun ja siitä edelleen galaksikeskeiseen ajatteluun – ja edelleen universumikeskeiseen ajatteluun.

On vaan ikävä, että moni aikuinen on vielä minäkeskeisen ajattelun uhri. Tähän perspektiiviin kuuluu pelkästään oman hyödyn maksimoiminen. Tällöin juuttuu helposti oman

ajattelunsa ja perspektiivinsä vankilaan. Ihmiselämän arvoitus ja onnellisuus eivät löydy tuosta kapeasta perspektiivistä vaan perspektiiviä laajentamalla. Mikä on meille – sinulle ja minulle – hyväksi? Mikä on meidän yhteisöllemme hyväksi? Mikä on ihmiskunnalle hyväksi? ...

Ihmisten kanssa eläminen

Ennen henkisen Tien kulkijat vetäytyivät yksin vuorelle mietiskelemään tai elivät luostareissa. Maailma on muuttunut. Nyt on mahdollista elää normaalia länsimaista elämää ja olla henkiselällä Tiellä. Jotta henkisen Tien ja länsimaisten elämän yhdistäminen olisi mahdollista, pitää ymmärtää ihmisten kanssa elämisen keskeisiä puolia.

Eräs tapa on nähdä kanssakäyminen systeeminä, joka koostuu eri osista – ihmisistä – ja heidän keskinäisestä toimimisestaan. Se kaikki on luonteeltaan hyvin dynaamista. Ihmiset toiminnallaan muuttavat tätä dynamiikkaa ja dynamiikka puolestaan muuttaa näitä ihmisiä.

Tämän dynamiikan ymmärtäminen on keskeistä ihmisten kanssa eletäessä. Kaikessa moniulotteisuudessaan sitä on mahdoton redusoida täysin totuudelliseksi kuvaukseksi – eihän ihmisen moninaisuuttakaan voi kuvata täydellisesti. Kuitenkin sitä voidaan jossain määrin ymmärtää ja hallita. Eräs tapa ymmärtää on ajatella sitä systeeminä, jossa esiintyy seuraavia yleisesti erilaisissa systeemeissä ilmeneviä ominaisuuksia: viive, takaisinkytkentä ...

Viiveen ja takaisinkytkennän tapaisia asioita voi havaita esimerkiksi silloin, kun haluan

Ihmiselämän arvoitus ja onnellisuus eivät löydy kapeasta perspektiivistä vaan perspektiiviä laajentamalla. Mikä on meille – sinulle ja minulle – hyväksi? Mikä on meidän yhteisöllemme hyväksi? Mikä on ihmiskunnalle hyväksi?

muuttaa itseni ja ystäväni välistä suhdetta. Kun alan tuoda suhteeseemme positiivisia elementtejä kuten esim. lounaan tarjoaminen ja kiinnostuksen osoittaminen hänen ajatuksiaan ja tunteitaan kohtaan, hän jossain vaiheessa reagoi myös positiivisesti minua kohtaan. Ystäväni reaktion voimakkuuden määrittää *systeemin takaisinkytkennän voimakkuus*. Sen, miten nopeasti hän reagoi, määrittää *systeemin viive*.

Me ihmiset emme kuitenkaan ole mitään koneita, eivätkä meidän muodostamamme systeemitkään ole koneita. Joten systeemisyyttä ei pidä ottaa kirjaimellisesti. Ei pidä olettaa, että on edes mahdollista löytää oikeat kaavat, joilla kaikki ongelmat voitaisiin ratkaista. Kyse onkin abstraktin ajattelun apuvälineestä kompleksisten ilmiöiden hahmottamisessa.

Ajatteluni siis vaikuttaa sekä omaan itseeni että muihin. Se mitä ajattelen muista ihmisistä, vaikuttaa heihin ja heidän toimintaansa sekä reflektoituu – heijastuu – takaisin minuun itseeni. Hyvän yhteisvaikutuksen saavuttamiseksi on tarpeellista ottaa huomioon ajattelun rehellisyys, kaventavuus/laventavuus, perspektiivit – ts. kaikki edellä esitetty.

Transformaatio

Henkisellä Tiellä tarkoitan tässä kirjoituksessa ihmisen pyrkimystä edetä kohti oman olemuksensa ydintä. Tätä ydintä voidaan kutsua Todelliseksi tai Ikuiseksi Minäksi tai Itseksi. Sitä voidaan kutsua Jumalaksi ihmisessä. Nimiä on monia, mutta niillä on yksi perimmäinen merkitys.

Ajattelu on työväline tällä matkalla. Se auttaa ohjaamaan omaa elämää ja muuttumaan persoonana paremmaksi – itseään ja muita kohtaan hyvää tahtovaksi ja tekeväksi ihmiseksi. Ihmisen perimmäinen olemuksen ydin ”Minä” on ajatusten tuolla puolen. Se voi paljastua vasta sitten kun mieli ajatukseen rauhoittuu ja oleminen alkaa vallita.

Kun mieli on valmis hiljentymään näin voi tapahtua. Jotta ihminen pystyisi pysyvämmiin saavuttamaan tuon tilan, tulee ajattelun olla riittävän kehittynyt. Wilberin jaottelussa se tarkoittaa vähintään visio-logiikka (vision-logic) -tason ajattelua. Hän on vihdoinkin valmis transformaatioon, kohtaamaan Itsensä, Ydinminänsä, ts. valaistumaan.

Perinteisesti valaistuminen pyritään saavuttamaan meditaation avulla. Toisaalta Wilber (2006, s. 95) määrittelee valaistumisen niin, että valaistunut ihminen on kehittynyt kaikilla kehityslinjoilla sillä hetkellä maailmassa saavutettavissa olevaan korkeimpaan tasoon ja korkeimpaan hetkellisesti saavutettavaan tilaan – ykseyteen (non-dual). Tämä edellyttää myös ajattelun ja eri kehityslinjoihin liittyvien älykkyyksien kehittämistä ihmisessä. Siihen tarvitaan olennaisesti myös ajatuksia. Edellä esitetty pyrki hieman valaisemaan, miten ajatukset ovat tässä kehityksessä mukana ja auttavat siinä.

Vaikka matka on pitkä, henkisellä Tiellä tärkeintä on Tiellä oleminen ja pääosin oikeaan suuntaan eteneminen.

Epilogi

Usein silloin kun luulee, että kaikki on jo selvää, tapahtuu jotain yllättävää. Esa Saarisen TKK:n luentosarjan *Filosofiaa ja systeemiajattelua* kevään viimeinen luento herätti olennaisia ajatuksia. Toisaalta Ken Wilberin (1995) näkemykset henkisestä Tiestä herättivät mielenkiintoisen näkökulman, jonka nostan vielä esille tässä epilogissa.

Mikä on lopulta henkisen Tien tarkoitus? Onko koko totuus siinä, että ihminen kohoaa kohti todellista itseään ja valaistuu? Esa Saarisen luento nosti esille tärkeän asian, joka on inhimillisen lämmön ja hyvän tahdon herääminen suhteessa muihin ihmisiin – laadullinen yhteydessä olo toisiin ihmisiin.

Henkinen Tie itseisarvona on tyhjä, jos se on vain oman itsensä kehittämistä omaa itseään varten. Ihminen on syvimmiltään kytkeytynyt toisiin ihmisiin hyvin perustavaa laatua olevalla kytkennällä. Ihminen on saari ilman tätä kytkentää. Kaikki älyllinen pohdinta valuu hukkaan ja eristää ihmisen, ellei hän tiedosta kytkentäänsä muihin ihmisiin.

Ajattelu, joka ei suuntaa ihmistä suhtautumaan lämmöllä ja hyvällä tahdolla toisiin ihmisiin, jättää jotain olennaista pois henkisestä Tiestä, koska se jättää jotain olennaista pois ihmisyydestä. Tähän tarvitaan alkuvaiheessa uskoa. Uskoa siihen, että ihmistenvälisyys on jotain merkittävää, jota ei täydessä mitassa voida älyllisesti tavoittaa ja tyhjäksi selittää. Elämän suuri mysteeri voi avautua.

Henkinen Tie onkin yhtäaikaaisesti tapahtuvaa omassa itsessään kasvamista ja toisten ihmisten yhteyteen kasvamista. Se on oman erityislaadun ilmentämistä ja toisten erityislaadun kunnioittamista – toiseuden kunnioittamista – toisten arvostamista sellaisina kuin he ovat. Ei ole tarvetta muuttaa toista. On vain tahto auttaa toista olemaan yhä täydemmin oma itsensä. Näin yksilöllisyys ja yhteisöllisyys kietoutuvat toinen toisiinsa ja tukevat toinen toisiaan rikastavassa hengessä.

Ken Wilber (1995, luku 9) kertoo, että ihmisen kehityksessä on kaksi olennaista suuntaa. Ylöspäin suuntautuva kehitys, jossa ihminen kohoo kohti ydinolemustaan – edellä mainittua transformaatiota. Tuon ylöspäin syntyneen kehityksen tulee myös tuottaa alaspäin suuntautuva myötätuntoa. Tässä myötätunnossa ei ole kyse siitä, että kyseinen ihminen olisi parempi, koska hän on kehittynyt pidemmälle. Kyse on myötätunnosta toisia kohtaan, koska heillä on samanlainen ydinolemus, jota nämä toiset eivät vielä ole oppineet tuntemaan. Näiden ydinolemuksien välillä on yhteys. Tämän oivalluksen kautta myötätunto herää luonnollisesti. Kun nämä molemmat kehityssuunnat –

ylös- ja alaspäin suuntautuva kehitys – etenevät hyvin, ihmisestä kehittyy sisäisesti harmoninen ja vahva ihminen, joka ilmentää rakkautta ja myötätuntoa aidosti. ●

Lähteet:

- Beck, Don Edward and Cowan, Christopher C.: *Spiral Dynamics*, Blackwell 1996
 Deida, David: *Finding God through sex*, Sounds true. 2005
 Musashi Miyamoto: *Maa, vesi, tuli, tuuli ja tyhjyys*, Suomentanut Samppa Lahdenperä, Otava 1974
 Saarinen Esa: *Luentoheijasteet TKK:n luennoista keväältä 2008*, <http://www.sal.tkk.fi/Opinnot/Mat-2.1197/K2008/>
 Systeemiälykirjoituksia: <http://www.systemsintelligence.tkk.fi/publications.html>
 Wilber, Ken: *Sex, Ecology, Spirituality*, Shambala. 1995
 Wilber, Ken: *Integral Psychology*, Shambala. 2000
 Wilber, Ken: *Integral Spirituality*, Shambala. 2006

Kirjoittaja Jari Kiirla on tietoliikenne-insinööri. Hän on kiinnostunut ihmisen kokonaisvaltaisesta kehityksestä, jota opiskelee ja harjoittaa ensisijaisesti Kirjeopisto Vian rajajoogamenetelmän avulla.

Seestyminen

*Päivieni askelten alla
ristiaallokkona loiskuilleet
ajatukseni ovat asettuneet
selkeämpiin, johdonmukaisempiin
järjestelmiinsä.*

*Tunteeni, joskus syksyn lehtiä
lennättelevän maata viistävän
tuulen tavoin
mieltäni sekoittaneet,
ovat löytäneet suvantopaikan.*

*Onnellisuus, kevyenä kohoavan
poutatuulen henkäyksen lailla
on irroittanut mieleni
tarpeettomien sitoutumisten
raskaudesta,
kielteisyyksiin takertumisesta.*

*Ikkunastani näkyy sinisyys,
jota peittäneet pilvet
ovat väistyneet. Niin on
rauha ja seesteisyys
asettunut sisimpääni.
Löydän, näen aiheet kiitokseen.*

Oili Härkönen

Kokoelmasta Murtumia muurissa
MC-Pilot Oy, Tampere 2002

*C. S. Lewis elämästään
kertovan kirjan kansi-
kuvassa.*

C. S. LEWIS,

kirjailija ja kristinuskon apologeetta

Clive Staples Lewis oli monen tieteenalan hallitsija: hän oli englanninkielen ja -kirjallisuuden ekspertti ja hänellä oli valtava intohimo myyttejä kohtaan. Kirjailijana, kielitieteilijänä ja historian tutkijana hänellä oli käytössään ihmiskunnan mytologioiden suunnaton varasto, josta ammentaa ja tehdä omaperäisiä sovelluksia.

TUULA UUSITALO

Ihmisyysden perusteet on kirjattu taruihin ja pyhiin kirjoituksiin.

Kaiken lisäksi hän oli arvostettu kirjallisuuskriitikko – asia, joka Englannin yliopistopiireissä merkitsi huomattavan paljon. Myöhemmällä iällä, kääntäytyään kristityksi, hänestä tuli aikakautensa kuuluisin ja mieliä kiihdyttävän harrastajateologi. C. S. Lewisin (1898–1963) tunnetuimpia saavutuksia on lastenkirjallisuuden klassikoksi noussut *Narnian tarinat* -kokonaisuus.

Opiskelijasta yliopistonopettajaksi

Clive Staples Lewis syntyi Belfastissa 29.11. 1898. Hänen isänsä oli **Albert J. Lewis**, asianaaja ja äitinsä **Flora Augusta Hamilton Lewis**, jonka isä puolestaan oli pappismies. Clive halusi jo pienenä kutsuttavan itseään **Jackieksi** eikä Cliveksi. **Jackina** hän sitten pysyikin tuttavien kesken loppuelämänsä. Äiti kuoli kuoli Jackin ollessa yhdeksän vuoden ikäinen. Isä yritti selvittää poikiensa kanssa mutta jäi heille etäiseksi. Kolme vuotta vanhempi veli **Warner** – ”**Warnie**” – oli C. S. Lewisin parhaita ystäviä ja hengenheimolaisia. Lapsuudessa syntynyt toveruus säilyi koko elämän ajan. – **Warnien** ja **Jackin** välinen elämänikäinen kirjeenvaihto on antanut tukijoille runsaasti tietoa C. S. Lewisin elämästä ja ajatuksista.

Lewisit asuivat Belfastissa ns. uusissa taloissa. ”**Uusi**” tarkoitti tässä tapauksessa 1700-luvulla rakennettua. Nämä talot olivat erittäin huonosti suunniteltuja, mutta niiden sinänsä onnettomat tilaratkaisut ihastuttivat lasta ja päätyivät Lewisin luovan mielikuvituksen käyteaineeksi.

Niin kuin usein käy, elämä vie aluksi aivan muualle kuin sen todellinen suunta edellyttäisi. Lewis pantiin kouluun, jossa opetus ja myös lasten kohtelu oli surkeaa. Kirjat, joita hän sai luettavakseen, eivät kiinnostaneet häntä tippaakaan. Näitä varhaisten kouluajojen vaikutuksia näkyy mm. Narnian seikkailutarinoiden opettajatyösimyksissä ja silloin tällöin esiin putkahtavassa lauseessa: Mitä ne niissä kouluissa nykyään oikein opettavat?

Myöhemmin hän jatkoi opiskelua yksityisesti ja hän menestyi aivan erinomaisesti varsinkin klassisissa opinnoissa, joihin hän suhtautui intohimoisesti ja eteni silmiinpistävällä vauhdilla. Hän jatkoi opiskeluaan arvostetussa Oxford University Collegessa. Ainoa aine, mistä hän ei ymmärtänyt mitään, oli matematiikka.

Ensimmäisen maailmansodan aikana hänen opillinen uransa Oxford University Collegessa keskeytyi. Syntyjään irlantilaisena hänen ei olisi ollut pakko osallistua sotaan, mutta hän meni kuitenkin vapaaehtoisena armeijaan. Lewis palveli jalkaväessä kunnes haavoittui ja palasi Oxfordiin ja pääsi ennen pitkää University Collegen luennoitsijaksi. Yliopiston vaatimukseen kuului pienehkön matematiikan tutkimuksen suorittaminen, mutta sota pelasti hänet siitä. 1925 hänet nimitettiin Magdalen Collegen tutkijaksi sekä englannin kirjallisuuden luennoitsijaksi ja tutoriksi. Hän oli innostava luennoitsija, jonka ei juuri tarvinnut turvautua papereihin. Hän oli intohimoinen lukija ja muisti likipitään kaiken lukemansa. Hän siteerasi vaivatta antiikin draamoja ja mitä tahansa aihealueisiinsa liittyvää, latinaksi, kreikaksi tai

Vapaa keskustelukerho "The Inklings" kokoontui Eagle and Child -pubissa Oxfordissa kahdenkymmenen vuoden ajan keskustelemassa kirjallisuudesta ja parantamassa maailmaa. Kerhoon kuuluivat mm. C. S. Lewis, hänen veljensä Warner, J. R. R. Tolkien ja hänen poikansa Christopher.

Taru sormusten herrasta -trilogian kirjoittaja J. R. R. Tolkien oli Lewisin henkiystävä.

esim. muinaisenglanniksi. Lewisin omat runot kuten *Dymer*, hänen pitkään tekemänsä fantasiarunoelma, olivat eppisiä ja sisälsivät vaikutteita muinaisaikojen runoteoksista.

Lewisin intohimo perehtyä asioihin heijastui hänen ajankäyttöön: Lewis ei välittänyt esim. radion kuuntelusta, sillä se vei aikaa lukemiselta ja kirjalliselta työskentelyltä vaikka pyynnöstä pitikin itse radioesitelmiä. Luennoitsijana ja keskustelijana Lewis oli "murskaava", hänellä oli lamauttava vaikutus muihinkin kuin oppilaisiinsa, sillä muita huomattavasti älykkäämpänä ja monipuolisesti asioihin perehtyneenä hän saattoi huomautuksillaan viedä keskustelutoverinsa itsetunnon. Lewis ei pitänyt opettamisesta, sillä hän oli pettynyt siihen, että englannin opiskelijoita oli niin vähän, eikä juurikaan keskinkertaista lahjakkaampia.

Oppineiden maailma

Oxfordilainen college-elämä antoi Lewisille samanhenkistä seuraa: kiihkeitä keskusteluja toisten kielitieteilijöiden, kirjailijoiden, runoilijoiden ja muiden myyttien maailmaan

uppoutuneiden miesten kanssa. Englantilaisen kulttuurin sydän sykki vanhoissa yliopistokaupungeissa, Oxfordissa ja Cambridgessa, niiden tutkijakammioissa, ja pubeissa. Ja sen käyttövoimana oli tuhansia vuosia vanha historia haarniskoineen, miekkoineen, kilpineen, taikaesineineen... Ihmisyyden perusteet oli kirjattu taruihin ja pyhiin kirjoituksiin.

Samaan aikaan kuitenkin eri taiteen alat, kirjallisuus mukaan luettuna – ja koko yhteiskunta kaikkineen – kokivat muutoksia, joita pidettiin väistämättöminä. Modernismista tuli ajan huomattavin suuntaus. Moderni elämä rakentui tekniikalle ja taide abstraktiolle – runoudesta katosi runollisuus ja perinteiset aiheet, musiikista melodia, uskonto sekularisoitui. Mielikuvitusta ruokkivat myytit romutettiin. Ikään kuin "jossakin" olisi päätetty, että ihminen oli nyt kokonaan eri kuin mitä se on tuhansien vuosien ajan ollut. Lewisin ympärille kokoontuneille runoilija-kirjailija-tutkijoille, modernismissa ei ollut mitään erityisen hyvää. – Tosin elämänsä loppupuolella Lewis oppi arvostamaan myös modernia runoutta ja T. S. Elliotin kanssa hän myös ystävystyi.

Klassisten kielten, tarustojen, muinais-englannin sekä keskiajan ja renessanssin kielen ja kirjallisuuden tutkijoiden parissa kukoistivat kuitenkin vanhat arvot, kukaties ne vahvistuivatkin siitä, että ulkoinen paine oli niitä vastaan. Aikakauden runsaat tieteellistekniset edistysaskeleet eivät merkinneet Lewisille ja hänen kaltaisilleen muuta kuin tahraa todellisen tiedon kilvessä. Näistä muinaistarujen ystävästä koostui mm. vapaamuotoinen keskustelukerho The Inklings, johon kuuluivat paitsi C. L. Lewis ja hänen veljensä Warner myös mm. J. R. R. Tolkien ja hänen poikansa **Cristopher**. Inklingit kokoontuivat pubissa Eagle and Child – lempinimeltä Bird and Baby – uskollisesti kaksi kertaa viikossa, ja heillä oli siellä vakio-paikka parinkymmenen vuoden ajan kunnes pubin sisäiset järjestelyt muuttivat tilanteen. Nämä väittely- ja keskustelutilaisuudet olivat hyvin virikkeellisiä jäsenilleen.

Oxford ei ollut pelkkä oppineiden paratiisi, Lewis koki, että siellä oli paljon juonittelua ja eripuraa. Lewis asettui luontaisesti vanhojen tutkijoiden ja opettajien puolelle, nuorempia hän piti pääasiassa ”mätämunina”. Kirjassaan *Piinattu planeetta* hän kuvaili ennakkokäsitystään siitä, miten kävisi sitten kun nuoremmat tutkijat pääsisivät valtaan. Kunnioittamalla vanhoja oppineita ja heidän käsityksiään, Lewis tavallaan valitsi epämuodikkuuden, mutta loi kuitenkin pysyviä ystävyysuhteita myös nuorempiin tutkijoihin, erityisesti **Colin Hardieen**.

Ihmisiä C. L. Lewisin elämässä

Lewisille ystävyys oli hyvin velvoittavaa. Lewis tutustui erään sotilastoverinsa **Edward Mooren** perheeseen, johon kuului äiti rouva **Janie Moore**, ja tämän tytär **Maureen**. Jack ja Edward näyttävät tehneen keskinäisen sopi-

muksen pitää huolta toistensa perheistä, jos toinen sattuisi kuolemaan sodassa. Edward Moore joutuikin shrapnellin uhriksi ja tämän kuoltua Lewis katsoi velvollisuudekseen pitää huolta Janiesta ja Maureenista. Hän asui heidän kanssaan aina Janien kuolemaan asti. Mooret olivat köyhiä ja Lewis piti heistä huolta myös taloudellisesti.

On esitetty runsaasti arvailuja Jackin ja Janien todellisesta suhteesta – merkitsikö Jackia huomattavasti vanhempi rouva Moore Jackille lähinnä äitihahmoa vai olivatko he myös rakastavaisia. Jackin isä Albert Lewis ei pitänyt tästä suhteesta ja Jack salasi sen isältään niin hyvin kuin voi. Rouva Mooresta kerrotaan, että hän oli määräilevä ja häiritsi kotiasioilla Jackin kirjallista keskittymistä, mutta toisaalta hän piti kommenteluillaan Jackin maan pinnalla ja antoi hänelle tilaisuuden kokea tavalista perhe-elämää. Rouva Mooren muutettua Kilnsiin, hänen maatilansa vihannespuutarhaa, kasvihuonetta ja laajaa omenatarhaa hoiti oma-
laatuinen puutarhuri **Fred Paxton** – Narnian

Hapanrapakon esikuva – joka lakkaamatta veisasi virsiä. Janie Mooren kuoltua Paxton jäi ”herra Jackin” palvelukseen. Kilnsistä tuli myös turvapaikka kulkukissoille ja -koirille, joita Lewis kohteli kuin perheenjäseniä ikään.

Lewisin veli Warnie oli hänen uskollisin ystävänsä. Vanhempana, kun Warnie alkoi juoda liikaa ja sairastui alkoholismiin, Jack piti huolta hänestä siinä missä Mooreistakin.

Innostavana kirjailijana ja luennoitsijana Lewis ihastutti myös naisia, joista jotkut rakastuivat häneen suorastaan kiusallisella tavalla. **Joy Davidman Gresham**, syntyjään New Yorkin juutalainen, oli yksi hänen ihailijattaristaan, itsekin runoilija ja henkevä keskustelija. Hän oli syntynyt ei-uskonnolliseen perheeseen, mutta kääntyi sittemmin kristinuskoon Lewisin in-

Lewis käsittelee rakkauden eri laatuja: kiintymys ts. perheen sisäisen rakkaus, "eros" ts. eroottinen rakkaus, "filia" ts. ystävyys, "agape" ts. jumalallinen epäitsekäs rakkaus.

nostamana. Oltuaan pitkään kirjeenvaihdossa Lewisin kanssa Joy pyrki sitten tutustumaan tähän lähemmin. Hän erosi miehestään **William Greshamista** mennäkseen naimisiin Lewisin kanssa, joka arkaili kuitenkin naimisiinmenoa mm. pohtien uskonnollisin perustein tämän avioliiton oikeutusta. Joyn sairastuminen syöpään muutti Lewisin asenteen, ja lopulta hän rakastui Joyhin. He menivät naimisiin tilanteessa, jolloin Joy oli likipitään kuollut. Naimisiinmeno elähdytti kumpaakin ja Joyn sairaus lakkasi etenemästä pariksi vuodeksi. William Gresham ei tätä avioliittoa vastustanut enempää kuin hänen ja Joyn pojatkaan, **David ja Douglas**, joista Lewis tapansa mukaan piti huolta Joyn kuoltua. Silti avioliitolla oli myös kääntöpuolensa: Lewisin uskollinen ystävä Tolkien ei katolisena voinut hyväksyä Lewisin avioliittoa ja silloin pitkä ystävyys katkesi.

Kirjassaan *Neljä rakkautta* Lewis käsittelee rakkauden eri laatuja: kiintymys ts. perheen sisäinen rakkaus, ”eros” ts. eroottinen rakkaus, ”filia” ts. ystävyys, ”agape” ts. jumalallinen epäitsekäs rakkaus. Näistä eros tuli hänen elämäänsä viimeisenä – vasta Joy Davidman Greshamin kautta – ja Lewis sanoo iloinneensa tästä järjestyksestä.

Kristinuskko

Lewisillä oli aina ollut tietty uskonnollinen tarve. Hänellä oli valtava kaipuu äärimmäiseen iloon. Hänen omaelämäkerrallisen teoksensa nimi kuvasti hänen kokemustaan: *Ilon yllättämä, Surprised by Joy* (joy = ilo, sanaleikkimäinen yhtäläisyys hänen vaimonsa nimeen huomattiin myös).

Lapsena Lewis koki, että kristinuskkoa tyrkettiin hänelle väärällä tavalla, väärin perustein. Seurauksena oli, että hänestä tuli 14-vuotiaana ateisti ja hän alkoi käyttää terävää väittelytai-

toaan kristinuskkoa vastaan. Sen sijaan tutustuminen germaaniseen mytologiaan herätti hänessä voimakkaita ilontunteita, samanlaisia kuin kristinuskko myöhemmin.

Ja kuten moni muukin uskonnon vastustaja, Lewis koki kääntymyksen. Tähän kääntymykseen inklingeillä ja erityisesti Tolkienilla oli oma osuutensa. Aluksi Lewis muuntautui teistiksi – teismi tarkoittaa käsitystä, jonka mukaan Jumala on luonut maailman, mut-

ta jättänyt sen oman onnensa nojaan. Myöhemmin Lewisistä tuli kristitty, fundamentalistinen apologeetta, uskon puolustaja, joka ei halunnut luopua pienimmästäkään uskonkappaleesta. Lewis otti tavanomaisimmatkin huomautukset haasteina,

ja intoutui väittelemään niistä.

Lewisillä oli harvinainen piirre osata yhdistää uskontoon liittyvät tunnekokemukset älyllisiin perusteluihin. Häntä on melkein pakko uskoa. Äärimmäisen älykkäänä ihmisenä hän osasi perustella näkemyksiään. Lewisin sanavalmius tunnettiin ja hän sai tehtäväkseen mm. pitää kristinuskkoa käsitteleviä radioesitelmiä. Lewis halusi myös puolustaa kristinuskkoa akateemisissa keskusteluissa – ateismihan oli saanut vankan jalansijan tieteissä. Tätä tarkoitusta varten hän perusti keskustelufoorumin nimeltä *Sokraattinen klubi*, joka sai ennenkuulumattoman suosion terävien väittelyidensä vuoksi – joissa yleensä Lewis pääsi sanomaan viimeisen sanan.

Jossakin kohden hänen perusteluissaan on kylläkin huomauttamisen varaa. Naispappeutta hän vastusti sillä käsityksellä, että pappi miehenä edustaa Jumalaa tai Kristusta seurakunnalle, seurakunta taas edustaa feminiinistä puolta. ”Jumala on niin maskuliininen, että kaikki muu Hänen rinnallaan on feminiinistä”, hän perusteli – mikä taas on ”morsiusmystikkojen” ikivanha näkemys. Muissakin uskonnoissa kuin kristinuskossa ihmiset ovat

Lewisin käsityksen mukaan on vain yksi kristinuskko, ja hän piti itseään "vain ja ainoastaan" kristittyinä.

ilmeisen aidosti kokeneet näin. Siitä ei voi kuitenkaan päätellä, että kristinuskossa papin olisi välttämätöntä edustaa Jumalaa erityisesti tässä tiettyssä ominaisuudessa.

Lewisä pidettiinkin ”naisvihaajana”, siitä huolimatta, että hän ei mitenkään osoittanut vihamielisyyttä tuntemiaan naisia kohtaan vaan kohteli heitä erittäin hyvin. Jotain perää väitteessä ehkä kuitenkin on, sillä syvästi uskonnollisissa Narnian tarinoissa tietoista viettelevää pahaa edustavat nimenomaan kauniit naiset. Toisaalta tällaisia viettelijätärvelhoja on ollut tarustoissa maailman sivu. – Yleensä ihmiset, jotka vihasivat Lewisä hänen käsityksiensä vuoksi, eivät olleet tavanneet häntä.

Vaikka Lewis kuuluiikin anglikaaniseen kirkkoon, hän ei halunnut leimaantua minkään erityisen suunnan kannattajaksi. Hänen käsityksensä mukaan on vain yksi kristinusko, ja hän piti itseään ”vain ja ainoastaan” kristittynä.

Hyvän ja pahan ongelmaan Lewis ottaa kantaa sekä luomistarun osana (*Narnian tarinoissa*) että jokapäiväisenä vaikuttajana. Lewis käy läpi Paholaisen keinoja saavuttaa ihminen kirjassaan *Paholaisen kirjeopisto*, jossa vanhempi paholainen **Pora** neuvoo kirjeissä **Koiruohonimistä** nuorempaa sukulaistaan siinä miten ihminen otetaan valtaan ja saadaan unohtamaan Jumalan ihanuus. Poran näkemys ihmisistä on hyvin käytännöllinen. Hän osaa mm. neuvoa, miten rukoileminen muutetaan riitelyksi ja miten naisten muotia voi käyttää hyväksi estämään aidosti rakastavan aviopuolison löytämistä. Pora moittii nuorempaansa, jos tämä tyytyy vain kiusaamaan ja pelottelemaan ”potilastaan”, sillä ”vihollisella” Kristuksella on omat keinonsa käyttäen ihmisten pelkoja saadakseen heidät omikseen. Ainoa riittävä päämäärä on saada sielu lopullisesti ”alhaisen isän” valtaan, ilmaisee Pora. Kirjasta tuli hyvin suosittu ja Lewisin tarkoitus oli kirjoittaa sille myös jatkoa. Hän kuitenkin koki tällaiseen aiheeseen paneutumisen niin raskaana, ettei halunnut sitä jatkaa.

Paha tunkeutuu luomistarujen mukaan maailmanjärjestykseen ”jostakin muualta”. Esim.

Narniaan paha tulee Charnotista vanhemmasta ja käytännössä myös tuhoutuneesta maailmasta upean kuningatar **Jadis**in, Valkean Velhon hahmossa, joka lupaa hyvää ja tekee suuren vaikutuksen, mutta aikaansaa vain kylmyyttä ja kurjuutta. Brittiläisellä huumorintajullaan Lewis paljastaa jotain tällaisen pahuuden ällistytävästä yhteiskunnallisesta asemasta, kun Digoryn noituutta harrastava eno **Andrew** toteaa Jadisin – joka kohta Englantiin päästyään aiheuttaa liikennekaaoksen – olleen kuitenkin ”kirotun hieno nainen”.

Tarumainen luonto ja puhuvat eläimet

Lapsena, veljensä Warnien kanssa, Lewis sommitteli ns. *Boxen-tarinoita*. Niissä oli puhuvia eläimiä, mutta ne tarinat rakentuivat sen ajan teknisille yksityiskohdille. Myöhemmin hän kirjoitti puhuvista eläimistä Narnian tarinoissa. Narnian puhuvat eläimet olivat kuitenkin henkisempiä ”aivan erilaisia” – ne olivat myyttisiä eläimiä. Jotkin näistä eläimistä, kuten sankarillinen hiiri **Rüipitsiip** olivat lähes ihmisiä.

Lewisin fundamentalistisen idean mukaan nimenomaan kesy eläin on alkuperäisen luomisen mukainen mistä hän sai paljon kritiikkiä osakseen, sillä ajateltiin, että Lewis aliarvioi eläimiä eläiminä. Hänen oma suhteensa eläimiin oli kuitenkin arvostava. Hän mm. suhtautui Mooren perheen vanhaan kissaan erittäin kunnioittavasti. Kissa oli ”eläkkeellä”, Lewis nosti sille hattua aina kohdatessaan sen ja muutenkin kissa sai hyvän hoidon ja erikoiskohtelun.

Eläimillä on Lewisille tärkeä merkitys, niissä on jotain alkuperäistä puhtautta, jota syntyinlankeemus ei päässyt hävittämään. ”Me eläimet emme muutu”, sanoo *Narnian viimeisen taistelun* hevonen, kun kääpiöt vaihtavat puolta ja asettuvat Aslanin maailmaa vastaan. Narniassa on kahdenlaisia eläimiä, puhuvia ja puhumattomia. Puhuvat ovat ”eläimellisiä” siten, että ne ajattelevat ja puhuvat eläimen näkökulmasta mutta älykkäästi ja ystävällisesti – ilman julmuutta. Lewisillä oli kyky oi-

*C. S. Lewis katsoo vaate-
kaappiin belfastilaisessa
veistoksessa. Vaatekaa-
pilla oli ratkaiseva osuus
Narnian tarinoissa.*

valtaa tällainen eläimen näkökulma. Kääpiöt taas näyttävät edustavan ihmisiä, joille viimekädessä oma etu on tärkein. Puhuva eläin on Lewisin mielikuvissa parempi ja aidompi kuin itsekäs ihminen.

Lewis rentoutui luonnossa, teki ympäröivään maastoon kävelyretkiä yksin tai keskustellen ystäviensä kanssa. Lewis kunnioitti hyvin paljon luontoa, mutta aivan eri perusteilla kuin nykyajan ekologit. Luonnossa oli monien muidenkin brittikirjailijoiden ja -taiteilijoiden arvostamaa salaperäisyyttä. Myös Englannin luonto oli ikaikaisesti ollut luonnonhenkien ja jumalien kansoittama. Ehkä Lewis ajatteli esim. nymfeistä, fauneista ja kentaureista samalla tavoin kuin eläimistä: niissä on alkuperäistä puhtautta, vaikka antiikin tarinaperinteessä näiden olentojen seksuaalielämä kuvataankin aika villiksi.

Myyttinen luontonäkemys sulautui Lewisillä kristinuskoon saumattomasti. Asiaa kuvatkoon se, että kristinuskon kuvaksi luoduissa *Narnian tarinoissa* narnialainen joen jumala häiriintyi siitä, että vanhan kahlaamon paikalle oli rakennettu silta. Joen jumala vapautui kahleistaan kun lasten voitettua pahat voimat silta purettiin ja kahlaamo palautettiin.

Kirjan ja maailman luominen

Narnian tarinat muodostavat merkillisen kokonaisuuden. Toisaalta ne sisältävät joukon arkkityyppejä lasten selviytymis- ja kasvutarinoita erilaisissa seikkailuissa. Toisaalta niiden maailma ylittää huikeasti tavanomaisen satumaailman rajat.

Se mitä Lewis on kertonut Narnian synnystä avaa ikkunan luovaan työhön. Lewisillä oli ollut ja kauan mielessään kuva ”upeasta leijonasta” ja muutamia muita visioita, kuten kuningatar reessä ja fauni, jolla oli lahjapaketti.

Kirjoittaessaan *Narniaa* Lewisillä oli päämäärä: hän oli päättänyt levittää uskontoon

kohdistuvaa ymmärrystä lasten kautta ja tehdä lapsille sopivan kertomuksen kristinuskosta. Tämä nuoren sukupolven kasvatustyö oli Lewisille tärkeää, sillä hän tajusi, että perinteet olivat murtumassa ja pian ei ehkä edes tunnettaisi kristinuskon peruskertomuksia.

Lewis päätti luoda kertomuksen siitä, millainen kristinuskoko olisi, jos sen maailmana olisikin Narnian kaltainen puhuvien eläinten maa – lei-

jonamielikuvasta kehittyi Narnian *Aslan* ja siihen liittyi piirteitä useista raamatunkertomuksista: maailman luominen, itsensä uhraaminen väärin tehneen puolesta ja henkiin herääminen sen jälkeen entistä voimak-

kaampana ja jopa apokalyptinen maailmanloppu. Aslanilla on annettavanaan syvällisiä henkisiä opetuksia: Mm. kirjassa *Hevonen ja poika* hän sanoo *Aravikselle*, että ”*jokaiselle kerrotaan vain hänen oma tarinansa*”. Kyse oli siitä, miksi leijona oli raapaissut Aravista. Aravis oli toiminut tietyllä tavalla ja Aslan antoi Aravikselle kokemuksen näiden tekojen seurauksista. Se on eettisesti vapauttavaa: maailmassa vallitsee tasapaino, joka tuo tietoa. Ihmisen oma toiminta antaa kokemuksen kautta ymmärrystä sen seurauksista. Tuomitsemisen henki puuttuu näistä rangaistuksista.

Aslanin opetuksia on myös se, että täysikävuusuuutta lähenevän nuoren on löydettävä Aslan muualta kuin Narniasta – normaalin maailman kautta. ”*Mutta siellä minulla on toinen nimi*”, sanoo Aslan.

Ensimmäisen kertomuksen, *Taikurin sisarenpoika*, Lewis kirjoitti, jotta keskeltä alkaneen tarinan fantasiat saisivat vielä fantastisemmat perustelut: keskellä metsää olevan lyhdyn arvoitus tarvitsi selityksen. Mielikuvana syntynyt näkymä sai kirjailijan mielikuvitukselliset assosiaatiot liikkeelle ja sen tuloksena kehkeytyi tarina, jossa Narnia luotiin, jossa paha ilmaantui vastaluotuun Narniaan ja jossa lontoilaisesta ajurista tuli Narnian kuningas, koska hän

Myös Englannin luonto oli ikaikaisesti ollut luonnonhenkien ja jumalien kansoittama.

ymmärsi niin hyvin hevostaan Mansikkaa, joka puolestaan oppi puhumaan ja sai Aslanin mahtikäskyllä jopa siivet: ”Muutu siivekkääksi. Olet Siivekäs!”

Fantasian suojassa *Taikurin sisarenpojan* läpäisevänä juonteena on myös perehdyttää nuori lukijakunta kristinuskon keskeiseen ongelmaan, syntiinlankeemukseen, sen etiikkaan ja teologiaan.

Arkisesta 1800-luvun loppupuolen Englannista yllättäen taikamaailmaan joutuneet lapset, **Digory** ja **Polly** pääsevät siinä todistamaan, kuinka mahtava leijona Aslan luo Narnian laulamalla. Aslan luo Narnian, maailman missä eläimet puhuvat, missä muinaisen Kreikan taruolennot viettävät normaalia jokapäiväistä elämäänsä, missä kääpiöt kaivavat vuorista kultaa ja missä ”**Aadamin pojat**” ja ”**Eevan tyttaret**”, siis ihmislapset, nousevat hallitsijoiksi voittamalla myyttisissä seikkailuissa itsensä ja vaikeutensa sekä samalla selvittävät tienensä kohti suurta hyvyttä, jota mahtava leijona Aslan edustaa.

Osittain C. L. Lewis ammentaa innoitusta samasta lähteestä kuin *Liisa ihmeimaassa* -kertomuksen kirjoittaja **Lewis Carroll**. Lapset pujahtavat Narniaan mitä kummallisimmista paikoista, kuten vaatekaapin takaseinästä, makuuhuoneen seinällä olevasta meritaulusta tai pienestä portista koulun takana, kuten **Jill** ja **Eustace**. Digory ja Polly menevät taikasormuksien avulla väli-maailmaan, jossa lampien kautta saattoi joutua minkälaiseen maailmaan tahansa, kun Narniaa ei vielä ollut. Sitten sormukset haudataan omenapuun juurelle, jonka siemen on tuotu

vastaluodusta Narniasta ja maailmasta toiseen siirtävä voima siirtyy omenapuuhun, josta puolestaan tehdään vaatekaappi, jonka kautta seuraavat Narniassa kävijät **Peter, Susan, Edmund ja Lucy Pevensie** – pääsevät Narniaan.

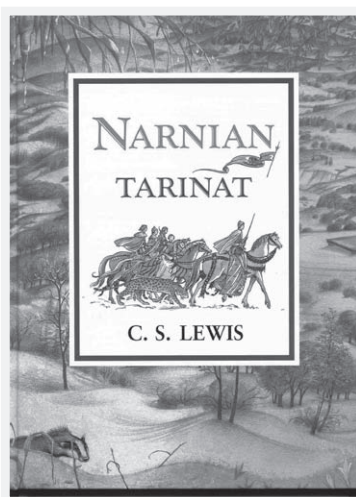
Lewis kääntelee näkökulmaa uskomiseen. Lucy on lapsista se, joka uskoo vahvimmin Aslaniin ja Narnian olemassaoloon. Narnian kannalta taas englantilaislapset ovat pelastavia myyttisiä hahmoja, joita voi hädässä kutsua paikalle esim. Susanin torvella ja joiden olemassaoloon uskottiin tai sitten ei. Narnian täysin maan ajasta poikkeava ajankulku mahdollistaa tämän.

Kirjassa on puhuvien eläinten, myyttisten olen-tojen ja englantilaislasten lisäksi myös ihmishenki-löitä Narniasta ja sen lähi-maista, Arkkimaasta, Tel-marista ja Kalormenis-ta: prinssjä, kuninkaita, opettajia, lapsia jne. Jotkut heistä haluavat mat-kustaa laivalla ”maailman ääriin”, Aslanin maahan, palata sieltä tai jopa jää-dä sinne.

Kun Narnian tarinoiden ensimmäistä lukua *Taikurin sisarenpoika* katsoo tarkemmin, tulee mieleen ajatus, että siinä konkreti-soituu myyttinen käsitys maailman luomisesta noin

yleensä. Myyteissä maailma ei ole kosmologi-nen ”koko olemassa oleva maailmankaikkeus” vaan tietty kaaoksesta tai ”tyhjästä” luotu osa-alue, kosmos. Älykkäänä fundamentalistina Lewis on miettinyt tarkkaan miten meidänkin maailmamme olisi voinut syntyä rajatun ker-ralla tapahtuneen luomisen tuloksena.

Narnian tarinoissa on melko suoria viitteitä raamatunkertomuksiin ja myös Israelin kan-saan. Koska Narnia on pääasiassa eläinten maa-

C. S. Lewisin kirjoittama Narnia -sarja on englantilaisen lastenkirjallisuuden klassikko. Sarjan seitsemän kirjaa kertovat Narniasta, mielikuvitusmaasta, jonka olemassaolosta vain harvat tietävät. Ja tähän ihmeelliseen, uskomattomaan maahan pääsevät vain lapset.

”Jokaiselle kerrotaan vain hänen oma tarinansa.”

Aslan Narnian tarinoissa

*Narniaa hallitsi
mahtava leijona Aslan.*

ilma, sen Jumala ilmenee leijonanhahmoisena, osa eläimistä on ”valittuja”, ts. puhuvia eläimiä, osa tavallisia eläimiä. Idea valitusta kansasta on *Raamatun* kulmakiviä. Puhuville eläimille leijona Aslan antaa ohjeen kohdella puhumattomia eläimiä hyvin mutta olla ottamatta mallia heidän tavoistaan. Leijona on sinänsä vahva uskonnollinen symboli, Juudan leijonalla viitataan juutalaisuudessa Juudean heimoon ja kristinuskossa Jeesukseen.

Parantava omena ja toinen Narnia

Taikurin sisarenpojassa ratkaistaan luomiskertomukseen kuuluvan omenan eettinen arvoitus: miksi omenan syöminen aiheutti paratiisista karkottamisen. Aslan pyytää Polly ja Digorya hakemaan omenan kaukaisesta puutarhasta ja tuomaan sen hänelle, jotta hän voisi kasvattaa sen siemenestä puun, joka suojelisi Narniaa ja estäisi pahuuden pääsyn sinne.

Kun he löytävät puutarhan, nälkäinen Polly olisi taipunut syömään omenoita. Kaiken lisäksi viettelevä velho Jadis sanoo, että omena voisi parantaa Digoryn vakavasti sairaan äidin – mutta toisin kuin *Raamatun* Aadam ja

Eeva, nämä lapset kieltäytyvät houkutuksista ja vievät omenan Aslanille. ”Eevan tyttäret” ja ”Aadamin pojat” ovatkin tarinassa korjaamassa ihmiskunnan rikkomuksia ja voitettuaan kiusaukset heistä tulee Narnialle myyttisiä sankarihahmoja.

Aslanin luvalla Digory saa pikaisesti kasva-neesta puusta omenan vietäväksi äidilleen ja tämä paranee. Ero on siinä, että omenan luvatta ottaminen olisi kyllä saanut Digoryn äidin parannettua, mutta silloin heistä olisi tullut onnettomia. Tervehdyttäviä hedelmiä kanta-va puu löytyy myös *Ilmestyskirjasta*.

Omenan maan päälle joutuneesta siemenestä tulee sitten uusi avain Narniaan. Siemen kahden maailman välittäjänä viittaa siten paitsi *Raamattuun* myös antiikin Kreikan tarinaan Persefonesta, maan päälle päätyneen siemenen johdosta Persefone joutui palaamaan maan-alaiseen kuolleiden maailmaan – Narnian alkukertomusta ei voi lukea montakaan lausetta huomaamatta yhtäläisyyksiä Tuhannen ja yhden yön tarinoihin, antiikin myytteihin, kansansatuihin ja nuorisokertomuksiin jne.

Perimmältään vakava kertomus on höystetty lapsiin ja aikuisiinkin vetoavalla huumorilla ja

tukevasti fantasiaan ankkuroidulla tilannetajalla: Nälkäiset lapset huomattuaan, kuinka juuriluodussa maailmassa kaikki herää eloon ja kasvaa vauhdikkaasti, istuttavat taskusta löytyneen toffeemakeisen ja saavat sen kasvaamaan kokonaiseksi toffeepuuksi. Jadis vetäisee Lontoosta lyhtypylvään mukaansa ja se juurtuu maahan ja valaisee Lyhtykorvessa tuhansia Narnian vuosia. Vastaluodut eläimet eivät vielä tiedä, että ihmisillä on erilaisia vaatteita ja pitävät Digoryn taikurienoa aivan kummallisena eläinlajina. Jne.

Narnian päätöskertomus *Narnian viimeinen taistelu* puolestaan esittelee antikristuksen, apinan, joka ottaa aitoutensa kadottaneen Narnian valtaansa tekoleijonan avulla. Se on mahdollista, koska kukaan ei enää muista, minkälainen oikea Aslan oli. Kirjan lopussa on raamatullinen sota, jonka päätyttyä päästään Aslanin kanssa uuteen Narniaan ja jossa Jill ja Eustace tapaavat maan päällä onnettomuudessa kuolleet Digoryn, Pollyn, Peterin, Edmundin ja Lucyn – Susan on unohtanut ja torjunut Narnian voidakseen keskittyä murrosikäiselle tytölle tärkeämpiin touhuihin.

Uusi Narnia on taivaallinen maa, joka muistuttaa alkuperäistä Narniaa heti luomisen jäljiltä ennen pahan tuleamista. ”Lukukausi on päättynyt, loma on alkanut; tämä on aamu”, sanoo Aslan lapsille ja ilmaisee myös sen, ettei enää jätä mukaansa tulleita. Aslan lakkaa olemasta leijonan näköinen ja muuttuu tavalla, jota Lewis ei enää suostu kuvaamaan vaan antaa ymmärtää, että tässä oli suurenmoisen hienon uuden elämän alku.

C. S. Lewis, aito mystikko

C. S. Lewis eli aidon mystikon elämän. Hän löysi jotain epätavallista, nimittäin ilon, joka aluksi valtasi hänet saksalaisen mytologian kautta ja myöhemmin, tultuaan kristityksi, kristinuskossa. Lewis kertoo tunteneensa aina kaipuuta äärimmäiseen iloon. Hän piti kiinni uskonnon opista ja ”kirjaimesta”, mutta sisäisyys oli koko ajan läsnä hänen elämässään. Hän

toteutti elämäänsä aidosti, aitona ihmisenä: kielsi kristinuskon kun piti kieltämistä oikeana, palattuaan kristinuskoon hän puolusti sitä kiihkeästi, älykkäästi ja selväjärkisesti.

Lewis ei tyytynyt vähään vaan oli intohimoinen kaikessa mihin ryhtyi. Hän oli valmis antamaan itsensä sen puolesta mitä rakasti tai mitä piti velvollisuutenaan. Lewis järjesti elämänsä tietyn aikataulun mukaan, jotta kaikki se mitä hän piti tärkeänä ja arvokkaana tulisi tehtyä ja jätti pois elämästään ”turhuutta”, kuten radion kuuntelun. Hän sisäisti myös rakauden eri laadut ja pyrki ymmärtämään sekä toteuttamaan niitä syvällisesti.

Kuten lapsisankarinsa hänkin halusi matkustaa maailman ääriin. Ei toki maantieteellisesti vaan mielikuvituksessaan, ilossaan ja rakkautessaan. Lewis oli sielussaan ritari ja ristiretkeläinen, joka liikkui vapaasti maailmankaikkeudessa – niin avaruuden tähdissä kuin maapallon eri aikakausissakin. ●

Lähde

Roger Lancelyn Green & Walter Hooper, suomentanut Tarja Kontro: C. S. Lewis Elämäkerta, Otava, 2006

Kuvalähteet ja lisenssit

Pubin kyltti, Tolkien, Leijona, Wikipedia/Wikimedia commons
Lewis ja vaatekaappi, kuva GeeJo, CC lisenssi,
http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Statue_of_C.S._Lewis,_Belfast.jpg

Kirjoittaja

Tuula Uusitalo on toimittaja, taiteilija ja kirjoittaja. Aiheina mm. uskonnot, kulttuuri, filosofia ja kaunokirjallisuus.

C. S. Lewisin teoksia:

Spirits in Bondage: A Cycle of Lyrics (salanimellä Clive Hamilton), 1919.
Dymer (salanimellä Clive Hamilton), 1926.
The Pilgrim's Regress, 1933.
The Allegory of Love: A Study in Medieval Tradition, 1936.
Rehabilitations and Other Essays, 1939.
The Personal Heresy: A Controversy (yhdessä E. M. W. Tillyardin kanssa), 1939.
Preface to Paradise Lost, 1942.
Abolition of Man, or reflections on education, 1943.
Beyond personality: The Christian Idea of God, 1944.
George MacDonald: An Anthology, 1946.
Miracles: A Preliminary Study, 1947. Korjattu laitos 1960.
Transposition and Other Addresses, 1949.
English Literature in the Sixteenth Century Excluding Drama, 1954.
Studies in Words, 1960.
The World's Last Night and Other Essays, 1960.
An Experiment in Criticism, 1961.
They Asked for a Paper: Papers and Addresses, 1962.
The Discarded Image: An Introduction to Medieval and Renaissance Literature, 1964.
Poems (toim. Walter Hooper), 1964.
Letters of C.S. Lewis (toim. W. H. Lewis), 1966.
Studies in Medieval and Renaissance Literature (toim. Walter Hooper), 1966.
A Mind Awake: An Anthology of C.S. Lewis (toim. Clyde S. Kilby), 1968.
Letters to an American Lady (toim. Clyde S. Kilby), 1969.
Selected Literary Essays (toim. Walter Hooper), 1969.
God in the Dock: Essays on Theology and Ethics (toim. Walter Hooper), 1970.
Fern-Seed and Elephants and Other Essays on Christianity (toim. Walter Hooper), 1975.
The Joyful Christian: Readings from C.S. Lewis, 1977.
They Stand Together: The Letters of C.S. Lewis to Arthur Greeves 1914–1963 (toim. Walter Hooper), 1979.
On Stories and Other Essays in Literature (toim. Walter Hooper), 1982.
First and Second Things (toim. Walter Hooper), 1984.
The Business of Heaven (toim. Walter Hooper), 1985.
Boxen: The Imaginary World of the Young C.S. Lewis (toim. Walter Hooper), 1985.
Letters to Children (toim. Lyle W. Dorsett ja Majorie Lamp Mead), 1985.
Present Concerns (toim. Walter Hooper), 1986.
Latin Letters of C.S. Lewis (toim. Martin Moynihan), 1987.
The Quotable Lewis (toim. Wayne Martindale & Jerry Root), 1987.

Suomennetut teokset

Narnia-sarja:

Velho ja leijona (*The Lion, the Witch and the Wardrobe*, 1950). Suom. Kyllikki Hämäläinen, 1960, Otava.
Prinssi Kaspan (*Prince Caspian: The Return to Narnia*, 1951). Suom. Kyllikki Hämäläinen, 1961, Otava.
Kaspanin matka maailman ääriin (*The Voyage of the Dawn Treader*, 1952). Suom. Kyllikki Hämäläinen, 1976, Otava.
Hopeinen tuoli (*The Silver Chair*, 1953). Suom. Kaarina Helakisa, 1976, Otava.
Hevonen ja poika (*The Horse and His Boy*, 1954). Suom. Kaarina Helakisa, 1977, Otava.
Taikurin sisarenpoika (*The Magician's Nephew*, 1955). Suom. Kyllikki Hämäläinen, 1959, Otava.
Narnian viimeinen taistelu (*The Last Battle*, 1956). Suom. Kaarina Helakisa, 1976, Otava.
Narnian tarinat (*The Complete Chronicles of Narnia*, 2000). Suom. Kyllikki Hämäläinen ja Kaarina Helakisa, 2005 Otava.

Ransom-trilogia:

Äänetön planeetta (*Out of the Silent Planet*, 1938). Suom. Matti Kannosto, 1983, Kirjayhtymä.
Matka Venukseen (*Perelandra*, 1943). Suom. Matti Kannosto, 1984, Kirjayhtymä.
Piinattu planeetta (*That Hideous Strength*, 1945). Suom. Tekijän lyhentämästä laitoksesta Matti Kannosto, 1985, Kirjayhtymä.

Uskonnolliset teokset:

Ehyt elämä (*Mere Christianity*, 1952). Suom. Ruth Wathén, 1962, Suomen Lähetysseura; 2. laitos *Tätä on kristinuskko*, Suom. Marja Liljeqvist, 1978, Kirjaneliö.
Entisen ateistin kristillisiä esseitä (*Christian Reflections*, 1966).
Kärsimyksen ongelma (*The Problem of Pain*, 1940). Suom. Maritta Pesola, 1979, Kirjaneliö.
Mietteitä psalmeista (*Reflections on the Psalms*, 1958). Suom. Marja Liljeqvist, 1982, Kirjaneliö.
Neljä rakkautta (*The Four Loves*, 1960). Suom. Taisto Nieminen, 1982, Kirjaneliö.
Kirjeitä rukouksesta (*Letters to Malcolm: Chiefly on Prayer*, 1964). Suom. Taisto Nieminen, 1984, Kirjaneliö.
Muistiinpanoja surun ajalta (*A Grief Observed*, 1961). Suom. Anna-Mari Kaskinen, 1984, Kirjaneliö.
Ilon yllättämä: Elämäni varhaiset vaiheet (*Surprised by Joy*, 1955). Suom. Ritva Miettinen, 1986, Kirjaneliö.

Muut teokset:

Paholaisen kirjeopisto (*The Screwtape Letters*, 1942). Suom. Taneli Junttila, 2007, Kirjapaja.
Suuri avioero (*The Great Divorce*, 1946). Suom. Kari Krohn, 1970, Karatas-kirjat.
Narnian mietekirja (*The Wisdom of Narnia*). Suom. Kaarina Helakisa & Kyllikki Hämäläinen, 2002, Otava.

Mystinen kokemus
jättää pysyvän jäljen
ja muuntaa kokijansa
tajuntaa. Mystikon
tie on asteittaista ja
syvenee vähittäisistä
aistimuksista pysyväksi
liitoksi Jumalan kanssa.

Kristillisten MYSTIKKOJEN kilvoittelutie

Usein tähän kehityk-
seen katsotaan kuulu-
van kolme päävaihetta:
puhdistautuminen van-
hasta, valaistuminen eli
hengellä täyttyminen
ja lopulta välitön yhte-
ys Jumalaan. Medi-
taatio on sanattoman
rukouksen esivaihetta
ja sanaton rukous
on mystisen koke-
muksen idätyshuone.
– Viime vuosina nais-
tutkimus on tuonut
uusia näkökulmia mys-
tiikan tutkimukseen ja
monet tutkituimmat
mystikot ovat naisia.

KAISA PAKKALA

Kristuksen ja kirkon mystinen avioliitto, teoksesta Les Très Riches Heures du Duc de Berry, Folio 31r. Foresees, veljekset, Paul, Hermann ja Jean Limbourg 1400-luvulla.

Kristillisenä aikana useilla ihmisillä on ollut kokemuksia Jumalan läsnäolosta monin eri tavoin. Voi kysyä, yhdistäkö heitä jokin, jota voitaisiin pitää mystiikan ytimenä ja onko jotain, joka sitoo kaikki nämä moninaiset mystiikan kokemukset yhteen. Tarvitaanko mystiikan kokemiseen erityisen syvällistä uskonnollisuutta tai jokin erityisenlainen kilvoittelutie?

Kaikki mystikot tuntuvat olevan sitä mieltä, ettei heidän tavallinen minänsä ole se todellinen minä. Samasta asiasta puhuu myös **Paavali**: ”En enää minä, vaan Kristus elää minussa”. Se paljastuu vasta mystiikassa. Syvälliseen uskonnollisuuteen kuuluu oman identiteetin etsintä. Siinä käyvät kamppailua todellinen ja valheminä. Valheminän poistuessa viisaus, varmuus ja rauha lisääntyvät. Mystinen realismi ei ole vain aistien varassa vaan sillä on jumalallinen perusta. Mystiikka alkaa ohjata identiteetin etsintää. Mystikko on todellinen realisti, joka tietää, että todellinen uinuu pinnan alla.

Hengellisen kasvun taito

Meditaatiota harjoitetaan kaikissa uskonnoissa. Kohde eli medium riippuu siitä, harjoittaako meditaatiota hindu, muslimi, buddhalainen vaiko kristitty. Kristitty voi ottaa meditaation-
sa kohteeksi vaikka jonkun Raamatun kohdan taikka pyhimyksen kuvan. Meditaatiossa pu-
reskellaan hengellistä ruokaa. Luostariliikkeet ja sääntökunnat ovat tarjonneet kristillisen us-
kon syventämiskoulutusta ja ohjausta. Bene-
diktiiiniluostarin ohjeistuksessa edetään lekti-
osta meditaatioon ja siitä oratorioon ja lopulta kontemplaatioon. Lektio on raamatunlukua jakso-
tetusti, esim. jokin evankeliumin kohta tai psalmi. Meditaation myötä se sisäistyy osaksi kilvoittelijan elämää jatkuvaksi rukoukseksi ja siirrytään rukouksen tilaan, oratorioon. Kon-
templaatiossa mukaan tulevat mystiset koke-
mukset. Tämä klassinen kaava: ”lektio – me-
ditaatio – oratorio – kontemplaatio” luo kas-
vualustan, jossa mystinen elämä saa rauhassa kasvaa. Meditaatio on sanattoman rukouksen

esivaihetta ja sanaton rukous on mystisen ko-
kemuksen idätyshuone.

Vanha mystiikkakuva on pitänyt sitä epä-
älyllisenä. Mystistä teologiaa ovat kuitenkin harjoittaneet jo uusplatonistit. Se ei ole vain häilyvää tunteiden ailahtelua, vaan määrätie-
toista ja kurinalaista ponnistelua. **Hildegard Bingeniläisellä** meditaatio ei ollut vain yksityis-
tä, vaan käsitti koko makrokosmoksen. Yksityi-
nen löytää harmonian yhteydessä suurempaan yhteisöön. Pyhän **Bernhard Clairvauxlaisen** sydän sulii ajatellessaan Kristuksen kärsimyksiä, anteeksiantoa ja rakkautta. **Franciscus Assisilai-
nen** hurmaantui Jeesuksen köyhyydestä. Mys-
tiikan historia ei ole vahvojen vaan heikkojen ja rakkauden haavoittamien historiaa. Sairaus sulattaa auki sellaisia kanavia, jotka muuten pysyisivät kiinni. Monet mystikot ovat sairas-
vuoteellaan maatessaan löytäneet oikean tien hengellisyyteen. Kirjan kirjoittaja on ottanut esimerkiksi mystisestä tiestä **Teresa Avilalaisen** kuvauksen omista mystiikan kokemuksistaan. Hetkelliset kokemukset syventyivät koko elä-
mää leimaavaksi asenteeksi, uudeksi tavaksi elää ja tarkastella maailmaa, osaksi pitkäjänteistä elämäntapaa, via mysticaa. Se oli myös tunnetta Jumalan läsnäolosta. ”Jumala oli mi-
nussa ja minä vaipuneena häneen. Rajat itsen ja Jumalan välillä haihtuivat”

Mystinen elämäntapa vaatii hengellisen kasvun taitoa. Mystiikan teologia on koke-
muksen kautta saatua tietoa Jumalasta. Rak-
kauden kieli on mystiikan ominta tyylilajia. Mystikolle Jumala on rakastettu ja kaivattu. Keskiajan mystikot tunnettiin Jumalan ra-
kastettuina. Morsiusmystiikassa oli mukana kaipuuta ja erotiikkaa. Oxfordin kristillisen kirkon sanakirja antaa modernin määrittelyn mystiikasta. ”Henkilökohtaisen uskonnolli-
sen kokemuksen välityksellä tässä maailmassa saavutettua välitöntä tietoa Jumalasta. Se on pohjimmiltaan rukousta ja sellaisenaan siinä on eri asteita, lyhyistä ja harvoin koetuista Py-
hän kosketuksista aina niin kutsuttuun mysti-
seen kihlaukseen eli pysyvään liittoon Jumalan kanssa”. Mystikko kokee jotain, jonka yleensä

ajatellaan kuuluvan tuonpuoleiseen elämään. Mystinen kokemus jättää pysyvän jäljen ja muuntaa kokijansa tajuntaa. Mystikon tie on myös asteittaista ja syvenee vähittäisistä aistimuksista pysyväksi liitoksi Jumalan kanssa. Usein tähän kehitykseen katsotaan kuuluvan kolme päävaihetta: puhdistautuminen vanhasta (purgaatio), valaistuminen eli hengellä

täyttyminen (illuminaatio) ja lopulta välitön yhteys Jumalaan (unio).

Paaveja ei usein mainita mystiikan yhteydessä. **Gregorius Suuri** (540–604) oli sekä mystikko, että aktiivinen kirkollinen vaikuttaja, joka perusti seitsemän luostaria ja jonka kirjallinen tuotos ylsi **Augustinuksen** ja **Tuomas Akvinolaisen** määrään. Hän piti aktiivista pal-

Bernard Clairvaux'lainen – rakkauden tasojen yhteensulautuminen

Bernard Clairvaux'lainen (1090–1153) sai lisänimen Doctor Mellitus "Tohtori Hunajainen" kaunopuheisuutensa ja oppineisuutensa vuoksi. Hänen perustamansa luostari muodostui kontemplatiivisen sistersiläisyyden keskuksiksi, vaikka apotti usein jätti luostarinsa osallistua kirkollispoliittisiin tai yliopistollisiin asioihin tai oli mukana suunnittelemassa ristiretkeä. **Dante** (1265–1321) otti hänet "Jumalaisen näytelmänsä" paratiisiin vaeltajan viimeiseksi oppaaksi. Bernardin johdattelemana vaeltaja viimein saavutti taivasmatkansa kohokohdan, joka lienee mielen mystinen kokemus. Dante valittaa kielen olevan rajallinen kuvaamaan kyseistä tilaa.

Oikeanlaiseen kääntymykseen kuuluu sydämen sitoutuminen, oikea asenne ja elämäntapa ja pyrkimys täydellistymiseen ja sielun vahvistuvaan yhteyteen Jumalan kanssa. Lectio Divina pohjustaa tietä kääntymykselle, mutta tahdon kääntymisen on älyllistä kääntymystä vaikeampi tehtävä ja siksi kääntymyksen viimeinen vaihe. Vasta tahdon sitoutuessa kääntymys muuttuu elämäntavaksi.

Bernard viittaa Jeesuksen Vuorisaarnaan, jossa Jeesus julistaessaan, ketkä ovat autuaita, luo ihmisen asteittaisen kääntymystien kahdeksan eri vaihetta: Murheelliset, kärsivälliset, vanhurskautta janoavat, armahtavat, puhdassydämiset, rauhantekijät ja ne, joita vainotaan vanhurskauten tähden kulkevat kilvoittelun tietä. Hengellinen kasvu alkaa kärsimyksestä, syvenyy järjen kääntymyksen vaiheessa ymmärrykseksi ja puhdassydämisyydeksi ja huipentuu tahdon hyveisiin armeliaisuudessa, viisaudessa ja rauhan rakentamisessa. Mystikon tie vie aktiiviseen toimintaan.

Bernard inspiroitui "Laulujen laulusta" ja hänen morsiusmystiikassaan sulhasen (Jumala) ja morsiamen (sielu) välinen rakkaus piti sisälleen intellektuaalisen ymmärryksen ja palasi siksi lopulta siveelliseen toimintaan. Laulujen laulun morsian oli aluksi tumma ja siis ruma, mutta muuttui kauniiksi ja vaaleni sulhasen rakastavan katseen ja oman rakkautensa puhdistamana. Yhdistävänä voimana Jumalan ja sielun välillä oli Kristus. Kihlautuminen Jumalan ihmiseksi tulleen persoonan kanssa oli rakkauden eri tasojen yhteensulautumista. Tässä Kristus-keskeisessä rakkauden huipentumassa sielu saattoi hetkellisesti kokea taivaselämään viittaavan eheytyksen. Bernard loi pohjaa elämykselliselle ja kokemukselliselle mystiikalle ja etenkin morsiusmystiikalle. Oman lisänsä antoi Neitsyt Marian kultti.

Bernard Clairvaux'lainen sai lisänimen Doctor Mellitus "Tohtori Hunajainen" kaunopuheisuutensa ja oppineisuutensa vuoksi.

velutehtävää paavina välttämättömänä mutta kontemplatiivinen elämä oli hänen mielestään jalompaa kuin aktiivinen elämä. Kirjallisessa tuotannossaan hän käsitteli valoa (lumen). Jeesus oli valkeus, valo, joka loistaa pimeydessä ja on maailman valo. Kontemplatiiviseen hengellisyyteen liittyvä syventyminen oli valaistumista (illuminaatio). Se oli valon seuraamista, valoon astumista ja valossa kulkemista. Kontemplatiivinen valaistuminen oli Valoa – Kristuksen kaltaiseksi tulemista.

Mystiikkaan liittyy usein yliluonnollisia ja äärimmäisiä kokemuksia, jotka ovat sekä kiehtoneet, että kummastuttaneet. Nämä henkilähjat on usein liitetty kuvauksiin Pyhän Hengen armolahjoista (kharismata), joita olivat esim. näkyjen näkeminen, profetiat, kielillä puhuminen, mystinen humaltuminen, levitaatio, stigmatisaatio ym. Mystiset kokemukset kuuluivat myös keskiajan hengellisyyteen. Em. ilmiöt selitettiin kristillisessä teologiassa kertovan sekä Jumalan voimasta, että kyseisen ihmisen asemasta Jumalan valittuna. Niitä valjastettiin myös monenlaisiin uskonnollisiin ja poliittisiin tarkoituksiin. Ne sekä palvelivat kirkkoa, että aiheuttivat sekaannusta. Teologit korostivat, että niihin piti liittyä myös hengellinen kasvu ja kristilliset hyveet, kuten nöyryys ja

lempeys. Yliluonnollisia kokemuksia on arvioitu teologian valossa. Henkien tulkinnassa on havaittu todellisten mystisten kokemusten saavan aikaan levollisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, pahat henget sen sijaan kylvät vihaa ja rauhattomuutta.

Mystiikka tutkimusten valossa

Mystiikan käsite vakiintui vasta 1600-luvulla. Sitä ennen puhuttiin kontemplatiivisesta mietiskelevästä kristillisyydestä tai mystiikan teologiasta. Siinä tutkittiin Jumalan armoa ja ihmisestä riippumatonta pyhittymistä. Sen vastakohtana oli ns. askeesin teologia. Askeesilla pyrittiin täydellistymään kieltäytyksen avulla. Uudella ajalla suhtauduttiin mystiikkaan negatiivisesti ja halventavasti etenkin naisten mystiikkaan. Vasta 1800-luvulla romantiikan aikakaudella mystiikka sai omakohtaista ja eläytyvää uskonnollisuutta korostavan myönteisen sävyn. Toisaalta silloin unohdettiin älyllinen ja käytännöllinen osuus mystiikassa. Monet mystikot olivat sekä teoreettisia ajattelijoita että aikaansaavia toiminnan ihmisiä ja kirkon uudistajia.

Kristinuskon kahden vuosituhannen aikana on ollut monenlaista mystiikan traditiota.

Franciscus Assisilainen, köyhyyden rakastaja

Franciscus Assisilainen (1181–1226) perusti fransiskaanisääntökunnan. Hän julisti köyhyyden sanomaa, sillä köyhyys merkitsi hänelle vapautta ja se muistutti apostolien elämää.

Danten Jumalaisessa näytelmässä Franciscus ja rouva Köyhyys esiintyivät rakastavaisina. Franciscus puhui teoillaan ja elämäntavallaan. Hänen yksinkertaiseen elämäänsä liittyivät ihmeet ja tunnevoimaiset kokemukset. Hän oli ensimmäinen, joka sai Kristuksen stigmat. Kuolemanjälkeiset ihmeet on tulkittu pääsyksi taivasten valtakuntaan.

Franciscuksen kääntymykseen johtivat pitkät sotavankeus, sairaus ja ristiriidat isän kanssa, joka johti kaikesta omaisuudesta luopumiseen. Aikaisempi vauraus aiheutti synnintuntoa ja katumusta, joka johti kääntymykseen. Sitä seurasi puhdistautuminen (purgaatio) erakkoelämässä, leprasairaiden hoitamisessa ja ruumiillisessa työssä. Pian Franciscus sai seuraajia ja sai mainetta saarnamiehenä ja hengellisenä oppaana ja perusti sääntökunnan. Hän ei koskaan saanut pappisvihkimystä, ja hänen sielunhoidollinen työnsä oli kirkollisella siunauksella tapahtuvaa maallikkosaarnaamista. Hänen ihanteitaan olivat ruumiillinen työ, aktiivinen hengellisyys, nöyryys ja oppimattomuus. Hän pystyi myös vaikuttamaan eläimiin, kesyttämään suden tai saamaan linnut kuuntelemaan saarnojaan. Vanhan testamentin Ylistyslaulu luonnosta inspiroi häntä kirjoittamaan tunnetun *Aurinkolaulunsa*.

Franciscus Assisilainen julisti köyhyyden sanomaa, sillä köyhyys merkitsi hänelle vapautta ja se muistutti apostolien elämää. Maalaus Francisco de Zurbarán ((1598–1664).

Varhaiskristillisessä kirkossa oli askeettinen traditio, varhaiskeskiajalla tyypillistä oli luostarihengellisyys ja myöhäiskeskiajalla elämyksellinen mystiikka. Osa kristillisen mystiikan klassikoista on opillisia ja teoreettisia esityksiä, osa taas omakohtaisia ja kokemuksellisia kuvia. Monesti naiset kertoivat omista kokemuksistaan, miesteologit taas loivat teoreettisen esityksen kristillisen kasvun tiestä. Naisten piti olla varuillaan, etteivät syyllistyisi opettamiseen ja siksi oli parasta puhua vain omista kokemuksistaan. Inkvisitiotuomioistuin valvoi varsinkin naisia, joilla ei voinut olla teologista pohjaa. Opillinen mystiikka inspiroi kokemuksellisia mystikkoja ja kokemuksellisten mystikkojen elämäntarinat taas selkeyttivät teoreettisia esityksiä kuvatessaan tietyn mystikon hengellisen kasvun kilvoittelutien. Opilliset esitykset kirjoitettiin yleensä latinankielellä ja olivat usein oppineillekin vaikeaselkoisia. Kansa rakasti sen omalla kielellä kirjoitettuja pyhimysten elämäntarinoita. Näissä, yleensä naisten kasvutarinoissa, oli kuvattu yksityiskohtaisesti hengellisen kasvun kilvoittelutie. Koska keskiajan kirjallisilla naisilla useimmiten oli apunaan rippi-isä tai muu teologi, kasvutarinoissa tuotiin selkeästi esiin purgaatio-, illuminaatio- ja unio-vaiheet.

Myös ulkoiset olosuhteet vaikuttivat. Aina 1100-luvulle asti kaikki kristillisen mystiikan klassikot kirjoitettiin luostareissa. Siellä korostui maailmasta irrottautuminen, hierarkkinen elämämpiiri ja hiljaisuus. 1200-luvulta lähtien monet mystikot toimivat maailmassa ja usein kaupungeissa. He olivat kerjäläisveljiä, hengellisten sääntökuntien maallikkojäseniä tai tavallisia hengellisesti suuntautuneita maallikkoja. Monesti mystikoista tuli yhteiskunnallisia vaikuttajia, jotka veivät eteenpäin kirkollisia uudistuksia ja sekaantuivat toisinaan myös poliittisiin valtataisteluihin, esimerkiksi **Jeanne d'Arc** Ranskan ja Englannin väliseen 100-vuotiseen sotaan.

Kristillinen mystiikka voi keskittyä Jumalaan, Kristukseen tai Pyhään Henkeen. 1200-luvulta asti Kristukseen keskittyvä mystiikka oli eni-

ten vallalla. Monet kristityt kokivat itsensä Kristuksen seuraajiksi. Imitatio Christi näkyi eläytymisenä ristinkärsimyksiin, mutta tärkeinä pidettiin myös Kristukseen liitettyjä hyveitä: nöyryyttä ja yksinkertaista elämää köyhyydessä. **Tuomas Kempiläisen** kirja Kristuksen seuraamisesta oli mystiikan tärkeä oppikirja. **Katariina Sienalaisen** tavoin monet naismystikot eläytyivät Kristuksen kärsimyksiin stigmatisaatiota myöten. Ehtoollisen sakramentti tuli erityisen tärkeäksi. Papit saarnasivat ehtoollisen teologiaa, mutta naismystikot kokivat viinin muuttuvan Jeesuksen vereksi ja öylätin ruumiiksi ja kokivat myös, että Jeesus oli fyysisesti läsnä ehtoollisella. Kristus- ja ehtoolliskeskeinen mystiikka perustui myös **Martti Lutherin** protestanttiseen ajatteluun, joskaan hän ei ajatellut tätä asiaa näin konkreettisesti.

Pyhän Hengen mystiikka oli keskeistä mystisiä kokemuksia korostavassa ajattelussa, esim. kielillä puhuminen ja näyt katsottiin olevan osoituksena Pyhän Hengen läsnäolosta yksilössä. Tätä ilmeni jo varhaiskristillisessä kirkossa, mutta yllättäen se puhkesi kukkaan 1900-luvun vaihteessa USA:han tulleissa karismaattisissa liikkeissä. Kielillä puhuminen, parantumiskokemukset ja hurmokselliset kääntymiskokoukset syrjäyttivät rationaalisen protestanttisen uskonnollisuuden. Karismaattinen hengellisyys tuli vastavoimaksi tieteellis-tekniselle maailmalle. Se kiehtoi tunnevoimallaan, elämyksellisyydellään ja omakohtaisuudellaan nykyihmistä.

Mystiikan tutkimuksen kannalta tärkeä kirja on **Evelyn Underhillin** kirja *Mysticism* (1911), joka oli suosittu yleisesitys mystiikasta. Kirjoittajalla oli kyky nähdä näkyvän taakse syvempään todellisuuteen eivätkä häntä kiinnostaneet oppijärjestelmät, vaan kokemukset. Samoilla linjoilla oli **William Jamesin** kirja *The varieties of religious experience* (1902). James tarkasteli uskonnollisen kokemuksen merkitystä ja totesi mystiikan olevan yksi syvällisen uskonnollisuuden perustekijöitä. Underhill syventyi kristilliseen mystiikkaan ja James loi filosofisen yleisesityksen mystiikan käsitteestä.

Molemmilla oli romanttinen tulkinta mystiikasta. He pitivät sitä yksilöllisenä ja luovana, totunnaisuuksista vapaana aitona uskonnollisuutena. Sekä James että Underhill olivat protestantteja, kuten monet muutkin 1900-luvun alun johtavat mystiikan tutkijat.

Tutkijoita kiinnosti paradoksaalisesti juuri se mystiikan piirre, jota protestanttiset uskonpuhdistajat olivat aikanaan kritisoineet, nimittäin mystisen kokemuksen yksilöllinen ainutkertaisuus. Myöhempi mystiikan tutkimus on kyseenalaistanut tämän yksilöllisyyttä korostavan näkökulman. Viime vuosina nais-tutkimus on tuonut uusia näkökulmia mystiikan tutkimukseen ja tällä hetkellä monet tutkituimmat mystikot ovat naisia ja mystiikan käsite on naisistunut. **Angela Folignolainen**, **Katariina Sienalainen** ja **Teresa Avilalainen** ovat tällä hetkellä tutkijoiden suosiossa.

Tutkijoiden kiinnostusta on herättänyt naismystikkojen ruumiillisuus ja heidän hengellisten kokemustensa äärimmäisyys sekä naisten ruoka-askeesi ja ruoan mystiset merkitykset keskiajan hengellisyydessä. Ruoka-askeesia on tarkasteltu modernista näkökulmasta ja tulkitu se sairaudeksi, pyhäksi anoreksiaksi. Myös naismystikkojen kielen runollisuus on viehättänyt tutkijoita. Naisten poeettisen elämyksellinen mystiikka on viehättänyt tutkijoita siinä määrin, että välillä ovat opillisuus ja käytännöl-

lisuus jääneet sivuseikaksi. Huomiota on toki kiinnitetty naisten profeetallisen ja mystisen kokemusmaailman teologiseen merkitykseen. On huomattu myös näiden naisten poliittinen arvovalta aikana, jolloin naisella ei paljoakaan ollut sananvaltaa yhteiskunnassa.

Seppo A. Teinonen on kääntänyt suomeksi 20 mystiikan klassikkoteosta ja siten luonut pohjaa myös suomalaiselle mystiikantutkimukselle, joka viimeisen parinkymmenen vuoden aikana on ollut kasvussa. Kristillistä mystiikkaa kohtaan on Suomessa alettu enenevässä määrin tuntea sekä hartaudellista että elämyksellistä kiinnostusta. Tämä näkyy Hiljaisuuden ystävien ja retriittiliikkeen toiminnassa.

Kristillisen mystiikan platoniset, uusplatoniset ja juutalaiset juuret

Kristillisen mystiikan taustalla vaikuttaa vahvasti **Platon** ajatuksineen sielun ja Jumalan suhteesta. Hänen ajatuksensa välittyivät eteenpäin Aristoteleen ja stoalaisen etiikan ja siitä edelleen uusplatonilaisten kautta. Kristityt saivat platonilaisia vaikutteita tietämättään myös **Filonilta**, juutalaiselta mystikolta samoin kuin apostoleilta, **Paavalilta** ja **Johannekselta**. Antiikissa filosofia oli elämäntapa, myös alkukristityt omistautuivat uskonnolleen kokonaisvaltaisesti. **Jeesuksen** tekemät ihmeet heijastelevat anti-

Giovanni di Fidanza Bonaventura, teologi ja mystikko

Giovanni di Fidanza Bonaventura (1217–1274) oli paitsi etevä hallintomies, myös lahjakas teologi ja mystikko. Hän toimi aluksi Pariisin yliopiston yliopistomestarina ja kommentoi teologian perusteita ja Pyhää kolminaisuusoppia. Bonaventura valittiin fransiskaanien yleismestariksi ja hän laati veljeskunnalle säännöt ja sai aikaan sen, että fransiskaanit saivat opettaa yliopistossa.

Bonaventura opetti ja kirjoitti mystiikan teologiaa, joka johdatti hengellisen kasvun tielle. Hän oli kohtuuden kannattaja niin askeesissa kuin köyhyydessä. Paratiisi oli hänellä allegorisesti sekä alku että loppu. Jumala oli alkulähde, joka virtasi ulos itsestään luomisprosessissa. Kristus oli välittävä toimija, jonka avulla langenneet sielut voivat palata takaisin paratiisin autuuteen.

Teoksessa *Kolmivaiheinen tie*, olivat tutut vaiheet: Purgaatio, illuminaatio ja unio, jotka vaiheittain johtavat rauhaan, totuuteen ja rakkauteen. Elämän puu viittasi allegorisesti sekä paratiisin hyvän ja pahan tiedon puuhun, ristiin ja Jeesukseen itseensä. Hän kehotti lukijoita mietiskelemään eläytyvästi Kristuksen elämänvaiheita: syntymä, kaste, kärsimys, kuolema ja ylösnousus.

kin jumalia: parannus ja ruokaihmeet, henkien manaaminen, kuolleiden henkiin herättäminen ja luonnonvoimien taltuttaminen. Antiikin filosofia oli optimistista. Kaaoksen takana oli harmonia, yksi tosioleva. Sitä voitiin tavoitella puhdistautumalla, ajattelun harjaannuttamisella ja itsehillinnällä. Ihmisellä on luonnostaan kaipaus siihen yhteen Hyvään, joka myöhemmin sai nimekseen Jumala. Mystikkojen tie on rakkauden tietä, joka askeettisen puhdistautumisen ja ulkopuolisen jumalallisen voiman avulla johtaa inhimilliseen täydellistymiseen. Platonin luolavertauksen mukaan luolasta vapautuneen ja valoon päässeen oli velvollisuus julistaa valon sanomaa muille. Myös kristillisen mystikon tie vie yksinäisyydestä takaisin ihmisten pariin auttamaan muita.

Filon (20 eKr.–50 jKr.) välitti Platonin filosofiaa juutalaisittain. Teoksessaan Kontemplatiivinen elämä hän ilmaisi käsityksensä mystiikasta. Jeesuksen aikana juutalaisuudessa oli kolme valtavirtausta: saddukeukset, fariseukset ja essealaiset. Filon kertoi edellä mainitussa teoksessaan essealaisesta terapeuttimunkkien ja nunnien askeettista elämää viettäneestä yhteisöstä. Qumranista löytyi vuonna 1947 kääröt, jotka luultavasti kuuluivat heille. Terapeuttimunkit viettivät askeettisempaa elämää kuin essealaiset yleensä. He luopuivat omaisuudestaan, perheistään ja muista sidoksistaan, pukeutuivat ja söivät vaatimattomasti ja kukin eli omissa kammioissaan. Heidän pääasiallinen tehtävänsä oli keskittyä Vanhan testamentin kirjojen allegoriseen luentaan. Sapattina he kokoontuivat yhteen hengellisiin juhlapitoihin, joissa juotiin vain jääkylmää vettä ja syötiin iisopilla maustettua kevyttä kasvisruokaa. Pidot alkoivat meditatiivisella Raamatun luennalla ja huipentuivat ekstaattiseen laulantaan, johon liittyi mielen kirkastava mystinen humaltuminen. Juhlat jatkuivat aamuun asti tämän juhlanan humalatiilan vallassa, joka ei jättänyt jälkeensä väsymystä eikä muita jälkioireita. Aamulla he virkeinä ja valppaina ottivat vastaan nousevan auringon ja rukoilivat riemukkaan päivän, totuuden ja ajatuksen kirkkauden puolesta.

Dominicus, dominikaanisääntökunnan perustaja

Dominicus Guzman (1170–1221) oli augustinolainen saarnaaja, joka aluksi työskenteli kirkon yhteydessä ja jatkoi kiertävänä saarnaajana. Hänen ympärilleen syntyi saarnaajaveljien yhteisö, joka sai sääntökuntaoikeudet. Dominikaaniveljet tukeutuivat Augustinuksen oppeihin.

Dominikaaneja on pidetty modernin organisaatiotaidon ja tieteellisen ajattelun edelläkävijöinä. Heihin kuuluu kuuluisa aristoteelinen skolastikko Tuomas Akvinalainen, joka korosti hengellistä ohjausta ja oli sitä mieltä, että omaa sisäistä kehitystä tärkeämpää on muiden opastaminen samalle tielle. Hengellisestä ohjauksesta hyötyivät monet maallikkohengelliset naiset.

Sääntökunnan piirissä kehitettiin omia kansalle suunnattuja hengellisiä käytänteitä kuten suosittu Ruusukorukouksen perinne, jossa Neitsyt Marialle omistettujen Ave Maria ja Isä meidän rukousten sarjat auttoivat tutkimaan Neitsyt Marian ja Jeesuksen vaiheita ja hengellisen elämän ihanteita.

Plotinosta (204–270 jKr.) pidetään ensimmäisenä uusplatonilaisena. Vaikka hän ei ollut kristitty, hän vaikutti jälkeensä tuleviin kristittyihin uusplatonilaisiin. 400-luvulta lähtien kristityt siirtyivät puolustusasemista valtaapitävien asemiin ja hyökkäsivät puolestaan uusplatonilaisia vastaan. Ehkä tämän vuoksi **Pseudo-Dionysioksen** nimellä tunnetun uusplatonilaisen kristityn ajattelijan henkilöhistoria on hämärä ja hänen uskotaan eläneen 500-luvulla. Hänen kirjoituksiaan on kuitenkin säilynyt. Hän selitti emanaation tarkoittavan Jumalasta virtaavaa luomisen voimaa ja paluuliike Jumalaa kohti suuntautuvaa asteittaista pelastautumisiikettä. Jumalasta virtaava liike alkoi henkisestä ja intellektuaalisesta todellisuudesta ja päättyi sielun välittämänä fyysiseen todellisuuteen. Paluuliike oli asteittaista henkistymisen ja intellektualisoitumisen prosessia, jossa yksilö vapautui ensin haluistaan, sitten ruumiiseen sidotusta sielustaan kohoten lopulta

Pyhä Dominicus oli augustinolainen saarnaaja, joka aluksi työskenteli kirkon yhteydessä. Hänen ympärilleen syntyi sittemmin saarnaajaveljien yhteisö. Osa Fra Angelicon (n. 1400–1455) maalauksesta.

yhteyteen Jumalan kanssa. Tämä teoria herätti runsaasti vastustusta ja kritiikkiä keskiajalla. Eihän Jumalaa ja luomakuntaa saanut laittaa sa-

maan kokonaisuuteen! Luther piti tätä ajattelua vahingollisena, sillä se johdatti kristityn pikemminkin Platonin kuin Jumalan luo.

Pseudo-Dionysios oli mystiikaltaan salatiiteellinen. Hän uskoi, että vihkiytyneet joutuvat kohtaamaan ”Tietämättömyyden pilven”. **Mooses** irrottautui Siinain vuorella kaikesta ja heittäytyi mystisen tietämättömyyden pimeyteen. Pyhä tietämättömyys ei ole vain pimeyttä, vaan sokaisevan kirkkaiden aiheuttamaa pimeyden tunnetta, joka kertoo uskonnollisesta huippukokemuksista. Se vahvistaa valon lähteen olemassaolon. Mitä valo on – sitä ei häikäistynyt koki ja tiedä. Mooseksen yksinäinen matka innoitti tulevia mystikoita.

Ilmestyskirjat vaikuttivat mystiikan kehitykseen. Sieltä omaksuttiin enkelihahmoja ja mytologisia luonnonvoimia: tulenliekit, pilvet, vapaasti virtaava vesi, monipäiset pedot ym. Juutalainen ilmestyskirjallisuus heijastuu myös Uuden testamentin päättävään Johanneksen ilmestykseen, joka ennustaa Jeesuksen toisen tulemisen. Kristityt halusivat tuoda esiin sekä uusplatonilaisuuden pakanallisuuden että kristinuskon ja juutalaisuuden erot. Toki myönnetään yhteiset monoteistiset juuret, mutta korostetaan Vanhan testamentin ankaran, tuomitsevan ja pikkutarkan Jumalan eroa suvaitsevaan ja rakastavaan Jumalaan. Vanhan testamentin Jumala oli aktiivinen ja maailmaan osallistuva. Hän puuttui tapahtumiin sanasaattajiensa ja profeettojensa välityksellä. Vanhan testamentin psalmit ja varsinkin Laulujen

laulu on inspiroinut monia mystikkoja. Siinä Jumala esiintyy rakastettavana ja kaipuuta herättävänä. Juutalaisuus ei ollut pelkkää lain kirjaimen ja rituaalien noudattamista. Kabballa-kirjallisuus tuo esiin juutalaisuuden salatieteellisen puolen.

Kirkkoisä **Augustinus** (354–435) oli sisäistänyt niin Platonin opit kuin Paavalin uusi-testamentillisen teologian. Augustinuksen viralliseen teologiaan tuli runsaasti platonilaista ajatusta, koska hän oli intohimoinen platonilaisen filosofian harrastaja. Hän korosti Jumalan armoa siinä määrin, että sai nimityksen Doctor gratiae, Armon tohtori. Hänen armo-oppiaan kritisoitiin siitä, ettei askeesilla, omistautumisella ja harjaantumisella olisi mitään merkitystä, jos kaikki on Jumalan armon varassa. Hänen mielestään Jumalan valtakunta oli kristityn oikea koti. Tunnustuksissaan Augustinus tarkasteli teologian peruskysymyksiä osana omaa elämäkertaa. Augustinuksella oli itsellään paljon tunnustettavaa aikaisemmista elämänvaiheistaan pakanana, joten hänen kasvutarinansa muodostui malliksi monille myöhemmille elämäntutkijoille, joissa kuvattiin hengellisen kasvun kilvoittelutietä. Ihminen heräsi henkiin, kun oma minä antoi tilaa Kristukselle. Augustinuksella, kuten Paavalillakin oli vahva usko siitä, että hengellinen täydellistyminen tapahtuu parhaiten yhteisössä palvelemalla.

Mestari Eckhart, kanonisoimaton pyhimys

Mestari Eckhart (1260–n.1328) oli valmistunut Pariisin yliopistosta ja mestarilla viitataan sekä teologian maisterin tutkintoon että dominikaanien hierarkiassa mestariksi kohoamiseen. Eckhart oli etevä monilla alueilla: hallintomiehenä, saarnaajana, yliopiston opettajana, etenkin naisten hengellisenä oppaana ja aktiivisena dominikaaniveljenä. Hänen ajatuksensa poikkesivat ajan normaaleina pidetyistä käsityksistä eikä hän tyytynyt muiden oppineiden tavoin pelkkään lätinään, vaan kirjoitti myös kansankielellä.

Mestari Eckhartin tuotanto vaikutti voimakkaasti maallikkohengellisiin naisiin, mutta hän sai myös itse sieltä paljon vaikutteita. Erityisen voimakkaasti häneen vaikutti kerettiläisenä poltetun maallikkohengellisen **Marguerite Poreten** ajatukset ja kohtalo.

Eckhart olisi mystikkona ansainnut pyhimyksen arvon, mutta paavi ei kanonisoinut pyhimyksiä ketään saksalaista, eikä mestari muutenkaan ollut paavin suosiossa. Kuolemantuomion täytäntöön panto tosin myöhästyi, sillä mestari ehti kuolla ennen sitä.

Jumalallista raamatunlukua, askeesia ja kärsimystä

Raamatun allegorinen luenta on meditatiivista, vertauskuvalliseen syvempään ymmärtämiseen tähtäävää raamatunlukua. Tämä raamatuntulkinta väistyi kokonaan 1200-luvun yliopistollisen skolastiikan myötä ja koki kovan kolhun 1500-luvun uskonpuhdistuksen aikana ja täydentyi vielä 1800-luvulla kehittyneen historialliskriittisen akateemisen raamatuntutkimuksen myötä. Varhaiselle allegoriselle raamatuntulkinnalle oli historiallista totuusarvoa tärkeämpää hengellinen merkitys. Se löytyi vasta kontemplatiivisessa luennassa, jonka tarkoitus oli avata tekstin syvempi merkitys. Uskottiin, että Raamatun tekstit olivat syntyneet jumalallisen inspiraation voimasta ja siksi oli virittädyttävä vastaavanlaiseen tilaan Raamattua lukiessa. Se tapahtui parhaiten rukoukseen keskittyvällä, hengellisyteen omistautuvalla elämällä mieluiten luostarissa tai erakkohengellisyydessä.

Myöhemmin allegorisesta raamatuntulkinnasta kehittyi *Lectio Divina*, Jumalallinen lukeminen, jota käytettiin syventyneen mietiskelyn välineenä. *Lectio Divina*n päävaiheet ovat: lektio, meditaatio, oratorio ja kontemplaatio. Oma Raamattu oli harvinainen, joten *Lectio Divina* täydensi kirkollisia liturgioita ja hetkipalveluksia ja syvensi raamatuntekstien viestiä. Siitä tuli osa rukoukselle omistautuneiden elämäntapaa.

Marttyyriuden ja askeesin uskottiin antavan elävän todisteen uskosta ilman opillista pohjaa. Uskoa osoitettiinkin vapaaehtoisella fyysisellä kärsimyksellä, jonka uskottiin pyhittävän. Kyseessä ei ollut ruumiskielteisyys, vaan ruumiskeskeisyys. Henkinen omistautuminen ja sitoutuminen ei riittänyt, vaan se piti todistaa fyysisesti. Marttyyrikuolema pyhitti sellaisetkin, joiden elämänikäisistä hyveistä ei ollut varmaa tietoa. Mm. Jeesus, Paavali, **Pietari**, **Stefanos** ja **Lucia** muodostavat marttyyreina kuolneiden pyhimysten eliitin. Painopiste oli rauhallisessa ja lempeässä suhtautumisessa kuole-

maan. Jeesus ja Stefanos anoivat anteeksiantoa mestajilleen. Kärsimys testasi kärsivällisyyden, lempeyden ja itsehillinnän hyveet. Marttyyrien

Angela Folignolainen

Angela kuului maallikkohengellisiin naisiin, jotka yleensä asuivat omista kodeissaan kaupunkiolosuhteissa ja saivat hengellistä ohjausta useimmiten kerjäläisveljestöltä. Maallikkonaisten elämä oli turvatonta ilman, että he sitoutuivat tiettyyn sääntökuntaan. Niinpä Angela Folignolainen (1248–1309) oli fransiskaani-penitenti ja Katariina Sienalainen (1347–1380) dominikaani-penitenti. Ehtoollis- ja Kristus-keskeisyys oli ominaista Angelan morsiusmystiikalle.

Angela oli naimisissa ja usean lapsen äiti, kun hän tunnisti hengellisen kutsuksensa. Lyhyessä ajassa kuulivat kaikki hänen lapsensa samoin hänen miehensä ja äitinsä ja hän pystyi omistautumaan täysipainoisesti hengelliselle elämälle. Hän asui lähellä Assisia ja ja ihaili Franciscuksen eekstaattista hengellisyyttä ja köyhyyttä. Siellä hän sai ensimmäisen huutokohtauksensa. Paikalla olleesta fransiskaaniveljestä tuli hänen hengellinen ohjaajansa, joka kirjoitti muistiin hänen kokemuksiaan teoksessa *Memoriale* aluksi kansankielellä, mutta käänsi sen myös latinaksi, jolloin se sai myös oppinutta lukijakuntaa.

Angelan kilvoittelutien alkuvaiheet olivat olleet ruumiillisia ja tapahtumarikkaita. Hengellisen elämän kahdessa viimeisessä vaiheessa Angelan mystiikka sai aivan uuden suunnan. Kahdeksi vuodeksi Angela joutui sielullisen tyhjyyden ja epätoivon valtaan. Hän kuvasi tämän vaiheen pimeydeksi, jossa sielu koki olevansa kuin pahassa unessa ja pimeydessä. Aikaisempi innostus hävisi ja Angela koki itsensä sisäisesti pysähtyneeksi ja veltoksi.

Epätoivosta selvittyään Angela kohtasi Kristuksen ristillä vielä intiimimmällä tavalla. Pimeydessä Angela oli oppinut hyväksymään kärsimyksensä. Nyt Angela jakoi ristinsä Jeesuksen kanssa. Jaetusta rististä tuli hänen lepopaikkansa. Angela koki myös jotain, jota hän ei pysty sanallisesti kuvaamaan. Hän seisoi äärettömässä syvyydessä. Tunteiden ei-mikään vastasi ehkä tuonpuoleista täyttymystä. Hän koki kantavansa taivaallisen sulhonsa sormusta koko elämänsä ajan.

kärsimyskertomuksissa eli passioissa kidutus sai rinnalleen taivasnäyt ja pelastusihmeet. Näyt helpottivat pelottavaa kuolemaa.

Kristillistä askeesia ei nähty vain stoalaisena kieltäytyksenä mielihaluista, vaan myös Kristuksen seuraamisena ja hänen ristinkärsimyksiinsä eläytymisenä. Autiomaan oli sekä vanhatestamentillinen että uusitamentillinen tapahtumapaikka. Erämaat koettiin koettelemusten paikkoina. Mooses johdatti Israelin kansan erämaahan ja autiomaassa tapahtui Jeesuksen 40 päivän piina. Toisaalta erämaa oli myös Jumalan armon näyttämö, kun taivaasta satoi mannaa ja Mooses sai sauvallaan iskemällä vettä kalliosta. **Johannes Kastaja** oli ”huutavan ääni erämaasta”, joka söi vain heinäsiirkoja ja villimehilaisten hunajaa. Johanneksen askeettinen elämä oli esimerkkinä varhaiskristillisille erakoille. Jeesus sen sijaan oli askeesisaan kohtuullinen, mutta hänkin pakeni autiomaahan suremaan Johanneksen kuolemaa. Kovissa olosuhteissa ajateltiin hengen aktivoituvan ja henkisen voiman lisääntyvän.

Aluksi uskonnollisen elämän keskuksia olivat syrjäseutujen luostarit, 1200-luvulla painopiste siirtyi kaupunkeihin kiertelevien kerjäläisveljesten, yliopisto-oppineiden ja hengellisten maallikkoliikkeiden ansiosta. Kiertelevät saarnaajat kokosivat ihmisiä yhteen ja he inspiroivat kansaa uudenlaiseen eläytymiseen. Sekä fransiskaani- että dominikaaniveljeskunnat saivat alkunsa samoihin aikoihin juuri vapaasta saarnatoiminnasta ja heistä tuli kirkollisen kansanvalistustyön ja mystiikan johtohahmoja ja kansan hengellisiä ohjaajia. Varsinkin maallikkohengelliset naiset hyötyivät kerjäläisveljien hengellisestä opetuksesta ja voivat näin ollen jäädä omiin koteihinsa asumaan, kun aikaisemmin piti lähteä luostariin. Vastineeksi hengellisestä työstään he saivat almuja ja ruokaa.

1100–1200 -luvuilla vaikutti useita merkittäviä mystikoita: sistersiläinen **Bernard Clairvaux’lainen**, oman sääntökunnan perustanut Franciscus Assisilainen ja veljeskunnan jäsen **Giovanni di Fidenza Bonaventura**, dominikaanisen sääntökunnan perustaja **Dominicus** ja veljeskunnan jäsen **Mestari Eckhart**.

Bonaventura kuvasi seuraavasti syventyvän uskonnollisuuden vaiheita: Ensimmäisessä vaiheessa seurataan aistitodellisuutta ja pyritään ymmärtämään Jumalan tarkoitusperiä. Tähän vaiheeseen liittyvät erilaiset tunteenpurkaukset. Seuraavassa vaiheessa tarkastellaan itseä Jumalan kuvana ja pyritään kehittämään itsetuntemusta tahdon, muistin ja ymmärryksen avulla. Seuraavana on teologia mystican taso. Siinä sielu armon avulla valaistuu ja oppii ymmärtämään Pyhän kolminaisuuden mysteeriä. Unio-vaiheessa sielu vapautuu ihmiselämän vastakohtaisuuksista ja oman ymmärryksensä vajavuuksista. Tässä hän näkee ensimmäisen ja viimeisen, alfan ja omegan ja kokee häivähdyksen siitä näkökulmasta, jolla Jumala tarkastelee maailmaa. Kehityksen sinettinä on seitsemäs kokemus. Luomiskertomuksessa Jumala lepäsi seitsemäntenä päivänä. Niin myös ihminen saavuttaa levon ekstaattisessa tietoisuudessa. Bonaventura viittaa Franciscukseen, joka kulki koko tämän tien.

Eckhart puolestaan opetti, että tie vapauteen kulkee rukouksen ja itsehillinnän kautta. Kärsimys voidaan mitätöidä älyllisen itsekontrollin ja Jumalan kaltaiseksi pyrkivän kilvoittelutien avulla. Kärsimyksen vastavoimana on osallisuus Jumalan hyvyydestä. Sisäinen kasvu tässä elämässä ja pelastuminen tuonpuoleisessa olivat paluuliikettä kohti Jumalaa ja luomisen alkutilaa. Kirkastumisprosessissa (illuminaatio) ihminen saattoi ”repäistä itsensä kolminaisuuden läpi aina Jumaluuden ytimeen saakka”. Hän suhtautui varauksellisesti oman aikansa suosimaan ruumiilliseen askeesiin ja tekojen hengellisyyteen. Jos ihminen on hyvä, myös teot ovat hyviä. Eikä ole välttämätöntä irrottautua maailmasta, kunhan on löytänyt sisäisen tasapainon.

Eckhart näki turhasta irrottautumisen tekevän tilaa Jumalalle ja antoi Jumalalle mahdollisuuden syntyä ihmisen sydämessä, sillä Jumala on siellä, missä on aitoa tyhjyyttä. Ihminen kutsuu Jumalaa täyträmään tyhjän tilan. Valtakirkko näki mestarin ajattelussa vaarallisena pidettyä annihilaatiota, eli oman minän hajoamista Ju-

Katariina Sienalainen

Penitentti Katariina Sienalainen edusti 1300-luvulla kehittynyttä *devotio moderna*, uudenlaista omistautumista ja naismystiikkaa.

Katariinan sanelema kirja *Keskustelu jumalallisesta varjeluksesta* nostaa hänet parhaimpien mystikkokirjailijoiden rinnalle. Häntä on myös säilynyt lähes 400 kirjettä mm. paaville ja muille hengellisille ja maallisille johtajille. Kukaan keskiajan nainen ei kirjoittanut noin paljon. Katariinan rippi-isän kirjoittama elämänkerta *Legenda maior* on yksi laajimmista pyhimyselämäkerroista. Täydennetyssä versiossa tulee esiin Katariinan mystiikka ja äärimmäisen askeettinen elämä ja etenkin ruoka-askeesi. Itse hän koki viinin muuttuvan Kristuksen vereksi ja öylätin Kristuksen ruumiiksi ja koki Kristuksen elävän itsessään.

Katariina oli aktiivinen sielunhoitotyössään ja lähimmäisen palvelussaan. Kotityöt kuten myös hetkipalvelukset, messut ja ehtoolliset päättyivät usein hurmioituneeseen pyörtymiseen. Hän sai myös Jeesuksen ristinhaavat, stigmat, jonka jälkeen hän pääsi samanlaiseen arvoasemaan kuin Pyhä Franciscus. Palavasieluisena mystikkona ja taivasnäkyjensä voimalla hän nuhteli paitsi rippi-isäänsä, myös paavia. Hengellinen elämä ei saanut perustua pelkoon vaan rakkauteen. Katariina kuoli vain 33-vuotiaana.

Katariina Sienalaisen sanelema kirja Keskustelu jumalallisesta varjeluksesta nostaa hänet parhaimpien mystikkokirjailijoiden rinnalle. Francesco Messinan (1900–1995) veistos.

malan kohtaamisessa. Oli myös vaarallista sanoa, että ihminen omilla teoillaan, siis irrottautumisellaan voi pakottaa Jumalan toimimaan hyväkseen. Tämä oli vastoin armo-oppia.

1300-luvulla vaikuttivat maallikkohengelliset penitentit Angela Folignolainen ja Katariina Sienalainen. ”Penitentti” tarkoittaa katumuksen tekijää, yleensä naispuolista. Penitentit ei-

Tuomas Akvinolainen, maalaus Francisco de Zurbarán (1598–1664).

vät eläneet luostareissa, he saattoivat olla naimisissa, naimattomia tai leskiä.

– Useimmiten profetioissa oli sanomana sellaiset uskonnollis-yhteiskunnalliset asiat, joita kukaan ei uskaltanut sanoa ääneen. Mystikot tuntuivat olleen keskiajan vaikuttajia ja hyvin-kin selväjärkisiä ja käytännöllisiä. Ehkäpä sanonta ”Tarkoitus pyhittää keinot” on peräisin keskiajalta. Varsinkin naisten yhteiskunnallisen ja uskonnollisen vaikuttamisen keinot olivat olemattomat millään muulla tavalla kuin ju-

malallisina sanansaattajina. Kansa rakasti pyhimysten elämäkertoja ja niillä oli takuuvarma menekki. Tyylikeinona oli liioittelu ja ylilyönnit. Edes tutkija ei aina pystynyt selvittämään, mikä oli totta ja mikä tarua.

Uskonpuhdistuksen vaikutus mystiikkaan

Martti Luther oli augustinolaismunkkina saanut paljon vaikutteita Augustinukseen pohjau-

1500-luvun yhteistyökumppanit:

Teresa Avilalainen ja Ristin Johannes (Juan de Yepes Alvarez)

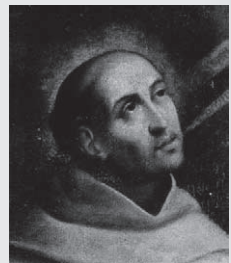
Teresa Avilalainen (1515–1582) ja Ristin Johannes (1542–1591) olivat keskiajan mystiikan iltatähdet, joiden tuotannossa tiivistyi tuon ajan mystiikan paras anti. Karmeliittanunna Teresa sai vuonna 1970 katolisen kirkon tohtorin arvon monipuolisesta toiminnastaan. Johannes oli Teresan nuorempi yhteistyökumppani. Hän ei ollut yhtä monipuolinen ja menestynyt kuin Teresa, vaan oli parhaimmillaan kirjailijana. *Laulujen laulu* inspiroi häntä. *Raamattua* hän hyödynsi taiteilijan vapaudella.

Toisin kuin Teresa Johannes ei kertonut omista kokemuksistaan erotellessaan hengellisen kehityksen vaiheita. Yliopistokoulutusta saaneena hän pystyi kirjoittamaan yleisemmällä tasolla. Teologina hänellä oli vapaat kädet opettaa toisin kuin Teresalla naisena ja karmeliittanunnana. Johannes valitsi kirjoitustensa espanjan, jolla pystyi opettamaan niin oppimattomia nunnia kuin maallikkonaisia. Teokset *Kohti Karmelinvuoren huippua* ja *Pimeä yö* tarjosivat toisiaan täydentävän näkökulman puhdistautumiseen. Karmelinvuori opetti askeettiseen elämään ja aistinautintojen hallintaan. ”Pimeä yö” johdatteli henkisten kykyjen rajallisuuden tiedostamiseen ja lopulta niistä luopumiseen.

Johannes uskoi, että Jumala asettui lopullisesti ihmiseen vasta, kun hän oli inhimillisen elämän näkökulmasta ”ei mitään”, ”nada”. *Hengen laulussa* ja *Elävän rakkauden liekissä* oli riemukkaampi sävy. *Hengen laulu* oli *Laulujen laulun* hengessä kirjoitettu sielun ja Kristuksen välinen dialogi rakkaudesta, palavasta kaipuusta ja sielun rakkauden täyttymyksestä. *Elävän rakkauden liekki* käsitteli Jumalan ja sielun välistä pysyvää yhteyttä siitä, miten ihmisen tietoisuus muuttui Jumalan rakastavassa läsnäolossa.

Kun jäljellä on vain tyhjyys, nada, hän pääsee tilaan, jossa tyhjyys ja pimeys muuttuvat hengelliseksi täyttymykseksi. Itseys avautuu tilaksi, jonka Jumala täyttää.

Hengen laulussa Johannes kuvasi sielun paluumatkaa takaisin paratiisiin alkutilaan. Siinä tiivistyi kristillisen mystiikan yli tuhatvuotinen perinne. Se ei ollut vain hurmoksellista täyttymystä, vaan kärsivällisyyttä vaativa elämäntapa. Tätä kehitystä Johannes tarkasteli *Raamattun* allegorisen eli spirituaalisen tulkinnan valossa. Sielun kehityshistorian ja kosmisen paluuliikkeen huippenus tapahtui Johanneksen runossa *Omenapuun alla*. Johannesta inspiroi morsiusmystiikan pitkä traditio. Sulhanen (Jumala) puhuu siinä morsiamelle (sielu). Maalaus, tuntematon taiteilija.

Ristin Johannes oli parhaimmillaan kirjailijana. Sielun kehityshistorian ja kosmisen paluuliikkeen huipennus tapahtui runossa Omenapuun alla. Johannesta inspiroi morsiusmystiikan pitkä traditio. Sulhanen (Jumala) puhuu siinä morsiamelle (sielu). Maalaus, tuntematon taiteilija.

Pyhä Dominicus Neitsyt Maria ja Tuomas Akvinolainen Fra Angelicon (n. 1400–1455) maalaus.

tuvasta keskiajan teologiasta. Myös katolisessa kirkossa oli käynnistynyt muutosprosessi. Tuomas Kempiläisen kirja Kristuksen seuraamisesta kuului niin Martti Lutherin kuin Teresa Avilalaisen kirjahyllyyn ja juuri se oli käynnistänyt uuden hurskauden (devotio moderna). Tähän uuteen elämäntapaan kuului yksinkertainen, Kristus-keskeinen hengellisyys. Siinä harjoitettiin vapaata sisäistä mietiskelyä ja jatkuvaa

rukousta, joka ei edellyttänyt kirkollista tilaa ja joka oli mahdollista toteuttaa arjen keskellä. Liturginen ja opillinen hengellisyys nimettiin vanhaksi elämäntavaksi.

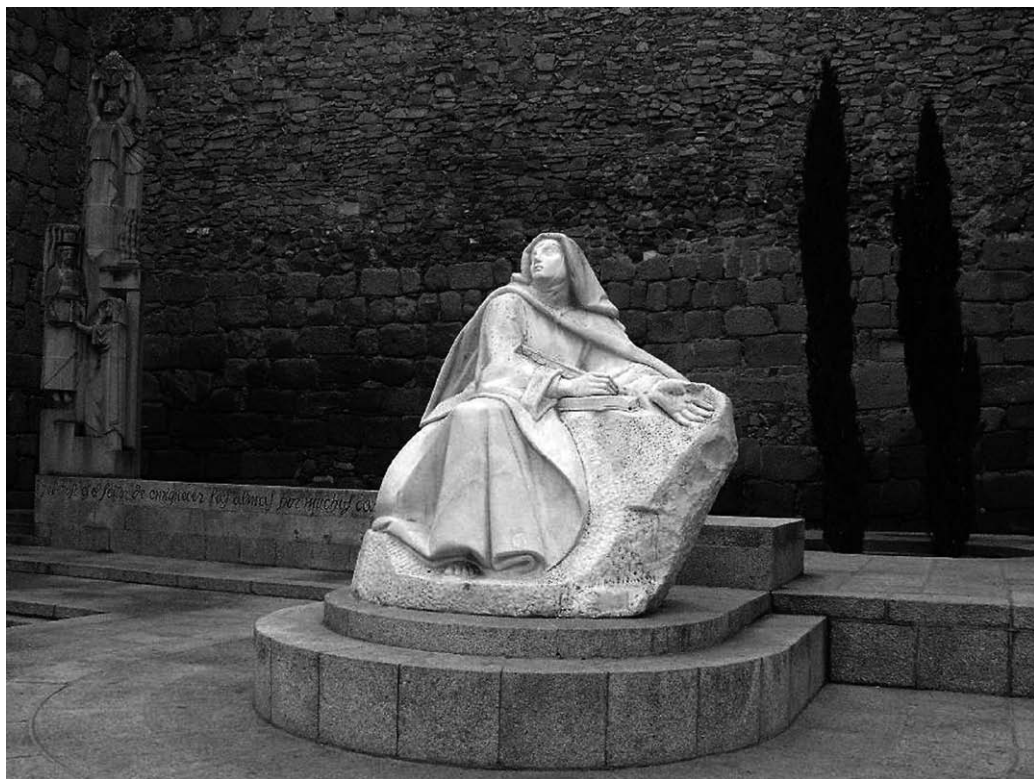
Ruumiillinen eläytyminen ei samalla tapaa periytynyt protestanttiseen ajatteluun, joskin Jeesuksen elämänvaiheita meditoitiin. Luther näki Jeesukseen samaistumisen tienä todelliseen itsetuntemukseen. Ehtoollisen sakra-

mentilla oli tärkeä merkitys ja opetettiin, että Kristus oli läsnä leivässä ja ruumiissa, mutta ei usko niiden konkreettisesti muuttuvan Kristuksen ruumiiksi ja vereksi. Ajatus kätkeystä Jumalasta oli Lutherille läheinen, mutta Jumalan poissaolo tuntui ahdistavalta. Jumala voi kätkeytyä, mutta hän kutsuu taas luokseen hyljättyksi itsensä kokeneen ihmisen. Todelliset mystiset kokemukset haluttiin keskiajalla erottaa lumeilmiöistä. Luther tutki myös henkien todellisuutta ja tunsu ahdistusta pahojen henkien aikaansaamista ilmiöistä. Pahat henget jättivät jälkeensä negatiivisen jälkimaun.

Noituussyytöksillä rajoitettiin 1500–1600 luvuilla varsinkin naisten yliluonnollisia kokemuksia. Ilmiöt, joita aikaisemmin pidettiin mystiikkaan kuuluvina, nähtiin magiana, pahojen henkien aikaansaannoksina, vallanhaluna tai mielisairautena. Noitavainot rajoittivat te-

hokkaasti kansanomaista hurskautta. Ne palvelivat paitsi kirkon keskusjohtoa, myös yliopistollista lääketiedettä. Lääkärit korostivat omaa ammattitaitoaan syyttämällä henki- ja kansanparantajia noituudesta. Suhtautuminen yliluonnollisiin ilmiöihin muuttui. Lutherin vanhurskauttamisoppi, pelastuminen vain Jumalan armosta (*sola gratia*) teki turhaksi mystiikkaan kuuluneen valmistautumisen. Keskiajan mystiikka näki välittömän jumalyhteyden eli unionin pitkän harjaantumisen tuloksena. Luther piti jumalyhteyttä hengellisen kehityksen lähtökohtana. Kristityn kasvu mahdollistui vain, jos taustalla oli henkilökohtainen Jumalasuhte. Myös Lutherin korostama raamattukeskeinen ajattelu toi muutoksia, sillä se jätti vähemmän tilaa hengelliselle ohjaukselle.

Suurin osa keskiajan mystiikasta oli munkkien, nunnien, kerjäläisveljien ja sääntö-

Teresa Avilalaisen kuvaukset omista mystiikan kokemuksistaan syvenyivät uudeksi tavaksi elää. Se oli tunnetta Jumalan läsnäolosta. ”Jumala oli minussa ja minä vaipuneena häneen. Rajat itsen ja Jumalan välillä haihtuivat.”

Mystinen matka keskiaikaan

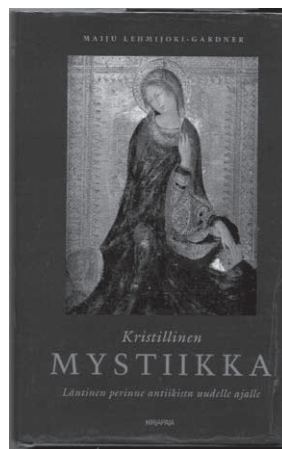
Maiju Lehmijoki-Gardnerin *Kristillinen mystiikka: läntinen perinne antiikista uudelle ajalle* on ensimmäinen suomenkielinen kokonaisesitys länsimaisesta mystiikasta, joka on ilmestynyt Kirjapajan kustantamana 2007. Kirjassa on 385 sivua, laaja lähde-luettelo, runsaasti kirjallisuusviitteitä ja erinomainen suositeltavien kirjojen luettelo. Se kuvaa mystiikkaa historiallisena, teologisena ja elämyksellisenä ilmiönä. Teos kuvaa myös keskeisten mystikkojen elämää ja ajatuksia. Kirjaa elävöittävät monet kuvat.

Kirja herättää välillä ihmetystä keskiajan mystikkojen erikoisesta kilvoittelutiestä, välillä taas ihailua siitä kuinka koko elämä omistettiin hengellisyydelle. Uskonpuhdistuksen jälkeinen luterilaisuus on ollut mystisessä mielessä köyhää, joten oli mielenkiintoista sukeltaa tähän yhteiseen katoliseen uskonnonhistoriaamme. Samalla voi kerrata Euroopan henkisen historian antiikin Kreikasta nykyaikaan.

Kirjaa elävöittävät mystikkojen elämäkerrat, joista ei aina tiedä, ovatko ne totta vai tarua. Kirjaan on kuitenkin valittu ne mystikot, jotka ovat ansioituneita sekä mystiikan että myös muulla uskonnollis-yhteiskunnallisella alueella.

Kirjan esipuhe on **Pauli Annalan** laatima ja avaa omakohtaista, elämyksellistä uskonnollisuutta. Se on tapa elää ja tarkastella maailmaa.

Maiju Lehmijoki-Gardner on kirkkohistorian tutkija ja dosentti Helsingin yliopistossa. Hän on työskennellyt myös Baltimoren Loyola Collegessa, Boston Collegessa ja University of Pennsylvaniassa. Suomen keskiajantutkimuksen seura Glossa on myöntänyt hänelle Valoisa keskiaika -kunniamaininnan 2008.

kuntamaallikkojen tuotosta. Teresa Avilalainen ja Ristin Johannes (Juan de la Cruz) 1500–1600-luvuilla jatkoivat tätä perinnettä. Kun uskonpuhdistajat Zwingli, Calvin ja Luther poistivat sääntökunnat, rukoukseen ja mietiskelyyn perustuva elämänmuoto jäi pois protestanttisesta maailmasta. Seurakunnan viranhoitajilla oli tarpeeksi muuta työtä ja meditaation ja kontemplatiivisen rukouksen pitkä traditio poistui. Sääntökuntien poistuminen vaikutti myös hengelliseen ohjaukseen, sillä munkit ja kerjäläisveljet olivat opastaneet sekä toisiaan, että maallikkoja. Lähes kaikki mystiikan klassikot kirjoitettiin hengellisiksi oppaiksi, joissa naisten mystiikka kukoisti. Protestanttisessa kirkossa naiset eivät samalla tapaa päässeet vaikuttamaan uskonnolliseen ajatteluun kuin profetoivat naiset ja mystiikasta tuli miesten kirjoittamaa. Myös uskonpuhdistajien pyhimyskritiikki heikensi mystiikan asemaa. ●

Lähde

Maiju Lehmijoki-Gardner: *Kristillinen mystiikka: läntinen perinne antiikista uudelle ajalle* Kotimaa-Yhtiöt Oy, Kirjapaja, Helsinki 2007. 385 s.

Kuvalähteet ja lisenssit

Wikipedia /Wikimedia commons

Teresa Avilalainen, veistos Håkan Svensson "Xauxa" http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Avila_SaintTheresa1.jpg, lisenssi Gnu tai CC

Kirjoittaja FM Kaisa Pakkala on työskennellyt erikoissairaanhoidtajana, psykoterapeuttina ja terveydenhuollon lehtorina.

Teresan transverbaatio Gianlorenzo Berninin (1652) veistoksena: enkeli lävisti useaan kertaan Teresan sydämen ja sytytti innostuksen tulen. Lähde Wikimedia Commons.

”Minun Isäni
kodissa
on monta
asuinsijaa.”

Jeesuksen Teresan renessanssi

Avilan Teresan kirjan Sisäinen linna perusaiheen Teresa sai kertomansa mukaan näyssä muutama päivä sen jälkeen, kun isä Gracián oli kehoittanut häntä kirjoittamaan. Teresa näki kristallisen linnan, jossa oli ikään kuin seitsemän sisäkkäistä tilaa. Sisimmässä asusti Kirkkauden kuningas, joka säteilyllään valaisi koko rakennuksen. Linnan ulkopuolella vallitsi pimeys, mutta mitä sisemmälle käytiin, sitä valoisammaksi kaikki tuli.”

(Pyhä Teresa, Sisäinen linna, s. 10, 1981)

TERTTU SEPPÄNEN

Pyhä Teresa eli **Avilan Teresa** eli vuosina 1515-1582 vastauskonpuhdistuksen ajan Espanjassa. Hän itse käytti mielellään sääntökuntanimeä *Jeesuksen Teresa* (Teresa de Jesús). Hänen tunnetuin teoksensa on omaelämäkerrallinen *Sisäinen linna*, jota pidetään yhtenä merkittävimmistä kristillisen rukouselämän ja mystiikan opaskirjoista. Kirjapaja julkaisi 2007 uusintapainoksen Seppo A. Teinosen *Sisäisen linnan* suomennoksesta vuodelta 1981. Perusteellisen johdannon uusintapainokseen on kirjoittanut dosentti Maiju Lehmijoki-Gardner Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitokselta.

Kirjamarkkinoille on tullut myös toinen Avilan Teresan *Sisäistä linnaa* valottava teos. Karisto on nimittäin julkaissut 2008 Risto K. Träffin suomentaman **Caroline Myssin** teoksen *Tie sisäiseen linnaan - Ihmisen vaellus sielun sisimpään*, joka on johdatus Avilan Teresan näkemykseen ihmissielusta. Caroline Myss on energialääketieteen uranuurtaja ja Body-Mind-Spirit-liikkeen keskeisiä hahmoja. Hänet tunnetaan laajalti menestyneistä teoksistaan Hengen anatomia, Sielun sopimus ja Toipumisen taito sekä Ihmeellinen voima. Ken Wilber on kirjoittanut ansiokkaat alkusanat Myssin uusimpaan teokseen. Wilber listaa mystikoiden perinteiset väittämät ja avaa lukijan ymmärrystä selkeillä ja osuvilla kommentaillaan.

Avilan Teresan elämänvaiheet

Teresa de Cepeda y Ahumada kasvoi Avilassa varakkaan Alonso de Cepedan ja Beatriz de Ahumadan monilapsisen perheen kolmantena. Perheen äiti kuoli Teresan ollessa 13-vuotias. Isä sijoitti Teresan 1531 Avilan augustinolaissien luostariin, jossa hän sai säädylleen sopi-

vaa koulutusta. Yksinkertainen nunnien elämä ei kiinnostanut Teresaa ja hän jätti luostarin, mutta liittyi 1534 kotikaupunkinsa karmeliittayhteisöön, Santa María de la Encarnacióniin. Luostarissa vallitsi eriarvoisuus – varakkailla nunnilla oli mm. yksityishuoneistoja ja palvelijoita. Köyhien nunnien asiat olivat toisin. Teresa vietti tässä yhteisössä lähes kolmekymmentä vuotta.

Nuorta Teresaa kiinnostivat ritariromantiikka, kauniit vaatteet ja juoruilu – uskonnollisuuden ohella. Pyhimyksen tie taas vaati kypsymistä, intohimojen uhraamista ja avautumista yliluonnollisiksi tulkittaville merkeille. Teresan hengellinen kutsumus vahvistui

1550-luvun puolivälistä alkaen ja syveni 40-vuotiaana yliluonnollisiin kokemuksiin. Nuoruuden ja aikuisiän sairastelu oli Jumalan puhetta Teresalle. Kipu haastoi harjoittamaan itsehillintää, auttoi eläytymään lähimmäisten kärsimyksiin ja Kristuksen ristinkuolemaan.

Ensimmäiset yliluonnolliset kokemukset herättivät kauhua, koska ne olivat pirun ja helvetin tuskien sävyttämiä. Näiden kokemusten rinnalle nousi kristilliselle mystiikalle tyypillinen tietoisuus Kristuksen välittömästä läsnäolosta. Merkittävin Teresan yliluonnollisista kokemuksista on ns. transverbaatio, jonka hän koki noin 1559 ja 1560. Kerubi-enkeli lävisti useaan kertaan palavalla nuolella hänen sydämensä ja sytytti innostuksen tulen. Kokemus aiheutti ensin hirveää tuskaa, mutta muuttui sitten sielun ja jumalan suloiseksi vuorovaikutukseksi. Teresan elämässä käynnistyi antaumuksellisen sisäinen hengellisyys, kirjallinen toiminta ja työ luostariuudistuksen hyväksi.

Teresa perusti 1562 San Josén – ensimmäisen pienen luostarinsa – Avilaan ja seuraavien kahden vuosikymmenen aikana hän perusti eri

Teresan perustamissa luostareissa vaalittiin rukouksen ja hiljaisuuden ilmapiiriä, noudatettiin yksinkertaisuuden, keskinäisen tasavertaisuuden ja köyhyyden ihanteita ja edellytettiin maailmasta irrottautumista.

puolille Kastiliaa 16 muuta karmeliittayhteisöä. Teresan luostarit muodostivat uudistettujen karmeliittayhteisöjen tukijalan. Näissä luostareissa vaalittiin rukouksen ja hiljaisuuden ilmapiiriä, noudatettiin yksinkertaisuuden, keskinäisen tasavertaisuuden ja köyhyyden ihanteita ja edellytettiin maailmasta irrottautumista, vaikka Teresalta itseltään uudistustyö edellyttikin matkustamista.

Kirkollisena uudistajana toimiminen 1500-luvun Espanjassa edellytti tasapainoilua, koska kirkko hyökkäsi myös omia mystisiä liikkeitään vastaan. Verkostoitumiskykyssä ansiosta Teresa menestyi työssään, sillä hän löysi tukijoita piispoista, karmeliitoista, fransiskaaneista ja jesuiitoista. Teresan vahvuuksiin kuului myös kyky olla sekä kontemplatiivinen että toiminnallinen. Hänen tärkein yhteistyökumppaninsa Ristin Johannes, Juan de la Cruz, oli ensisijaisesti hengellisyiden mies.

Teresan laaja kirjallinen tuotanto toi hänelle kirkonmiesten hyväksynnän ja luostarikumppanien ihailun. Useimmat kirjoitukset syntyivät kirkollisen esivallan vaatimuksesta, ne toimivat tutkinta-aineistona kirjoittajan oikeaoppisuudesta ja samalla tarjosivat lukijoille sielunhoidollista evästyä.

Sisäisen linnan lisäksi Teresa kirjoitti Elämäni (Vida, suom. Seppo A. Teinonen 1990), Täydellisyyden tie (El Camino de Perfección, 1565 ja 1569), hallinnollisia dokumentteja luostarin perustamiseksi ja karmeliittanunnien ohjesääntöjä. Kirjeitä häneltä on säilynyt 342 kokonaan ja osittain lähes sata. Kirjoituksiinsa Teresa suosi omaelämäkerrallista otetta, koska naisen ei sopinut olla oppinut tai ainakaan näyttää sitä. Toisaalta Teresalle ensisijaisista oli kokemus.

Avilan Teresa kanonisoitiin 1622, vain 40 vuotta kuolemansa jälkeen. Teresan asema vah-

vistui vielä, kun hänet 1970 nimettiin yhdessä dominikaanimaallikko Katariina Sienalaisen (1347-1380) kanssa katolisen kirkon opettajaksi. Kirkon opettajat ovat pyhimyksiä, joiden opetuksilla on erityistä merkitystä kristinuskon älylliselle ja hengelliselle perinnölle.

Teresa kuoli sinä yönä, kun kristikunta siirtyi juliaaniseen kalenterista uuteen ajanlaskuun eli gregoriaaniseen ajanlaskuun paavi Gregorius XIII mukaan.

Sisäinen linna

Lyhyesti Sisäinen linna sisältää hengellisen kehityksen seitsemän rukouksen astetta. Rukous avaa Linnan oven ja linnan seitsemän asuntoa tai huonetta ovat kartta mystiseen taivaaseenastumiseen. Maiju Lehmi-joki-Gardnerin mukaan sisäisen kehityksen kuvaaminen linnana ja huoneina sopii hyvin kristilliseen ajatustapaan, jossa Jumalan ymmärretään asustavan ihmisen sisällä.

Asunnoissa 1–3 rukouselämä keskittyy puhdistamaan sielua. Täällä kilvoittelijan pitää kohdata ja ajaa ulos ”sisäiset matelijat”, kuten Teresa nimittää sisäisiä mielen ja sielun kärsimyksiä. Työ on vakavaa ja vaatii maltillisuutta sekä kestävyyttä, koska alkuvaiheessa rukouselämän ja itsetutkistelun tulokset antavat odotuttaa itseään. Alkuvaiheen rukousmuodot ovat lohtua antava kertaava rukous, korkeampi kokoamuksen rukous ja siihen läheisesti liittyvä mietiskelyn rukous.

Neljännet asunnot on siirtymätila, jossa ihminen cheyyty levon rukouksessa ja avautuu Jumalan uusille vaikutteille. Teresan sanoin ”– tyytymysten ja rukouksen suloisuuden ja toisaalta tuntumusten välillä on ero.” Jumala odottaa täällä ja Rakkaus virtaa vapaasti.

Viidennessä asunnossa tietoisuuden tilaksi muodostuu pyhyys. Sielu yhtyy Jumalaan ru-

Nykypäivän henkisen/hengellisen kilvoittelijan luostari on "maailma", siis normaali elämä työssä, perheessä, parisuhteessa ja harrastuksissa..

kouksessa ja sielusta tulee valon lähde. Mielenrauhan etsintä muuttuu sisäiseksi tyyneydeksi. Kuudennessa asunnossa ihmisyksilö kohtaa mahdottomilta tuntuvia koettelemuksia, jotka täytyy kestää tavoiteltaessa yhteyttä Jumalaan. Kun Herra antaa suurempia armolahjoja, on kestettävä ankarampia koettelemuksia. Seitsemännessä asunnossa sielu on tietoisessa yhteydessä jumaluuden kanssa. Täällä koettelemukset loppuvat. Teresalle tämä merkitsi bodhipuuta eli valaistumisen paikkaa. Yhtymyksen rukous vastaa kuudetta ja seitsemättä asuntoa.

Caroline Myss tiivistää rukouksen merkityksen: ”Rukous on tiesi pimeyden läpi, rukous on tiesi valoon, rukous on keino säilyä armon alla. Rukous on tiesi linnaan ja sen läpi ja se on välikappaleena yhteyden säilyttämisessä linnaan.”

Edelleenkin voi vain ihmetellä Avilan Teresan tarkkaa psykologista havaintokykyä hengellisen kasvun vaiheiden kuvaajana. Samoin kehityksen esteet ja kompastuskivet saavat selkeän kuvauksen. Eivätkä ne ole muuttuneet aikojen kuluessa. Teresan mystisten tilojen kuvaamiseen on tarvittu kääntäjän kekseliäisyyttä luomaan sanoja, joita ei ole ollut suomen kielessä. Seppo A. Teinosen luomia sanoja ovat mm. yhtymys, raastamus, kokoamus. Kirjan lopussa suomentajan sanaselitykset avaavat uuden mielenkiintoisen maailman sekä rukouksen luokitteluihin että Teresan ekstaattiseen käsitteistöön.

Caroline Myss opastaa teoksessaan nykyaikaan soveltuvalla tavalla, miten tie sielun sisimpään vahvistuu rukouksen, mietiskelyn ja intuition myötä. Avilan Teresa eli ja toimi luostariyhteisössä aikansa tavan mukaan. Nykypäivän henkisen/hengellisen kilvoittelijan luostari on ”maailma”, siis normaali elämä työssä, perheessä, parisuhteessa, harrastuksissa, miten se kenenkin kohdalla menee. Myssin elävä kieli, mietiskelyharjoitukset, rukoukset, kysymykset ym. harjoitusehdotukset avautuvat jokaiselle kiinnostuneelle. Ehkä valmiiksi

pureksittua ravintoa on jollekulle liikaakin. Silloin viimeistään kannattaa ottaa rinnalle Avilan Teresan kirjoittama alkuperäinen teos.

Klassinen pyhimyksen tie - puhdistuminen (purifikaatio), valaistuminen (illuminaatio), yhtyminen (unifikaatio) - on selkeästi havaittavissa matkatessa asunnosta toiseen, olkoon matkaoppaana kumpi kirja tahansa. Teresan korostamiin asioihin kuuluu ehdottomasti, että hurmosta ja yliluonnollisia kokemuksia seuraa aina paluu arjen toimiin ja askareisiin. Puhdistumisprosessin jälkeen alkaa työ lähimmäisten auttajana. Myssin tavoin voimme todeta, että nykyaikana Jumalan uusia mystikkoja on kaikkialla - heitä voidaan kutsua mystisiksi aktivisteiksi.

Avilan Teresan viisas ja nerokas opastus toimii edelleen oppaana Jumalan luo sekä perinteisissä että moderneissa kansissa. Matka it sessään ei ole muuttunut, vaikka maailma on muuttunut. ●

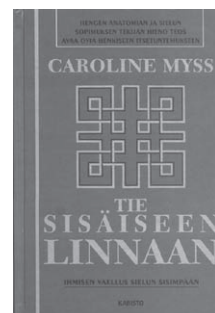
Avilan Teresa Sisäinen linna

Johdanto Maiju Lehmijoki-Gardner
Suomennos ja selitykset
Seppo A. Teinonen
Espanjankielinen alkuteos
Moradas del Castillo interior.
Kotimaa-Yhtiöt Oy/Kirjapaja
Helsinki 2007. 280 sivua

Caroline Myss Tie sisäiseen linnaan Ihmisen vaellus sielun sisimpään

Alkusanat Ken Wilber
Suomentanut Risto K. Träff
Karisto Oy
Hämeenlinna 2008.
353 sivua

Elämän taideteoksia

*Jokaisen ihmisen sisimmässä on Jumal'kaipuu –
joko heränneenä, hereille pyrkivänä tai
vielä uinuvana. Sen ilmentymät, kauneudentaju ja
kauneudenkaipuu ovat myös jokaisessa ihmisessä
joko nukkuvana tai unestaan heräävänä unelmointina
taikka esiin purkautuvana toimintana.*

*Jokaisessa ihmisessä on taiteilija, jonka luovuus
tulee esille teoissa, toiminnoissa ja ilmaisuissa.
Jokaisessa ihmisessä on myös maalari.
Elämä on kangas, jossa edellisten elämien aikana
hankittu valmius on pohjustuksena ja
johon jokainen teko jättää laatusensa jäljen.
Lähellä olevat voivat nähdä välähdyksiä syntymässä
olevasta taulusta, jos heillä on kyky katsoa
ja oikea mielenlaatu tulkita näkemäänsä.*

*Jokaisen ihmisen pitäisi itsensäkin uskaltaa katsoa
siveltimensä jälkiä. Pahalta näyttävän kuvion
voi katumus poistaa ja väärältä vaikuttavan värin
voi pyyhkiä pois armon vastaanottimen avulla.
Parempi yritys ja oikeampi toiminta täyttää näin
syntyneen tyhjiön – ja sen jälkeen
elämäntaulu näyttääkin vähän kauniimmalta.*

*Tulisikin huomata ja muistaa, että jokainen
ajatus on kuin hahmotelma tulevalle kuvalle
ja jokainen teko on siveltimen veto.
Tunteen laatu vaikuttaa kuvan väritymiseen.
Kun vastuuntunto herää ja tietoisuus lisääntyy,
ihminen oppii varomaan ikävännäköisten kuvioiden
kehittelemistä ja värien epäharmonista yhdistelemistä.
Vähitellen värisilmä kehittyi, makuvaatimukset
valikoituvat ja ilmaisullinen tekniikka hioutuu.
Oppilaasta tulee kisälli ja
kisällistä mestarillinen taitaja.*

*Jokaisen ihmisen jokainen teko vaikuttaa
hänen tulevaisuutensa vaikka
hän ei uskoisi tai ymmärtäisikään sitä.
Mestari tietää ja siksi hän tänään tekee
työtään myös huomistaan varten.
Hän kuvittaa tulevaisuuttaan.*

Oili Härkönen
Kokoelmasta Murtumia muurissa
MC-Pilot Oy, Tampere 2002

*Mitä enemmän sinulla on rakkautta,
sitä enemmän sinussa on Jumalaa.*

Anita Lajunen ja moninkertaistuva **VIISAUS**

”Jos kirjani ajatukset tavoittavat yhdenkin ihmisen hänen elämänsä kuvioissa, kuka tietää miten kauaksi tulevaisuuteen vaikutus moninkertaistuu”, sanoo Anita Lajunen, pitkän opettajanuran tehnyt Savonlinnan normaalikoulun emeritalehtori ja kansalaisopistojen luennoitsija – nyttemmin myös kirjailija – ja kaiken lisäksi valloittava persoona.

TUULA UUSITALO

Anita Lajunen Savonlinnan hyvinvointimessuilla.

Rukous

Pyysin voimaa, että menestyisin.

Hän teki minut heikoksi, että tottelisin.

Pyysin terveyttä, että voisin tehdä suurempia tekoja.

Minulle annettiin armo, että voisin tehdä parempia tekoja.

Pyysin rikkautta, että voisin olla onnellinen.

Minulle annettiin köyhyyttä, että viisastuisin.

Pyysin valtaa, että saisin ihmisten kunniaa.

Minulle annettiin heikkoutta, että tuntisin tarvitsevani Jumalaa.

Pyysin kaikkea mahdollista, että voisin nauttia elämästä.

Minulle annettiin elämä, että voisin nauttia kaikesta mahdollisesta.

En saanut mitään, mitä pyysin, mutta sain kaikkea, mitä tarvitsin.

Rukouksiini vastattiin.

Kohtaamisia ja kasvunpaikkoja, Rukous elämässämme

Anita Lajunen on joutunut syvien kokemusten lähteille. Hänen kokemuskenttäänsä kuuluu mm. puoli vuotta kestänyt palvelu nunnana ja sairaanhoitajana **Äiti Teresan** yhteisössä Intiassa. Hän oli rankassa työssä: hoitamassa slummeissa köyhiä, sairaita ja kuolevia. Hän kertoo henkisten arvojensa sekä suhtautumisensa elämään ja kuolemaan muuttuneen siellä aivan radikaalisti. Anita Lajunen kouluttautui kotimaassakin saattohoitajaksi. Vanhusten hoitaminen ja kuunteleminen on hyvin antoisaa. Hän hoitaa nykyisin yhtä vanhusta kerrallaan.

– En pelkää kuolemaa, Anita Lajunen sanoo, kuoleman hetki on elämän mielenkiintoisin hetki.

Kun kuolen, haluan olla elossa, sillä liian monet ovat kuolleet jo eläessään, hän ilmaisee aforistisesti.

"Kiitos rakas opettaja"

Anita Lajunen on iloinen ihminen, avoin, vapautunut.

– Jos joka päivä saisin yhden ihmisen yhden kerran nauramaan, hän asettaa päämääräkseen. Anita Lajunen on kiinnostunut ihmisistä. Hä-

nessä on sisäistä voimaa. Kohtaamiseen. Ja läsnäoloon.

Keskusteluilloista Anita Lajusen kotona sai alkunsa mm. Savonlinnan Henkinen Elämänkatsomus HEK ry. Edelleenkin hän vetää keskusteluita, ei kuitenkaan enää kotonaan. Hänen ystäväpiirinsä on laaja.

Anita Lajunen on koonnut luennoistaan ja kokemuksistaan kirjan *Kohtaamisia ja kasvunpaikkoja* – uusikin kirja on jo syntymässä. Hän on suvaitsevainen ja tiedonhaluinen ihminen – valmis ottamaan vastaan tietoa ja jakamaan sitä edelleen. Anita Lajunen on poiminut tietoa ja elämäntaitoa myös antroposofiasta, buddhalaisuudesta ja logoterapiasta.

Anita Lajusen aiheet kulkevat melkein ihon pintaa, koskettavat sielua ja ruumista – ne ovat syntyneet suoraan elämästä mutta ottaneet tukea kirjallisuudesta. Hän kirjoittaa rakkaudesta, yksinäisyydestä, itsetunnosta, rukouksesta, kateudesta... Huumoristakin Lajunen on kirjoittanut luvun. Tekstistä pilkistää väliin hilpeä murrekieli, joukossa on kaskuja, runoja ja rukouksia.

Ystävät – kuten kirjailija **Anneli Pääkkönen** – ovat olleet tärkeä tuki ja kannustaneet ajatusten jatkojalostusta kirjaksi, he ovat myös antaneet runsaasti palautetta ja pohdintoja.

Tapio, 72-vuotias tekniikan lisensiaatti pitää Anita Lajusen ”mutku”-, ”sitku”- ja ”nytku”-ihmistyyppejä realistisena tämän elämän vuorovaikutusten ymmärtämisessä. **Seija**, 73, ilmoittaa haluavansa lukea *Kohtaamisia ja kasvunpaikkoja* aina uudelleen elämänsä kriisi- ja ongelmatilanteissa

Terttu, 65, siteeraa kirjasta runonpötkää:

*On hyvä tietää, mitä haluaa,
tulevalle elämälle antaa kättä.*

*Muuten tyhjää luuta kaluaa,
elämä jää elämättä*

– Tärkeää elämässä on huumori – nauru ja ilo ovat elämän kantavia voimia. Ilon aiheita-
han kyllä löytyy, kun vain suostumme ne huomaamaan, hän sanoo.

– Suurin osa tekstien opetuksista on selvennyksiä arjessa koettaviin asioihin. Jokainen ihminen tuntee ajoittain syyllisyyttä, masentuu, jännittää, epäilee muistiaan tai hakee iloa elämänsä. Eikä kenenkään elämä ole niin yksinkertaista, etteikö siinä olisi tilaa vaihtoehtojen puntarointiin, miettii Anita Lajusen 77-vuotias ystävätär, **Paula**.

Anita Lajunen on ihminen, jota oppilaat muistavat hyvällä pitkänkin ajan takaa. Hän on käytännössä oivalta-
nut lasten erilaisuuden ja se mitä hän kirjoittaa indigolapsista ja ADHD-lapsista on hyvin aktuaalia. Hän on kiinnittänyt huomionsa mm. siihen valitettavaan asiaan, että nykyään pyritään lääkitsemällä ”hoitamaan” tietyn tyyppisten lasten luonnollista olotilaa – jos lapsi ei toimi olettamusten mukaisesti. Väreillä luokittelu vapauttaa näkemään lapsen olemuksen eri perspektiiveistä.

– ”Kiitos rakas opettaja”, kirjoittaa Anita Lajusen ”ikuinen oppilas”, nyt jo 54-vuotias **Harri**. ”Hän joka opetti minulle lukemisen alkeita,

opettaa nyt minulle elämän ihanuutta ja tuskaa sekä ihmisen suurenmoisuutta kirjassaan. Työlienee jäänyt kesken yli neljäkymmentä vuotta sitten ja nyt se jatkuu...”

Suikaleita ja mystisiä kokemuksia

– Kynä lähettyvillä ja pieni kauppaostoslistaksi tarkoitettu paperisuikale aina lähellä, kertoo Anita Lajunen ideoiden keruustaan.

– Ajatus leimahtaa jostain avaruudesta, maasta, rohkeudesta, sireenikukan kauneudesta. Kirjoitan suikaleille. Suikaleita on laatikoitain siellä täällä. En huolehdi niistä, ne tulevat taas vastaani oikeaan aikaan, oikealla tavalla ja oikeassa paikassa. Näin on kertynyt omien ajatusteni kokoelma, johon olen lisännyt sen, mitä elämä on minulle opettanut mutkikaalla matkallani. Lisäksi olen ”varastanut” viikko-

lehdistä, kirjoista, lähimmäisten puheesta ajatuksia ja huomioita ja kaiken tämän olen leiponut oman järkikultani avulla luennoiksi. Näitä luentoja on kertynyt vuosien aikana kymmenittäin.

– Vuoropuhelu itse-
ni kanssa ja mystiset kokemukset saivat minut ajattelemaan ja etsimään omaa totuuttani, jatkaa Lajunen. Totuutta en ole

sinänsä etsinyt ja toivottavasti ei niin hassusti käy, että joskus luulen sen löytäneeni. Silloin henkinen kasvu ja kehitys on loppu, eli niin kuin **Terho Pursiainen** on sanonut: *Totuus, jota etsitään, tuhoutuu löydettyäessä löytäjänsä käsiin; ainoastaan etsijä muuttuu etsiessään.*

– On luovuttava pyrkimyksestä muuttaa toinen ihminen, pohtii kirjan ajatuksia **Helga**, 73, hänkin Anitan ystävättäriä. Meidän on sinnikkäästi pyrittävä muuttamaan itseämme, antamaan anteeksi itsellemme ja toisille. Ajanoloon huomaamme, että kylkiäise-

*Onni syntyy toisen kohtaamises-
sa, tarkoituksen täyttämises-
sä, ihmisen rakastamisessa tai tehtävän
palvelemissa. Onni syntyy suun-
tautumisesta ulospäin. On myös
hyvä muistaa, että elämän tarkoi-
tus on lähinnä arjessa, ei suurissa
kutsumuksissa.*

Kohtaamisia ja kasvunpaikkoja,
Logoterapia

nä toisellakin on mahdollisuus muutokseen. **Jori**, 54, hieroja, jäsenkorjaaja ja shiatsuterapeutti on löytänyt Anita Lajusen kirjasta osviittaa elämälleen.

– Tärkeää on elää tässä hetkessä juuri nyt täyttä elämää eikä syytellä muita ihmisiä tai olosuhteita omista ongelmista. Aina voi löytää itsestään uusia asioita. Ne voivat olla kipeitäkin ja tarvitsevat silloin syvällisempää pohdintaa. Vaikeiden asioiden kohtaaminen rehellisesti ja niiden rakentava ratkaisu auttavat ihmistä kehittymään henkisesti.

Kommunikaation korkein muoto

Anita Lajunen haluaa herättää lukijassaan realistista itsetuntemusta.

– Olen yrittänyt herättää lukijassa ajatuksia itsetuntemukseen ja itsearvostukseen. Realistinen itsetuntemus, siinä tiedostetaan omat keskeneräiset heikkoudet, mutta myös huomataan omat kyvyt ja positiiviset luonteenpiirteet ottamatta siitä sen enempää kunniaa itselle. Vain tätä kautta osaamme arvostaa ja ymmärtää myös lähimmäisiämme tuomitsematta tai liikaa jumaloimatta heitä

Lajunen kirjoittaa luontevasti henkisyysdestä ja ihmisen henkisistä puolista, unesta jne. Asioita on paljon ja monelta alalta.

– Jotkut tekstit liikkuvat ns. henkitieteellisissä asioissa, joita suuri osa suomalaisistakin vierastaa, pohtii Helga kirjan sisältöä. Jos alkaa puhua ns. kadunmiehelle mentaalikehosta tai sieluruumiista eli astraalikehosta, katsoo hän pitkään, pyöräyttää sormeaan ohimon kohdalla ja jatkaa matkaansa. Mutta jokainen ihminen törmää joskus epätodelliselta tuntuviin asioihin ja niistäkin, kuudennen aistin asioista kirjassa kerrotaan.

– Toiveeni on, jatkaa Anita Lajunen, että löytyy edes yksi ihminen, joka ilolla tervehtii jotain ajatustani, mikä häntä puhuttelee ja ottaa sen vastaan tulemalla siten autetuksi. Se taas joka torjuu ajatusmallini, tulee löytämään avun jostain muualta. Ja näin tuleeikin olla. Olemme kaikki eri sopimusta toteuttamassa.

– Olen samaa mieltä kuin **Reko Lundan** kirjassaan *Viikkoja ja kuukausia*: kommunikaation korkein muoto on yrittää mahdollisimman tarkoin sanoilla kertoa, mitä tuntee ja mikä on totta sillä hetkellä. Sanojen välityksellä voimme päästä niin lähelle toista, että pystymme aistimaan toistemme pelot, toiveet ja uskomukset. Tekstin voima on tärkeämpi kuin suullinen kommunikaatio, jossa ehkä peitellään ja pelätään liikaa.

– Ajatuksissani on varmaan paljon sellaista, mikä synnyttää vastaväitteitä. Siinä on yksi tavoitteeni: saada lukija ajattelemaan syvemmin ja löytämään itse itselleen sopivat totuudet. En ole kirjoittanut niille, jotka ovat kiinnittyneet lujasti oikean ja väärän akselille. Kirjoitan heille, jotka uskaltavat ajatella itsenäisesti nykyisessä monenlaisten oppien sekamelskassa.

– Ei ole tärkeää, ovatko ajatukseni uusia. Tärkeintä on, että alamme ajatella, kohtaamme ajatuksella elämämme ja uskallamme toteuttaa ajatuksiamme käytännössä. ●

Anita Lajunen

Syntynyt Savonlinnassa 1935

Opettaja 1957

FM 70-luvulla

Opettajana ensin Kirkkoniemien koulussa, sitten Savonlinnan Seminaarissa, myöhemmin Savonlinnan Normaalikoulussa luokanlehtorina, opettajakouluttajana ja pu-lu-ki-ma -erityisopettajana Kouluttautunut mm. suggestopediaan, elämäntietoon, logopediaan ja logoterapiaan.

Puoli vuotta Aiti Teresan järjestössä Intiassa -90.

Eläkkeelle -98.

Perhe: puoliso, 2 lasta, 2 lapsenlasta.

Harrastuksia: luonto, lukeminen, kirjoittaminen, ihmisläheiset ja henkiset asiat.

Kirjoittanut kirjan Kohtaamisia ja kasvunpaikkoja.

Anita Lajunen

Kohtaamisia ja kasvunpaikkoja

Mediapinta Kustannus

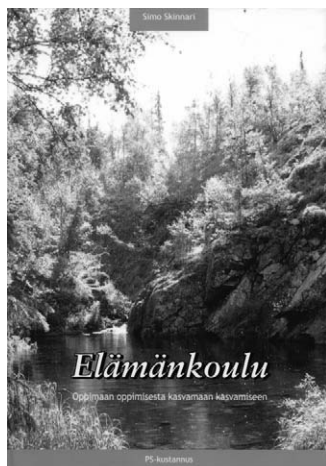
2008, 344 sivua

Kirjoituksia rakkaudesta, yksinäisyydestä, itsetunnosta, rukouksesta, kateudesta. Tutkimusmatkoja vanhuuteen, mustasukkaisuuteen, unen olemukseen, vapauden problematiikkaan, väreihin.

Kirjaa voi tilata Anita Lajuselta

puh. 050 529 8729.

Kasvatuksen henkisempi näkökulma

Simo Skinnari
Elämänkoulu
 – Oppimaan oppimisesta kasvamaan kasvamiseen

PS-kustannus 2008
 316 sivua

Kasvatusfilosofian dosentti **Simo Skinnarin** *Elämänkoulu* – *Oppimaan oppimisesta kasvamaan kasvamiseen* on jatkoa teokselle *Pedagoginen rakkaus*. Kirja haastaa lukijan pohtimaan elämänsä tarkoitusta ja sen kokemista. *Elämänkoulu* toimii myös terapeuttisena tukena vaikeiden sairauksien ja kriisien keskellä. Skinnari näkee elämän jatkumona, kouluna, jota eri jälleensyntymissä käydään ja suoritetaan. Sillä on sanomaa myös opetuslallala työskenteleville. Vanhoissa opetussuunnitelmissa ko-

rostetaan oppimaan oppimisesta. Uusi aika edellyttää henkisempää näkökulmaa, mikä on kasvamaan kasvaminen. Koulutoimen päättäjien, opettajien ja kasvattajien olisi aihetta lähteä henkisen kasvun tielle etsimään ja kehittämään omaa korkeampaa minuuttaan, ydinminuuttaan.

Skinnari yhdistää kirjasaan tieteellisen, taiteellisen ja henkisen näkökulman. Samalla Skinnari kirjoittaa omana itsenään: tiedemiehenä ja tutkijana sekä monipuolisesti henkiseen kenttään perehtyneenä Steiner-pedagogina. Edellisessä kirjassa taiteilija ja kaunokirjailija ei vielä päässyt esiin. Tätä kirjaa elävöittävät kuhunkin aiheeseen liittyvät runot ja aforismit – ne myös selkeyttävät sitä. Skinnari tuntuu myös itse eläneen ja kokeneen ne asiat joista puhuu. Vaikka hän tiedemaailmassa menestynään tutkijana hallitsee teorian ja tieteiden menetelmät, *Elämänkoulu* on kokemuksellinen. Ehkäpä tässä ollaan hienokseltaan käynnistämässä ihmistieteiden paradigman muutosta henkisempään suuntaan.

Kirjasta näkyy, että kirjailija on käynyt omaa elämänkouluaan tosissaan, eikä se aina näytä olleen helppoa. Vaikeudet ovat kuitenkin kääntyneet voimaksi ja omista kokemuksista on hyötyä lukijoille. Jokainen on kuitenkin laatinut itse oman henkilökohtaisen opetussuunnitelmansa ja tavoitteensa sekä määritellyt tahdin, missä haluaa edetä tutkinnosta toiseen. Elämä aset-

taa kokeet joista pitää selviytyä. Tässä elämänkoulussa voi myös jäädä luokalleen ja saada laiskanläksyjä.

Kirja on eräänlainen testamentti. Skinnari haluaa jakaa kaiken sen, mitä elämässään on oppinut ja mitä elämä on kaikkine kriiseineen ja vaikeuksineen opettanut. Jossakin kohden kuuluu myös hätähuuto opetusalan päättäjille, opettajille ja kasvattajille. Lapsilla ja nuorilla on tällä hetkellä paljon pahoinvointia, ja lapsi voi syrjäytyä jo varhaisessa vaiheessa tässä vahvojen, kilpailevien huippuosaajien yhteiskunnassa. Juuri ne lapset ja nuoret, jotka ovat jääneet vaille huolenpitoa ja rakkautta, tarvitsevat sitä kaikkein eniten. He myös syrjäytyvät kaikkein helpoimmin eivätkä kaipaa lisää hyljeksintää ja rangaistuksia.

Tämän ajan ilmiö on indigolapset, jotka ovat hyvin henkisiä ja erilaisia kuin muut eivätkä helposti sopeudu koulujärjestelmään. Oman ydinminuutensa löytänyt opettaja, joka näkee heidän vahvat puolensa ja mahdollisuutensa sekä suhtautuu heihin ymmärtävästi ja rakkaudella, voi pelastaa heidän elämänsä. Indigolapset ovat uuden ajan airuita ja heillä on paljon annettavaa muille. He ovat herkkiä ja vääränlainen suhtautuminen saa heidät helposti tekemään vääriä valintoja alkaen koulun laiminlyönnistä ja huumeista.

Skinnari peräänkuuluttaa *kasvamaan kasvamista* opetusalan päättäjille, opettajille ja kasvattajille, jotta he pystyi-

sivät vastaamaan uuden ajan haasteisiin. Viimeaikaiset toimenpiteet opetustoimessa eivät osoita, että päättäjät olisivat toimineet omasta korkeammasta minuudestaan käsin. Opettajille ei ole jäänyt aikaa ja mahdollisuuksia huomioida yksittäisiä huonosti voivia oppilaita. Skinnari kritisoi sitä, että opettaminen nähdään vain oppimaan oppimisena, tiedon jakamisena ja tyhjän astian täyttämisenä. Opettajan tehtävänä pitäisi olla oppilaan herättäminen löytämään omat todelliset vahvuutensa ja oma ydinminuutensa. Opettajan tehtävänä on jakaa ja herättää rakkautta, sytyttää tuli oppilaassaan!

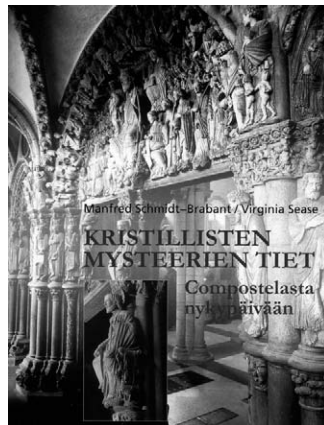
Kirjassa käyvät kamppailua ego ja mieli sekä toisaalta korkeampi minä eli ydinminä. Ego ja mieli yrittävät tehdä tyhjiksi ydinminän korkeat tavoitteet. Toisaalta Skinnari antaa egon rauhassa protestoida ja purkaa tunteitaan. Sillä on oma aikansa ja paikkansa varsinkin vaikean sairauden puhjetu. Korkeampi minä suhtautuu lempeän ymmärtäväisesti egon tuskailuun ja antaa sille paljon rakkautta, jolloin mieli rauhoittuu. Korkeampi minä tietää, että sairaudella ja kärsimyksellä on oma tarkoituksensa ja sairashan on vain tämänkertainen keho, ei henki. Kyseessä on eräs elämänkoulun läksyistä, eräänlainen laiskanlähky edellisistä elämistä.

Elämän vaikeuksiin ja kriiseihin voi ottaa rauhallisen myönteisen näkökulman. Reaktiivisesta, asioihin voimakkaasti reagoivasta egokeskeisestä ih-

misestä on mahdollisuus edetä proaktiiviseksi, aloitteelliseksi vaikuttajaksi, joka ei ajattele ainoastaan omaa hyötyään vaan myös muiden hyvinvointia. Monesti nuoret odottavat saavansa paljon maailmalta. Henkisen kasvun edetessä aletaan pohdita sitä, mitä itsellä olisi annettavaa maailmalle. *Elämänkoulu* osoittaa, että Skinnarilla on paljon annettavaa kasvatusfilosofina. Se koskettaa myös niitä, jotka vaikea sairaus tai kriisi on pysäyttänyt tai jotka painiskelevat eksistentiaalisien kriisien ja elämän tyhjyyden kanssa. Mieli ja ego eivät anna elämälle tarkoitusta. Sitä pitää etsiä ydinminuuden vaikutusalueelta.

Itse pidin tästä kirjasta juuri tällaisena. En ottaisi siitä mitään pois enkä lisäisi siihen. Kirjassa on koko elämän kirjo rosoisena ja moniulotteisena – niin kuin elämäkin on. Skinnari kirjoittaa rohkeasti läheisiksi kokemistaan asioista. Hän ei tunnu pelkäävän oman arvovaltansa murenemista kasvatusfilosofian tutkijana. Hän kirjoittaa omana itsenään ja mitä ilmeisimmin omasta ydinminuudestaan käsin. Tällä kirjallaan Skinnari lunastaa oman paikkansa **J. A. Hollon, Erik Ahlmanin, Sven Krohnin ja Reijo Wileniuksen** mantteliperijänä ja työn jatkajana.

Kaisa Pakkala

Länsimaisia mysteereitä steinerilaisittain

Manfred Schmidt-Brabant, Virginia Sease
Kristillisten mysteerien tiet
Compostelasta nykypäivään

Suomennos Sirkka Tausta
 Suomen antroposofinen liitto
 2007, 231 sivua

Kristillisten mysteerien tiet Compostelasta nykypäivään on koostettu kahden eri tekijän, Manfred Schmidt-Brabantin ja Virginia Seasen esitelmistä. Se aiheuttaa tietynlaista tilkkutäkkimäisyyttä runsaasta materiaalista koottuun kirjaan. Toisaalta viitteet ovat pääasiassa Rudolf Steineriltä, minkä pohjalta voi ymmärtää, että se koostuu puhtaasti Steinerin henkisen maailmankuvan aineksista.

Muillekin kuin antroposofeille tällä kirjalla on annettavaa

ymmärryksen ja mielikuvituksen virikkeeksi silloin kuin pohditaan perimmäisiä kysymyksiä maapallomme historiasta, hyvän ja pahan ongelmasta jne. sekä erityisesti eurooppalaisten henkisten liikkeiden kehityskaaresta, jossa suurilla henkiolennoilla ja mestareilla on ollut oma osuutensa erilaisten uusien kehitysvirikkeiden tuojina. – Jotkut heistä ovat syntyneet ihmisiksi, tehneet jonkin tärkeän tehtävän ja tulleet taas uudelleen kun on taas ollut jokin tehtävä suoritettavana. Mm. **Christian Rosenc-reutz** mainitaan usein.

Mysteiususkonnot initiaatioineen ovat vanhaa uskonnon kerrostumaa ja mm. katolinen kirkko on tehnyt parhaansa juuriakseen sen pois piiristään – tätä käsitellään kirjassa paljon. Mysteereissä on kuitenkin saavutettu aitoa kokemusperäistä henkistä tietoa, jolloin niistä luopuminen on köyhdyttänyt kristityn maailman uskonnollisuutta. Erityisesti Golgatan mysteeri on ollut kristinuskon kantava voima. Steiner näkee Golgatan Jeesus-mysteerillä edeltäjiä niin kreikkalaisissa kulteissa kuin juutalaisissakin. Mysteerejä on eri aikakausina uudistettu ja myös idän ja lännen mysteereitä on yhdistetty.

Kirjassa jäljitetään koko ajan myös Graalin historiaa aina Jerusalemin temppelin rakentamisesta alkaen. Graal ei ole mikään yksinkertainen asia. Niin perinteiset Graalin maljan etsijät kuin Da Vinci-koodin kannattajat joutuvat

pettymään. Tässä tulkinassa Graal merkitsee tietynlaista henkistä virikettä, joka on liittynyt henkiseen maantieteeseen, ts. tietyissä paikoissa Graalin korkeat henkiset virtaukset tai virikkeet ovat helposti tunnettavissa. Esim. pyhiinvaelluksella (camino) Roncesvallesista Ranskan ja Espanjan rajalta Santiago de Compostelaan kohdataan tiettyjen maantieteellisten paikkojen muodostama laaksomainen "Graalin malja". Kirjan näkemyksen mukaan Graal on kuitenkin liikkuva, se pyrkii laajenemaan ja ilmenee aina uusissa paikoissa. Koko valtavan kehitysjakson päämäärä on *aineen kristillistäminen läpikotaisin*.

Siinä missä maallinen historia näkee verenvuodatusta ja politiikkaa, Steiner näkee pääasiassa henkisiä virtauksia. Hän ihannoii ristiretkiä ja tempeliritareita, samoin **Kaarle Suurta**, jonka historiallinen tehtävä oli karkottaa islaminusko Euroopasta. Kuinka viisasta tämä oli, sitä kirjassa ei pohdita tai aseteta sen oikeellisuutta kyseenalaiseksi. Euroopasta ja kristinuskosta tuli kuitenkin erottamaton pari.

Hyvän ja pahan ongelma on koko ajan mukana. Paha ei kuitenkaan johdu Luciferista, joka on "syösty alas" jotta Kristus voisi "nousta ylös". Lucifer on siis uhrautunut Kristuksen hyväksi. Steinerilaisen ajatuksen mukaan Lucifer tulee – ihmisten oikeiden valintojen kautta – lopulta muuttumaan Pyhäksi Hengeksi, kun henkisesti kehittyneet ihmiset vastalahjaksi

auttavat hänet tähän korkeaan tilaan. Sen sijaan varsinainen pahuus johtuu aurinkodemoni Soratista, joka pyrkii estämään ihmiskunnan kehityksen. Esim. vapaus, veljeys ja tasa-arvoisuus ovat ruusuristiläisiä ideoita ja Ranskan vallankumouksen piti olla tie nimenomaan hyvälle kehityspyrkimyksille vaikka pahuus kuitenkin pääsi valtaan. – Vastausta pahan alkuperäiseen syntymiseen ei tässäkään kirjassa anneta.

Steinerin ajatuksen mukaan tietyt henkisten suuntien yksipuolisuudet ovat olleet historiallisesti tarpeellisia, mutta on tulossa aika, jolloin istutaan saman pöydän ääreen. Vaikka vieressä istuva on vanhojen oppiriitojen ja niistä seuranneiden väkivaltaisuuksien aikana ollut pahin vihollinen, siitä voi ja pitää päästä ylitse.

Steiner piti sanoja arvoisa ja mietti niitä tarkasti sekä merkityksien että soinnin kannalta. Sama asenne on siirtynyt eteenpäin: vaikka teksti joissakin kohdin kuulostaa "käännettyltä", myös tämän kirjan sanankäytössä on havaittavissa tietty steinerilainen tyylilähtöisyys yhdyssanoineen.

Tuula Uusitalo

Uskontojen kirjo Suomessa

Kimmo Ketola
Uskonnot Suomessa
2008
Käsikirja uskontoihin ja
uskonnollistaustaisiin
liikkeisiin

Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 102
 Kirkon tutkimuskeskus
 Tampere 2008
 366 sivua

Lähtökohtina Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisemalle **Kimmo Ketolan** *Uskonnot Suomessa 2008* -käsikirjalle ovat olleet **Harri Heinon** kirjat, *Mihin Suomi uskoo* (1984) ja *Mihin Suomi tänään uskoo* (1997) samoin kuin Uusien uskonnollisten liikkeiden tutkijoiden USVA ry:n 2003 käynnistämä uusien uskontoja käsittelevän tietokannan rakentaminen ja sen julkaiseminen internetissä. Jälkimmäisen

perintöä on ollut avoimuus ja palautteen pyytäminen.

Kirkon tutkimuskeskus on avartanut näkökulmaansa tutkimuksen ja tiedonvälityksen kannalta parhaaseen mahdolliseen suuntaan, erilaisten uskontojen olemassaolon hyväksymiseen ja niiden ymmärtämiseen. Tuloksena on ollut entistä parempi ja kattavampi katsaus Suomen nykyiseen uskontokenttään taustoineen. Tiedonhankintaan ja julkaisuprosessiin on kuullut myös yhteydenpito kirjassa käsiteltyihin suomalaisiin liikkeisiin. Siitä johtuen teos on hengeltään ystävällinen ja suvaitseva. Toisaalta eri yhteisöistä on saatu melko erilaista tietoa.

Kirjan johdanto-osassa on hyvä ja hyödyllinen käsittely aiheesta "mitä uskonto on", jossa näkyvät yleiset uskontoon ja uskontoihin liittyvät hahmotus- tai luokitusongelmat. Suomessa kristillisen valtakulttuurin vaikutuksesta käsitteen "uskonto" mieltämisessä heijastuu aina kristinusko – siitä huolimatta että uskontokategoriaan on syytä laskea kristinuskon maailmasta äärimmäisen kaukanakin olevia uskomusrakenteita.

Kirjaan kuuluu sekä historiaan tukeutuva taustojen selvittely että suomalaisten yhteisöjen esittely uskontotieteessä yleisesti omaksutun jaottelun pohjalta. Mm. länsimainen esoteerinen perinne on noteerattu – samoin new agen yhteys siihen.

Pitkän toimitusprosessin johdosta kirjan olemukseen kuuluu kulkea aavistuksen verran ajastaan jäljessä. Medioista esimerkiksi TV on muodostunut uudella

tavalla uskontojen esiintymispaidaksi. Sitä ja sen mahdollista vaikutusta suomalaisten uskonnollisuuteen ei teoksessa ole ehditty ottaa huomioon. Kirjassa mm. mainitaan, että messiaanisuutta eivät juutalaisuuden päähaarat yleisesti tunnusta juutalaisuudeksi – messiaanisista juutalaisia ei kuitenkaan käsitellä sen kummempin, siitä huolimatta että aihe on vahvasti esillä kristinuskon moninaisia suuntia vapaamuotoisesti esiin tuovassa TV7:ssä.

Mukaan kirjaan on päässyt varmimmin sellaisia suuntia tai liikkeitä, jotka ovat olleet mukana jo aikaisemmissa teoksissa – ja aukkoja on voinut jäädä. Esim. hakemistosta ei löydy Suomessa jo kauan toiminutta Suomen taolaista Neijing-koulua, vaikka siinä on uskonnon aineksia enemmän kuin muutamissa muissa kirjassa esitellyissä yhteisöissä.

Lukijalle osoitetut vilpittömät korjauspyynnöt ilmaisevat sen, että jatkoa ja kehitystä on luvassa. Uskonnot Suomessa 2008 on joka tapauksessa hyvä käsikirja ja selailuteos. Kirjan lopussa on vielä tilastoja eri uskonsuuntien levinneisyydestä Suomessa ja pohdintaa uusien uskontojen luonteesta.

Kirjan kirjoittaja, Kirkon tutkimuskeskuksen tutkija FT Kimmo Ketola ja tutkimusryhmä ovat tehneet arvokkaan työn, jossa sekä tieteellinen ote että lukijalle tarkoitettu informatiivisuus ovat tasapainossa.

Tuula Uusitalo

Jumalan kaipuu – runo ja ikoni

Hannele Kivinen de Fau
Ristin Johanneksen
Laulujen laulu:
Segovian luostarin ikoni
kertoo

Suomennos ja selitykset:
Hannele Kivinen de Fau
Ekumeeninen Karmeliittayhteisö
Kirjapaja, 2005, 64 sivua

Hannele Kivinen de Fau on uskonnoltaan luterilainen ekumeeninen karmeliitta. Meditaation, rukouksen ja luostaripalveluksen kautta hän on eläytynyt 1500-luvun mystikkorunoilijan **Ristin Johanneksen** *Laulujen Lauluun*, espanjaksi *El Cántico Espiritual* ja kääntänyt sen suomeksi sekä varustanut selityksillä. Inspiraation antajana ja mietiskelyn kohteena on ollut myös Ristin Johannesta ja hänen kirjoituksiaan kuvaava ikoni.

Aluksi Hannele Kivinen De Fau kertoo **Juan de Yepesin**, Ristin Johanneksen tarinan: kuinka Johannes etsi itselleen

sopivaa sääntökuntaa, kuinka hän kohtasi toisen mystikon, **Avilan Teresan**, joka oli uudistamassa karmeliittanunien sääntökuntaa ja joka taivutteli Johanneksen reformin kannattajaksi.

Mystisen rakkauden täyttämä runo alkoi syntyä pienin erin – Toledon karmeliittaluostarin vankilassa, sillä uudistukset olivat herättäneet pahennusta Johanneksen omassa sääntökunnassa. Surkeat olot, sairaus, nälkä, kidutus ja pilkka saivat hänet rakastamaan Jumalaa yhä palavammin ja samaistumaan Morsiameen, joka etsi Sulhastaan.

Ikoni on Libanonissa Harisan luostarissa karmeliittaäitien maalaama ja lahjoitettu Segovian karmeliittaisille vuonna 1991 pyhimyksen 400-vuotisjuhlan kunniaksi.

Ristin Johanneksen tarinasta, ikonista, runosta ja teologisista kommentaareista Hannele Kivinen de Fau on rakentanut kooltaan pienen mutta korkeisiin henkisiin sfääreihin avautuvan teoksen, jonka täysimittainen lukeminen vaatisi samalaista kontemplaatiota, rukousta ja Jumalalle omistautumista kuin mihin sen tekijäkin on antautunut. Runojen alkuperäisen muodon loppusointuineen voi nähdä rinnalla olevasta espanjankielisestä alkutekstistä – käännöstyössä on paneuduttu pääasiassa tekstisisältöön.

Itse runo väreilee lämpöä ja kaipausta. Aluksi Morsian vain kaipaa rakastettuaan, Sulhasta, joka pakenee häntä ”kuin metsäkauris”. Myöhemmin hän

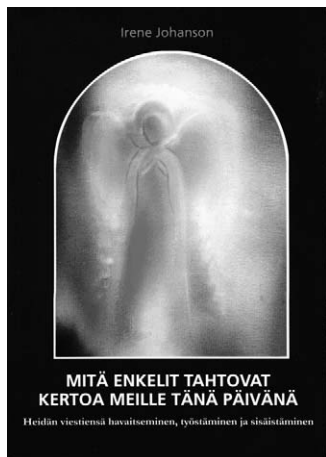
tapaa Sulhasen hetkittäin ja kohoaa hurmioituneeseen olotilaan. Morsian näkee tämän teot kaikkialla mikä lisää hänen kaipaustaan. Myöhemmin hän tapaa Sulhasen hetkittäin ja kohoaa hurmioituneeseen olotilaan. Morsian iloitsee siitä ja kertoo siitä muillekin. Lopulta Morsian ja Sulhanen yhtyvät paratiisissa eivätkä jätä toisiaan enää koskaan. *Morsiamen astuttua sisään / kaipaamaan ihanaan puutarhaan / hän lepää nyt nauttien ja / taivut-taen päänsä / Rakkaansa lempeää rintaa vasten.*

Mystiikan maailmassa mies voi eläytyä Morsiamen tunteisiin siinä kuin nainenkin. Rakkauden kuvaus sisältää intohimoa ja nautintoa sekä samalla syvää rauhaa. Kuka kirjoittaisi maalliselle rakastetulle yhtä hehkuvia säkeitä?

Tuula Uusitalo

Korjaus

Uuden Safiirin numeroissa 2/2007 ja 1/2008 Ken Wilberin filosofiaan liittyvissä artikkeleissa käytettyä ”nurkkaus”-sanaa luontevampi sana on ”näkökulma”.

Hyvyyden voimia ihmisten apuna

Irene Johanson
Mitä enkelit tahtovat kertoa meille tänä päivänä
Heidän viestinsä havaitseminen työstäminen ja sisäistäminen

Suomennos Anja Eklund-Schöpper ja Annikki Kiefer
 Suomen antroposofinen liitto 2008
 124 sivua

Irene Johanson on Rudolf Steinerin antroposofisen elämänsuuntauksen mukaisen uskonnollisen yhteisön, Kristiyyhteisön pappi. Kirjaansa hän on

koonnut antroposofiaan kuuluvaa tai sitä lähellä olevaa tietoa. Tähän antroposofiseen tietouteen kuuluu mm. se henkinen johtoajatus, että Jeesus Kristus sai Pyhässä kasteessa maailmankaikkeuden kosmiset energiat, Kristus-voimat omakseen ja samalla nämä voimat tulivat myös ihmiskunnan saavutettaviksi.

Irene Johanson on löytänyt hiljentymisen kautta rauhan itsensä kanssa. Altruistisessa työssään pappina, auttajana ja kuuntelijana hän on saanut kokea mm. enkelien läheisyyttä ja varjelusta. Hyvyyden voimia hän on saanut kohottuaan erityiselle yliaistilliselle tasolle.

Rukousten voimin luomme ikään kuin valopyramidin maapallon yläpuolelle ja voimme saada yhteyden korkeammille tasoille siirtyneisiin sieluihin. Koko maapalloa ympäröi kultaisten ihmissielujen ”verkosto”. Irene Johansonin mukaan sopusointuinen elämä on yhteyttä ja antautumista enkelten autettavaksi. Meille jokaiselle on jo ennen syntymäämme valmiina enkelimme, suojelusenkelimme. Myös luonnonhaltijat haluavat että liikumme luonnossa heitä kunnioittaen ja aidosti läsnä ollen.

Kirjassa on tarinoita ihmisten elämäkokemuksista. Toinen osa koostuu enkelten ym. viesteistä ja siinä esitellään myös näitä viestejä välittävä tuttava. Tällä kansannaisella on ollut yliaistisia havaintoja ja tietoisuudentiloja. Enkelit ovat rohkaisseet niiden muistiin kirjoittamisessa. Enkelit ovat hienovaraisia – heitä tulee olla käyttämättä väärin. Hiljentymis- ja meditaatioharjoitukset ovat polku enkelten läsnäoloon. Kenen tahansa meistä ihmisistä on mahdollista kääntää valon ja varjon suhde valon voitoksi.

Olen itse kokenut kiperissä tilanteissa saaneeni enkeleiltä apua ollessani vaarassa tai eksoyksissä. Kirjan luettuani olen oppinut voimaantumaan luonnossa. On vain tarvinnut hiljentyä ja luonto on ”puhunut” rauhoittaen.

Kirjan hämmäntävin ja inhimillisin osa on syntyperän, kasvukulttuurin ja uskon näkökulmien erilaisuus, elämäkokemukset ja kansojen erilaiset tarinat. Todellinen paraneminen ja eheytyminen sekä kansojen keskinäinen kunnioitus vaatii paljon ymmärrystä ja anteeksiantoa. Voimme aloittaa sen parhaiten itsestämme ja lähimmäistämme.

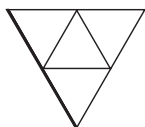
Airi Roos

Korjaus

Uuden Safiirin numerossa 1/2008 sivulla 87 olleen valokuvan tiedoista puuttui maininta Museovirastosta arkistolähteenä.

Oikeat kuvatiedot:

Porvoon valtiopäivät 1809. Aleksanteri I antaa hallitsijanvakuutuksen. Öljymaalaukset, Emanuel Thelning 1812. Porvoon tuomiokapituli. Valok. C. Grünberg. Museovirasto

VIA-AKATEMIA

YLEISÖTAPAHTUMAT

Yleisöluennot Helsingissä

Paikka: Valon Tila, Uudenmaankatu 35
Ovira: 10 euroa sisältää kahvitarjoilun.

Lauantaina 24.1.2009 klo 13 – 16
Plotinos ja tietoisuuden näkökulma,
Tapio Karvonen

Lauantaina 21.3.2009 klo 13 - 16
Arkkitehtuuri ja pyhyys, Kaisa Broner

Lauantaina 4.4.2009 klo 13 – 16
Paikannimet – Ovi mielen maisemaan,
Sirkka Paikkala

Yleisöluennot Turussa

Paikka: Ruusuportti, Paimalanatie 374
Ovira: 10 euroa sisältää kahvitarjoilun.

Sunnuntaina 23.11.2008 klo 13-16
Ken Wilberin maailmankuvan perusteet
ja käytäntö, Juha-Pekka Jakonen

Sunnuntaina 8.3.2009 klo 13-16
Plotinos ja tietoisuuden näkökulma,
Tapio Karvonen

Sunnuntaina 19.4.2009 klo 13-16
Teema: Luonnontasot ja psyykkisen ja
henkisen tason erottaminen
Esitelmät: Kaisa Pakkala ja Jouko Palonen

TAPAHTUMAT KAUKALINNASSA

Viitamäentie 189, Kerimäki
(ellei toisin mainita)

Seminaarit

- 1.11.2008 Pyhäinpäivän iltaseminaari
- 29.11.2008 Adventtiseminaari,
Varalan urheilupuisto, Tampere
- 1.1.2009 Uudenvuoden seminaari
- 28.2.2009 Kalevalapäivän iltaseminaari
- 11.4.2009 Pääsiäisseminaari

Kurssit

- 6.- 7.6.2009 Anteeksiantaminen ja
minuuden mysteeri -kurssi
Opettaja:
KT, dosentti Simo Skinnari
- 19.-24.6.2009 Vialaiset kesäkurssit

Puutarhakonsertti 2.8.2009

Oopperalaulaja Juha Kotilainen ystävineen
konsertoi viidennen kerran Kaukalinnan puu-
tarhassa. Seuraa www.via.fi/akatemia

MUUT TAPAHTUMAT

Hengen ja tiedon messut, Joutseno, Karjalan Portti, 24.-25.1.2009

Yleisöluento, Tietoisuuden kehitys
Ken Wilberin ajattelussa, Terttu Seppänen

Majoitus ja ruokailu

Majoitus ja ruokailu eivät sisälly kurssimaksuun, vaan ne maksetaan erikseen.

- Via-Akatemian opiskelijoille majoitus
sisältäen täyshoidon on 27 euroa/vrk, Via ry:n jäsenet 22 euroa/vrk.
- Lisämaksu liinavaatteista ja 1- 2 hengen huoneesta.

Lisätietoa ja
ilmoittautumiset
VIA-AKATEMIA

Puhelin: (015) 543 112, **Telefax:** (015) 533765
Postiosoite: PL 4, 58201 Kerimäki,
Käyntiosoite: Kaukalinna, Viitamäentie 189, Kerimäki
Sähköposti: via.akademia@via.fi **Internet:** www.via.fi

Uusi **SAFIIRI**

Ilmoitushinnat 2009

Mustavalkoinen/euroa

1/1 sisäsivut	135
1/2 sivua	85
1/4 svua	50
1/8 sivua	25

Neliväri/euroa

1/1 takakansi	470
1/1 sisäkansi	420
1/1 sisäsivu	300
1/2 sivua	190
1/4 sivua	110
1/8 sivua	55

Sivun koko 172 x 247 mm
Resoluutio 300 ppi

Hintoihin lisätään alv 22 %.
Vuosisopimuslennus 15%

Lisätietoja

Kaukalinna/Via-Akatemia,
Sinikka Juntura 015 543 112,
040 8255165
uus.safiiri@via.fi

Uusi Safiiri
maksaa
postimaksun

UUSI SAFIIRI
Tunnus 5009982
58003 Vastauslähetyt

TILAUSKORTTI

Uusi **SAFIIRI**

Teen Uuden Safiirin tilauksen

15,00 euroa/2 numeroa
alkaan numerosta _____

28,00 euroa/4 numeroa
alkaan numerosta _____

Tilauksen hinta Suomen ulkopuolelle;
2 numeroa Eurooppaan 18,00 euroa ja muualle 21,00 euroa
4 numeroa Eurooppaan 31,00 euroa ja muualle 34,00 euroa

☐ Suoritan ☐ Olen suorittanut

tilauksen maksun tilille

Uusi Safiiri, Kerimäen Op 513300 - 223577,
viite 550

Uusi Safiiri postitetaan maksun tultua tilille.

Tilaan Uuden Safiirin itselleni ☐

Tilaan Uuden Safiirin lahjaksi ☐

Tilaan aiempia numeroita seuraavasti
Suoritan niiden maksun + postikulut
lehtien mukana tulevalla tilisiirtolomakkeella.

Maksaja/tilaaja

Nimi _____

Jakeluosoite _____

Postinumero ja postitoimipaikka _____

Allekirjoitus _____

Lahjatilauksen saaja

Nimi _____

Jakeluosoite _____

Postinumero ja postitoimipaikka _____

Uusi SAFIIRI

Tilauksen teet maksamalla vuosi-
kerran hinnan Uuden Safiirin tilille
Kerimäen Osuuspankki
Uusi Safiiri
513300-223577, viite 550.

Tilaushinnat

Vuositilaus, 2 numeroa, Suomeen
15,00 euroa,
Eurooppaan 18,00 euroa ja muualle
21,00 euroa
Kahden vuoden tilaus, 4 numeroa,
Suomeen 28,00 euroa,
Eurooppaan 31,00 euroa ja muualle
34,00 euroa

Irtonumerohinnat

1999–2004
2,00 euroa/kpl + toimituskulut

Vuosikerrat

2005 - 2006
11 euroa
5,90 euro/kpl

Vuosikerta 2007
12 euroa
6,90 euroa/kpl

Vuosikerta 2008
13,80 euroa
6,90 euroa/kpl

2009
7,50 euroa/kpl

Hintoihin lisätään toimituskulut.

Myyntipisteet

Aatma, Helsinki
Akateminen Kirjakauppa,
Helsinki, Tampere, Turku
Delfiini Kirjat, Turku
Era Nova, Helsinki
Myllyoja, Ruusuportti, Turku
Unio Mystica, Helsinki
Via-Akatemia, Kerimäki

Tilaukset

Uusi Safiiri
PL 4, 58201 Kerimäki
uus.safiiri@via.fi
Via-Akatemia/Kaukalinna,
015 543112

UUSI SAFIIRI 2/2008

2006-2008

1/2006 5,90 €

2/2006 5,90 €

1/2007 6,90 €

2/2007 6,90 €

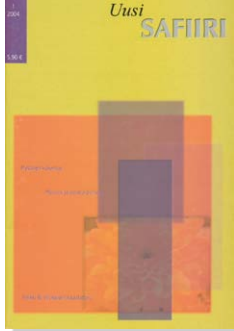

1/2008 6,90 €

2003-2005

4/2003 2,00 €

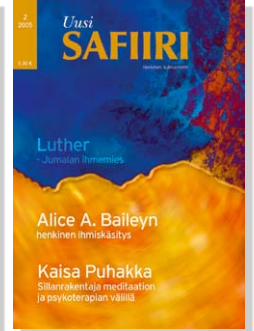
1/2004 2,00 €

2/2004 2,00 €

1/2005 5,90 €

2/2005 5,90 €

2002-2003

3/2002 2,00 €

4/2002 2,00 €

1/2003 2,00 €

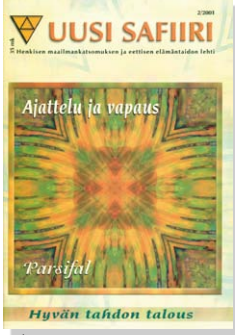

2/2003 2,00 €

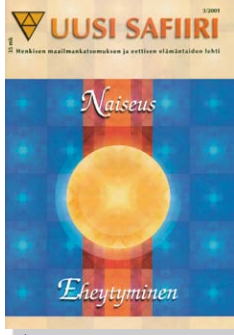

3/2003 2,00 €

2001-2002

2/2001 2,00 €

3/2001 2,00 €

4/2001 2,00 €

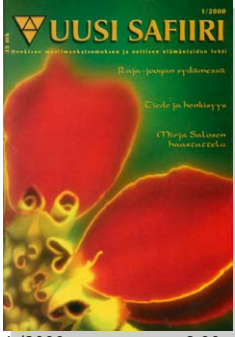

1/2002 2,00 €

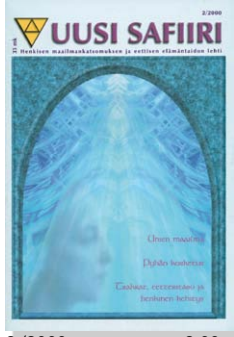

2/2002 2,00 €

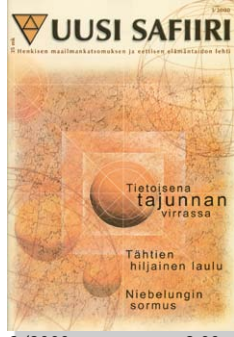
2000-2001

1/2000 2,00 €

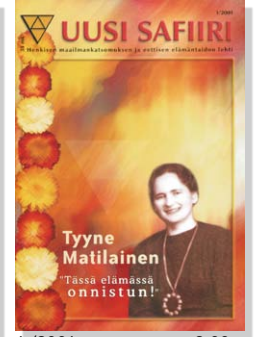
2/2000 2,00 €

3/2000 2,00 €

4/2000 2,00 €

1/2001 2,00 €

Clematis 'Ivan Olsson', vaaleansininen
Clematis 'Hanaguruma', vaaleanpunainen

Sofianlehdosta löydät mm:

- Kukkakaupan täyspalvelu
- Kotipuutarhakoulun kasvi- ja puutarha-aiheisia iltakursseja
- Suomen suurin kärhövalikoima (Clematis)
- Wanhat ja uudet ruusulajikkeet
- Perennat erilaisille kasvupaikoille
- Pionit keväästä syksyyn
- Hedelmäpuut ja marjapensaat
- Havukasvit ja muut ikivihreät
- Verkkomyymälämme

Tervetuloa !

Palvelemme Sinua vuoden ympäri.

Puutarhakeskus Sofianlehto
Garden Center
Sofianlehdonkatu 12, 00610 Helsinki
Puh: 09-796 230
sofianlehto@sofianlehto.com

*** myyntiluettelot

www.sofianlehto.com***